

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANASANAT DALI

**KONYA YAZMA ESERLER BÖLGE
MÜDÜRLÜĞÜ'NDE KORUNAN ALANYA
MÜZESİ 487 ENVANTER NUMARALI
KUR'AN-I KERİM'İN TEZHİPLERİNİN
İNCELENMESİ**
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

UMMUHAN KAÇAR

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi MUHAMMET BİLGEN

KASTAMONU 2020

**T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANASANAT DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KONYA YAZMA ESERLER BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ'NDE
KORUNAN ALANYA MÜZESİ 487 ENVANTER NUMARALI
KUR'AN-I KERİM'İN TEZHİPLERİNİN İNCELENMESİ**

Ummuhan KAÇAR

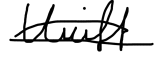
**Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Muhammet BİLGİN
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Ruhi KONAK
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Ömer ZAIMOĞLU**

KASTAMONU – 2020

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildirir ve taahhüt ederim.

İmza

Ummuhan KAÇAR

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

KONYA YAZMA ESERLER BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ'NDE KORUNAN ALANYA MÜZESİ 487 ENVANTER NUMARALI KUR'AN-I KERİM'İN TEZHİPLERİNİN İNCELENMESİ

Ummuhan KAÇAR
Kastamonu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Muhammet BİLGİN

Tarihte milletlerin kimliklerini kazanmasında etkili unsurlardan birisi de sanattır. Dünya tarihinde; büyük izler bırakan Türklerin İslamiyet'ten önce, geleneksel sanat dallarından olan tezhiplerle başlayan süreci, İslamiyet'ten sonra büyük gelişim göstermiştir. İlk örnekleri Uygurlarda görülen tezhip sanatını, günümüze taşımışlardır. Tarihin önemli vesikaları olan yazma eserler, dini, ilmi ve edebi konuları içeren hazinelerdir. Bu eserler ait oldukları dönemin sosyal, siyasi ve iktisadi yaşamını yansıtır. Tarih boyunca insanoğlu verdiği değerini göstermek için, bu kültürel hazineleri süslemiş ve koruma altına almıştır. Günümüzde bu kültür hazineleri ülkemizde müze, kütüphane ve özel koleksiyonlarda muhafaza edilmektedir. Korunan yazma eserlerden en çok istinsah edilenler arasında Kur'an-ı Kerim'ler ilk sırada yerini almaktadır.

Geçmişimizden emanet aldığımız kültürel mirasımızın nadide parçaları olan yazma eserlerin; hat, cilt ve tezhibinin incelenerek, bilim ve sanat dünyasının hizmetine sunmak ve gelecek nesillere aktarmak, önem arz etmektedir. Bu bağlamda Alanya müzesi 487 envanter numaralı, Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü'nde muhafaza edilen el yazması Kur'an-ı Kerim'in tezhiplerinin etraflıca incelenerek değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmaya konu olan Kur'an-ı Kerim'in tezhipleri üslup, teknik, motif, renk, kompozisyon ve işçilik yönünden incelenmiştir. Elde edilen veriler değerlendirilerek, eserde yer alan tezhiplerin tamamının desen analiz çizimleri yapılmıştır. İstinsah bilgilerine ulaşılamayan Kur'an-ı Kerim'in, tezhiplerinin incelenerek dönem tayini belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; çalışmada incelenen Kur'an-ı Kerim'in tezhip bezemeleri Osmanlı dönemi klasik üslubunu yansıttığı düşünülmektedir. Çalışmada ayrıca elde edilen verilerin sanat ve bilim camiasına kazandırılması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an-ı Kerim, Yazma Eser, Tezhip, Klasik Dönem

2020, 207 sayfa

Bilim Kodu:

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

ANALYSIS OF GILDINGS OF THE HOLY QURAN WITH INVENTORY NUMBER 487 IN ALANYA MUSEUM PRESERVED IN KONYA MANUSCRIPTS REGIONAL DIRECTORATE

Ummuhan KAÇAR

Kastamonu University

Institute for Social Science

Department of Art Major

Supervisor: Assistant Prof. Dr. Muhammet BİLGEN

Abstract: For nations, art is one of the most efficient ways to gain an identity in history. The process between the Turkish nation, who left significant marks in history and gilding such one of the traditional art branches, improved momentarily after they had met with Islam. Turks carried the gilding art, which first examples of it shown in Uyghur, to the present day. Manuscripts are important documents which include religious, scientific and literary outputs in the history. These manuscripts reflect social, political and financial life of their era. Throughout history, humankind to show how much value to these manuscripts, they adorned and protected these cultural treasures. Today, these cultural treasures preserved in museums, libraries and private collections. In preserved manuscripts, Quran is the first one in most rewritten handiwork.

Serving the manuscripts, precious works of our cultural heritage that received from the past to the world of art and science, hand down the next generations while analyzing Islamic calligraphy, binding and adorning of them is extremely crucial. In this context, analyzing gildings of the Quran with inventory number 487 Museum of Alanya preserved in Konya Manuscripts Regional Directorate is aimed.

The gildings of the Quran that we focused on examined in ways of style, method, pattern, colour, design and craftsmanship. Every gilding pattern of the manuscript was drawn while evaluating the obtained data. The period of the Quran which we could not find any information about copying was determined by analyzing the gildings. According to findings obtained, believe that the Quran's gildings represent Classical Ottoman gilding style. Also, it's aimed to bring obtained findings to art and science world.

Key Words: Holy Quran, Manuscript, Gilding, Classical Period

2020, 207 pages

Science Code :

ÖNSÖZ

Tez çalışmasında öncelikle, Alanya müzesinden Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü'ne gelen 487 envanter numaralı el yazması Kur'an-ı Kerim'in tezyinatının incelenmesini bana nasip eden ve tamamlanmasına müsaade eden Rabbime, şükranlarımı sunarım.

Yüksek lisans eğitim-öğretim dönemince ve tez çalışması süresince değerli bilgi, engin tecrübe ve yönlendirmelerinden yararlandığım tez danışmanın Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Bilgen hocama teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Ayrıca eğitim-öğretim faaliyetlerim boyunca bilgi ve desteklerinden dolayı anabilim dalı öğretim üyelerinden Doç. Dr. Ruhi Konak hocama teşekkür ederim. Tez çalışmamda gerekli düzenlemelerin yapılmasında bilgi ve yönlendirmelerinden faydalandığım Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne ve çalışanlarına teşekkür ederim.

Tezhipte tanışmama ve sevmeme vesile olan, çok kıymetli hocam rahmetli Sami Öksüz Beyefendi'ye şükranlarımı sunarım. Kendisini rahmet ve minnetle anıyorum. Bu vesileyle bilgi, tecrübe, yönlendirmeleriyle beni motive eden ve hat yazılarıyla desteğini yakından hissettiğim çok değerli hocam hattat Dr. Öğretim Üyesi Hüseyin Öksüz Beyefendi'ye (Konya Karatay Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi) teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmaya esas olan el yazması Mushaf'ın temin edilmesinde ve incelenmesinde yardımlarını esirgemeyen Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü ve çalışanlarına çok teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimi sürecinde yardım ve desteği için Fatemeh Rashidi ve Rumeysa Bük'e teşekkürlerimi ifade ederim.

Bugünlere gelmemde desteğini hep yanımda hissettiğim rahmetli babama, çok kıymetli anneme, değerli kardeşlerime ve diğer aile üyelerime de teşekkür ederim. Özellikle destek, teşvik ve yönlendirmelerinden dolayı hayat arkadaşım Prof. Dr. Ramazan Kaçar'a, fedakârlık ve özverilerinden dolayı çocuklarım Nurbanu, Eren ve Ahmet'e teşekkürlerimi ve şükranlarımı vurgulamak isterim.

Ummuhan KAÇAR
Kastamonu, Mayıs 2020

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
RESİMLER DİZİNİ	ix
ÇİZİMLER DİZİNİ	xvi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xix
1. GİRİŞ	1
1.1. Kuramsal Çerçeve	2
1.2. Konunun Amacı	6
1.3. Konunun Önemi	7
1.4. Sınırlılıklar.....	7
2. YÖNTEM	8
3. TÜRK TEZHİP SANATI TANIMI VE TARİHÇESİ	10
3.1. Türk Tezhip Sanatı	10
3.2. Türk Tezhip Sanatının Tarihi Gelişimi	11
3.2.1. Erken Dönem Türk Tezhip Sanatı	12
3.2.2. Klasik Dönem Türk Tezhip Sanatı	27
3.2.3. Batılılaşma Dönemi Türk Tezhip Sanatı	33
3.2.4. Cumhuriyet Dönemi Türk Tezhip Sanatı	35
3.3. Türk Tezhip Sanatının Uygulama Alanları	36
3.3.1. Kur'an-ı Kerim'ler ve Diğer Yazma Kitaplar	36
3.3.1.1. Zahriye sayfası	38
3.3.1.2. Serlevha sayfaları.....	38
3.3.1.3. Başlık (unvan, sûrebaşı, cüzbaşı) tezhibi.....	39
3.3.1.4. Hatime (ketebe) sayfası.....	40
3.3.1.5. Güller	40
3.3.1.6. Koltuk tezhibi.....	41
3.3.1.7. Duraklar (noktalar).....	41
3.3.1.8. Beyne's sütur (satır araları).....	42
3.3.1.9. Cetvel-pervaz (bordür, zencerek).....	42
3.3.1.10. Tığlar.....	43

3.3.2. Yazı Levhaları, Kıt'a ve Hilyeler	44
3.3.3. Murakkalar.....	45
3.3.4. Minyatürler	45
3.3.5. Ferman ve Tuğralar.....	46
4. KONYA YAZMA ESERLER BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ'NDE KORUNAN ALANYA MÜZESİ 487 ENVANTER NUMARALI KUR'AN-I KERİM'İN TEZHIPLERİNİN İNCELEMESİ	47
4.1. Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü	47
4.2. Alanya Müzesi 487 Envanter Numaralı Kur'an-ı Kerim'in Katalog Bilgileri	49
4.3. Alanya Müzesi 487 Envanter Numaralı Kur'an-ı Kerim'in Tezhiplerinin İncelenmesi.....	49
4.3.1. Genel Özellikleri.....	50
4.3.2. Tezhip Özellikleri	56
4.3.2.1. Serlevha tezhibi.....	56
4.3.2.2. Sûrebaşı (başlık) tezhibi.....	61
4.3.2.3. Güller ve duraklar	183
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	186
KAYNAKLAR	194
EKLER.....	200
EK-1: Kur'an-ı Kerim'deki sırasına göre sûreler.....	200
EK-2: Sanatsal Çalışmalar.....	205
ÖZGEÇMİŞ.....	207

RESİMLER DİZİNİ

Sayfa

Resim 3.1a.	1302 tarihli Tercüme-i Tarih-i Taberi isimli yazmanın zahriyesinden ayrıntı.....	13
Resim 3.1b.	1303 tarihli Terceme-i Tarih-i Taberi, 1b başlık tezhibi, (SK Fatih 4285).....	13
Resim 3.1c.	1303 tarihli Terceme-i Tarih-i Taberi, 366b hatime tezhibi, (SK Fatih 4285)	14
Resim 3.2a.	1367-1368 tarihli Divân-ı Kebir, 89b bahir sonu tezhibi, (KMM 69).....	14
Resim 3.2b.	1367-1368 tarihli Divân-ı Kebir, 110a bahir sonu tezhibi, (KMM 69).....	15
Resim 3.3a.	1363 tarihli Kur'an-ı Kerîm'in v. 1b-2a zahriye tezhibi, (TİEM 446).....	15
Resim 3.3b.	1363 tarihli Kur'an-ı Kerîm'in 148b-149a "Meryem Sûresi" tezhipleri, (TİEM 446).....	16
Resim 3.4.	1340 tarihli Argun b. Abdullah el-Kamili Nakkaş Muhammed b. Seyfeddin tarafından tezhiplenen Mushaf'ın zahriyesi	16
Resim 3.5.	1283 tarihli Dua-yı Yevmü'l-Ehad isimli yazmadan, münhani motifli fasıl başı tezhibi	17
Resim 3.6.	1278 tarihli mesneviden Konya üslubunda bezenmiş iki zahriye sayfası (KMM 51), (Aksoy, 2010, s. 75).....	18
Resim 3.7.	1324-1325 tarihli Mushaf'tan (KMM 12) Konya üslubunda bezenmiş sayfalar.....	19
Resim 3.8.	1372 tarihli mesneviden Beylikler devri üslubunda bezenmiş bir sayfa.....	20
Resim 3.9.	1434-1435'de Sultan II. Murat adına hazırlanmış "Makasid'ül Elhan" simli musiki nazariyat kitabının zahriyesi, v.1b-2a.....	21
Resim 3.10.	İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi (Hamidiye 1082) de kayıtlı "Divan-ı Ahmedî" isimli yazmanın tezhibinden ayrıntı.....	24
Resim 3.11.	İbni Sina'nın "Kanun fi't Tıb" isimli yazmanın zahriyesi.....	24
Resim 3.12.	Babanakkaş üslubunda bezenmiş çini tabak ve kandiller.....	25
Resim 3.13.	İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi (Süleymaniye 1025) de bulunan Yazmanın zahriye tezhibi	26
Resim 3.14.	1465 (Edirne) tarihli, (SK Turhan Valide 48, v. 1a), Camiü'l- Usul fi Hadisi'r-Resul, zahriye tezhibi	26
Resim 3.15a.	1523-24 tarihinde saray nakışhanesinde müzehhip Bayram b. Derviş tarafından hazırlanmış Mushaf zahriyesi.....	28
Resim 3.15b.	1531 tarihli Hamse-i Nevai isimli yazmanın serlevhasından ayrıntı... ..	28
Resim 3.16.	İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi (H.2147) de bulunan ait eser (üstte), Şahkulu'nun The Cleveland Museum of Art (44. 492) de bulunan eserdeki imzası (sol altta), Şahkulu'ya ait resimden sülün kuşu ve hatayı	29
Resim 3.17a.	Divan-ı Muhibbi isimli yazmanın serlevhası.....	30
Resim 3.17b.	Divan-ı Muhibbî'den bir sayfa bezemesi.....	30
Resim 3.17c.	İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan Divan-ı Muhibbi isimli yazmadan iki ayrı imza (ketebe) ve sayfa bezemesinden ayrıntı.....	30

Sayfa

Resim 3.18.	İstanbul Topkapı Müzesi (YY.999) de bulunan Mushaf'ın serlevhası	31
Resim 3.19.	Hafız Osman (1642-1698) tarafından yazılmış Hilye-i Şerif'e	32
Resim 3.20.	İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi (Halet Efendi 5) da kayıtlı ve 1759 tarihli yazmadan buketli bir sayfa	33
Resim 3.21.	1874 tarihinde XIX. yüzyıl rokoko üslubunda bezenmiş levha	34
Resim 4.1.	Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü binası.....	47
Resim 4.2.	Alanya 487 envanter numaralı Mushaf'ın dijital çekim işlemi	50
Resim 4.3.	Varak 1a ve üzerinde bulunan notlar.....	51
Resim 4.3a	Birinci not (sağda)	51
Resim 4.3b.	İkinci not (solda).....	51
Resim 4.4.	Alanya Müzesi 487 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim cilt bölümleri: a) üst kapak, b) alt kapak, c) sertab, d) miklep, e) sırt (dip).....	52
Resim 4.5.	Alanya Müzesi 487 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'in hat tasarımı (v. 3b, 4a).....	53
Resim 4.5a.	Kanûnî Sultan Süleyman'ın mührü (v. 2b).....	54
Resim 4.5b.	Kanûnî Sultan Süleyman'ın vakfiyesi (v. 414a).....	54
Resim 4.6.	Alanya Müzesi 487 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'in hat tasarımı (v. 3b, 4a) Resim 3.7. Alanya Müzesi 487 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'in hat tasarımı (v. 3b, 4a)	54
Resim 4.7.	Alanya Müzesi 487 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'in hat tasarımı (v. 3b, 4a).....	56
Resim 4.8.	Alanya Müzesi 487 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'in serlevha tezhibi (v. 1b, 2a)	56
Resim 4.8a.	Alanya Müzesi 487 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'in serlevha detayı	59
Resim 4.9.	Âli İmran sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 32b)	68
Resim 4.9a.	Âli İmran sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 32b).....	68
Resim 4.10.	Nisâ sûresi sûrebaşı tezhibi (v. 50b)	69
Resim 4.10a.	Nisâ sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu (v. 50b).....	69
Resim 4.11.	Mâide sûresi sûrebaşı tezhibi (v. 69b).....	70
Resim 4.11a.	Mâide sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu (v. 69b).....	70
Resim 4.12.	Enâm sûresi sûrebaşı tezhibi (v. 84a).....	71
Resim 4.12a.	Enâm sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu (v. 84a).....	71
Resim 4.13.	A'raf sûresi sûrebaşı tezhibi (v. 99b)	72
Resim 4.13a.	A'raf sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu ri (v. 99b)	72
Resim 4.14.	Enfâl sûresi sûrebaşı tezhibi (v. 111a)	73
Resim 4.14a.	Enfâl sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu (v. 111a).....	73
Resim 4.15.	Tevbe sûresi sûrebaşı tezhibi (v. 117a)	74
Resim 4.15a.	Tevbe sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu (v. 117a)	74
Resim 4.16.	Yunus sûresi sûrebaşı tezhibi (v. 131a).....	75
Resim 4.16a.	Yunus sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu (v. 131a).....	75
Resim 4.17.	Hûd sûresi sûrebaşı tezhibi (v. 140a)	76
Resim 4.17a.	Hûd sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu (v. 140a)	76
Resim 4.18.	Yûsuf sûresi sûrebaşı tezhibi (v. 150a)	77
Resim 4.18a.	Yûsuf sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu (v. 150a).....	77
Resim 4.19.	Râd sûresi sûrebaşı tezhibi (v. 159a).....	78
Resim 4.19a.	Ra'd sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki ye konumu ri (v. 159a)	78

	Sayfa
Resim 4.20. İbrahim sûresi sûrebaşı tezhibi (v. 164a)	79
Resim 4.20a. İbrahim sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu (v. 164a).....	79
Resim 4.21. Hicr sûresi sûrebaşı tezhibi (v. 168a)	80
Resim 4.21a. Hicr sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu (v. 168a)	80
Resim 4.22. Nahl sûresi sûrebaşı tezhibi (v. 172b)	81
Resim 4.22a. Nahl sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu (v. 172b)	81
Resim 4.23. İsrâ sûresi sûrebaşı tezhibi (v. 182b).....	82
Resim 4.23a. İsrâ sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu(v. 182b)	82
Resim 4.24. Kehf sûresi sûrebaşı tezhibi (v. 191a)	83
Resim 4.24a. Kehf sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu(v. 191a)	83
Resim 4.25. Meryem sûresi sûrebaşı tezhibi (v. 199b)	84
Resim 4.25a. Meryem sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu(v. 199b).....	84
Resim 4.26. Tâhâ sûresi sûrebaşı tezhibi (v. 204b).....	85
Resim 4.26a. Tâhâ sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu(v. 204b)	85
Resim 4.27. Enbiyâ sûresi sûrebaşı tezhibi (v. 211a).....	86
Resim 4.27a. Enbiyâ sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu(v. 211a)	86
Resim 4.28. Hac sûresi sûrebaşı tezhibi (v. 217b)	87
Resim 4.28a. Hac sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 217b	87
Resim 4.29. Mü'minûn sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 224a).....	88
Resim 4.29a. Mü'minûn sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 224a)	88
Resim 4.30. Nûr sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 230a).....	89
Resim 4.30a. Nûr sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 230a)	89
Resim 4.31. Furkân sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 236b)	90
Resim 4.31a. Furkân sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 236b).....	90
Resim 4.32. Şuârâ sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 241b).....	91
Resim 4.32a. Şuârâ sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 241b)	91
Resim 4.33. Neml sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 249a)	92
Resim 4.33a. Neml sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 249a).....	92
Resim 4.34. Kasas sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 255a)	93
Resim 4.34a. Kasas sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 255a).....	93
Resim 4.35. Ankebût sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 262a)	94
Resim 4.35a. Ankebût sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 262a).....	94
Resim 4.36. Rûm sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 267b)	95
Resim 4.36a. Rûm sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 267b)	95
Resim 4.37. Lukman sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 272a).....	96
Resim 4.37a. Lukman sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 272a)	96
Resim 4.38. Secde sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 274b)	97
Resim 4.38a. Secde sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 274b).....	97
Resim 4.39. Ahzâb sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 276b)	98
Resim 4.39a. Ahzâb sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 276b).....	98
Resim 4.40. Sebe sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 283b)	99
Resim 4.40a. Sebe sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 283b)	99
Resim 4.41. Melâike (Fâtır)sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 288a).....	100
Resim 4.41a. Melâike (Fâtır) sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 288a)	100
Resim 4.42. Yâsîn sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 292b)	101
Resim 4.42a. Yâsîn sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 292b).....	101
Resim 4.43. Sâffât sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 296b)	102

	Sayfa
Resim 4.43a. Sâffât sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 296b).....	102
Resim 4.44. Sâd sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 301b).....	103
Resim 4.44a. Sâd sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 301b)	103
Resim 4.45. Zümer sûresi sûrebaşı, (v. 305b)	104
Resim 4.45a. Zümer sûresi sûrebaşının sayfadaki konumu, (v. 305b)	104
Resim 4.46. Mü'min sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 311b).....	105
Resim 4.46a. Mü'min sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 311b)	105
Resim 4.47. Fussilet sûresi sûrebaşı, (v. 318a)	106
Resim 4.47a. Fussilet sûresi sûrebaşının sayfadaki konumu, (v. 318a).....	106
Resim 4.48. Şûrâ sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 322a).....	107
Resim 4.48a. Şûrâ sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 322a)	107
Resim 4.49. Zuhruf sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 326b).....	108
Resim 4.49a. Zuhruf sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 326b)	108
Resim 4.50. Duhan sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 331a)	109
Resim 4.50a. Duhan sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 331a).....	109
Resim 4.51. Câsiye sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 333a)	110
Resim 4.51a. Câsiye sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 333a)	110
Resim 4.52. Ahkâf sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 335b).....	111
Resim 4.52a. Ahkâf sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 335b)	111
Resim 4.53. Muhammed sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 339a).....	112
Resim 4.53a. Muhammed sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 339a)	112
Resim 4.54. Fetih sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 342a).....	113
Resim 4.54a. Fetih sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 342a)	113
Resim 4.55. Hucurât sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 345a)	114
Resim 4.55a. Hucurât sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 345a).....	114
Resim 4.56. Kaf sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 346b).....	115
Resim 4.56a. Kaf sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 346b)	115
Resim 4.57. Zariyât sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 348b)	116
Resim 4.57a. Zariyât sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 348b).....	116
Resim 4.58. Tûr sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 350b)	117
Resim 4.58a. Tûr sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 350b)	117
Resim 4.59. Necm sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 352b)	118
Resim 4.59a. Necm sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 352b).....	118
Resim 4.60. Kamer sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 354b)	119
Resim 4.60a. Kamer sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 354b)	119
Resim 4.61. Rahmân sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 356b)	120
Resim 4.61a. Rahmân sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 356b).....	120
Resim 4.62. Vâkıa sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 358b)	121
Resim 4.62a. Vâkıa sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 358b).....	121
Resim 4.63. Hadid sûresi sûrebaşı, (v. 361a)	122
Resim 4.63a. Hadid sûresi sûrebaşının sayfadaki konumu, (v. 361a).....	122
Resim 4.64. Mücadele sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 364a)	123
Resim 4.64a. Mücadele sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 364a)....	123
Resim 4.65. Haşr sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 366b)	124
Resim 4.65a. Haşr sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 366b).....	124
Resim 4.66. Mümtehine sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 369a).....	125
Resim 4.66a. Mümtehine sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 369a).	125
Resim 4.67. Saff sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 370b)	126

	Sayfa
Resim 4.67a. Saff sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 370b)	126
Resim 4.68. Cum'a sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 372a)	127
Resim 4.68a. Cum'a sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 372a)	127
Resim 4.69. Nifak (Münâfikûn)sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 373a)	128
Resim 4.69a. Nifak (Münâfikûn) sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 373a)	128
Resim 4.70. Tegâbün sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 374a)	129
Resim 4.70a. Tegâbün sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 374a)	129
Resim 4.71. Talâk sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 375b).....	130
Resim 4.71a. Talâk sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 375b)	130
Resim 4.72. Tahrîm sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 377a)	131
Resim 4.72a. Tahrîm sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 377a).....	131
Resim 4.73. Mülk sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 378b)	132
Resim 4.73a. Mülk sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 378b).....	132
Resim 4.74. Kalem sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 380a)	133
Resim 4.74a. Kalem sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v.).....	133
Resim 4.75. Hâkka sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 382a).....	134
Resim 4.75a. Hâkka sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 382a).....	134
Resim 4.76. Meâric sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 383b)	135
Resim 4.76a. Meâric sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 383b).....	135
Resim 4.77. Nûh sûresi sûrebaşı tezhibi, (v.284b).....	136
Resim 4.77a. Nûh sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v.284b)	136
Resim 4.78. Cin sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 386a)	137
Resim 4.78a. Cin sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 386a).....	137
Resim 4.79. Müzzemmil sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 387b)	138
Resim 4.79a. Müzzemmil sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 387b)	138
Resim 4.80. Müddessir sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 388b).....	139
Resim 4.80a. Müddessir sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 388b) ..	139
Resim 4.81. Kıyâmet sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 390a)	140
Resim 4.81a. Kıyâmet sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 390a).....	140
Resim 4.82. Dehr (İnsân) sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 391a).....	141
Resim 4.82a. Dehr (İnsân) sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 391a).....	141
Resim 4.83. Mürselât sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 392b).....	142
Resim 4.83a. Mürselât sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 392b).....	142
Resim 4.84. Nebe sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 394a).....	143
Resim 4.84a. Nebe sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 394a).....	143
Resim 4.85. Naziât sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 395a).....	144
Resim 4.85a. Naziât sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 395a).....	144
Resim 4.86. Abese sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 396a).....	145
Resim 4.86a. Abese sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 396a)	145
Resim 4.87. Tekvîr sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 397a)	146
Resim 4.87a. Tekvîr sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 397a).....	146
Resim 4.88. İnfîtar sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 397b).....	147
Resim 4.88a. İnfîtar sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 397b).....	147
Resim 4.89. Mutaffîfîn sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 398a)	148
Resim 4.89a. Mutaffîfîn sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 398a).....	148
Resim 4.90. İnşîkâk sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 399a)	149
Resim 4.90a. İnşîkâk sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 399a)	149

Sayfa

Resim 4.91.	Burûc sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 400a)	150
Resim 4.91a.	Burûc sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 400a).....	150
Resim 4.92.	Târik sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 400b).....	151
Resim 4.92a.	Târik sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 400b).....	151
Resim 4.93.	A'lâ sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 401a).....	152
Resim 4.93a.	A'lâ sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 401a)	152
Resim 4.94.	Gâşiye sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 401b).....	153
Resim 4.94a.	Gâşiye sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 401b)	153
Resim 4.95.	Fecr sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 402b).....	154
Resim 4.95a.	Fecr sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 402b)	154
Resim 4.96.	Beled sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 403b)	155
Resim 4.96a.	Beled sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 403b).....	155
Resim 4.97.	Şems sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 404a)	156
Resim 4.97a.	Şems sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 404a).....	156
Resim 4.98.	Leyl sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 404b)	157
Resim 4.98a.	Leyl sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 404b).....	157
Resim 4.99.	Duhâ sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 405a)	158
Resim 4.99a.	Duhâ sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 405a).....	158
Resim 4.100.	İnşirâh sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 405a).....	159
Resim 4.100a.	İnşirâh sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 405a)	159
Resim 4.101.	Tîn sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 405b)	160
Resim 4.101a.	Tîn sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 405b).....	160
Resim 4.102.	Alak sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 405b).....	161
Resim 4.102a.	Alak sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 405b)	161
Resim 4.103.	Kadir sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 406a).....	162
Resim 4.103a.	Kadir sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 406a)	162
Resim 4.104.	Beyyine sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 406b)	163
Resim 4.104a.	Beyyine sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 406b)....	163
Resim 4.105.	Zilzâl sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 407a).....	164
Resim 4.105a.	Zilzâl sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 407a)	164
Resim 4.106.	Âdiyât sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 407b).....	165
Resim 4.106a.	Âdiyât sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 407b)	165
Resim 4.107.	Kâria sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 407b).....	166
Resim 4.107a.	Kâria sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 407b)	166
Resim 4.108.	Tekâsür sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 408a)	167
Resim 4.108a.	Tekâsür sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 408a)....	167
Resim 4.109.	Asr sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 408a)	168
Resim 4.109a.	Asr sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 408a).....	168
Resim 4.110.	Hümeze sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 408b)	169
Resim 4.110a.	Hümeze sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 408b)....	169
Resim 4.111.	Fîl sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 408b)	170
Resim 4.111a.	Fîl sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 408b).....	170
Resim 4.112.	Kureyş sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 409a)	171
Resim 4.112a.	Kureyş sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 409a).....	171
Resim 4.113.	Maûn sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 409a).....	172
Resim 4.113a.	Maûn sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 409a)	172
Resim 4.114.	Kevser sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 409b)	173
Resim 4.114a.	Kevser sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 409b).....	173

	Sayfa
Resim 4.115. Kâfirûn sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 409b)	174
Resim 4.115a. Kâfirûn sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 409b).....	174
Resim 4.116. Nasr sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 410a)	175
Resim 4.116a. Nasr sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 410a).....	175
Resim 4.117. Mesed (Tebbet) sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 410)	176
Resim 4.117a. Mesed (Tebbet) sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 410a)	176
Resim 4.118. İhlâs sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 410b).....	177
Resim 4.118a. İhlâs sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 410b)	177
Resim 4.119. Felak sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 410b).....	178
Resim 4.119a. Felak sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 410b)	178
Resim 4.120. Nâs sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 411a).....	179
Resim 4.120a. Nâs sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 411a)	179
Resim 4.121. Kur'an-ı Kerîm'de başlık tezhibi (v. 411a)	180
Resim 4.121a. Kur'an-ı Kerîm'de başlık tezhibinin sayfadaki yeri, (v. 411a)	180
Resim 4.122. Hatim duası başlığı (v. 412a).....	181
Resim 4.122a. Hatim duası başlığının sayfadaki yeri (v. 412a).....	181
Resim 4.123. Kur'an-ı Kerîm'de başlık tezhibi (v. 413a)	182
Resim 4.123a. Kur'an-ı Kerîm'de başlık tezhibinin sayfadaki yeri (v. 413a)	182
Resim 4.124. Kur'an-ı Kerîm'de görülen gül örnekleri.....	183
Resim 4.125. Kur'an-ı Kerîm'de görülen durak örnekleri.....	185

ÇİZİMLER DİZİNİ

	Sayfa
Çizim 4.1. Alanya Müzesi 487 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'in serlevha tezhibi desen analiz çizimi, (v.1b,2a)	60
Çizim 4.2. Sûrebaşı tezhiplerinin incelenmesinde izlenen sistematik yolu gösteren şema	62
Çizim 4.3. Âli İmran sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 32b).....	68
Çizim 4.4. Nisâ sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 50b)	69
Çizim 4.5. Mâide sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 69b)	70
Çizim 4.6. Enâm sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 84a)	71
Çizim 4.7. A'raf sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 99b).....	72
Çizim 4.8. Enfâl sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 111a).....	73
Çizim 4.9. Tevbe sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 117b)	74
Çizim 4.10. Yunus sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 131a)	75
Çizim 4.11. Hûd sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 140a).....	76
Çizim 4.12. Yûsuf sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 150a).....	77
Çizim 4.13. Râd sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 159a).....	78
Çizim 4.14. İbrahim sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 164a).....	79
Çizim 4.15. Hicr sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 168a)	80
Çizim 4.16. Nahl sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 172b)	81
Çizim 4.17. İsrâ sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 182b)	82
Çizim 4.18. Kehf sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 191a)	83
Çizim 4.19. Meryem sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 199b).....	84
Çizim 4.20. Tâhâ sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 204b)	85
Çizim 4.21. Enbiyâ sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 211a)	86
Çizim 4.22. Hac sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 217b).....	87
Çizim 4.23. Nûr sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 230a)	88
Çizim 4.24. Mü'minûn sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 224a)	89
Çizim 4.25. Furkân sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 236b).....	90
Çizim 4.26. Şuârâ sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 241b)	91
Çizim 4.27. Neml sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 249a).....	92
Çizim 4.28. Kasas sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 255a).....	93
Çizim 4.29. Ankebût sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 262a).....	94
Çizim 4.30. Rûm sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 267b)	95
Çizim 4.31. Lukman sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 272a)	96
Çizim 4.32. Secde sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 274b).....	97
Çizim 4.33. Ahzâb sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 276b).....	98
Çizim 4.34. Sebe sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 283b)	99
Çizim 4.35. Melâike (Fâtır) sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 288a)	100
Çizim 4.36. Yâsîn sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 292b).....	101
Çizim 4.37. Sâffât sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 296b).....	102
Çizim 4.38. Sâd sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 301b)	103
Çizim 4.39. Mü'min sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 311b)	105
Çizim 4.40. Şûrâ sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 322a)	107
Çizim 4.41. Zuhruf sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 326b)	108
Çizim 4.42. Duhan sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 331a).....	109
Çizim 4.43. Câsiye sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 333a).....	110
Çizim 4.44. Ahkâf sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 335b)	111

Sayfa

Çizim 4.45. Muhammed sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 339a)	112
Çizim 4.46. Fetih sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 342a)	113
Çizim 4.47. Hucurât sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 345a).....	114
Çizim 4.48. Kaf sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 346b)	115
Çizim 4.49. Zariyât sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 348b).....	116
Çizim 4.50. Tûr sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 350b)	117
Çizim 4.51. Necm sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 352b).....	118
Çizim 4.52. Kamer sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 354b)	119
Çizim 4.53. Rahmân sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 356b).....	120
Çizim 4.54. Vâkıa sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 358b).....	121
Çizim 4.55. Mücadele sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 364a).....	123
Çizim 4.56. Haşr sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 366b).....	124
Çizim 4.57. Mümtehine sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 369a)	125
Çizim 4.58. Saff sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 370b).....	126
Çizim 4.59. Cum'a sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 372a).....	127
Çizim 4.60. Nifak (Münâfikûn)sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 373a).....	128
Çizim 4.61. Tegâbün sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 374a)	129
Çizim 4.62. Talâk sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 375b)	130
Çizim 4.63. Tahrîm sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 377a).....	131
Çizim 4.64. Mülk sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 378b)	132
Çizim 4.65. Kalem sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 380a).....	133
Çizim 4.66. Hâkka sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 382a).....	134
Çizim 4.67. Meâric sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 383b).....	135
Çizim 4.68. Nûh sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v.284b)	136
Çizim 4.69. Cin sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 386a).....	137
Çizim 4.70. Müzzemmil sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 387b).....	138
Çizim 4.71. Müddessir sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 388b)	139
Çizim 4.72. Kıyâmet sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 390a).....	140
Çizim 4.73. Dehr (İnsân) sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 391a)	141
Çizim 4.74. Mürselât sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 392b).....	142
Çizim 4.75. Nebe sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 394a).....	143
Çizim 4.76. Naziât sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 395a).....	144
Çizim 4.77. Abese sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 396a)	145
Çizim 4.78. Tekvîr sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 397a).....	146
Çizim 4.79. İnfîtâr sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 397b)	147
Çizim 4.80. Mutaffifîn sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 398a).....	148
Çizim 4.81. İnşikâk sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 399a).....	149
Çizim 4.82. Burûc sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 400a).....	150
Çizim 4.83. Târik sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 400b).....	151
Çizim 4.84. A'lâ sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 401a)	152
Çizim 4.85. Gâşiye sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 401b)	153
Çizim 4.86. Fecr sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 402b)	154
Çizim 4.87. Beled sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 403b).....	155
Çizim 4.88. Şems sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 404a).....	156
Çizim 4.89. Leyl sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 404b).....	157
Çizim 4.90. Duhâ sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 405a).....	158
Çizim 4.91. İnşirâh sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 405a)	159
Çizim 4.92. Tîn sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 405b).....	160

	Sayfa
Çizim 4.93. Alak sûresi sûrebaşı tezhîbi desen analizi, (v. 405b)	161
Çizim 4.94. Kadir sûresi sûrebaşı tezhîbi desen analizi, (v. 406a)	162
Çizim 4.95. Beyyine sûresi sûrebaşı tezhîbi desen analizi, (v. 406b).....	163
Çizim 4.96. Zilzâl sûresi sûrebaşı tezhîbi desen analizi, (v. 407a).....	164
Çizim 4.97. Âdiyât sûresi sûrebaşı tezhîbi desen analizi, (v. 407b)	165
Çizim 4.98. Kâria sûresi sûrebaşı tezhîbi desen analizi, (v. 407b)	166
Çizim 4.99. Tekâsür sûresi sûrebaşı tezhîbi desen analizi, (v. 408a)	167
Çizim 4.100. Asr sûresi sûrebaşı tezhîbi desen analizi, (v. 408a)	168
Çizim 4.101. Hümeze sûresi sûrebaşı tezhîbi desen analizi, (v. 408b).....	169
Çizim 4.102. Fîl sûresi sûrebaşı tezhîbi desen analizi, (v. 408b).....	170
Çizim 4.103. Kureyş sûresi sûrebaşı tezhîbi desen analizi, (v. 409a).....	171
Çizim 4.104. Maûn sûresi sûrebaşı tezhîbi desen analizi, (v. 409a)	172
Çizim 4.105. Kevser sûresi sûrebaşı tezhîbi desen analizi, (v. 409b).....	173
Çizim 4.106. Kâfirûn sûresi sûrebaşı tezhîbi desen analizi, (v. 409b).....	174
Çizim 4.107. Nasr sûresi sûrebaşı tezhîbi desen analizi, (v. 410a).....	175
Çizim 4.108. Mesed (Tebbet) sûresi sûrebaşı tezhîbi desen analizi, (v. 410a).....	176
Çizim 4.109. İhlâs sûresi sûrebaşı tezhîbi desen analizi, (v. 410b)	177
Çizim 4.110. Felak sûresi sûrebaşı tezhîbi desen analizi, (v. 410b)	178
Çizim 4.111. Nas sûresi sûrebaşı tezhîbi desen analizi, (v. 411a)	179
Çizim 4.112. Kur'an-ı Kerîm'de başlık tezhîbi desen analizi (v. 411a)	180
Çizim 4.113. Hatim duası başlık tezhîbi desen analizi (v. 412a).....	181
Çizim 4.114. Kur'an-ı Kerîm'de başlık tezhîbi (v. 413a)	182
Çizim 4.115. Kur'an-ı Kerîm'de görülen güllerin desen çizimleri.....	184

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

bkz	Bakınız
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
H	Hicri
H _z	Hazreti
İSK	İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi
KMM	Konya Mevlana Müzesi
KYEBM	Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü
M	Miladi
N	Numara
Ör	Örnek
R	Rûmî
s	Sayfa
S	Sayı
sav.	Sallâllahü Aleyhi ve Sellem
SK	Süleymâniye Kütüphanesi
TİEM	Türk İslam Eserleri Müzesi
TMSK	Topkapı Müzesi Sarayı Kütüphanesi
v	Varak
yy	Yüzyıl

1. GİRİŞ

İnsanoğlu, tarih boyunca inancı gereği içinde taşıdığı değeri ifade etmek için farklı mekân ve nesnelere kullanma yollarını deneyimlemiştir. Meydana getirdiği eserler, ruh dünyasının yansımalarının, somutlaştırılmış formudur. İşte bu yansımalar sanat olarak da ifade edilebilir. Sanat ise bir milletin geçmişini geleceğe bağlayan önemli unsurlardan biridir.

Kitap ve bünyesinde barındırdığı sanatlar; değeri, duğu ve düşüncelerini yansıtmak isteyen insan için önemli bir çalışma sahasını oluşturmaktadır. Bu açıdan Geleneksel Türk Sanatları içinde yer alan tezhip sanatında yüzyıllar boyunca kıymetli, nadide eserler verilmiştir. Zaman içinde gelişim gösteren bu sanat, bir araştırma alanı olarak da şüphesiz çok zengin örneklere sahiptir. Bu alanda neredeyse her biri, başlı başına bir araştırma konusu olacak nitelikte eserler meydana getirilmiş olup bunlar birer hazine niteliğindedir. Ulusumuzun kültür ve bilgi birikiminin vesikaları olan bu eserler bilim, sanat ve kültür araştırmaları konusunda en güvenilir kaynakları oluşturmaktadır (Ünver, 2006).

Yazma eserler arasında en çok karşılaşılan eser, Kur'an-ı Kerim'dir. Cebrail aracılığıyla indirilmiş, Hz. Muhammed (sav) tarafından insanlara tebliğ edilmiş, Mushaf'larda yazılmış mu'ciz kelimelerdir. Hz. Muhammed (sav) kendisine gelen vahiyleri öncelikle tebliğ etmiş, sonra da sahabe gelen âyetleri ezberlemiş, daha sonra ise vahiy kâtiplerine mevcut malzemeler üzerine yazdırmıştır (Birişik, 2002, s. 387).

“Kur'an sayfelerinin kitap haline getirilmiş şekline “Mushaf” denilir.” (Altıkulaç, 2015, s. 55). Birişik (2002)'nin çalışmasında belirttiği gibi, Hz. Ebu Bekir (632-634) döneminde, Kur'an-ı Kerim iki kapak arasına alınarak tek bir cilt haline getirilmiştir. Hz. Osman döneminde de farklı coğrafyalarda kolaylıkla okunması, ezberlenmesi ve yazılabilmesi için çalışmalar yürütülmüştür. Zeyt Bin Sabit başkanlığındaki kurul tarafından hazırlanarak yazılan (646-651) aslı nüsha, halifelik makamına teslim edilmiştir (Keskioğlu, 1953, s. 161-162). “İmam Mushaf” adı verilen bu nüshadan çoğaltılan yedi (veya dört, beş, sekiz) adet Kur'an nüshası birer kâri ile birlikte Mekke, Kûfe, Basra, şam, Yemen ve Bahreyn'e gönderilmiştir. Bir nüsha da Medine'de

bırakılmıştır (Dâni, *el-Muḳni*’, (TY), s. 19; Zerkeşî, 1994, s. 1, 334; Süyûtî, *el-İtkân*, 1986, s. 1, 189-190). Hz. Osman’ın hazırlattığı Mushafların günümüzde nerede olduğu bilinmemektedir. Hz. Osman’a isnat edilen; Taşkent, İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi, Kahire (el-Meşhedü’l-Hüseynî), Londra (British Library) ve St. Petersburg nüshalarının, Hz. Osman Mushaflarından veya onlardan yazılanlardan istinsah edildiğini Altıkulaç 2015’de bildirmektedir (Altıkulaç, 2015, s. 64). Ayrıca Altıkulaç bu Mushafları, hicri birinci asrın ikinci yarısı veya ikinci asrın ilk yarısına tarihlendirmektedir (Altıkulaç, 2015, s. 324).

Sahabeler âyet başlarına koydukları üç noktadan başka Mushaf’a ilavede bulunmamışlardır (Serin, 2003, s. 46). Hz. Osman’a atfedilen Mushaflardan TIEM nüshasında, âyet sonlarını belirtmek için, üst üste istif edilmiş, hafif sola eğimli kısa dört çizgi kullanılmıştır. Her beş âyetin sonunda kısa ve kalın d harfini andıran bir şekil, her on âyetin sonunda on veya on bir adet renkli noktalarla çevrili dairevi şekil vardır. Sûre bilgileri, sûre başlarında verilmiştir (Altıkulaç, 2015, s. 225).

Mushaf bezeme geleneğinin, Emevi Dönemi’ne ait olduğu bilinen Mushaflarda başladığı düşünülmektedir (Tanındı, 2015, s. 243; Baysal, 2010). Emevilerle başlayan Mushaf tezyînatı geleneği, matbaanın yaygınlaştığı XIX. yüzyıl sonlarına kadar devam etmiştir. Her medeniyet, kendi yaşadığı dönem şartlarına bağlı şekillenen tezyinat anlayışına göre Mushaf tezyînatında özgün üslûplar ortaya koymuştur (Celasin, 2014, s. 1).

XI-XII. yüzyılda Büyük Selçuklu coğrafyasında genel hatlarıyla oluşturulan Kur’an-ı Kerîm tezyinat geleneği, Anadolu Selçukluları ile Anadolu’ya taşınmıştır. Anadolu’da XIII. yüzyıldan günümüze kadar geçen süreçte Kur’an-ı Kerîm tezyinatına dair yaklaşımdaki değişim ve gelişimi müze, kütüphane ve özel koleksiyonlarda korunan örnekler de görmek mümkündür.

1.1. Kuramsal Çerçeve

Osmanlı sanatında “klasik” olarak adlandırılan dönemde; üretilen eserler arasında, kitap sanatlarında da kendini gösteren asırlara örnek olacak bir dereceye ulaşmış,

hayranlıkla seyredilen müstesna eserler, günümüze kadar ulaşmıştır. Bu bağlamda tez kapsamında; Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü'nde korunan Alanya Müzesi 487 envanter numaralı el yazması Kur'an-ı Kerim'in tezhiplerinin üslup, kompozisyon ve desen analizlerinin yapılması genel hatlarıyla tezin kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Bu alanda etraflıca yapılan çalışmanın literatür taraması sonucunda, ulaşılan yayınların listesinin bir bölümü paylaşılmıştır:

“Akar, A. & Keskiner, C. (1978). *Türk süsleme sanatında desen ve motif*. İstanbul: Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları” isimli bilimsel eserde; Türk süsleme sanatlarında kullanılan motifler ve desen örnekleri geniş çevrede ele alınıp paylaşılmıştır.

“Tanındı, Z. (1990). 1278 Tarihli en eski Mesnevi'nin tezhipleri. *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Kültür ve Sanat*, 2, 8” çalışmada; XIII. yüzyılda hazırlanan Hz. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî tarafından düzeltilen ilk mesnevi nüshasının tezhip, desen ve tasarımları detaylı olarak ele alınmıştır.

“Mahir, B. (1992). Topkapı Saray Kütüphanesi Kur'an Koleksiyonu. *Türkiyemiz, Kültür ve Sanat Dergisi*, İstanbul, 22 (67), 16-27” isimli eserde; Topkapı Sarayı Müzesi envanterinde bulunan Selçuklu ve Osmanlı toprakları üzerinde hazırlanmış VII. Yüzyıldan XIX yüzyıla kadar tarihlenen Mushaflardan oluşan koleksiyonun hat ve tezhipleri hakkında bilgiler verilmiştir.

“Aksu, H. (1992). *Anadolu Selçuklu tezhip sanatı ve Osmanlı (klasik dönem) tezhip sanatının mukayesesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul” tez çalışmasında Anadolu Selçukluları dönemine ait eserler ve klasik döneme ait tezhip örnekleri verilmektedir. Ayrıca Selçuklu dönemi tasarımları ile klasik dönem tasarımları ele alınarak mukayesesi yapılmaktadır.

“Mahir, B. (1993). *Geleneksel Türk Sanatları, Tezhip Sanatı*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları” isimli eserde; Tezhip sanatının etraflıca ele alınmıştır.

“Birişik, A. (2002). Kur’an. *İslam Ansiklopedisi*. C. 26, s. 383-388. Ankara: TDV Yayınları” isimli eserde; Hz. Muhammed (sav)’e Cebrail aracılığıyla indirilen âyetlerin bir araya getirilerek iki kapak arasına alınması, ilk nüshalarının hazırlanması ve diğer merkezlere gönderilmesi konuları detaylı olarak anlatılmıştır.

“Özen, M. E. (2003). *Türk Tezhip Sanatı*, İstanbul: Gözen Kitap ve Yayın Evi” bilimsel eserde; Türk tezhip sanatının tanımı, tarihçesi, nasıl yapıldığı ve örnek çalışmalar yer almaktadır.

“Özönder, H. (2003) *Hat ve Tezhip Sanatları (Deyimleri, Terimleri) Sözlüğü*. Konya” isimli bilimsel eser; kitap sanatlarına dair tanım ve terimlerin ele alındığı sözlüktür.

“Karadeniz, G. (2003). *Tezhip Sanatında Kullanılan Malzeme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Ana sanat Dalı Tezhip Programı, İstanbul” isimli bilimsel çalışmada; tezhip sanatında kullanılan malzemeler etraflıca açıklanarak tek tek ele alınmıştır.

“Küpelî, G. (2007). *II. Bayezid Dönemi Tezhip Sanatı*. Sanatta yeterlilik tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı Tezhip-Süsleme Sanat Dalı. İstanbul” isimli çalışmada; II. Bayezid döneminde nakkaşhanede hazırlanmış yazma eserler içerisinde görülen tezhipli bölümler üzerinden dönem özellikleri değerlendirilmiştir.

“Aşıcı, S. (2007). *Fatih Devri Tezhip Üslubu*. Sanatta yeterlilik tezi, İstanbul. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı Tezhip-süsleme programı” isimli bilimsel çalışmada; Fatih devrinde hazırlanan kitaplarda yer alan tezhipler; üslup özellikleri, desen tasarımları, kullanım alanları ve örnekleri verilerek ele alınmıştır.

“Tanrıver, A. (2007). *Türk Tezhip Sanatında XIV-XVI. Yüzyıl Mushaf Gülleri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı, İstanbul” isimli çalışmada, XIV. ve XVI. yüzyıllarda hazırlanan Mushaflarda yer alan güller incelenmiştir. Örnek resimler üzerinden

güllerde görülen şekil, form, bezeme, büyüklük ve kullanıldığı yerler mukayeseli olarak ele alınmıştır.

“Birol, İ. A. (2009). *Türk Tezyinî Sanatlarında Desen Tasarımı, Çizim Tekniği ve Çeşitleri*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları” isimli eserde; tezhip sanatında desen hazırlanırken kullanılan teknik, yöntem ve uygulamaların örneklerle birlikte detaylı olarak açıklandığı görülmektedir.

“Derman, Ç. (2010). Tarihimizde Mushafların Bezenmesi, *Diyanet İlmî Dergi*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 46 (4), ss.137-144” isimli bilimsel eserde; yazar Mushaflarda görülen tezhipli alanları ve açıklamalarını vermiştir.

“Baysal, A. F. (2010). Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Yeri, *Marife*, Konya: S.3, ss. 365-386” isimli çalışmada; Mushaf tezyinatında görülen bezeme gelenekleri tarihi seyir içerisinde ele alınarak incelemiştir.

“Aksoy, Z. D. (2010). *14. Yüzyıl Anadolu Türk Tezhip Sanatı Tasarımları*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Türk- İslam Sanatları Ana Bilim Dalı. İstanbul” isimli bilimsel çalışmada; XIV. yüzyılda Anadolu hazırlanan yazmalarda görülen bezemeler; Herat, Türkmen, Şiraz, Bağdat üsluplarının özellikleri ele alınarak etraflıca incelemiştir.

“Duran, G. (2012). Tezhip Sanatının Kullanım Alanları. *İslam Ansiklopedisi*. (41) 63-65. İstanbul: TDV Yayınları” isimli eser; tezhip sanatını uygulandığı alanların açıklandığı bir çalışmadır.

“Alkan, E. (2014). *Tezhip Sanatında Türkmen Dönemi*. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları (Tezhip) Ana Sanat Dalı. İstanbul” isimli bilimsel yayında; Anadolu’da Türkmenler tarafından hazırlanan ve yeni bir üslup ortaya koyan tezhip örnekleri, karakteristik özellikleriyle ele alınmıştır.

“Celasin A. T. (2014). *XV-XVI Yüzyıl Osmanlı Tezhip Sanatı Bağlamında Şeyh Hamdullah Mushafları Sürebaşı Bezemelerinin Değerlendirilmesi*. Doktora tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Isparta” isimli doktora çalışmasında; Şeyh Hamdullah’a ait yedi adet Mushaf’ta yer alan surebaşları; üslup, tasarım, desen, motif ve desen çeşitliliğini sağlayan unsurlarla birlikte detaylı bir şekilde ele alınarak incelenmiştir.

“Altıkulaç, T. (2015). *Günümüze Ulaşan Mesâhif-İ Kadime: İlk Mushaflar Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi” isimli kitapta; Hz. Osman ve Hz. Ali’ye atfedilen, dünyanın çeşitli yerlerinde muhafaza edilen ve günümüze kadar ulaşmış, ilk Mushaflar ve sayfeler yazar tarafından incelenmiştir. Kitapta yer alan görsellerde, ilk Mushaflarda yer alan bezeme örneklerinin görmek mümkündür.

“Küpeli, G. (2015). Tezhip Sanatında Yenilik Arayışları: II. Bayezid Dönemi (1481-1512). *Hat ve Tezhip Sanatı*. Ed. Ali Rıza Özcan. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları” isimli eserde; Fatih devrinde hazırlanan tezhip örneklerinden, klasik döneme geçiş sürecinde hazırlanan örneklerde görülen yenilik arayışları ele alınmıştır.

“Tanındı, Z. (2015). Başlangıcından Osmanlı’ya Tezhip Sanatı, s.243-282. *Hat ve Tezhip Sanatı*. Ed. Ali Rıza Özcan. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları” isimli eserde; Emevilerden başlayarak günümüze kadar geçen sürede tezhip sanatında görülen sanatçılar, üsluplar, dönemler, merkezler detaylı bir şekilde ele alınarak, örneklerle tarihi süreç incelenmiştir.

1.2. Konunun Amacı

Bu tez çalışmasında Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü’nde korunan Alanya müzesi 487 envanter numaralı Kur’an-ı Kerim’in tezhiplerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.3. Konunun Önemi

Türkiye, müze, kütüphane ve özel koleksiyonlarda muhafaza edilen el yazması kitaplardan oluşan büyük ve değerli koleksiyonlara sahiptir. Kitaplar metin içeriği yönünden kıymetlerinin yanı sıra; hat, tezhip, minyatür ve kitap kabı yönünden de çok zengin değerleri muhafaza etmektedirler. Günümüzde özel saklama koşulları sağlanarak, sahip olduğumuz bu hazinelerin geleceğe aktarılması için, zamanın ve muhafaza şartlarının etkilerini azaltmak veya durdurmak için ciddi çalışmalar yapılmaktadır. Bu şekilde sahip olduğumuz kültürel değerlerimizin gelecek nesillere aktarılması için kaybolmasına engel olmak ve muhafaza etmek, büyük önem arz etmektedir.

Araştırmamıza konu olan Kur'an-ı Kerim'in istinsah bilgilerine ulaşamamıştır. Eserde serlevha tezhibi ve her sûre için ayrı hazırlanmış, farklı desen tasarımına sahip sûrebaşı tezhipleri yer almaktadır. Sûrebaşlarında görülen desen çeşitliliğini sağlayan unsurların ortaya konularak sanat camiasının hizmetine sunulması önem arz etmektedir. Ayrıca Mushaf'ta gül ve durak tezhipleri de mevcuttur. Çalışmada Kur'an-ı Kerim'in tezyinat (üslup, desen, teknik, kullanılan malzemeler vs.) analizinin yapılması, bu çerçevede eserin dönemi ile kendi dönemindeki yeri ve öneminin ortaya konulması amaçlanmıştır. Aynı zamanda elde edilen bilgiler ışığında Ülkemiz yazma eser koleksiyonunun kayıt altına alınması hususunda da hizmet etmek önem arz etmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma, Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü'nde korunan ve Osmanlı dönemi klasik üslupta tezyin edilmiş el yazması Kur'an-ı Kerimler ile kitap sanatları açısından; Mushaf yazımı, tezyinatı ve geleneği, tezhip sanatı ve kullanım alanları, klasik dönemin üslup ve özelliklerinin içinde yer aldığı kaynaklarla sınırlandırılmıştır.

2. YÖNTEM

Çalışma, nitel araştırma yöntemi doğrultusunda; literatür taraması ve örnek eserlerin tezhiplerinin incelenmesi yoluyla gerçekleştirilmiştir. Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü (KYEBM)'nde korunan tezyin edilmiş Kur'an-ı Kerîmler ve bunlarda yer alan Osmanlı dönemi klasik üslupta yapılmış tezhipler araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini KYEBM'nde korunan Alanya müzesi 487 envanter numaralı Kur'an-ı Kerîm ve içerdiği tezhipler oluşturmaktadır.

KYEBM'de araştırma Mushaf'ların dijital fotoğrafları üzerinden yapılmıştır. Çalışmaya konu olarak belirlenen Mushaf'a ait görseller, kurumdan temin edilmiş ve incelemeler bu görseller üzerinden yürütülmüştür. İncelemeler esnasında görsellerden tam olarak belirlenemeyen hususları netleştirmek için, gerekli koruma tedbirleri alınarak Mushaf yakından incelenmeye tabi tutulmuştur.

Çalışmaya konu olan Alanya müzesi 487 envanter numaralı Mushaf'ta, serlevha, surebaşı, gül ve durak bezemeleri mevcuttur. Farklı desen tasarımlarına sahip surebaşlarında görülen desen çeşitliliğini ortaya koyabilmek için, izlenen sistematik yol, bölüm içerisinde bir şema yardımıyla ifade edilmiştir.

İncelenen Mushaf'ta yer alan tezhiplerin tamamının desen analiz çizimleri yapılarak bölüm içerisinde paylaşılmıştır. Tez çalışmasında serlevha ve surebaşı tezhiplerinin desen analiz çizimleri; dört aşamada ele alınmıştır. Birinci aşamada; sadece rumi motifi ve üzerine yerleştirildiği hat çizilmiştir. İkinci aşamada, rumi motifinin yanı sıra hatayı gurubu motiflerin üzerine yerleştirileceği hat, kesik çizgilerle belirtilmiştir. Üçüncü aşamada, ilave olarak hatayı hattı üzerinde, yerleştirilecek motiflerin yeri ve büyüklükleri gösterilmiştir. Son aşamada ise; dal kalınlığını belirtmek için çift çizgi kullanılmış ve bütün motifler detaylarıyla birlikte çizilmiştir.

“KYEBM'nde korunan Alanya Müzesi 487 envanter numaralı Kur'an-ı Kerîm'in tezhiplerinin incelenmesi” konulu tez çalışması beş bölümden oluşmaktadır. Tez çalışmasının giriş bölümünde; kuramsal çerçeve, konunun amacı, konunun önemi ve sınırlılıklar ele alınmıştır. İkinci bölümünde, Kur'an-ı Kerîm'in tezhiplerinin

incelenmesinde izlenecek yöntem ve yol belirtilmiştir. Üçüncü bölümde, Türk tezhip sanatı, tanımı, tarihçesi ve kullanım alanlarına dair literatür bilgileri taranmış ve konular hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde KYEBM’nde korunan Alanya Müzesi 487 envanter numaralı Kur’an-ı Kerim’de yer alan serlevha, sûrebaşları, gül ve durak tezhipleri; üslup, teknik, tasarım, desen analiz-çizimi, motif ve renk unsurları esas alınarak inceleme ve değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Çalışmanın son bölümünde ise elde edilen bulgular tartışılarak özetlenmiş ve konuyla ilgili önerilerde bulunulmuştur.

3. TÜRK TEZHİP SANATI TANIMI VE TARİHÇESİ

3.1. Türk Tezhip Sanatı

Tezhip, “altın” anlamındaki Arapça “Zeheb” kelimesinden türetilmiş ve “altınlamak” demektir. Tezhip yapan kişi erkek ise “müzehhip”, kadın ise “müzehhibe” olarak anılır. Yapılan esere ise “müzehhep” eser denilir (Özönder, 2003, s. 198). El yazması kitapların yanında, levhaların, murakkaların, tuğraların, minyatürlerin etrafları ve cilt kapakları gibi, kâğıt yüzeye yapılan süslemelerdir.

Tezhip sanatı, terminolojiye altının yalnız olarak değil, çeşitli renkteki boya ile bir arada kullanılmasıyla meydana getirilen süsleme sanatını ifade eden bir terim olarak yerleşmiştir (Didinal, 1990, s. 20). Tezyîn, Arapça bir kelime olan, “ziynet” kökünden türemiştir. Anlamı süsleme, bezeme ve donatmak olan kelimenin çoğulu ise “tezyînat”tır (Develioğlu, 2000, s. 1332).

Tezhip sanatı, çok ince uçlu kıl fırçalarla gerçekleştirilen bir sanattır. Motiflerin dış sınırına çekilen ve tahrir adı verilen nüanslı çizgilerde bu fırçalar kullanılır. Tezhip sanatının uygulanmasında kullanılan diğer malzemeler; altın, boya, is mürekkebi, mühre, kâğıt ve murakka olarak sıralanabilir (Özen, 2003; Karadeniz, 2003).

Tezhip malzemelerinin başında gelen altının içine gümüş, bakır gibi metallerin, farklı oranlarda ilave edilmesiyle farklı renk tonlarında altın elde edilmiştir. Sanatkâra ulaşana kadar birçok işlemde geçen altın, yapraklar halinde ya da ezilmiş şekilde temin edilebilmektedir. Altını parlatmak için ise mühre adı verilen doğal taşlar (ör. akik) kullanılmaktadır.

Tezhip sanatında kullanılan boyalar ise eskiden topraktan elde edilirdi. Renkler madenî oksitlerle ortaya çıkarılır ve tutkallı bir karışımla kıvam verilerek kullanılırdı. En eski boyalar arasında beziryağından yapılmış is mürekkebi olarak bilinen siyah, üstübeç beyazı ve lahor çividi bilinmektedir. Günümüzde ise guaj, sulu boya, akrilik gibi kimyasal içerikli, hazır boyalar kullanılmaktadır.

Tezhip yapılacak zeminin de bu sanatta ayrı bir önemi vardır. Kâğıt ve murakkaların üzerine nişasta ya da yumurta akından yapılan âher, parlak ve pürüzsüz bir yüzey elde edilmesine imkân sağlamaktadır. Bu durum sanatçı için fırça hâkimiyetini kolaylaştırırken, aynı zamanda hareket ve kıvraklık kazandırır.

Tezhip sanatında kullanılan altın ve renkler; uygulamada kullanılan teknik, kompozisyonda kullanım miktarı, parlak-mat halinin tercihi ve uygulama, tezhip sanatında üslup ve estetik seviyesinin oluşmasında büyük rol oynar. Bunun yanında kompozisyon ve motif tercihleri, işçilik, yüzyıllar içerisinde Türk tezhip sanatının üslup ve ekol özelliklerini meydana getirmiştir.

Tezhip sanatında desen tasarımında kullanılan motifleri tasnif etmek istenirse, ilk olarak Osmanlı döneminde daha çok kullanılan bitkisel kaynaklı motifler göze çarpar. Hatayi grubu adı altında toplanan bu motifler; yaprak, penç, hatayi, yarı üsluplaştırılmış çiçekler olmak üzere kendi içinde de gruplara ayrılır. Hayvan motifleri ise hayal mahsulü efsanevi hayvan motifleri ve tabiat kaynaklı üsluplaştırılmış hayvan motifleri olmak üzere iki grupta incelenmiştir. Ayrıca çintemâni motifi ve Çin kaynaklı bulut motifi, sembolik düşünce mahsulü motiflerdendir. Çıkış kaynakları tartışmalı olan münhani ve rûmî motifleri ise Selçuklular döneminde rağbet görmüş ve sıkça kullanılmıştır (Biol, 2009, s. 13).

Tezyini sanatların çoğunluğunda aynı olan ve desenin yapı taşlarını meydana getiren stilize motifler; sanatkâr tarafından tabiatın ilham alınarak, detaylar atılmış, kişisel zevk ve görüşlere göre yorumlanarak çizilmiştir. Üsluplaştırma veya üsluba çekme adı verilen bu yöntemle ne tabiat birebir kopya edilmiş, nede tabiata tamamen zıt olan şekiller ortaya çıkarılmıştır. Böylece motiflerde hem tabiatı hem de sanatkârı seyretmek mümkün olmaktadır (Derman, 2000, s. 624).

3.2. Türk Tezhip Sanatının Tarihi Gelişimi

Tezhip sanatı bir anda ortaya çıkan bir sanat değildir. Aksine büyük ve uzun bir gelişme süreci geçirerek bugünkü halini almıştır. Orta Asya'da Hunlardan beri süzülüp gelen ve Uygurlarda toplanan birçok tezyini motiflerin Karahanlılar ve Gazneliler,

Büyük Selçuklular, Atabeyler, daha sonra Anadolu'da kurulan Türk Devletleri ve Anadolu Selçukluları'na kadar uzanıp devam ettiği görülür (Çelik, 1999, s. 11).

Anadolu'yu Türk yurdu yapan Selçuklular bir yandan devletlerini güçlendirirken, diğer yandan da ilmin ve sanatın her dalında ilerleme gayreti göstermişlerdir. Tarihimizin ve medeniyetimizin temel taşlarını Anadolu'ya atan Anadolu Selçukluları (XIII. yüzyıl), bu topraklarda büyük izler bırakmışlardır.

Tezhip Sanatının, Ortaçağda Doğu, Batı ve Selçuklu Türklerinde olmak üzere üç koldan geliştiği gözlenir. Doğuda Timur'un torunlarından Uluğ Bey, Hüseyin Baykara ve bilgin sanatçıların meydana getirdikleri "Herat Mektebi" birinci koldur. İkinci kol olarak batıda Mısır Memlûk kitap sanatı gelişme gösterirken, üçüncü kolu da Anadolu'da Türkler tarafından yapılan çalışmalar oluşturur. Bu arada Artukoğulları zamanında yapılan kitap sanatı Memlûk sanatı ile Selçuklu sanatının karışımından meydana gelen bir sentez niteliğindedir (Cumbur, 1976, s. 667).

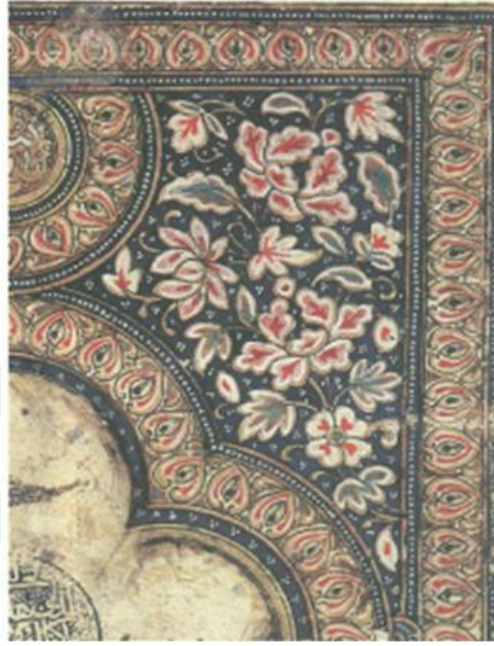
3.2.1. Erken Dönem Türk Tezhip Sanatı

Anadolu'daki Erken Dönem Tezhip Sanatı; Anadolu Selçukluları, Beylikler dönemi ve Erken Osmanlı Dönemi olarak incelenebilir. Bu dönemleri kesin olarak birbirinden ayırmak mümkün değildir. Zira hepsi aynı veya yakın zaman diliminde yaşanmışlardır. Doğal olarak aralarındaki etkileşim ve benzerlik de kaçınılmaz olmuştur.

XI. yüzyılda Ön Asya olarak kabul edilen Hazar denizinin altından Anadolu sınırlarına kadar olan toprak parçasında kurulmuş olan Selçuklu İmparatorluğu doğu ülkeleri içinde sanat anlayışı en ileri olan devlettir (Üçer, 1994, s. 9). Selçuklu hanedanlığı Sultan Melikşah'ın ölümünden sonra, Anadolu, Kirman, Horasan ve İran Selçukluları adlarıyla siyasi ve kültürel varlıklarını sürdüren devletlere ayrılmışlardır (Yetkin, 1972, s. 97).

Tezhip Sanatının Anadolu'daki başlangıcı Anadolu Selçukluları ile olmuştur. Günümüze ulaşan süsleme örneklerinin önemli bir grubunu, kitap süslemeleri

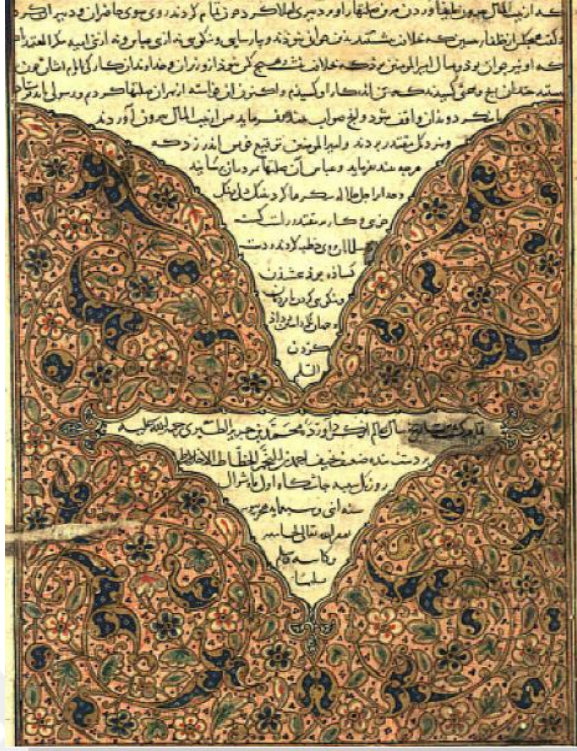
oluşturmaktadır (Seçkinöz, 1986, s. 213). Konya’da kitaba ve kitap sanatına duyulan ilginin XIII. yüzyıldan itibaren başladığını, Konya’da medreselere, Mevlana’nın türbesine vakfedilen kitaplardan, vakfiye kayıtlarından anlaşılmaktadır (Turan, 1947, s. 202). Resim 3.1a-1b ve 1c’de Selçuklulardan günümüze ulaşan kitap süslemelerine örnekler gösterilmiştir.

Resim 3.1a. 1302 tarihli Tercüme-i Tarih-i Taberi isimli yazmanın zahriyesinden ayrıntı (Biol, 2009, s. 73)

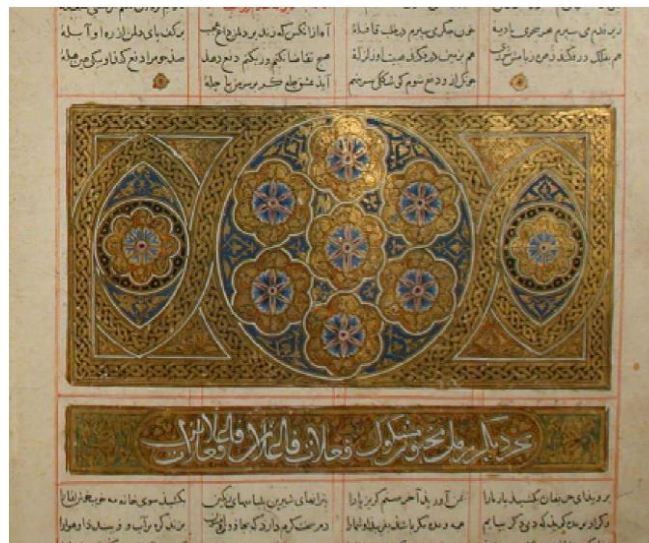

Resim 3.1b. 1303 tarihli Terceme-i Tarih-i Taberi, 1b başlık tezhibi, (SK Fatih 4285) (Aksoy, 2010, s. 409)

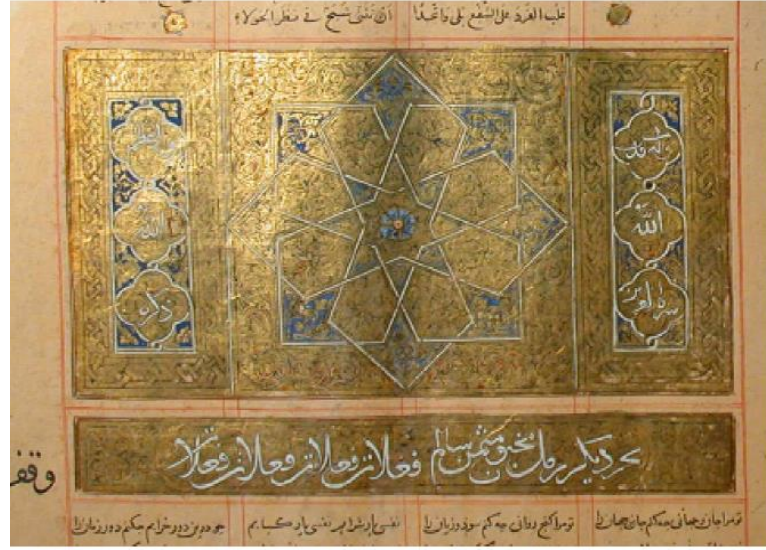
Resim 3.1c. 1303 tarihli Terceme-i Tarih-i Taberi, 366b hatime tezhibi, (SK Fatih 4285) (Aksoy, 2010, s.409)

Tezhip sanatını Orta Asya'dan Anadolu topraklarına getiren Selçuklularda altın, varak halinde, yani ezilmeden kâğıda doğrudan yapııştırılarak kullanılmış (Resim 3.2a, 3.2b), ve motifler altının üzerine işlenmiştir (Aksoy, 2010, s. 294).

Resim 3.2a. 1367-1368 tarihli Divân-ı Kebir, 89b bahir sonu tezhibi, (KMM 69) (Aksoy, 2010, s. 295)

Resim 3.2b. 1367-1368 tarihli Divân-ı Kebir, 110a bahir sonu tezhibi, (KMM 69) (Aksoy, 2010, s. 295)

Anadolu Selçuklularının tezhip üslubu, XIV-XV. yüzyılda Konya ve çevresinde yapılan bazı eserlerde devam etmiştir. Buralarda tezhip atölyelerinin bulunduğu bilinmektedir. Tezhiplerde ana karakter geometrik süsleme ve rûmî tezyinatıdır (Resim 3.3a, 3.3b).

Resim 3.3a. 1363 tarihli Kur'an-ı Kerîm'in (v. 1b-2a) zahriye tezhibi, (TİEM 446) (Aksoy, 2010, s. 156)

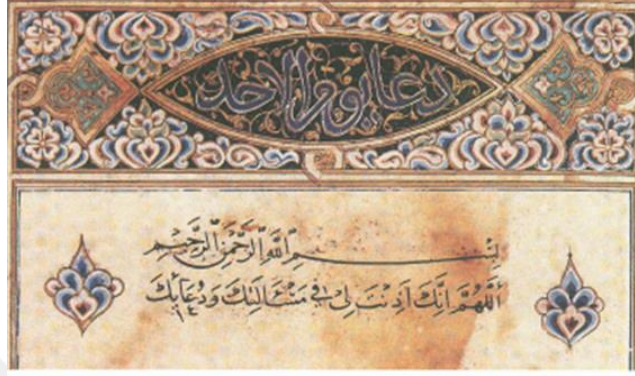
Resim 3.3b. 1363 tarihli Kur'an-ı Kerim'in (v. 148b-149a) Meryem Sûresi tezhipleri, (TİEM 446) (Aksoy, 2010, s. 157)

Kur'an-ı Kerimlerde yer alan zahriye sayfasındaki erken dönem yatay süsleme şemasının yerini, Selçuklularda boyuna gelişen dikey bir şema almıştır. Bazı kitaplarda tek veya çift sayfa halinde, sayfanın tamamını kaplayan dikdörtgen bir tasarım (Resim 3.4) uygulanırken bazı kitaplarda ise sayfanın tam ortasına büyük bir madalyon yerleştirilir (Kaya, 2010, s. 40).

Resim 3.4. 1340 tarihli Argun b. Abdullah el-Kamili Nakkaş Muhammed b. Seyfeddin tarafından tezhiplenen Mushaf'ın zahriyesi (Birol, 2009, s. 77)

Selçuklu tezhibinde bitkisel motiflerin yanı sıra özellikle rûmî çeşitleri ve münhani motifleri, kompozisyonların hemen hepsinde görülür (Resim 3.5). Özellikle taş işçiliğinde bu motiflerin çok değişik örneklerine rastlanır (Akar ve Keskiner, 1978, s. 420).

Resim 3.5. 1283 tarihli Dua-yı Yevmü'l-Ehad isimli yazmadan, münhani motifli fasıl başı tezhibi (Biol, 2009, s. 73)

Anadolu Selçuklular devrinde Alâeddin Keykubat zamanında (1219-1237) devlet merkezi olan Konya, kısa zamanda kültür çalışmalarının da merkezi haline gelmiştir. Selçuk sarayına bağlı olarak saray nakışhanesinde yapılan çalışmalar kitap sanatlarında yeni bir üslubun gelişmesini sağlamıştır. Buna tezhip sanatında Konya Üslubu denir. 1278 yılında Kâtip Muhammed b. Abdullah el- Konevi tarafından istinsah edilen ilk Mesnevi nüshası (KMM 51) müzehhip Muhlis b. Abdullah el-Hindi tarafından gösterişli bir şekilde tezyin olunarak Konya Mevlâna Müzesine vakfedilmiştir (Resim 3.6). Dönemin tezhipli Kur'an'ları gibi düşünülerek tasarımı yapılmıştır.* Eserin Anadolu Selçukluları döneminde müzehhibi bilinen ilk örnek olmasının yanı sıra Hz. Mevlâna tarafından düzeltilen Mesnevinin müsveddelerinden yazılan ilk nüsha oluşuyla da özel bir değeri vardır (Tanındı, 1990, s. 20).

* Orta çağ İslam dünyasının sanat merkezlerinde hazırlanan kitaplarda genelde XI. yüzyılda geleneği kurulan bir tezhip tasarım programı izlenmiştir. Bu tasarım programı çoğunlukla XI-XIV yüzyıllar arasında hazırlanan Kur'an-ı Kerimlerde uygulanmıştır.

Resim 3.6. 1278 tarihli mesneviden Konya üslubunda bezenmiş iki zahriye sayfası (KMM 51), (Aksoy, 2010, s. 75)

Anadolu Selçuklu Devletinin dağılmasıyla Anadolu'da Beylikler Dönemi ve sanatı başlamıştır. Anadolu'da kurulan Beylikler aldıkları Selçuklu mirasını yeni etkileşimlerle sentezleyerek, tezhip alanında yeni denemelere gitmişlerdir.

14. yüzyılda; İran ve çevresinde İlhanlılar, Mısır-Suriye bölgesinde ise Memlûklüler askeri ve sanatsal alanlarda otorite olmayı başarmışlardır. Anadolu'da kurulan Beylikler ile gerek siyasi gerekse ticaret yoluyla kurulan ilişkiler sebebiyle birbirinin rakibi olan bu devletler bir bağlantı içerisinde olmuşlardır. Ayrıca dönemin sosyal yaşantısının önemli parçalarından olan gezgin sanatçılar ile sanatsal değeri yüksek hediyeler de kültürel etkileşime katkı sağlamışlardır. Bu durum tezhip sanatında İlhanlı ile Memlûklular arasındaki üslup benzerliklerinin başlıca sebeplerindedir. Bu bağlamda Anadolu'daki tezhip sanatının etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur. Kur'an nüshaları basta olmak üzere, tasavvuf ve din konulu yazmaların tezhipleri, boyama tekniği ve desen kurgusu açısından bu etkileri belirgin bir şekilde yansıtmaktadır (Aksoy, 2011, s. 265).

İlhanlı ve Memlûkler, bu dönemde kitap sanatlarında ekol olmayı başarmış olmalarına karşın, merkezi idareden yoksun, küçük Beyliklerin yer aldığı Anadolu'da kitap sanatları daha çok varlıklı Mevlevî sanat hamîlerinin katkılarıyla belli düzeye ulaşmıştır (Aksoy, 2011, s. 269).

Anadolu'da XIV. yüzyılda kitabın ve kitap sanatlarının öncülüğünde Karaman ve Germiyan Beylikleri görülmektedir. Resim 3.7'de gösterilen, Karaman Beylerinden Halil b. Mahmud Karamanî için hazırlanmış bir Mushaf (KMM 12), 1314-1325 tarihinde Kâtip İsmail b. Yusuf tarafından yazılmış ve Yakub b. Gazi el-Konevi tarafından tezyin edilmiştir (Birol, 2009, s. 40).

Resim 3.7. 1324-1325 tarihli Mushaf'tan (KMM 12) Konya üslubunda bezenmiş sayfalar (Birol, 2009, s. 74)

Şiraz'da 15. yüzyılın ilk yarısında Muzafferiler'de tezhip sanatı gelişme gösterirken, aynı yüzyılda Karakoyunlu ve Akkoyunlu Türkmenleri idaresinde bulunan şehirlerde de sanat çalışmaları başarıyla devam etmektedir. Fakat eyalet karakterine uygun gelişme göstermiştir. Türkmen devri tezhip sanatını etkilerini Osmanlı tezhip sanatında görmek mümkündür (Aksu, 1992, s. 23).

Anadolu Selçukluları ve Beylikler devrinin kitap bezemelerinde motifler, oldukça iri seçilmiş, tahrirler ve renklendirmede henüz ince işçiliğe erişilememiştir (Resim 3.8).

Resim 3.8. 1372 tarihli mesneviden Beylikler devri üslubunda bezenmiş bir sayfa (Birol, 2009, s. 77)

Desen kenarında bulunan tığlar açık lacivert renkte ve sadedir. Tezhipte kullanılan kızıl kahve, siyah, açık lacivert, kırık beyaz ve pembe dönemin karakterini yansıtan renkleri arasındadır. Altın ise bol miktarda hem ezilerek hem de varak halinde yapıştırılarak kullanılmış, motifleri renklendirmede tonlama tekniği (degrade) kullanılmıştır. Zencerek, yalnız pervaz olarak değil, müstakil desenler oluşturularak, geniş alanların bezemesinde sıkça tercih edildiği görülmektedir (Resim 2.2a ve 2.2b).

Ayrıca âyet yanlarında bulunan cüz güllerinin iri olması ve sayfa düzeni içerisinde metnin tezhibine temas edecek şekilde yerleştirilmesi de bu devrin tezyini özelliklerindedir (Biol, 2009, s. 41).

Beylikler döneminin en ihtişamlı hükümdarı Timur 14. yüzyıl sonunda Bağdat'ı iki defa zapt etmiş ve bu bölgede büyük tahribat yapmıştır. Bununla birlikte bilim adamlarını ve sanatçıları da yanına alarak Semerkant'a götürmüş, burayı devrinin kültür ve sanat merkezi haline getirmiştir (Çelik, 1999, s. 19). Burada meydana gelen sanat faaliyetleri sanat tarihinde "Herat Üslubu" olarak anılmaktadır.

Uygur sanatçılarının torunları 14. yüzyılda Timur sülalesinin saraylarında çalışan sanatçılardır. Herat üslubunun kurucusu olan Uygurlar, meydana getirdikleri eserlerle bu yüzyılda, Osmanlı resim ve nakış sanatında da etkili olmuşlardır. Bu dönemin ünlü nakkaş ve müzehhiplerinin arasında; Behzad Mir Müsavvir, Ağa Mirek ve Muzaffer Ali yer alırlar (Çelik, 1999, s. 20).

İlhanlı Sultanı Olcayto'nun koruyuculuğunda çalışmış olan Muhammed bin Aybak bin Abdullah, Memlüklerden Sandal takma adlı Ebu Bekir Muhammed bin Mubaşir, Aydukti bin Abdullah el- Bekir ve İbrahim el Amidi, Beylikler döneminin diğer ünlü tezhip sanatçılarıdır (Genç, 2002, s. 13).

Osmanlı İmparatorluğunun uzun tarihine geniş bir perspektifle bakıldığında, bu sürecin önceleri giderek genişleyen ve üç kıtaya taşan devlet sınırlarının, sonraları duraklama, gerileme ve küçülmeye başlamıştır. Devlet siyasetinin getirdiği ilerlemeler, başarılar, fetihler, savaş alanlarındaki zaferler veya yenilgiler, toprak kayıpları, sınır bütünlüğünü sarsan anlaşmalar ve bunlara bağlı olarak değişen ekonomik şartlar, tarihi dönemlerin belirlenmesinde asıl rol oynayan önemli faktörlerdir. Bunlarla birlikte Osmanlı Devleti'nin kültür ve sanat hayatı da genellikle bu dönemlerin akışına paralel bir hareketlilik gösterir (Yörükkan, 1996, s. 10-11).

Önceki dönemlerde olduğu gibi Osmanlı sarayı da sanatın ve sanatçının hamisi olmuş, sarayda açılan nakışhanede, yerli yabancı pek çok sanatçı çalışarak eserlerini üretmişlerdir. Yerli ve yabancı sanatçıların birlikte çalışmasına rağmen, sanat eserlerinde birbirinden farklı desenler oluşmamış, yapıldıkları dönemin tüm sanat

kollarında bir üslup birliğinin sağlanması, “Ehl-i Hiref” adlı örgütün varlığına ve çalışma prensiplerine bağlanmaktadır (Tuncel, 2002, s. 4).

Tezhip, çini, kumaş, ahşap, cilt, metal ve kalem işleri gibi çalışmaların desenleri, nakışhanedeki usta nakkaşlar tarafından hazırlanıyordu. Böylece kuvvetli desen ve motif bilgisi gerektiren nakkaş mesleği aynı zamanda üslup birliği sağlamada önemli bir rol oynamaktadır.

Tezhip sanatında Erken Osmanlı Dönemi, Beylikler dönemi ile aynı zaman dilimine tekabül ettiği için Anadolu Selçuklu Devleti’nden sonra beylikler devrinde yoğunlaşarak devam eden siyasi mücadeleler sanat çalışmalarına engel olmamış, eserler üretilmeye devam edilmiştir. Beyliklerin siyaset merkezleri aynı zamanda birer kültür ve eğitim ocağı haline getirilerek bu şehirlerde, nakışhaneler kurulmuştur. Kastamonu, Harput, Diyarbakır, Manisa, Kütahya, Amasya, Kayseri, Sivas Anadolu’da görülen sanat merkezlerdendir. Bunlarla birlikte malesef Moğol ve Haçlı istilaları, Selçukluların iç problemleri ve Beylikler arasındaki siyasi çekişmeler, taşınabilen eserlerin el değiştirmesine, bir kısım değerli eserlerin de tahrip edilerek yok olmasına sebep olmuştur.

XV. yüzyılda desenlerde görülen münhanî motifi, rûmî motifinden tamamen ayrıldığı ve bunların iki ayrı motif grubu halinde kullanıldığı, hatayi, penç, yaprak gibi bitki kaynaklı motiflerin önem kazanarak geliştiği, zencereğin ise geniş alanlardan çekilerek iç pervazlarda kullanılmaya devam ettiği görülür (Biol, 2009, s. 41). Böylece tezhipte Erken Osmanlı Dönemi şekillenmeye başlamıştır.

XV. yüzyıl başlarından itibaren Semerkant, Herat ve Şiraz’dan, Bursa ve Edirne’ye doğru göç eden ilim ve sanat erbabının beraberinde getirdiği üslup özelliklerini Osmanlının ilk yazmalarında görmek mümkündür. Resim 3.9’da gösterilen, Sultan II. Murat adına 1434-1435 tarihlerinde hazırlanmış Makasidü’l-Elhan isimli musiki nazariyat kitabı ise aynı üslubun zengin bezemesini taşımaktadır (TSMK Revan 1726).

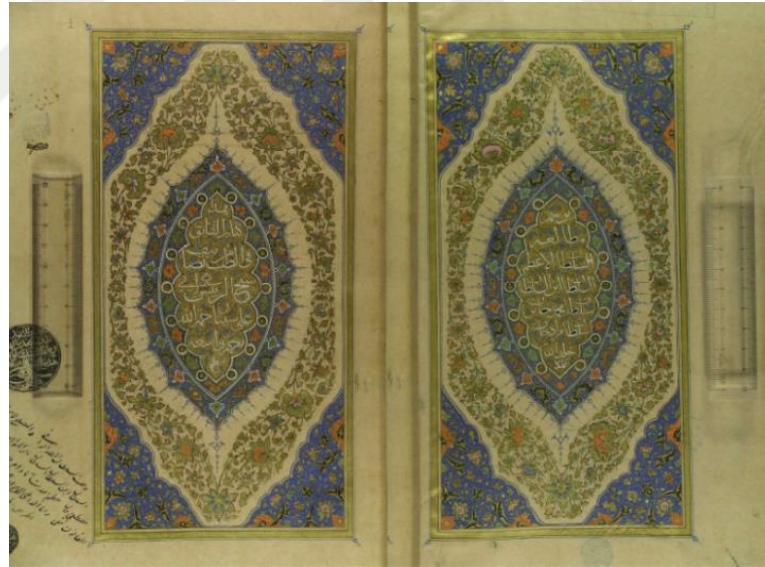
Resim 3.9. 1434-1435’de Sultan II. Murat adına hazırlanmış “Makasid’ül Elhan” isimli musiki nazariyat kitabının zahriyesi, v.1b-2a, (Küveli, 2007, s. 477)

İstanbul’un 1453’de fethedilmesi ve Topkapı sarayının hizmete açılmasından sonra saray nakışhanesi Edirne’den İstanbul’a nakledilmiş ve Ayasofya’nın arkasında bulunan Aslanhane adındaki binanın üst katında çalışmalarına devam etmiştir. Fatih devri nakışhanesinin ilk sernakkaşı olduğu düşünülen (Ünver, 1964, s. 25) Özbek asıllı Babanakkaş, Osmanlıda yeni bir tezyini üslubun sahibi olarak devrine damgasını vurmuştur. Asıl adı Muhammed bin Şeyh Bâyezid’dir. Kendisiyle ilgili günümüze gelen tek belge bir vakıf kayıdır. Süheyl Ünver’in İstanbul üniversitesi FY.1423’te kayıtlı albüme “Baba Nakkaş Albümü” (Çağman, 1991, s. 369) adını vermişse de şu ana kadar Baba Nakkaş adını taşıyan yazma bir esere rastlanmamıştır (Küveli, 2009, s. 481).

XV. yüzyılın birinci yarısında önemli bir isim olan kâtip ve nakkaş Ahmet b. Hacı Mahmud el-Aksarayı’nın 1437 tarihli istinsah ederek tezhiplendiği Divan-ı Ahmedi (SK. Hamidiye 1082) adındaki yazma (Resim 3.10), aynı yüzyıl içinde saray nakışhanesinden çıkma, Kanun fit-Tıb (SK. N. 3571) isimli yazmanın zahriye sayfasında görülen motifler Babanakkaş üslubunun temsilcisidir (Resim 3.11).

Resim 3.10. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi (Hamidiye 1082) de kayıtlı “Divan-ı Ahmedi” isimli yazmanın tezhibinden ayrıntı (Biol, 2009, s. 78)

Resim 3.11. İbni Sina “Kanun fi’ t Tıb” isimli yazmanın zahriyesi (Aşıcı, 2007, s. 85)

Babanakkaş üslubu motiflerinde yaprak uçlarının yuvarlak ve kendi üstüne kıvrılmış olması devrinin başlıca özelliğidir. Bu motiflerin mavi-beyaz çinilerde 1470-1520 yılları arasında gelişerek devam ettiği görülür (Resim 3.12).

Resim 3.12. Babanakkâş üslubunda çini tabak ve kandiller (Biol, 2009, s. 86)

Fatih devri tezhiplerini en belirgin şu özellikleriyle tanımak mümkündür. Desen zemininde kobalt mavisi, küçük pafta zemininde, yeşil ve siyah renklere sık rastlanır. Lacivert veya siyah zemin üzerinde, desen arasına serpilmiş turuncu veya beyaz renkteki üç noktalar, sıvama altın ile boyanmış yaprak uçlarında, yarı şeffaf lal mürekkebinden foyalar, tığlarda Selçuklular ve beylikler devrine göre daha ayrıntılı desenler, devrin belirleyici özelliklerindedir. İşçilik daha incelmış, motifler küçülmeye başlamıştır. Fatih devrinde şemse denilen mekik (beyzi) şeklinde pafta yoğunlukla tercih edilmiştir. Bu dönemde göze çarpan diğer bir noktada desen tasarımında simetrinin varlığıdır (Biol, 2009, s. 43). Bu dönemde kullanılan motifler; yaprak, penç, goncagül, hatâyî, rûmî, münhani ve buluttur (Aşıcı, 2015, s. 315-316). Fatih devri eserlerinin niteliklerini taşıyan seçkin örneklerden iki tanesi Resim 3.13 ve 3.14'te gösterilmiştir.

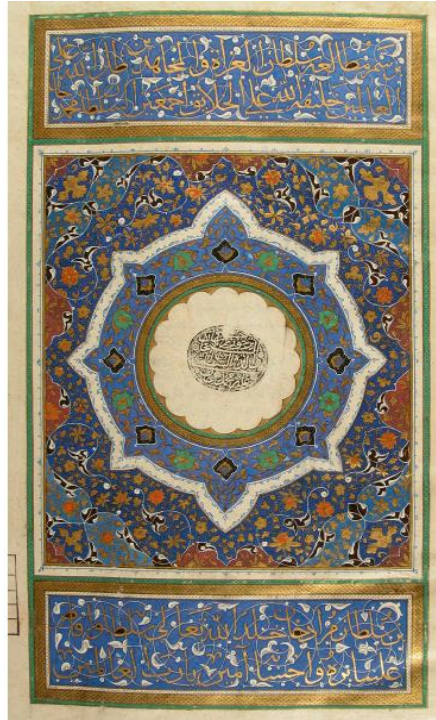
II. Bayezîd dönemi (1481-1512), kitap sanatları bakımından zengin örneklerin görüldüğü bir dönemdir. Bu konuda Şeyh Hamdullah'ın kontrolünde hazırlanan eserler arasında özellikle Mushaflar tezyinat açısından öne çıkmaktadır. Mushaflarda

görülen tezhipler, Osmanlı dönemi klasik üsluba geçiş sürecini yansıtmaktadır (Gündüz, 2015, s. 80-82).

Resim 3.13. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi (Süleymaniye 1025)de bulunan yazmanın zahriye tezhibi (Birol, 2009, s. 79)

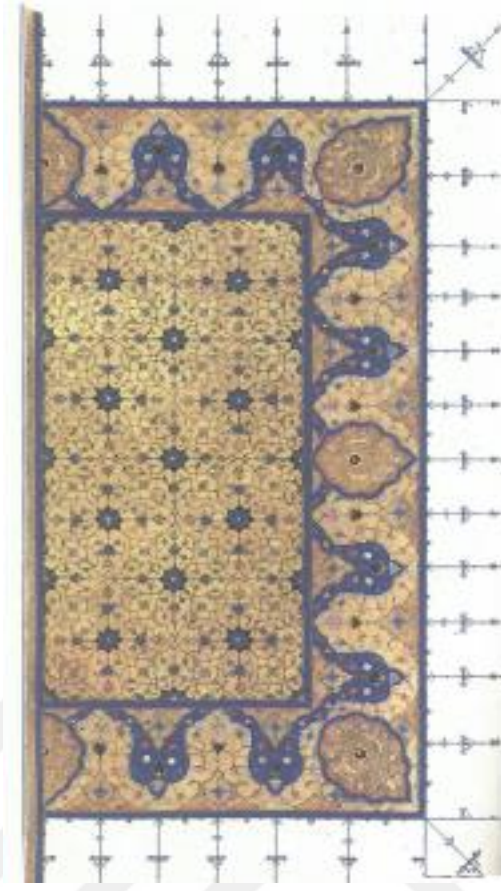
Resim 3.14. 1465 (Edirne) tarihli, (SK Turhan Valide 48, v. 1a), Camiü'l- Usul fi Hadisi'r-Resul, zahriye tezhibi (Aşıcı, 2007, s. 135)

3.2.2. Klasik Dönem Türk Tezhip Sanatı

Fatih devri ile 16. yüzyıl arasında bir geçiş dönemi olan II. Beyazıt devri, desen ve renk olarak Fatih döneminin uzantısı sayılabilir. Tezhip sanatında klasik dönemin başlangıcı, XVI. yüzyılın başı olarak kabul edilir. Bununla birlikte klasik dönemin üslup özelliklerine erişilmede II. Beyazıt dönemi sanat çalışmalarının katkısı yadsınamayacak bir gerçektir (Tanındı, 2015; Derman, 2015).

II. Beyazıt (1481-1512) döneminde nakışhane kurumu ve kitap sanatları, gelişmeye devam etmiştir. Bu dönemde Osmanlı topraklarında tezhipli eserlere yön veren en belirgin etmenler; naif (Tanındı, 2015, s.253), Timurî-Herat, Türkmen (Alkan, 2014), ve Babanakkaş usulüdür (Küpeli, 2015, 328-331). Bu dönem aynı zamanda tezyinatta klasik devrin başlangıcı olarak kabul edilir. Şeyh Hamdullah hatlı Kur'an-ı Kerîm nüshalarında görülen tezhiplerdeki; desen ve motiflerde gelişme, renklerdeki olgunluk, işçilikteki incelik ve malzemenin kalitesi göze çarpan unsurlardandır. Devrin önde gelen müzehhipleri, Hasan b. Abdullah ve Feyzullah Nakkaş (İbnü'l Arab) dır (Biro, 2009, s. 44).

16. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin siyasi ve iktisadi açıdan güçlü olduğu kadar, kültür ve sanat gelişmeleri yönünden de en parlak olduğu dönemdir. Bu zaman diliminde meydana getirilen eserlerle Osmanlı sanatı "klasik" olarak adlandırılan bir seviyeye erişmiştir. Bu dönem içerisinde tezhip sanatının en görkemli ürünleri Kanuni Sultan Süleyman'ın uzun süren saltanat yıllarında (1520–1566) verilmiştir (Resim 3.15a, 3.15b).

Resim 3.15a. 1523-24 tarihinde saray nakışhanesinde müzehhip Bayram b. Derviş tarafından hazırlanmış Mushaf zahriyesi (Birol, 2009, s. 87)

Resim 3.15b. 1531 tarihli Hamse-i Nevai isimli yazmanın serlevhasından ayrıntı (Birol, 2009, s. 87)

Kanuni devrinde sazyolu üslubunu geliştiren Şahkulu, 1556 yılına kadar sernakkaş olarak nakışhanede çalışmıştır. Türk sanat geleneği içerisinde Osmanlı üslubu ile Acem üslubu buluşarak klasik dönemin başarılı sentezini ortaya koymuştur. İranlı Ağa Mirek'in talebesi olan Şahkulu'nun geliştirmiş olduğu sazyolu denilen bu üslubun en belirgin özelliği desenlerdeki yaprakların ince, uzun ve sivri olmasıdır. Resim 3.16'dan görüldüğü gibi, çalışmalarında is mürekkebi, altın ve lal mürekkebi kullanmıştır. Eserlerinde hatayi grubu motiflerle birlikte üsluplaştırılmış efsanevi hayvanlar ve yarı üsluplaştırılmış tabiat kaynaklı hayvanlarla insan figürlerini kıvrak fırçasıyla ele alarak yorumlaması, Şahkulu üslubunun belirleyici özellikleridir (Biol, 2009, s. 44).

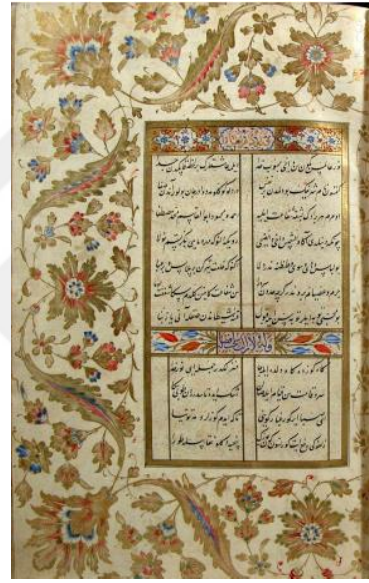
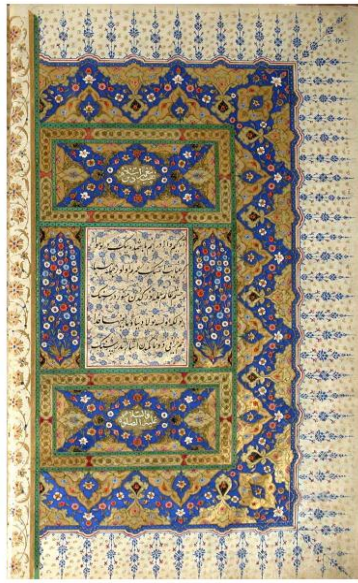
Sazyolunun, klasik renkli tarz tezhip sanatındaki uygulamaları çok azdır. Buna karşılık sayfa kenarlarındaki halkarlarda, cilt, halı, kumaş, çini ve çeşitli lake eserlerde görülen bezemelerde yaygın ve sürekli olarak kullanıldığı görülmektedir.

Resim 3.16. İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde (H.2147) bulunan Şahkulu'na ait eser (üstte), Şahkulu'nun The Cleveland Museum of Art (44. 492)de bulunan eserdeki imzası (sol altta), Şahkulu'na ait resimden sülün kuşu ve hatayi (Biol, 2009, s. 45)

Klasik dönem tezhibine damgasını vuran bir başka sanatçı ise Şahkulu'nun talebesi olan Karamemi (Kara Mehmet Çelebi) dir. Hocasının vefatından 1556'da sernakkaşlığa getirildiği, 1540-1566 yılları arasında eser verdiği kayıtlara göre anlaşılmaktadır. Bilinen imzalı eserleri Nuruosmaniye Kütüphanesi ile İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan Divanı Muhibbî nüshaları, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan Kur'an'dır (Resim 3.17a-c). Bu yazmalar, tekniği, renk ve desen üslubu bakımından Karamemi zamanına ait olup, saray nakışhanesinden çıkmış eserlerdir (Biol, 2009, s.45).

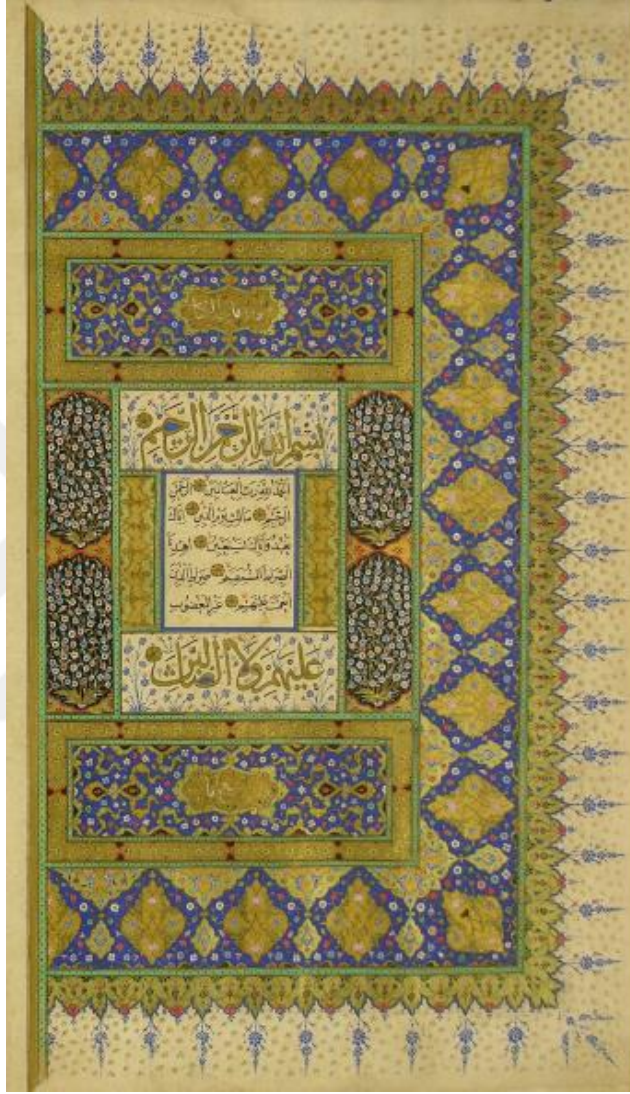

Resim 3.17a. Divan-ı Muhibbî'nin bir serlevhası Resim 3.17b. Divan-ı Muhibbî'den bir sayfa bezemesi

Resim 3.17c. İÜK'nde bulunan Divan-ı Muhibbî isimli yazmadan iki ayrı imza (ketebe) ve sayfa bezemesinden ayrıntı (Biol, 2009, s. 91)

1584-1596 yıllarında hazırlanmış 62x41 cm boyutlarındaki Ahmet Karahisari Mushafı (Resim 3.18) ve 1584 tarihli Hünernâme deki serlevha ve unvan sayfası tezhipleri klasik devrin ihtişamını devam ettirmişlerdir.

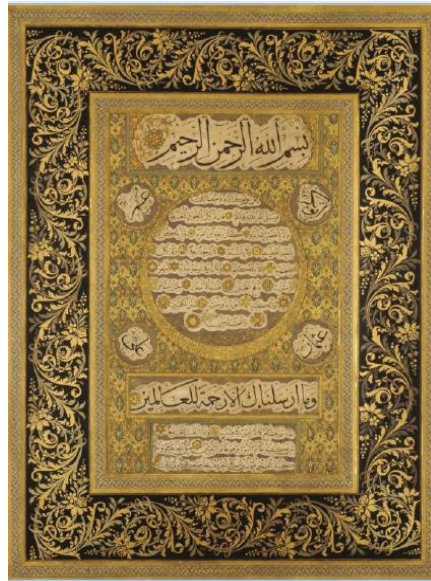
Resim 3.18. İstanbul Topkapı Müzesi (YY.999) de bulunan Mushaf'ın serlevhası (Aracı, 2014)

16. yüzyıl Osmanlı dönemi kitap sanatlarındaki tezhiplerde motifler küçülmüş, ayrıntılar çoğalmış, işçilik incelmıştır. Desenlerdeki ahenk, renklerdeki olgunluk ve işçilikteki mükemmellik tezyini sanatları zirveye taşımıştır. Cetveller incelerek çoğalmış, altının farklı renklerinin ve mat-parlak halinin birlikte kullanıldığı zer-ender-zer tekniğine bolca yer ayrılmış, zer-efşan (altın serpme) ile çift tahrir (havalı)

tekniğinin en güzel örnekleri verilmiştir. Sarılma ve hurdeli rûmîler ustalıkla işlenmiştir (Biol, 2009. s.45).

Türk tezhip sanatında genel olarak XVII. yüzyıl, XVI. yüzyılın devamı niteliğindedir. Bu asırda geçen asrın yetiştirdiği üstadlar öğrendikleri yoldan yürümüşlerdir. Yüzyıl kendi içinde incelendiği zaman ilk çeyreğinde üretilen eserler XVI. yüzyılın devamıdır. XVII.yüzyılın ikinci yarısından itibaren batı sanatına ait motiflerin kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Klasik Osmanlı üslubunda üretilen eserlerde bir ilerleme veya gelişme görülmemekle beraber yüzyılın ilerleyen süreçlerinde işçilikte görülen gerileme, motif, renk ve kompozisyonlara da yansımıştır. XVII. yüzyılın sonlarına doğru tezyîni sanatlarda görülen bozulmalar, saray nakışhânelerinin hâkimiyeti kaybetmeye başlaması ve Osmanlı Devletinin yaşadığı siyasi-iktisadi sorunlarla paralellik göstermektedir.

XVII. yüzyıl boyunca tezhip sanatının görüldüğü alanlar dua kitapları, Kur'an nüshaları ve levhalardır (Resim 3.19). Tezhip sanatında XVII. yüzyılda görülen duraklama dönemine rağmen; Kara Mahmud ile Mustafa Efendiler, Baruthâneli Abdullah Çelebi, Abdullah Sürahi, Hâfız Mehmed gibi devrin isim yapmış müzehhpleri ile sanat XVIII. yüzyılın başına taşınmıştır (Biol, 2009, s. 49).

Resim 3.19. Hafız Osman (1642-1698) tarafından yazılmış Hilye-i Şerife (Mert, 2012, s. 37)

3.2.3. Batılılaşma Dönemi Türk Tezhip Sanatı

XVIII. yüzyıl, ilk çeyreğinde lale devri ile başlayan değişimin, sonrasında da devam ettiği bir yüzyıldır. Osmanlının batıya kapılarını açmasıyla birlikte her alanda olduğu gibi tezhipte de değişiklikler olmuştur. Barok, Ampir ve Rokoko üsluplarının tezhip sanatına tesir ettiği bu döneme “Batılılaşma Dönemi” adı verilmiştir. Tezhip sanatı tarihi içinde bu dönem için genel kanı tezhibin bir anlamda yozlaştığı yönünde olduğu halde, bunu bir zenginleşme olarak yorumlayanlarda mevcuttur (Tekin, 2008, s. 293; Tanındı, 1993, s. 397-406). Sanat, sürekli değişim ve etkileşim içerisinde olan dinamik yapıdır. Bu durum göz önüne alınırsa; Batılılaşma Dönemi sanatı, dönemin zevkleri doğrultusunda değişim ve farklılaşma yaşayarak yeniden şekillenmesi olarak değerlendirilebilir.

18. yüzyılda büyük çiçekli, iri motifli süslemelerle beraber, tasarıma dâhil edilen çiçek buketleri görülmeye başlamıştır (Resim 3.20). Bununla beraber klasik üsluba sadık kalarak eserler veren müzehhiplerin en önemlisi Üsküdarlı Ali Çelebi’dir. Yusuf Mısıri’nin talebesi olan sanatkar, aynı zamanda çiçek ressamı ve rugânî (lake) kap ustâdıdır. Ayrıca Abdulaf Buharî, Çakerî, Ahmed Hazine, Mustafa Nakşi devrin saray müzehhip ve mücellitlerindedir (Duran, 2015, s.412-414).

Resim 3.20. İÜK (Halet Efendi 5) de kayıtlı ve 1759 tarihli yazmadan buketli bir sayfa (Biol, 2009, s. 95)

XIX. yüzyılda daha çok Kur'an-ı Kerîm, Delailü Şerif ve Evrad-ı Şerif gibi dini konulu kitaplar ile levhalar üzerine tezhip yapılmıştır. Bu yüzyıl tezhip sanatında yazıyla desen arasındaki pervazların kaybolduğu görülmektedir. Çiçek demetleri tek veya çift iplikten oluşan helezoni eğrilere yerleştirilirken, motifler arasındaki fiyonk, zikzak gibi unsurlar da desendeki kopuklukları gizleyerek, motifleri birbirine bağlamıştır (Tuncel, 2002, s. 266).

XIX. yüzyıl tezhip sanatı; klasik üslubun motif ve desen anlayışını devam ettirenler, Batılı Barok, Rokoko motif ile yeni kompozisyon anlayışında olanlar ve Batılı ile klasik unsurların birlikte kullanıldığı anlayışta olan olmak üzere üç gruba ayrılabilir. Klasik üslubun devamı niteliğinde olan örneklerde; ilk dikkati çeken özellik, motiflerin biçimlerinin bozulması, motif çeşitlerinin azalması ve motiflerin irileşmesidir (Tekin, 2008, s. 294; Yetkin, 1977)). Borok ve Rokoko motiflerinin kullanımı ile oluşturulmuş tezhip örneklerinde akantus yapraklar, gül, kasımpatı, sümbül, anemon, zambak, şebboy şeklinde tanımlanabilen çiçekler oldukça natüralist bir üslupla ele alınmışlardır (Tekin, 2008, s. 295; Atasoy, 1992 s. 82). Mushafların serlevha sayfalarında bulunan metin kısmının asimetrik biçimli vazo ya da buket içine yerleştirildiği görülmüştür. "S" ve "C" şeklinde kıvrımlar, uçuşan kurdela şekilleri, fiyonklar, perde ve sütun gibi mimarî unsurlar bu desenlerde kullanılmıştır (Resim. 3.21).

Resim 3.21. 1874 tarihinde XIX. Yüzyıl rokoko üslubunda bezenmiş levha (Biol, 2009, s. 100)

XIX. yüzyılda Türk tezhip sanatında tasarımda etkili olan Barok, Rokoko üsluplarının bazı özelliklerinin, tezhip sanatımızın gelenekleriyle yeniden yorumlanması, zengin örneklerin oluşmasını ve canlanmasını sağlamıştır (Tuncel, 2002, s. 267; Rona, 1997, s. 1567; Okumuş, 2016). Üsluplar genelde dışarıdan gelen etkilerden doğarlar. “Türk Rokokosu” adı verilen yeni üslubun doğuşu ise Batı’dan gelen Barok, Ampir ve Rokoko üsluplarının, yerli sanat anlayışı ile sentezinden oluşmuştur. Hüseyin Hüsnü Efendi ve Osman Yümnî Efendi (1839-1919); yüzyılın ikinci yarısında rokoko ve klasik üslupta eserler vermiş müzehhiplerin başında yer alır (Taşkale, 2003, s. 112-116).

3.2.4. Cumhuriyet Dönemi Türk Tezhip Sanatı

Cumhuriyet döneminde tezhip daha çok levha tezhipçiliği şeklinde gelişmiş, birçok kıt’alar, hilyeler ve yazılar etrafında klasik tezhipten daha çok, halkar tarzı uygulanmıştır. XX. yüzyılın ikinci yarısına doğru tezhip sanatında klasiğe dönüş hareketi görülür. Klasik dönemi yeniden canlandırma çalışmaları olmuştur.

Uzunca bir uyku döneminden sonra 1882 de Osman Hamdi tarafından Arkeoloji Müzesi bahçesinde kurulan Sanayi-i Nefise Mektebi’nde tezyini sanat eğitimi yeniden başlamıştır. 1915 tarihinde Medresetü’l Hattatin faaliyete geçmiştir. Medreselerin kapatılması, Latin alfabesine geçilmesi gibi sebeplerle 1970 tarihine kadar sekteye uğrayarak tezyini sanat çalışmaları devam etmiştir. Bu durumda 1980 yılında üniversitelerde tezyini sanatlar eğitimi verilmeye kadar geçen süreçte, Süheyl Ünver’in özel gayretlerine rastlanmaktadır (Taşkale, 2015, s.422).

XX. yüzyılın başından itibaren tezhip sanatında etkili olmuş sanatkârlar; Bahaeddin Efendi (Tokatlıoğlu), Nuri Bey (Yeniköylü), Hüseyin Tâhîrzâde (Behzâd), Süheyl Ünver, Muhsin Demironat, Rikkat Kunt, Feyzullah Dayıgil ve Tahsin Aykotalp’dır (Taşkale, 2015, s. 417-421). Bu sanatkârların yetiştirmiş olduğu talebeler de tezhip sanatını günümüze taşımışlardır.

Tezhip Sanatı bugün üniversitelerde, bazı bağımsız atölyelerde, belediyeler bünyesindeki kurslarda, Kültür Bakanlığı’na bağlı mesleki kurslarda öğretilmektedir.

3.3. Türk Tezhip Sanatının Uygulama Alanları

Geçmişten bize kültür mirası olarak geçen yazma eserler, metin çeriği yönünden kıymetlerinin yanı sıra içerdikleri hatları, tezhipleri, minyatürleri ve kitap kapları yönünden de pek çok zenginlikleri muhteviyatlarında barındırmaktadır (Kaya, 2007). Yazma eserler hakkında yapılan araştırma ve incelemeler, tezhip sanatının uygulama alanlarına dair bilgiler edinilmesini sağlamıştır. Yazma kitaplar, levhalar ve murakkalar sahip oldukları tezhipler açısından ilk sıralarda gelmektedir. Daha sonra minyatürler, fermanlar, tuğralar gibi yazmalarda da tezhip sanatının güzel örnekleri uygulanmıştır. Kaynaklarda; içine kalem ve fırça gibi malzemelerin konulduğu kuburlarda, hat malzemelerini koymak için kullanılan kutularda, hattatların yazı yazarken ellerinin altına koydukları yazı altlıklarında, özellikle padişah ve ailesi için hazırlanan üzerinde âyet ve duaların bulunduğu nazara ve hastalıklara karşı tılsımlanmış gömleklere de kullanıldığı belirtilmektedir (Taşkale, 1994, s. 96). Eğer tezhibin, kâğıt veya kâğıt muhtevi yüzeye yapılan bir sanat olarak tanımlı yapılıyorsa, yukarıda belirtilen yüzeylere yapılmış süslemelerin tezhip olarak değerlendirilmesi tartışılabilir bir konu olarak düşünülebilir.

3.3.1. Kur'an-ı Kerim'ler ve Diğer Yazma Kitaplar

Yazma eserler arasında ilk sırayı kitaplar almaktadır. Yazma kitaplar içinde ise en çok istinsah edilen eserler Kur'an-ı Kerim nüshalarıdır. Yazma kitapların içerik ve hattının kıymetinin yanı sıra, cilt, tezhip, ebru ve minyatür sanatları yönünden de çok zengin örnekleri taşıdıklarını belirtmek gerekir (Taşkale, 1994, s. 67; Mahir, 1992, s. 17). Kur'an-ı Kerim'ler dışında edebi, dini ve ilmi konularda yazılan kitaplar da tezyin edilmiştir. Dini kitaplar tezyinat bakımından çoğunlukla zengin tezhip örneklerine sahip iken, ilmi ve edebi eserler ise tezhibin yanı sıra minyatür ve ebru örnekleri bakımından değerli hazineleri saklamaktadırlar (Yağmurlu, 1973).

Yazma eserler genel olarak dîni, ilmî ve edebî olmak üzere üç grupta incelenebilir. Dîni yazmalar; Kur'an-ı Kerim'ler, Delâilü'l Hayrâtlar, Amme, Yasin, En'âm sûrelerini içeren mecmualar (cüzler), Elifbalar, En'âm-ı Şerifler, Risâleler ve Evrâd-ı Şerifler, ilmî yazmalar; Tarih, Coğrafya, Felsefe, Riyaziyyat, Matematik, Fizik, Kimya,

Astronomi, Tıp, Botanik, edebî yazmalar; Dîvanlar, Külliyyatlar, Mesnevi gibi konularına göre çeşitlilik göstermektedir (Demiriz, 1995, s.42).

Kitap yapraklarını bir arada tutmak için kullanılan koruyucu kaba “cilt” denilmiştir. Kaplar önceleri rulo halinde kullanılmış, daha sonra kitabın şeklini almıştır (Özönder, 2003, s. 24). Arapça “deri” anlamına gelmektedir. Cilt yapma işine “telcid” (cilt), yapan kişiye ise “mücellid” denilmektedir (Baykanal, 2002, s. 341). Klasik bir cilt, alt ve üst kapak, sırt, alt kapağa eklenen sertab ve bunun devamı olan miklep bölümlerinden oluşur (Çığ, 1971). Klasik dönemde gelişmiş olan cilt çeşitleri, malzemesi, bezemesi ve tekniğine göre gruplara ayrılarak incelenmiştir. Malzemelerine göre; deri, mukavva, kumaş, tekniğine göre; lake, katı’ (müşebbek), soğuk baskı, yekşah, bezemelerine göre; alttan ayırma-üstten ayırma şemseli, mülemma (iki renk altınlı), mülevven (renkli), murassa (mücevherli), zilbahar, çarkuşe, acemkâri (hayvan resimli), işlemeli (iplik, zerdûz, simdûz) ve şukûfe üslubu ciltlerdir (Arıtan, 1993, s. 554).

Cilt üzerine yapılan tezyinat dönemlere göre farklı şekillerde yapılmıştır. Cilt tezyinatında görülen tasarım, desen ve motifler tezhip sanatında olduğu gibi kullanılmıştır. Ancak ciltteki uygulama, yüzey ve teknik açısından tezhipten farklıdır.

Yazma eserler arasında en çok istinsah edilen Kur’an-ı Kerîm’lerin yazımını, hattatlar en güzel şekilde kaleme almak için gayret sarfederken, müzehhiplerin de onu en güzel şekilde tezyin etmek için çaba sarfettikleri görülmektedir. Kur’an-ı Kerîm tezyinatında yüzyıllar içerisinde bir gelenek oluşmuştur. Zamanla farklılıklar görülse de genel olarak Mushaf tezyinatında bir düzen ortaya konulmuştur (Demirağ, 2007; Kaya 2010). Mushaf tezyinatında ortaya konan bu düzenin; Kur’an-ı Kerîm’in hangi sayfalarının, nasıl ve niçin tezyin edileceğini belirlemek için oluşturulduğu düşünülmektedir. Mushaflarda tezyin edilen alanlarda zaman içerisinde belirgin bir değişim görülmemektedir. Bununla beraber üslup, kompozisyon, motif, işçilik ve tezyinat zenginliği dönemlere göre farklılıklar göstermektedir. Mushaflarda tezyin edilen alanları şöyle sıralayabiliriz: zahriye sayfası, serlevha sayfaları, başlık (sûrebaşı, cüzbaşı) tezhibi, hatime (ketebe) sayfası, güller, durak, koltuk, beynessutur, cetvel-pervaz ve tığlar.

3.3.1.1. Zahriye sayfası

Arapçada “zahr”, sırt anlamına geldiği için kitapta bulunduğu yer itibarıyla bu ismi almıştır. Yazma kitaplarda esas metnin başladığı sayfanın arkasındaki sayfa veya sayfalar için kullanılan bir terimdir. Bu sayfalar boş bırakıldığı gibi bezemede yapılmıştır. Zahriye tezhibinin madalyon ve mekik şeklinde olanlarının içine, yahut dışına bir âyet veya kime ait olduğunu, kimin için yazıldığını belirten ve temellük kitabesi denilen bir cümle yerleştirilir. Kitap sahiplerinin imzaları veya mühürleri de bu sayfada yer alır. Mushaflarda bütün sayfayı dolduran zahriye bezeme örneklerine de rastlanılmaktadır. Bazen bu bezemenin karşılıklı çift sayfa şeklinde düzenlendiği de görülür. Zahriye tezhibi müzehhibin bütün hünerini gösterdiği alanlardandır. Karşılıklı çift sayfa olduğunda renkler ve kompozisyon birbirinin aynıdır. Bezeme alanı dikdörtgen; tezhibin diğer sayfalardaki yazı sahasını aşmamasına dikkat edilir. Devirlere göre farklı üslûplarda ve kitapların boyuna uygun şekillerde uygulanmıştır (Duran, 2012, s. 63-65). Selçuklu döneminde tek sayfa şeklinde olan zahriyeler, XV-XVI. yüzyıllarda karşılıklı çift sayfa şeklindedirler. Bazen de yazısız olup tamamen tezhiplenmiştir (Taşkale, 1994, s. 68). Zahriye bezemelerinin dikdörtgen, madalyon, beyzî, mekik, kare şeklinde örnekleri vardır. XVIII. yüzyıldan itibaren zahriye sayfasının tezhip edilme geleneğinin ortadan kalktığı görülmektedir.

3.3.1.2. Serlevha sayfaları

El yazması kitaplarda metnin başladığı, dibace de denilen tezhipli sayfalara serlevha denilmektedir. Sözlükte “baş” anlamındaki Farsça “ser” ile Arapça “levha” kelimelerinden oluşan serlevha bir yazının başlığı anlamına gelmektedir (Duran, 2009, s. 567). Zahriyeden sonra en yoğun bezemenin bulunduğu ve yazılı sahanın sınırlı tutulduğu bu sayfalara serlevha veya dibâce, bu sayfaların tezhibine de “serlevha tezhibi” adı verilmektedir (Derman, 2010, s. 111). Tezhip tıgılı yapılmışsa buna “hâşiyeli levha” da denilmektedir (Duran, 2009, s. 567). Yapılan serlevha tezhibi, eserin tezhip bütünlüğünü korumak amacıyla renk, desen ve motif bakımından zahriye tezhibinin devamı niteliğinde olmalıdır (Derman, 2010, s.111,112). XVI. yüzyıldan sonra zahriye sayfaları önceki önemini yitirmiş, tezyinatta ağırlık serlevha sayfalarına verilmiştir (Aksu, 1999, s.135). Tezhipli kısım, metnin başladığı ilk sayfada ve sadece

yazı sahasının üzerinde yer alıyorsa; bu sayfaya unvan tezhibi veya başlık tezhibi adı verilir.

Kur'an-ı Kerîm'de Fatıha sûresi ve Bakara Sûresinin ilk âyetlerinin yazılı olduğu sayfalarda, çift sayfa şeklinde uygulanmıştır. Bununla beraber Fatıha sûresinin iki sayfaya pay edilerek yazılmış serlevha örneklerine de rastlanmaktadır.

3.3.1.3. Başlık (unvan, sûrebaşı, cüzbaşı) tezhibi

Yazma kitaplarda fasıl veya bahir adı verilen her bölümün başında bulunan, Mushaflarda ise her sûrenin başladığı yeri gösteren tezhipli alanlara başlık tezhibi (ara başlık, bahir başı, fasıl başı, sûrebaşı, cüzbaşı) olarak tanımlanmaktadır (Kurfeyz, 2003, s. 6). Başlık tezhibinde; eser, konu veya sûre hakkında bilgiler veren yazılar yer almaktadır.

Sûre sözcüğü Arapça "severe" kökünden türemiştir. Çoğulu sûver olan bu kelime ayrıca yüksek ve güzel bina, kitaptan bir bölüm, derece, menzile, şeref, şan, nişan, alamet, duvar kirişi ve hatılı, yüksek evin bir katı anlamlarına da gelmektedir (Birişik, 2009, s. 538). Terim olarak sûre, Kur'an-ı Kerîm'in en küçüğü üç, en büyüğü iki yüz seksen altı âyetten meydana gelen ve İhlas, Fatıha, Nur gibi isimleri olan yüz on dört bölümden her birine verilen isimdir (Ayverdi, 2005, s. 2681). Mushaflarda sûrelerin isimleri, nâzil oldukları yer ve âyet sayısının yazıldığı bölüme sûrebaşı denilmektedir. Sûrebaşı tezhiplerinin en erken örneklerinde yazı alanı cetvelsiz ve bezeme sûrenin üst tarafında yatay dikdörtgen şeklindedir. IX-X. yüzyıl sûrebaşı tezhipleri daha sade, hendesî (hendesiyye) desenli, enli veya dar şeritlerle yapılmıştır. Sûrebaşının bezemesiz, sadece altınla yazılarak uygulandığı örneklerde yazı sahası dışına sûrebaşını işaret eden daire veya armudî bezemelerin (sûrebaşı gülü) yapıldığı görülür. Bu örneklerde de yazı alanları cetvelsizdir. XII. yüzyıldan itibaren yazı sahası cetveli örnekler görülmeye başlar. Yeni bir bölümün veya konunun başlangıcındaki bezemeli sahaların yazıldığı dönemin bezeme üslubu ve renkleriyle tezhip edilmesi geleneği günümüzde de sürmektedir.

3.3.1.4. *Hatime (ketebe) sayfası*

Hâtıme tezhibi (ketebe veya ferağ kaydı), yazma eserlerde bitiş bölümüne yapılan bezemelerdir. Eserin özeti ve neticesi durumunda olan bu bölüm son sözdür. Ketebe sayfasında eserin hattatı, müstensihi, yazıldığı yer-tarih veya dua metni verilir. Mushaflarda Nâs Sûresinin devamında, hattat bitiş duasıyla birlikte imzasını içeren ibareyi, kitabın yazılış tarihini, nerede yazıldığını belirtir (ferağ kaydı). Son sayfada bulunan yazı, âyet veya hattatın imzası da olsa (ketebe), genellikle ya ikizkenar yamuk veya üçgen şeklinde bir yazı sahası içine yazılır. Yazı satırları yanlardan eşit miktarda kısaltılarak bitirilirken, kenarlarda meydana gelen üçgen veya yamuk alanların içi tezhip edilir. Dikdörtgen ve kare biçiminde yapılan hâtıme tezhibi sık görülen örneklerdir. Yazma kitapların bezenmesi nakışhânedeki birden fazla sanatkâr tarafından hazırlandığı için müzehhip imzası nadiren görülür (Derman, 2010, s. 113). Daire ve beyzî şeklinde olan ketebe yazılarına ise nadiren rastlanmıştır.

3.3.1.5. *Güller*

Kur'an-ı Kerîm'de sayfa kenarlarında yer alan, çevresi tezhipli ortası boş bırakılmış, bazen de sayfadaki konuyla ilgili açıklamalar yazılan genel olarak yuvarlak formdaki süslemelere "gül" adı verilmektedir. Bu güller buldukları yere göre isim alırlar (Kurfeyz, 2003, s. 7). Yazı sahasının dışındaki sayfa boşluğuna okuyan, yahut yazan kişiye kolaylık sağlanması için sûrelerin bölünmesinde hamse (her beş âyette konan gül), aşere (her on âyette konan gül); cüzlerin bölünmesinde hizip, nısıf, cüz; secde edilmesi gereken yerleri işaretlemeye secde ibaresi yazılır. Metinden ayrılabilmesi için renkli veya zer mürekkeple yazılan bu yazıların etrafına çeşitli formlarda (daire, yarım daire, armudî, beyzî, damla vb.) tezhip yapılırsa Mushaf gülü adını alır. İçinde yazı olmayan güllere de rastlanmaktadır. Bunların dışında erken devir Mushaflarında görülen zahriye, serlevha, sûrebaşı ve hâtıme sayfalarının tezhibine has Mushaf gülleri de vardır. Mushaf gülleri dönemin bezeme üslûp ve özelliklerine göre işlenmiştir. Aynı sayfada sayıca birden fazla Mushaf gülü olduğunda aynı eksen üzerinde tığlarla birleştirilmiştir.

3.3.1.6. *Koltuk tezhibi*

Farklı uzunluk ve doğrultuda satırlar halinde yazılmış bir yazının sağında ve solunda kalan, cetvel çekilerek belirlenmiş boşluklara “koltuk” denir. Koltuklar simetrik olmakla birlikte nadiren simetrik olmayanları da vardır. Çoğunlukla kare, üçgen veya dikdörtgen şeklinedirler. Özellikle Mushaf ve mesnevî gibi dinî yazmalarda, dîvanlarda, kıtalarda, hilye-i şeriflerde, serlevha ve ketebe sayfalarında görülür (Biol, 2002, s. 151). Koltuk tezhibinin en çok görüldüğü yer kıtalardır. Kıtalarda düz ve mâil (sağ aşağı noktadan 45 derecelik eğimle sol yukarı noktaya uzanan) olmak üzere iki çeşit satır düzeni vardır. Satır düzeni düz ise “düz kıta” mâil ise bu kıtaya da “mâil kıta” denir. Düz kıtalarda yer alan koltuklar dikdörtgen ve kare, mâil kıtalarda yer alan koltuklar “muska koltuk” denilen dik üçgen şeklidir. Hem düz hem de mâil satırlarla hazırlanmış kıtalarda ise her iki koltuk formuna rastlanır. Koltuklar, boş bırakıldığı gibi, çeşitli şekillerde tezyîn de edilmişlerdir (Biol, 2002, s. 151).

3.3.1.7. *Duraklar (noktalar)*

Yazma eserlerde hattatın âyet ve cümle sonlarında bıraktığı boşluğa yapılan, genellikle rozet biçiminde tezyînî noktalara durak denir (Ayverdi, 2005, s.765). Durak, okunurken kısa bir süre durulması gereken yerleri işaret eder. Zamanımıza kadar gelen ilk Mushaflarda durak işareti her beş (hamse) ve on (aşere) âyette bir konmuştur. Harflerin noktalanmasının ardından, Mushaf üzerinde yapılan ilk çalışmalarda âyet sonlarına nokta konularak, âyetlerin başı ve sonu belirlenmiş, sahabe âyet başlarına üç noktadan başka bir ilâvede bulunmamıştır (Serin, 2003, s. 53). IX-X. yüzyıla ait Mushaflarda âyet sonları, tezyînî durak yerine, üçgen meydana getiren kırmızı renk veya altınla yapılmış noktalar topluluğu ile gösterilmiştir. Bazı örneklerde durağın içinde sayı yerine “âyet” yazısı bulunur.

Durakların satırdaki konumuna göre eseri tarihlendirmek oldukça güçtür. XV. yüzyılın ilk yarısına kadar duraklar hem satırın hizasında hem de satırın üzerinde işlendiği Mushaf’lar bulunmaktadır. XVI. yüzyıldan itibaren âyetler arasındaki mesafe açılarak duraklar satır hizasına yerleştirilmiştir. Hamse ve aşere işaretleri diğer duraklara göre

daha büyük yapılmıştır (Tanrıver, 2007, s. 101). XIV-XV. yüzyıllarda sade tezyin edilen duraklar sonraki devirlerde zenginleşmeye başlar (Mesara, 1988).

El yazması kitaplar, kıtalar, levhalar gibi nesir şeklinde yazılan bütün eserlerde kullanılan tezyinî durakların en çok görülen çeşitleri; helezonî, şeşhâne, pençhâne, mücevher (geçme) ve müzehhep duraklardır. Helezonî durak; fırçanın merkezden başlayarak kenarlara doğru bir helezon hareketi yapmasıyla ortaya çıkan motife denir. Şeşhâne durak; altıgen nokta daire şeklinde yapılmış noktanın altı eşit parçaya bölünerek tezhip edilmesine denir. Simetrik bir motif olduğu için Mushaflarda sıklıkla tercih edilen tiptir. Pençhane durak; Penç motifi şeklinde işlenen duraklardır (Tanrıver, 2007, s. 104).

3.3.1.8. Beyne's sütün (satır araları)

Yazma eserlerde satırlar arasında kalan boşluklarında bezendiği eserler mevcuttur. Kıymetli yazma kitaplarda, levhalarda satırların arasındaki boşluklar bezenerek esere zenginlik katılmıştır. Yazı sahası zemininde kirlenme, yırtılma gibi bir hasarın söz konusu olduğu durumlarda bu kısımları gizlemek ve satır arasında gereğinden fazla bırakılan boşlukları gidermek için de yapılır. Bu bezemeler tezhip sanatının farklı teknik, üslûp ve desenleriyle işlenmiştir. Çoğunlukla dendanla sınırlandırılan yazıların etrafındaki sahalar, kâğıt rengi veya sadece altın sürülerek bezemesiz bırakıldığı gibi üç nokta ile doldurulan veya daha çok pembe rengin kullanıldığı, sadece ince çizgilerle kafes yahut dalga vb. şeklinde taranarak yapılan örnekleri de vardır.

3.3.1.9. Cetvel-pervaz (bordür, zencerek)

Cetveller, yazıları çevreleyen, iki farklı alanın arasında sınır teşkil eden kalın çizgilerdir. Bu kalın çizginin sağ ve sol tarafına “kuzu” denilen ince renkli çizgiler çekilir. Bunlar da cetvel niteliğini taşırlar. Cetveller genelde altın olup tahrirleri siyah is mürekkebi ile çekilir. Ancak çok farklı renkte cetveller de kullanılmaktadır. Cetvelleri müzehhiplerin yapması esas olsa da “cetvelkeş” denilen, bu işi meslek haline getirmiş uzmanların da yardımına başvurulmaktadır (Taşkale, 1994, s. 71).

Bir eserde iç pervaz, yazı ile dış pervaz arasındaki geçişi sağladığı gibi yazıyı rahatlatıp nefes aldırır. İç pervazın iki yanında genellikle altın cetveller bulunur. İstenirse altın cetvellerin iki yanına renkli kuzular çekilir. İç pervaz ve dış pervazın desen, plan, kullanılan motif bakımından ortak noktaları vardır. Fakat kalınlıklarına göre; motiflerin büyüklüğü, ayrıntıları ve kullanılan renkler farklı olabilir. Motifler, iç pervazda, dış pervaza göre daha sâde ve daha küçüktür. Bu alanlara işlenen motifler ya simetrik katlama ya da ulama şeklindedir. İç pervazdaki desenler çift tahrir, klasik tezhip veya halkâr teknikleri ile uygulanırlar. Ayrıca zencerek veya kitabeli zencerek tarzı da iç pervazda çok kullanılır. Bunlarla beraber rûmi motifinin üç iplik ve iki iplik formları da iç pervazda görülen motiflerdendir (Kaleli, 1999). İç pervazda desenler doğrudan kâğıt üzerine yapılıp, zemin kâğıt renginde bırakılabileceği gibi, yapıştırma, sıvama altın zemin üzerinde yapılabilir. Kimi zaman zeminin renklendirildiği, kimi zamanda ebru ile kaplandığı iç pervaz uygulamaları ile karşılaşılır.

3.3.1.10. Tığlar

Tığ, Farsça “tig” (kılıç) kelimesinden gelmektedir (Akbaş, 1991, s. IX). Tığlar bir motif türü olmayıp, motiflerden istifade ile meydana getirilen bir süsleme unsurudur. Tezhip sanatında eseri tamamlayan yardımcı eleman olarak kullanılır. Cetvelin veya dendan bitiminden sonra dışarıya doğru belli aralıklarla çekilen ve oku andıran çizgilerdir (Arseven, 1998, s. 4).

Ana süslemeden boş kısma geçiş tığlarla yapılarak kompozisyon yoğunluğu ile zemin boşluğu arasında denge sağlanır. Son derece zarif şekillerde işlenen tığlar süslemeyi tamamlamaktadır. Zahriyede yuvarlak veya oval (beyzî) şemseyi tamamlayan tığlar, bir merkezden yayılan ışık demetleri şeklinde incelerek boşluğa karışırlar. Başlıklarda paralel olarak yükselen oklar gibidirler. Güllerdeki tığlar hem düz hem de zerefşan zemin üzerine çekilmiştir ki; çiçek planında da yapılmış olup, genellikle üstte uzun, altta kısadır. Aynı sayfada iki, üç gül üst üste geldiyse aralarında hiç kesinti yapılmadan tığlarla birleştirilir (Akbaş, 1991, s. IX).

3.3.2. Yazı Levhaları, Kıt'a ve Hilyeler

Üzerine hat, tezhip, minyatür veya resim yapılan ve duvara asılan plakaya levha denir. Günümüzdeki levha geleneğinden önce nâdîde yazılar ve tezhipler, küçük kâğıtlara veya birkaç kâğıdın birbirine yapıştırılması ile elde edilen büyük ebatlı murakkalara yazılır ve istenirse düzgün bir tahta üzerine yapıştırılarak asılırdı. Ancak ya kâğıtlar kısa zaman sonra açılıp bozuluyor ya da tahtakuruları tahtayı yiyorlardı. Bunlara kandil, mum, soba, ocak dumanlarının isleri ile nem ve toz da eklenince açıkta bulunan o yazı ve tezhipler okunmaz, tanınmaz hale geliyorlardı. Cam ve çerçeveli levha yapımı yaygınlık kazanınca bu eserler temiz kalarak çekiciliklerini korumuşlar aynı zamanda zarar verici diğer etkilerden korunmuşlardır (Özönder, 2003, s. 119).

Genellikle dört satırdan meydana gelen, hüsn-ü hat yazılarının yazım şekline kıt'a denilmektedir (Özen, 1985). Kelime anlamı parça, kısım demektir. Ayrıca güzel yazı ile yazılmış küçük levhalara da kıt'a denilmektedir. Kıtalarda düz ve mâil (sağ aşağı noktadan 45 derecelik eğimle sol yukarı noktaya uzanan) olmak üzere iki çeşit satır düzeni vardır. Satır düzeni düz ise "düz kıta" mâil ise bu kıtaya da "mâil kıta" denir. Kıta'nın yazılmasında kullanılan hat çeşidi, bu kelimenin başına getirilerek, kıtanın çeşidi de belirtilmiş olur. Sülüs-Nesih kıt'a, Sülüs kıt'a, Muhakkak-Reyhani kıt'a, Talik kıt'a gibi örneklendirilebilir (Derman, 1981, s. 30). Ayrıca meyilli ve talik hattı ile yazılan kıt'alara ise Mâil tâlik kıt'a denir.

Hilye, sözlükte; süs, zînet, cevher, mecâzen güzel sıfat ve güzel yüz anlamına gelmektedir (Develioğlu, 1970, s. 447). İstilahî manası ise; genellikle Hz. Ali'den gelen rivâyetin tercih edildiği, Hz. Muhammed'in mübarek sûret ve sûretlerini yani üstün yaratılışı, beden yapısı, karakteri ve davranışları kısaca fizikî ve rûhî varlığını oluşturan eşsiz özelliklerini dile getiren eserlerdir. Bunun için de "Hilye-i Saâdet" veya "Hilye-i Nebevî" şeklinde de isimlendirilen hilyelerde en çok sülüs-nesih, muhakkak-sülüs-nesih ve ta'lik hatları tercih edilmiştir. Asılarak seyredilmek veya okunmak için hazırlanan, gösterişli ve çok özenle tezhiplenmiş eserlerin belki de en ilgi çekeni Hilye-i Şerif levhalarıdır (Taşkale, 1994, s. 74). Hilye levhalarının en yaygın şekline göre bölümleri; baş makam (besmele), göbek (hilye metni), hilal, çehar yâr (Hulefâ-yi Râşidîn'nin isimleri), âyet, etek (hilye metninin devamı) ve koltuklardır (Derman,

1998, s. 48; Özkafa, 2014, s. 35). Tezhip açısından hilyelerin en zengin bölümü göbek çevresinde oluşan yerdir. Ayrıca hilal, koltuk ve pervazlarda tezhip çalışmaları yer alır.

3.3.3. Murakkalar

Güzel yazı örneklerinin bir araya getirilmesiyle hazırlanan albüme “murakka” denir (Taşkale, 1994, s. 85). Murakkaya girmesi tasarlanan kıt’alar germe usûlüne göre hazırlanmış mukavvalara yapıştırılıp. çevreleri tezhiplendikten sonra aynı ebatta kesilerek sırt sırta getirilir. Üç kenarından deri veya kumaş bir şerit ile birbirine tutturulur. Daha sonra bu ikili kıt’a deri veya kumaşla diğer bir ikili kıtaya dibinden bağlanır. Bütün kıt’alar böylece bir araya getirilince ciltlenir. Bu tarz murakkalara “düz murakka”, “kitap murakka”, veya sadece murakka denilmektedir. Eğer sırt sırta gelen iki murakka boğaz tarafından bağlanır ve diğerleri de aynı şekilde yapılırsa bütün kıt’aları aynı anda açıp görmek ve zikzaklı olarak katlamak mümkündür ki buna da “körüklü murakka” denir. Murakkalarda kıt’aların klasik tezyinatına ek olarak kapaklar ve kapak içleride tezyin edilir (Derman, 1981, s. 32, 42). İlkinden sonuncusuna kadar tek hattatın eseri olan murakkalara “mürettep (düzenli) murakka”, amaçlı sıralaması olmayan yazılardan ve değişik hattatların eserlerinden oluşan murakkalara da “toplama murakka” denir (Özönder, 2003, s.137).

En eski örneklerine XV. yüzyılın sonlarında rastlanan murakkalar güzel yazılarla beraber farklı zamanlara ait minyatür, kat’ı, tezhip gibi değişik sanat dallarının bir araya getirilerek uzun süre yıpranmadan korunması sağlanmıştır. Bazen tezhip ve minyatür albümü olarak yapılmışsa da en fazla hüsn-i hat için kullanılmıştır (Derman, 2006, s 205).

3.3.4. Minyatürler

Kelime Ortaçağ Avrupası’nda el yazmalarının bölüm başlarında metnin ilk harfinin etrafına “minium” (sülüğen, sülyen, kırmızı kurşun tozu) ile yapılan ve İtalyanca bir kelime olan “miniatura” diye adlandırılan tezyinden gelmekte olup “sülüğenle boyanmış” anlamındadır. Ancak zamanla “minor” (küçük) kelimesinin etkisinde kalarak “küçük resim” anlamını da kazanmıştır. Türkler ve İranlılar bu resim tarzına

renkli resim manasına gelen “nakış” ve bunu yapanlara da “nakkaş” demişlerdir. En eski örneklerine eski Mısır’da rastlanmaktadır. Selçuklu Türklerinin İran’dan Mezopotamya, Suriye ve Anadolu’ya yayılmasıyla ilk Türk-İslam minyatür üslûbu doğmuştur. Osmanlı döneminde de olgunlaşıp gelişmiştir. Ancak Osmanlı’da XVIII. yy. ve XIX. yüzyıllardan itibaren Avrupa resimlerine olan ilgi artmış ve II. Mahmud döneminde artık tamamıyla eski tarz minyatürün yerini, duvara asmaya mahsus ve boy resim sınıfına giren tablolar almıştır (Mahir, 2005, s.118).

Minyatürde esas olarak minyatür içindeki birimler ve minyatürün etrafındaki iç ve dış pervazlar hafif bir şekilde tezyin edilir. Minyatürün içinde çadırlar, kıyafetler, halı-kilim gibi örtüler, duvarlardaki çiniler ve başka detaylar tezhiplenen birimlerdir. Mekânlar genellikle geometrik şekiller ile süslenir (Taşkale, 1994, s.93).

3.3.5. Ferman ve Tuğralar

Dîvânî denilen hat çeşidi ile yazılması gelenek olan fermanlar; hükümdarın emirlerini kapsamaması nedeniyle üst kısmında sultanın tuğrasının bulunduğu diplomatik bir evraktır. Bu resmî belgenin en çarpıcı ve en önemli unsuru olan “tuğra” ise hem şekil hem de taşıdığı ad itibariyle esrarlı bir simgedir ki; adı bile kesin bir şekilde açıklanamamıştır. Eski Türkçe ve hakanın mührü ve buyruğu manasına gelen “tuğruğ”dan, Arapça ve Farsça “tuğra”dan, Oğuzların büyük hakanının arması olan efsânevî bir kuş olan “tuğrı”dan, Uygur Türkçesindeki “tuğrı”, “tuğru” veya Çağatay, Oğuz vb. Türkçelerindeki “toğru”-doğru kelimesinden gelmiş olduğu yönünde farklı yorumlar vardır.

Tuğranın hazırlanışı ise “yazmak” yerine “çekmek” ile ifade edilir. Divan-ı Hümayun’da hazırlanan belgelerde en göze çarpan unsur olan tuğra; önceleri ferman, berat, vakfiye gibi yazılı belgelerin başına konulurken, zamanla kullanım alanı genişlemiş; kitabeler, mühürler, paralar ve pullarda kullanılmaya başlamıştır. Fermanlardaki tuğraların tezyinatı, dönemlerin tezyinat özelliklerini taşırlar (Taşkale, 1994, s. 81; Aksu, 1999, s.132).

4. KONYA YAZMA ESERLER BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ'NDE KORUNAN ALANYA MÜZESİ 487 ENVANTER NUMARALI KUR'AN-I KERİM'İN TEZHİPLERİNİN İNCELEMESİ

4.1. Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü

Çalışmada esas alınan Kur'an-ı Kerim Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü'nde muhafaza edilmektedir (Resim 4.1).

Resim 4.1. Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü binası

Kurumun resmi internet sayfasından elde edilen bilgilere göre, Konya Yazma Eserler Kütüphanesi Müdürlüğü hizmet binası, 20.07.1984 Tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'na yapılarak hizmete açılmıştır. 28.12.2010 tarihinde kabul edilen kanun ile "Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü" olmuştur.

Üç katlı olan müdürlük binasında; bir adet çok amaçlı salon, on bir çalışma odası, bir CD arşiv odası, yazma eserlerin korunduğu dört özel çelik kasa deposu ile matbu eserlerin yer aldığı beş depo bulunmakta olup, toplam kullanım alanı 2800 m²'dir.

Kütüphane, Burdur İl Halk Kütüphanesi'ni sel basması sonucu çok değerli yazma eserlerin zarar görmesi üzerine, ülkemizin çeşitli kütüphanelerinde bulunan değerli yazma koleksiyonlarını bir araya toplamak, bakım ve onarımlarının yapılmasını

sağlamak, eserleri uygun ortamlarda muhafaza ederek araştırmacıların hizmetine sunmak amacıyla kurulmuştur. KYEBM'ne bağlı kütüphaneler; Konya Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü, Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü, Kayseri Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü, Manisa Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü'dür.

Bölge Müdürlüğü, satın alma, bağış ve devir yoluyla çeşitli kişi, kütüphane ve kurumlardan pek çok yazma ve nadir eseri bünyesine katmıştır. Bugüne kadar yüz bir farklı yazma ve nadir eser koleksiyonu kuruma devredilmiştir. Bu koleksiyonlarda;

El yazması: 19.652 cilt içerisinde yaklaşık 40.000 eser, Nadir Matbu: 87.677 cilt içerisinde yaklaşık 100.000 eser ve Levha: 434 eser, Toplam: 107.763 cilt içerisinde yaklaşık 140 000 eser korunmaktadır. Ayrıca yurtiçi ve yurtdışından temin edilen 48 226 yazma, 9 405 nadir matbu, 54 levha ve 2061 belge fotoğraf olmak üzere 59 746 eserin dijital arşivine araştırmacıların erişimine imkân sağlamaktadır.

Kurumun Kitap Şifhanesi biriminde; yazma eserlerin temizlik, bakım, asıllarına uygun olarak restorasyonu ve cilt işlemleri ile koruyucu tedbirlerin alınmasını gerektiren faaliyetler yürütülmektedir. Bunun yanı sıra Bölge Müdürlüğü'nün sorumluluk alanında bulunan diğer kurum ve kuruluşlar ile koleksiyonerler ve şahıslardan gelen talepleri de birim imkanları içinde karşılanmaktadır. Halen üniversitelerin kimya, biyoloji, geleneksel Türk sanatları ve sanat tarihi bölümlerinden mezun on beş kişilik bir ekip hizmet vermektedir. Aktif Koruma Bölümünde; kâğıt restorasyonu, organik kâğıt imalatı, klasik ve modern cilt yapımı, Pasif Koruma Bölümünde ise fiziksel temizlik, dezenfeksiyon uygulamaları ile kimyasal ve biyolojik araştırmalar yürütülmektedir.

Kurumun dijital çekim servisinde üç kişilik bir ekip görev yapmaktadır. Serviste üç adet sabit, üç adet portatif dijital çekim cihazı bulunmaktadır. Yeni gelen eserlerin dijital çekim işlemlerinin yanı sıra mevcut dijital arşivin belleklerinde tanzim ve muhafazası ile teknolojik yeniliklere uygun formatlara dönüştürme, yedekleme ve kopya faaliyetleri sürdürülmektedir.

4.2. Alanya Müzesi 487 Envanter Numaralı Kur'an-ı Kerîm'in Katalog Bilgileri

Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü'nde korunan ve çalışmaya konu olan Mushaf, Alanya müzesinden restorasyon için kuruma intikal ettirilmiştir. Henüz Bölge Müdürlüğü tarafından envanter numarası verilmemiştir. Alanya müzesi 487 envanter numarası ile Bölge Müdürlüğü'nde kayıtlıdır. Esere ait katalog bilgileri, Alanya müzesinin hazırladığı kayıt fişinden yararlanılarak düzenlenmiştir.

Envanter Numarası: Alanya Müzesi 487

Bulunduğu Yer: Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü

Kitabın Adı: Kur'an-ı Kerîm

Ölçüler: 290x210x65 mm

Cildi: Kahverengi deri ciltli, miklepli ve şemseli

Varak Sayısı: 414

Satır Sayısı: 3 sülüs, 8 nesih

Kâğıt rengi ve çeşidi: Nohudi renkte filigransız kâğıt

Müstensihi: Eser üzerinde belirtilmemiş

İstinsah Yeri: Eser üzerinde belirtilmemiş

İstinsah Tarihi: Eser üzerinde belirtilmemiş

Müzehhibi: Eser üzerinde belirtilmemiş

Vakıf Kaydı: Kanuni Sultan Süleyman'a ait 414a varağında vakfiye metni ve 2b varağında da mührü bulunmaktadır.

4.3. Alanya Müzesi 487 Envanter Numaralı Kur'an-ı Kerîm'in Tezhiplerinin İncelenmesi

Çalışmaya konu olan Alanya Müzesi 487 envanter numaralı Mushaf'ın tezhiplerinin incelenmesi KYEBM'nden temin edilen dijital görüntüler üzerinden yapılmıştır. Mushafın ölçülerini almak, kullanılan altının; renklerinin tespiti, kondüsyonu, oksitlenmenin olup olmadığı, uygulama tekniği (sıvama, yapıştırma) gibi hususları çözmek için, Bölge Müdürlüğü'ne gidilmiş ve eser gerekli koruma tedbirleri alınarak yakından incelenmiştir. Belirlenen sayfaların dijital çekimleri tekrar yapılmıştır (Resim 4.2).

Resim 4.2. Alanya 487 envanter numaralı Mushaf'ın dijital çekim işlemi

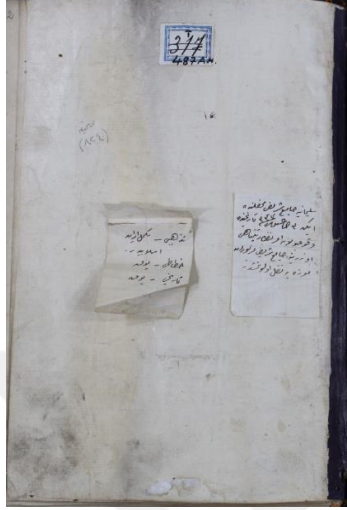
4.3.1. Genel Özellikleri

Çalışmada incelenen Kur'an-ı Kerim'in Alanya müzesinin hazırladığı kayıt fişinde belirtildiğine göre; eser, 30. 10. 1967 tarihinde Türk İslam Eserleri Müzesinden Alanya Müzesi'ne devredilmiştir. Daha sonra da 15.01.2016 tarihinde Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü'ne restorasyon için gönderilmiş ve burada kalmıştır. Alanya müzesi arşiv fişinde, Mushaf'ın 2b varağında yer alan mührün Kanûni Sultan Süleyman'a ait olduğu belirtilmektedir. Resim 4.3'de görüldüğü üzere Mushaf'ın 1a varağında iki adet not bulunmaktadır. Aşağıda matbu Arap harfleri ile metni verilen notlardan birincisinde “Süleymaniye Cami-i Şerif mahfilinde iken 2 Ağustos 1227 tarihinde vuku bulan o nezâreti penâhi üzerine camii şerif mezbûrdan müzeye nakil olunmuştur” yazmaktadır (Resim 4.3a).

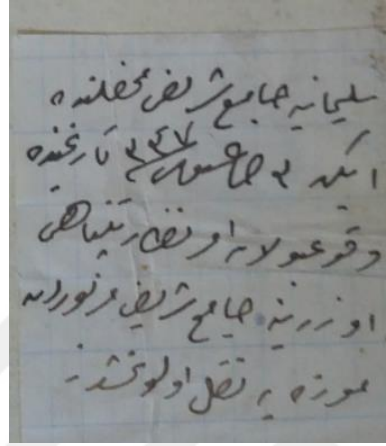
1. metin;

سليمانيه جامع شريف محفلنده
ايکن ۲ آغستوس ۱۲۳۷ تاريخنده
وقوع بولان او نظارت پناهی
أوزرينه جامعی شريف مزبوردين
موزهيه نقل اولونمشدر.

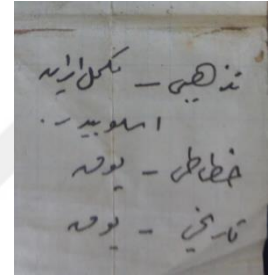
Bu nota istinaden eserin hazırlandıktan sonra Süleymaniye Camiiinde muhafaza edildiği, R. 2 Ağustos 1227 (M. 14 Ağustos 1812) tarihinde Süleymaniye camiinden adı belirtilmeyen bir müzeye nakledildiği anlaşılmaktadır.

Resim 4.3. Varak 1a ve üzerinde bulunan notlar

Resim 4.3a. Birinci not (sağda)

Resim 4.3b. İkinci not solda

Ayrıca kapak içerisinde yer alan diğer bir notta ise eserin tezhibi, hattı ve tarihi hakkında bilgi verilmiştir (Resim 4.3b). Aşağıda matbu Arap harfleri ile metni verilen bu ikinci not üzerinde “Tezhibi: mükemmel İran üslubudur, hattatı: yok, tarihi: yok” yazılıdır.

2. metin;

تذهیبی - مکمل ایران اسلوبیدر.

خطاطی - یوق

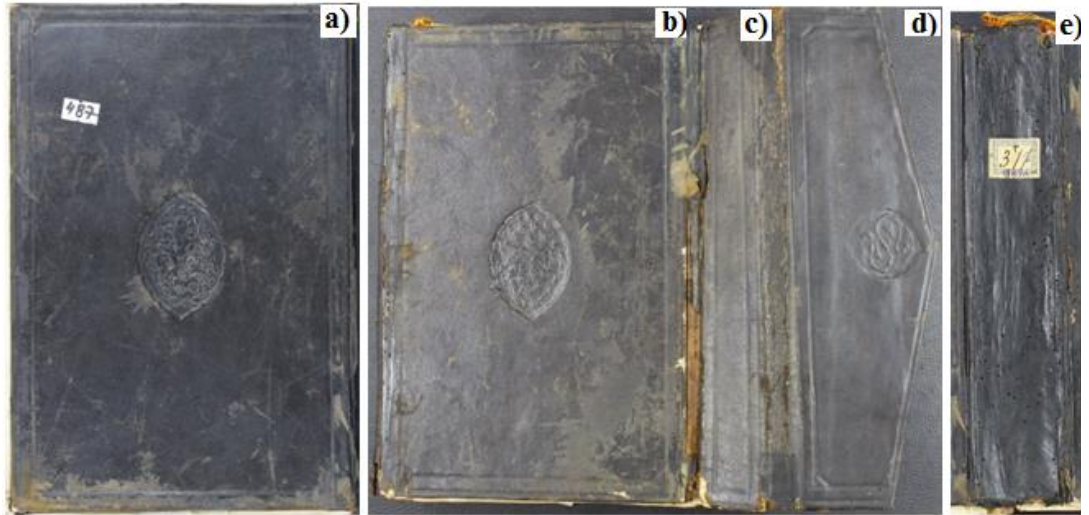
تاریخی - یوق

Yapılan inceleme neticesinde kapak içindeki her iki bilgi notunda, aynı kağıt çeşidi üzerine yazıldığı görülmüştür (Notların yazıldığı kağıtlardaki çizgiler dikkate alınarak bu görüşe ulaşılmıştır). Bu durum, notların aynı yer ve dönemde yazıldığı kanaatini uyandırmaktadır. Yapılan değerlendirmede elde edilen en önemli bulgulardan biri Mushaf tezyinatının notta belirtildiği gibi İran üslûbu olmadığı, Osmanlı dönemi

klasik üslupta yapılmış olduğudur. Eserin tezyinatının İran üslubu olmaması notu düşen ilgilinin konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması ile ilişkili olabilir.

Eser kahverengi deri ciltlidir. Üst ve alt kapakta şemse içinde hatayi grubu motifler kullanılmıştır (Resim 4.4a ve Resim 4.4b). Miklepte bulunan yatay yerleştirilmiş şemsede hatayi grubu motiflerle birlikte bulut motifi de tercih edilmiştir (Resim 4.4d). Cildin Sertab ve dip bölümlerinde sadece cetveller görülmektedir. (Resim 4.4c ve Resim 4.4e). Cildin bölümleri cetvellerle sınırlandırılmıştır. Ayrıca ciltte yıpranma, dökülme ve kurt yeniklerine bağlı tahribat vardır (Resim 4.4a- e).

Eserin varaklarında da kurt yenikleri, alt ve üst kenarlarında sararma ve lekeler görülmektedir. Bu durum Mushaf'ın restorasyona ihtiyacı olduğunu göstermektedir.

Resim 4.4. Alanya Müzesi 487 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim cilt bölümleri:
a) üst kapak, b) alt kapak, c) sertab, d) miklep, e) sırt (dip)

Mushaf'ın yazımında birden fazla yazı çeşidi kullanılmıştır. Serlevha sayfasında Fatiha ve Bakara sûresinin ilk âyetleri reyhani hatıyla yazılırken, bu sayfada başlık bölümlerinde sûre bilgileri sülüs hatıyla yazılmıştır. Mushaf'ın yazımında genel hat tasarımı; sayfalarda ilk, orta ve son satırlar olmak üzere üç satırı kalın kalemle yazılmıştır. Bu satırlarda zer-mürekkeple kaleme alınan yazılar muhakkak hatıyla, lacivert ve siyah yazılar ise sülüs hatıyla yazılmıştır. Kalın kalemle yazılan satırlar arasındaki bölümler iki kıta şeklinde istif edilmiştir. Her bir kıta dört satır olarak, sülüs

yazıdan daha ince bir kalemle, nesih hatla düzenlenmiştir. Her sayfada nesih satırların her iki yanında, dikdörtgen formda, toplamda dört adet koltuk yerleştirilmiştir. Buralarda bezeme yapılmamış, boş bırakılmıştır (Resim 4.5). 2b ve 3a varaklarında ilk ve son satır zer mürekkeple yazılarak siyah tahrir çekilmiştir. Orta satır mavi mürekkeple yazılmıştır. Nesih satırlar ise siyah is mürekkebiyle kaleme alınmıştır. Ayrıca 2b varağında sayfanın altında, cetvel dışında Kanuni Sultan Süleyman'ın mührü (Resim 4.5a) ve 414a varağında da vakfiye metni yer almaktadır (Resim 4.5b). 3b-4a ve 4b-5a varaklarında ilk ve son satırlar mavi, orta satır zer mürekkeple kaleme alınmıştır (Resim 4.6). 5b-6a varaklarında ise ilk ve son satır siyah is mürekkebi, orta satır ise mavi mürekkeple yazılıdır (Resim 4.7). Sonraki sayfaların tamamı siyah is mürekkebi ile yazılmıştır. Zer mürekkeple yazılan sülüs yazılar, siyah is mürekkebi ile tahrirlidir. Zer-mürekkep ve lacivert yazılarda harflerin kapalı formu (هـ, م, و) yerleri (gözleri) altın, siyah veya lacivertle doldurulmuştur.

Resim 4.5. Alanya Müzesi 487 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'in hat tasarımı (v. 2b, 3a)

Resim 4.5a. Kanûnî Sultan Süleyman'ın mührü (v. 2b)

Resim 4.5b. Kanûnî Sultan Süleyman'ın vakiye metni (v. 414a)

Resim 4.6. Alanya Müzesi 487 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'in hat tasarımı (v. 3b, 4a)

Resim 4.7. Alanya Müzesi 487 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'in hat tasarımı (v. 3b, 4a)

Sûrebaşı bölümlerinde sûre bilgilerinin yazımında ise tevkii ve muhakkak yazı çeşitlerinin kullanıldığı görülmüştür. Mushaf içerisindeki yazı çeşitlerini tespit ve teyit için hattat Dr. Öğretim Üyesi Hüseyin Öksüz Bey'in görüşü alınmıştır.

Mushaf'ta 103. ve 104. varaklar arasında boş bir varak yer almaktadır. Yapılan inceleme neticesinde Kur'an-ı Kerim'de bu boş varağa denk gelen yerde Araf Sûresinin 50-132. âyetler arasındaki âyetlerin eksik olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla Mushafın bazı varaklarının eksik olduğu görülmüştür.

Mushaf'ın yazımı, sonuna ilave edilen üç metinle tamamlanmıştır (Resim 4.123-Resim 4.125). Varak 411a'da yer alan metinde; Mushaf'ın yazımının tamamlandığı ifade edilmekte, ayrıca dua ve salavatlar yer almaktadır. Varak 412a'da yer alan metinde hatim duası verilmiştir. Varak 413a'da yer alan metinde; Hz. Ali'nin rivâyet ettiği hadis-i şerif kaynak gösterilerek tefe'ülün nasıl yapıldığı tarif edilmektedir (Sümbüllü, 2008, s. 388). Ayrıca metin Farsça yazılmıştır. 413a varagında başlayan metin yarım kalmış ve varagın b yüzünde devam etmediği belirlenmiştir. Yazımın yazıldığı kâğıt incelendiğinde varagın b yüzüne başka bir kâğıdın yapıştırıldığı anlaşılmıştır. İncelenen varak bir ışık demeti altına bırakıldığında, muhtemelen eski restorasyonda kağıtla kapatılan varak 413'ün b yüzünde, yazı silüetinin varlığı tespit edilmiştir. Bu durum belirtilen metnin devamının olduğunu göstermektedir. Ayrıca kapatılan yüzeyde ketebe bilgilerinin bulunma olasılığı akla gelmektedir.

4.3.2. Tezhip Özellikleri

Çalışmaya konu olan Kuran-ı Kerim’de serlevha, sûrebaşı, gül ve durak bezemeleri mevcuttur. Mushaf’ın sûrebaşı tezhiplerinde görülen desen tasarımındaki zenginlik ve çeşitlilik dikkati çekmektedir. Bu desen çeşitliliği çalışmaya esas olan Mushaf’ın seçiminde önemli rol oynamıştır. Sûrebaşları sayfadaki konumuna göre farklı ölçülerdedir. Tezhip özellikleri, çeşidine ve uygulandığı alana göre aşağıda detaylı bir şekilde sırası ile verilmiştir.

4.3.2.1. Serlevha tezhibi

Kuran-ı Kerim’in 1b ve 2a varaklarında tam sayfa, dikdörtgen formda serlevha tezhibi yer almaktadır (Resim 4.8).

Resim 4.8. Alanya Müzesi 487 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'in serlevha tezhibi (v. 1b, 2a)

Serlevhada yazı alanı enine dikdörtgen formundadır. Fatiha sûresi ve Bakara sûresinin ilk dört âyeti, kâğıt zemin üzerine siyah is mürekkebi ile kaleme alınmıştır. Başlık bölümlerinde ise sûre bilgileri altın zemin üzerine beyaz üstübeç mürekkebiyle yazılmıştır.

Serlevha tezhibi; ortada enine dikdörtgen yazı alanı, iki yanında koltuk, alt-üst başlık ve dış pervaz bölümlerinden oluşmaktadır. Bölümler birbirinden iki tarafında ince altın cetvelin çizildiği, lacivert pervazla ayrılmıştır. Bu lacivert pervazın üzerine ise beyaz üstübeç mürekkebi kullanılarak “+” işareti işlenmiştir.

1b varağında ortada Fatiha sûresinin yazılı olduğu bölümde, satır aralarında beyne’s sûtûr bulunmaktadır. Altın zemin üzerine; goncagül, basit yaprak ve dal motifleri kullanılarak serbest tasarım yapılmıştır. Renkli tarz klasik tezhip tekniğinin kullanıldığı bezemede dallar birbirini takip etmemektedir. Duraklarda altı dilimli penç motifinin kullanıldığı görülmektedir.

Yazı alanının iki yanında, dikey olarak yerleştirilmiş, dikdörtgen koltuklarda $\frac{1}{4}$ simetri oranında desen tasarımı kullanılmıştır. Zemin ayırma motifi olarak, kapalı rûmî formu seçilmiştir. Rûmîlerin ayırdığı pafta içinde zemin rengi lacivert, dışında ise mat altındır. Koltuk bezemesinde, goncagül, penç, basit yaprak ve dal motiflerinin kullanıldığı görülmektedir.

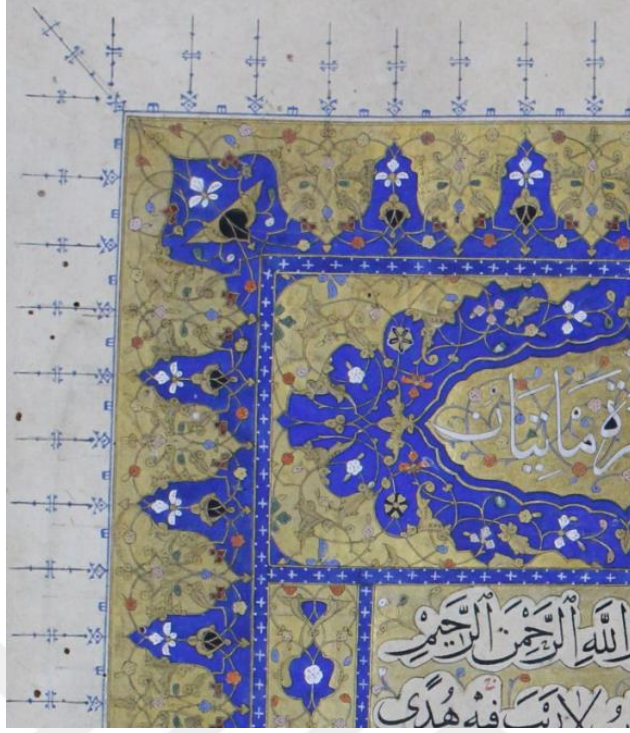
Üst ve alt başlık bölümlerinde, yazılar hariç aynı tasarımın kullanıldığı görülmektedir. Dendan ile ayrılmış yazı alanını çevreleyen şemse formu, başlık bölümüne yatay olarak ortaya yerleştirilmiştir. Şemsenin içerisinde sûre bilgileri süsüs hatla yazılmıştır. Üst başlıkta “sûreti fatihatü’l kitab”, alt başlıkta ise “ve hiye seb’a âyâtin, mekkiyyeh” yazıları beyaz üstübeç mürekkebi ile altın zemine yazılmıştır. Harflerin etrafına siyah tahrir çekilmiş ve kapalı kısımları da siyahla doldurulmuştur. Şemsenin içerisinde penç, goncagül ve basit yaprak motifleri; ters simetrik helezoni hattın üzerine yerleştirilmiş ve uygulamada klasik renkli tarz tezhip tekniği kullanılmıştır. Ayrıca dallar ve yapraklarda açık ton mavi rengin kullanılması dikkati çekmektedir. Yazı zemini önce kalın lacivert renkli, daha sonra iki kenarına siyah tahrir çekilmiş ince altın dendanla sınırlandırılmıştır. Şemsenin iki ucuna yerleştirilen ortabağ motifi,

şemse dışındaki desenle bağ kurulmasını sağlamıştır. Şemsenin dışında kalan alanda ise $\frac{1}{4}$ simetri oranında tasarım görülmektedir. Burada paftalama (zemin ayırma) elemanı olarak sarılma rûmî tercih edilmiştir. Başlık bölümünde şemseyi çevreleyen zemin, lacivert iken köşeler de altındır. Tam köşedeki küçük paftada lacivert renklidir. Mavi zemin üzerinde sarı renkli, beş dilimli yaprak arasında basit yapraklar siyahla boyanarak vurgu yapılmış penç motifi, dikkatten kaçmamaktadır. Böylece dış pervazda ortabağ motifinin iç zemininde kullanılan siyah renk, bu bölüme de taşınmış olmaktadır.

Dış pervaz tasarımında $\frac{1}{38}$ pafta oranına sahip, enine simetrik düzenleme göze çarpmaktadır. Zemin ayırmada sarılma rûmî motifi kullanılmıştır. Rûmî hat üzerindeki düğüm motifinin içi bordo (koyu kırmızı) renktedir. Dış pervaz bölümü ince, düz, parlak, altın bir cetvelle sınırlandırılmıştır. Dış cetvele değen zemin altın, iç cetvele değen zemin ise lacivert renklidir. Ortabağların içinde, zemin rengi siyahtır. Bölümde penç, hatayi, goncagül, yaprak ve dal motifleri kullanılmıştır. Serlevhada bazı motiflerin diğerlerine göre daha büyük ve çift tahrir tekniğinde uygulandığı şekliyle, motifin taç yapraklarının birbirine değmeden ayrı çizildiği görülmektedir. Fatih dönemine ait yazmaların tezyinatında da görülen küçük zeminlerde (ortabağ) kullanılan siyah renk ve düğüm motifi incelenen eserin serlevha tezhibinde de karşımıza çıkmaktadır. Sayfanın tamamında motif renkleri beyaz, turuncu, mavi, yeşil, sarı, pembe ve tonlarıdır. Ayrıca motifler tek ton boyanarak üzerine siyah renk kullanılarak çizgisel detaylar işlenmiştir. Dış pervaz bölümünde lacivert zeminde ortabağın üzerine yerleştirilmiş diğer motiflerden daha büyük, beyaz renkli goncagül motifleri sayfanın genel görünümünde dikkati çekmektedir (Resim 4.8a).

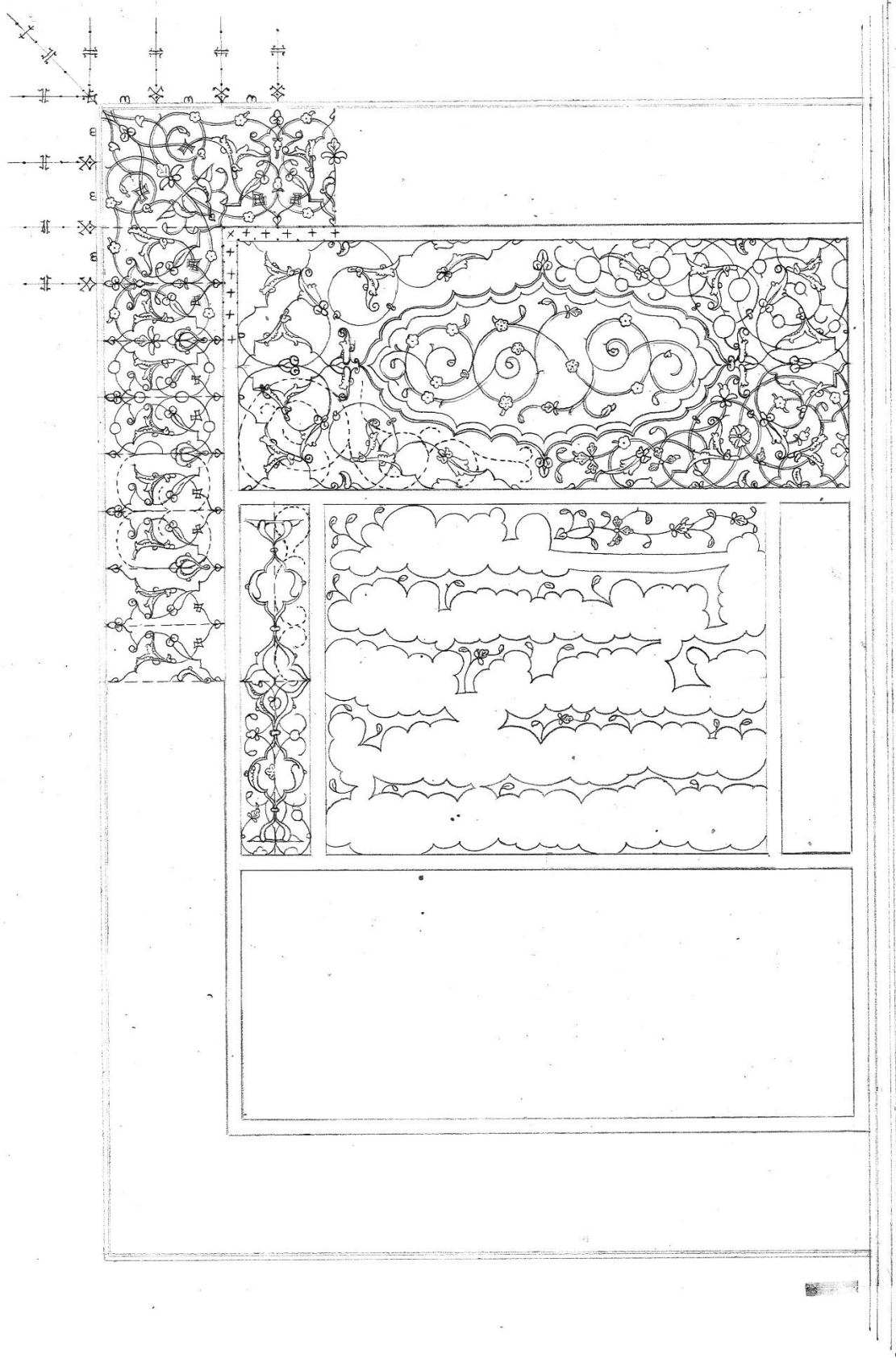
Serlevhada rûmî, dal ve yaprak motifleri ile cetvellerde parlak altın, zeminde ise mat altın uygulanmıştır. Sayfanın üç kenarında altın cetvelden sonra havalı çizilen ince lacivert cetvel (kuzu), aynı zamanda tığları da taşımaktadır. İnce, sade ve zarif tığlarla sayfanın bezemesi sonlandırılmıştır. Sayfa bezemesinde zeminde kullanılan lacivert renk tığlara da taşınmıştır.

Resim 4.8a. Alanya Müzesi 487 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'in serlevha detayı

Klasik serlevha tasarımında olduğu gibi incelenen eserin serlevha tezhibinde, 2a varağındaki bezeme, yazılar hariç 1b varağındaki bezeme ile aynı tasarım ve işçiliğe sahiptir. 2a varağında Bakara sûresinin ilk dört âyeti yazılıdır. Üst başlıkta şemse içinde “sûreti'l Bakara mietân”, alt başlıkta ise “ve hiye semanüne ve sitte âyâtin” yazıları beyaz üstübeç mürekkebi ile altın zemine yazılarak, harflerin etrafına siyah tahrir çekilmiş ve göz olarak adlandırılan harflerin kapalı kısımları da siyahla doldurulmuştur.

Çalışmada incelenen Mushaf'ın serlevha desen tasarımı da analiz edilmiş ve Çizim 4.1'de verilmiştir. Genel olarak analizde serlevhanın bölümleri detaylı olarak gösterilmiştir. Her bir bölümdeki desenler dört aşamalı olarak ele alınmıştır. Birinci aşamada; rûmî motifi ve hattı, ikinci aşamada; rûmî motifi, hatayi gurubu motiflerinin yerleştirileceği kesik çizgilerle gösterilmiş hat yer almaktadır. Üçüncü aşamada; rûmî motifinin yanı sıra hatayi hattının üzerinde motiflerin büyüklüğü ve yeri belirtilmiştir. Son aşamada ise; dal kalınlığı çift çizgi olarak gösterilmiş ve bütün motifler detaylarıyla birlikte çizilmiştir.

Çizim 4.1. Alanya Müzesi 487 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'in serlevha tezhibi desen analiz çizimi (v.1b, 2a)

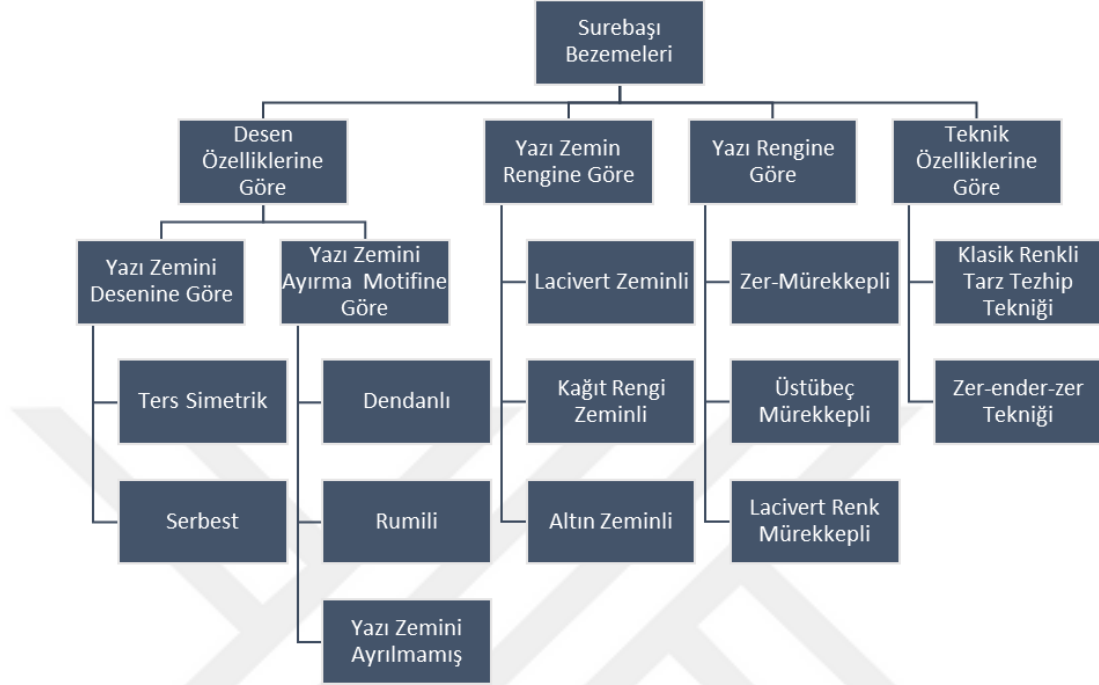
4.3.2.2. *Sûrebaşı (başlık) tezhibi*

Kur'an-ı Kerîm'lerde genellikle metnin yazıldığı hat çeşidinden farklı bir hatla, sûrebaşında sûre bilgileri (sûre adı, âyet sayısı ve nazil olduğu yer) verilir. Çalışmaya konu olan Mushaf'ta sûrebaşı bölümlerinin yazımında tevkii ve muhakkak hattı kullanılmıştır. Sûre bilgilerinin yazıldığı bölüme yapılan tezhibe, sûrebaşı tezhibi denilmektedir. Çalışmada incelenen Kur'an-ı Kerîm'de her biri diğerinden farklı desen tasarımına sahip yüz on iki adet sûrebaşı tezhibi bulunmaktadır. Ancak Zümer, Fussilet ve Hadid sûrelerinin sûrebaşı bölümlerinde bezeme olmadığı tespit edilmiştir. Zümer (v. 305b) ve Fussilet (v. 318a) sûrelerinin sûrebaşı bölümünde sûre bilgileri zermürekkep ile sülüs hattıyla tam satır yazılmıştır. Hadid (v. 361a) sûresinde ise sûre bilgileri verilmemiş sadece siyah is mürekkebiyle sülüs besmele yer almaktadır. Dolayısıyla yüz on iki adet sûrebaşı tezhibinden üç adedi, Kur'an-ı Kerîm'in sonuna yerleştirilen üç adet metnin başında bulunan, başlık tezhipleridir. Varak 411a'da yer alan başlık tezhibinde “temme Kelâmullâhi'l Meliki'l Mecîd”, v. 412a'da “hâzâ duâ-i hatmi'l Kur'an”, v. 413a'da ise “hâzâ isnâd tefe'ül-ül Kur'an an Ali aleyhi'r Rıdvân” yazılıdır.

Hattat Mushaf'ın metin kısmını kaleme alırken sûrebaşı yazılarını da yazmaktadır. Bu durum tezhip yapılacak alanın boyutlarının hattatın tasarrufuna bırakılmış olduğunu göstermektedir. Yapılan incelemelerde genellikle sûrebaşı yazılarının, mîstar ortalanarak satır kenarlarında boşluk kalacak şekilde yerleştirildiği görülmüştür. Hattatın bıraktığı boşluğa göre müzehhip tarafından sûrebaşı yazısı, dikdörtgen çerçeve içerisine alınarak bezeme alanının sınırları çizilir. Bu alandaki bezeme tasarımı müzehhibe aittir.

Çalışmaya konu olan Mushaf'ın, sûrebaşı tezhiplerinde ki zengin tasarım çeşitliliği, eserin nakkaşhanede tezyin edildiği ihtimalini düşündürmektedir. Ayrıca tasarımlar arasındaki uyum, denge ve sıralama dikkatten kaçmamaktadır. Bu durum Mushaf'ın bezemesinin nakkaşbaşı gibi bir kişinin kontrolünde yapılmış olabileceği düşüncesini desteklemektedir.

Sûrebaşı bezemeleri; desen özellikleri, yazı zemin rengi, yazı rengi ve desen uygulama teknikleri, başlıkları altında incelenmiştir (Çizim 4.2).

Çizim 4.2. Sûrebaşı tezhiplerinin incelenmesinde izlenen sistematik yolu gösteren şema

Şemadan görüldüğü üzere, genel olarak sûrebaşı bezemeleri; desen özelliklerine, yazı zemin rengine, yazı rengine ve teknik özelliklerine göre dört başlık altında incelenmiştir. Desen özelliklerine göre sûrebaşı tezyinatı; yazı zeminine ve yazı zeminini dışından ayıran motifine göre olmak üzere iki grupta incelenmiştir. Yazı zeminine ise kendi arasında, ters simetrik ve serbest tasarım başlıkları altında ele alınmıştır. İncelenen Mushaf'ta sûrebaşlarının yazı zemininde, yüz bir adedinde ters simetrik, on bir adedinde ise serbest desen tasarımı kullanılmıştır. Yazı zeminde ters simetrinin kullanıldığı yerlerde, harflerin bulunması nedeniyle simetrinin tam anlamıyla uygulanamadığı görülmüştür. Helezonların dallarında, motiflerin yerleştirilmesinde farklılıklar mevcuttur. Serbest tasarımda ise dallar birbirini takip etmeden, serbest olarak yazının çevresindeki boşluklara yerleştirilmiştir. Serbest dal çıkışlarında kalp formu çıkma motifinin kullanıldığı görülmüştür. Bununla beraber doğrudan yazıdan çıkan, yaprak ve dallarda görülmektedir.

Yazı zeminini ayıran motife göre sûrebaşı bezemeleri üç grupta incelenmiştir. Bunlar dandanlı, rûmili ve yazı zemini paftalanmamış, şeklinde değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda; sûrebaşlarının yetmiş beş adedinde yazı alanı dandan motifiyle, yirmi iki adedi ise rûmî motifiyle ayrılmıştır. Toplamda doksan yedi adet sûrebaşı tezhibinde; cetvel adı verilen çerçeve içinde tasarım çeşitliliğini artırabilmek için iplik veya rûmî motifi kullanılarak, yazı alanının paftalandığı tespit edilmiştir. Klasik Osmanlı cilt sanatı bezemesinde kullanılan, aslı güneşe benzetildiği için bu ismin verildiği yuvarlak veya beyzî (oval) form, şemse olarak adlandırılmaktadır (Derman, 2015, s. 532). Şemsenin iki ucuna yerleştirilen formlara ise salbek denilmektedir. Sûrebaşındaki bezemelerde de yazı alanını belirlemede bu formun tercih edildiği tespit edilmiştir. Dandan ve rûmî motifi kullanılarak oluşturulan şemse formu, yatay eksende yerleştirilerek, yazı alanı oluşturulmuştur. Doksan yedi adet sûrebaşında her biri diğerinden farklı, şekil ve renkte şemse formu oluşturulduğu görülmektedir. Bu çeşitliliği sağlamada motif, renk ve uygulama kombinasyonları kullanılmıştır. Şemselerin içinde sûrebaşı yazılarıyla birlikte tezyinata mevcuttur. Doksan altı adet şemse yazının etrafına hatayı grubu motiflerle, kalan bir adedinde (İnşikâk sûresi v. 398a) ise sadece rûmî motifiyle bezeme yapılmıştır. Lacivert zeminli sûrebaşında, zer-mürekkeple kaleme alınan yazı ve altın rûmî bezemeler dikkati çekmektedir.

Sûrebaşı bezemelerinin kırk dokuz adedinde, oluşturulan şemselerde salbek de kullanıldığı görülmektedir. Salbekler rûmî (ortabağ, rûmî kapalı formu) ve dandan motifiyle oluşturulmuştur. Dandan ve rûmî kapalı formlarıyla oluşturulan salbeklerin içerisinde, iki adedinde desen kullanılmış, çoğunluğunda desen yoktur. Ancak salbeklerde farklı zemin rengi uygulaması yapılmıştır. Hac sûresi (v. 217b) sûrebaşında şemsenin iki yanında yer alan, dandanla oluşturulan salbeklerin içine yazı da yazılmıştır.

Sûrebaşı tezhiplerinin on beş adedinde yazı alanı herhangi bir motifle ayrılmadığı, sûrebaşı yazısının satır boyunca yazıldığı daha önce belirtilmiştir. Bunlardan on bir adedinde altın zemin üzerine beyaz üstübeç mürekkebiyle (v. 406b), üç adedinde lacivert zemin üzerine zer mürekkeple (v. 483b), bir tanesinde de kâğıt zemine aynı şekilde zer-mürekkeple sûre bilgileri yazılıdır. Yazı zemininde paftalama yapılmayan

sûrebaşlarında, zeminde tek renk tercih edilmiştir. Bu on beş sûrenin içerisinde Rad, Duhan ve Kasas sûreleri sûrebaşında boşluklarda serbest desen tasarımı uygulanmıştır. Bezemede goncagül, basit yaprak ve dal motifleri görülmektedir. Diğer on iki adedinde ise yazının etrafındaki boşluklarda ters simetrik helezonik bitkisel hat üzerine goncagül, penç ve basit yaprak motifleri serbest olarak yerleştirilmiştir. Yazının varlığından dolayı simetride (motif yerlerinde, dal çıkışlarında) farklılıklar görülmektedir. Tam simetri söz konusu değildir. Turuncu, mavi, sarı, beyaz, mor, pembe ve tonlarının görüldüğü tezyinata klasik renkli tarz tezhip tekniği uygulanmıştır.

Yazı alanı paftalanmamış Karia (v. 407b) ve Tekâsür (v. 408a) sûrelerine ait sûrebaşlarında önceki sûrenin son kelimesi sûrebaşı yazısı alanının ortasına yazıldığı için sûrebaşı yazısı ikiye bölünerek yazılmıştır. Dolayısıyla sûrebaşı bezemesi de ikiye bölünmüştür. A'râf (v. 99b) sûresinde de aynı durum söz konusu olmasına rağmen bezeme ikiye bölünmemiştir. Sûrebaşında önceki sûrenin son kelimesi olan "Rahim" kelimesi, bezemenin ortasında siyah is mürekkebiyle yazılırken sûre bilgileri bu yazının iki tarafına pay edilerek beyaz üstübeç mürekkebiyle kaleme alınmıştır.

Yazı alanı, dendan veya rûmî motifi ile ayrılan sûrebaşı bezemelerinin tamamında (doksan yedi adet) yazı alanı dışında kalan bölümde $\frac{1}{4}$ simetrik oranlı tasarımda, klasik renkli tarz tezhip tekniği kullanılmıştır. Sûrebaşlarının seksen beş adedinde yazı alanı dışında desen tasarımında hatayi, penç, goncagül, basit yaprak ve kıvrık dallardan oluşan hatayi grubu motiflerle birlikte rûmî motifinden yararlanılmıştır. Dokuz adedinde sadece hatayi grubu, üç adedinde ise sadece rûmî motifi kullanılan tasarımlar mevcuttur. Desen tasarımında $\frac{1}{4}$ simetrik oranlı tasarım kullanılmasına rağmen hatayi grubu motiflerde renk kullanımında simetrimin göz ardı edildiği görülmektedir. Sûrebaşında yatay eksende motiflerin renk simetrisi korunurken, dikey eksende simetrimin kullanılmadığı görülmektedir. Yazı alanının ayrıldığı sûrebaşlarında genellikle dış cetvelin alt ve üst kenarına bitişik, iç zemini siyah renkli, yarım ortabağ motifleri dikkati çekmektedir.

Sûrebaşı bezemeleri Çizim 4.2'de verilen şemaya göre, ikinci grup incelemede yazı zemin rengine göre değerlendirmeye alınmıştır. Yazı zeminleri altın, lacivert ve kâğıt

zemin olmak üzere üç çeşittir. Sûrebaşlarının kırk dokuz adedinde yazı zemin rengi altındır. Bu sûrebaşı bezemelerinin kırk yedi adedinde, yazı altın üzerine beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılmış ve harflerin etrafları siyah is mürekkebi ile tahrir çekilmiştir. Geri kalan iki sûrebaşı olan Şems ve Kâfirûn sûrelerinde yazılar altın zemin üzerine zer-mürekkeple yazılmıştır. Sûrebaşlarının otuz bir adedinde yazı alanı lacivert renklidir. Lacivert zeminli yazı alanlarında, zer-mürekkeple kaleme alınan yazılara siyah is mürekkebi ile tahrir çekilmiştir. Sûrebaşlarının otuz iki adedinde yazı alanında hiçbir renk kullanılmadan sûre bilgileri doğrudan yazı kâğıdının üzerine yazılmıştır. Aynı şekilde zer-mürekkep ile yazılan yazılara siyah is mürekkebi ile tahrir çekilmiştir. Harflerin kapalı formlu (göz) kısımlarının içi siyah ile doldurulmuştur. Kâğıt zemine uygulanan tezyinata, klasik renkli tarz tezhip tekniği kullanılmıştır. Ancak bir kısmında helezonik dallar iplik formunda çizilmiştir. Bu çizimlerde altın, siyah is mürekkebi veya altın üzerine siyah is mürekkebi kullanıldığı belirlenmiştir. Hatayi, goncagül ve yaprak motiflerinin zemini renkli ve kenarları tahrirlidir. Ayrıca kâğıt zeminli yazı alanlarında serbest olarak yerleştirilmiş üç nokta (benek) motifi dikkati çekmektedir. Altın, siyah veya mavi renk seçenekleriyle uygulandığı görülmektedir.

Sûrebaşı bezemeleri, sistematik incelemeye göre üçüncü grupta, yazı rengine göre değerlendirme yapılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de sûrebaşı yazıları genellikle metin yazımında kullanılan hattın farklı bir hat çeşidi ile kaleme alınır. Bu gelenek okuyucu için tezyin edilmiş ve Mushaflarda sûreleri ayırmada kolaylık sağlamaktadır. Sûrebaşında zemin rengi altın olacaksa, önce zemine altın uygulanır daha sonra altının üzerine sûre bilgileri yazılır. Zemine altın uygulama işi hattatın kendisi veya müzehhip tarafından yapılabilir. Zemine altın uygulamada, yapıştırma veya sıvama tekniği kullanılır. İncelenen Mushaf'ta çoğunlukla sıvama altının kullanılmasıyla birlikte yapıştırma altının da kullanıldığı düşünülmektedir.

Çalışmada ele alınan Kur'an-ı Kerim'de sûrebaşı yazıları kaleme alınırken zer-mürekkep, beyaz üstübeç mürekkebi ve lacivert renkli mürekkep kullanılmıştır. Sûrebaşı yazılarının atmış üç adedi zer-mürekkeple, kırk yedi adedi beyaz üstübeç mürekkebiyle, iki adedi ise lacivert renkli mürekkep ile yazılmıştır. Zer-mürekkep ile kaleme alınan sûrebaşı yazılarının otuz bir adedi lacivert zemine, otuz iki adedi ise

kâğıt zemine yazılarak harflerin kenarlarına siyah is mürekkebi ile tahrir çekilmiştir. Yazımında beyaz üstübeç mürekkebi kullanılan sûrebaşlarında zemin, altın ile boyanmıştır. İki adet lacivert renkli yazıda (Târık ve Leyl sûresi) ise kâğıt zemin kullanılmıştır.

Sûrebaşı bezemelerinde desen uygulanırken tezhip sanatının belli başlı tekniklerinden olan klasik renkli tarz tezhip ve zer-ender-zer tekniklerinin kullanıldığı görülmüştür. Klasik renkli tarz tezhip tekniği; sap ve yaprakların altın, çiçek ve zeminde renk kullanılarak uygulanır. İncelenen sûrebaşı bezemelerinin tamamında klasik renkli tarz tezhip tekniği uygulanmıştır (v. 69b). Sûrebaşı bezemelerinde görülen bir diğer teknik ise iki renk altının bir arada veya tek renk altının mat ve parlak kullanımıyla ortaya çıkan “altın içinde altın” olarak da isimlendirilen zer-ender-zer tekniğidir (Derman, 2015, s. 533). İncelenen Mushaf’ta sûrebaşlarında çoğunlukla kullanıldığı görülmüştür (v. 164a).

Çalışmaya konu olan Alanya Müzesi 487 envanter numaralı Kur’an-ı Kerîm’de sûrelerin sıralanışı, günümüzde Diyanet İşlerinin Başkanlığının yayınlamış olduğu Mushaflarla aynıdır. İncelenen Mushaf’ta üç adet sûrebaşında geçen sûre ismi, DİB’nin kullandığı isimden farklıdır. Nifak, Dehr ve Mesed sûreleri günümüzde; Münâfikûn, İnsan ve Tebbet sûreleri olarak isimlendirilmektedir. Sûrebaşı bezemeleri incelenen Mushaf’taki sırasıyla ele alındığında, sıralamada herhangi bir düzen veya kural tespit edilmemiştir. Ancak birbirini takip eden sûrebaşı tezhiplerinde, kâğıt-altın-lacivert zemin renklerinin sıralanmasında görülen, denge ve uyum dikkati çekmektedir.

Sûrebaşlarında, rûmî, üç nokta, dendan ve hatayi grubu motiflerin kullanıldığı desen tasarımları uygulanmıştır. Hazırlanan tezhip desen tasarımlarında, kullanılan motiflerin büyüklükleri genelde birbirine yakın ve farklılık dikkati çekmeyecek ölçüde olur. İncelemiş olduğumuz Mushaf’ın tezyinatında kullanılan desenlerde motiflerin çoğunluğu aynı büyüklükte olmasına rağmen, bazı motifler diğerlerinin iki-üç katı büyüklüğünde olması dikkati çekmektedir. Üç yapraklı goncagül, dört veya beş yapraklı penç motifleri sıkça kullanılmıştır. Bu motifler çift tahrir tekniğinde olduğu gibi, taç yaprakları birbirine değmeyecek şekilde çizilmiş ve kenarlarına tahrir

çekilmiştir. Sûrebaşlarında motiflerde kullanılan renkler; mavi, sarı, beyaz, pembe, mor ve turuncudur. Mushaf'ın bütününde motiflerde kullanılan renklerin tonları aynı veya birbirine çok yakındır. Bu durum bütün sûre başlarının aynı yerde veya aynı kişi tarafından yapılmış olabileceği ihtimalini akla getirmektedir. Motifler tek ton renkle boyanmış ve üzerlerine siyahla küçük çizgisel detaylar işlenmiştir. Zemin boyamada kullanılan lacivert rengin tonu, bütün Mushaf'ta aynıdır. Bu durum aynı boyanın kullanıldığı fikrini desteklemektedir. Zemin renginde görülen dalgalanma ve değişimin sebepleri olarak, boyadaki su oranı veya işçilik düşünülebilir.

Çalışmada sûrebaşları Mushaf'taki sırasıyla tek tek incelenmiştir. İncelemeye konu olan sûrebaşının; Mushaf içerisindeki konumu, resmi ve desen analiz çizimi her bir sûrebaşı tezyinat değerlendirmesinin altında verilmiştir. Sûrebaşları Çizim 3.2'de paylaşılan şemaya göre yapılan sistematik analizde genel bir değerlendirmeye tabi tutulmuş olduğundan, ayrı ayrı incelemede tekrara düşmemek için çoğunluğu oluşturan hususlar ifade edilmemiştir. Örneğin yazı alanında desen tasarımı ters simetrik olanlar, klasik tezhip tekniği, zeminde üç noktaların serbest kullanılması gibi hususlar ifade edilmemiş, sûrebaşı tezyinatında genel özellikler ve diğer farklılıklar üzerinde durulmuştur.

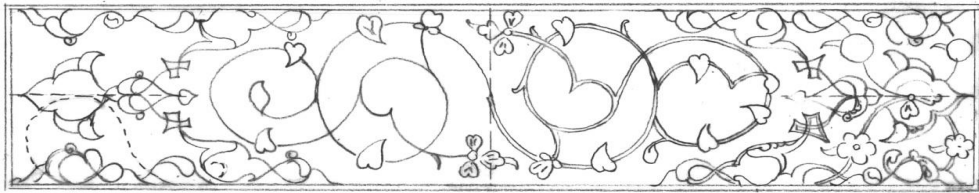
Kur'an-ı Kerîm'de yer alan sûrebaşı bölümü tezhiplerinin desen tasarımı analizi de dört aşamalı olarak ele alınarak çizilmiştir. Birinci aşamada; rûmî motifi ve hattı, ikinci aşamada; rûmî motifi, hatayi grubu motiflerinin yerleştirildiği, kesik çizgilerle gösterilmiş hat yer almaktadır. Üçüncü aşamada; rûmî motifinin yanı sıra hatayi hattının üzerinde motiflerin büyüklüğü ve yeri belirtilmiştir. Son aşamada ise; dal kalınlığı çift çizgi halinde gösterilmiş ve bütün motifler detaylarıyla birlikte çizilmiştir.

Âli İmrân sûresi sûrebaşı

Kur'an-ı Kerîm'de Âli İmran sûresi sûrebaşı tezhibi (Resim 4.9), v. 32b'de nesih satırların olduğu bölümde yer almaktadır (Resim 4.9a). Sûrebaşı tezyinatında yazı zeminini ayırmada rûmî motifi kullanılmıştır. Rûmî hattı üzerinde düğüm motifi yerleştirilmiştir. Kapalı form rûmî ile oluşturulan salbek ise ortabağ motifiyle şemseye bağlanmıştır. Yazı mat altın zemin üzerine beyaz üstübeç mürekkebiyle yazılıdır. Yazı alanında ters simetrik tasarım, klasik tezhip tekniğiyle uygulanmıştır. Üç yapraklı ve yaprakları birbirinden ayrı çizilmiş goncagül ve dallar beyaz renklidir. Yaprak motifinin cepheden görüldüğü şekilde çizildiği (kalp formuna benzer) yapraklar ise turuncudur. Yazı alanının dışındaki bölümde zemin lacivert renklidir. Uzun kenarlara bitişik, yarım ortabağ motifi kullanılarak farklı zemin rengi oluşturulmuştur. Penç ve goncagül motiflerinde sarı, turuncu, beyaz, mavi renk ve tonları görülmektedir. Sûrebaşının desen analiz çizimi Çizim 4.3'de verilmiştir.

Resim 4.9. Âli İmran sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 32b)

Çizim 4.3. Âli İmran sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 32b)

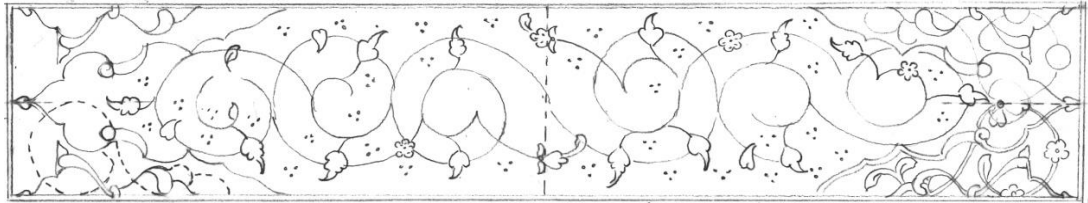
Resim 4.9a. Âli İmran sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 32b)

Nisa sûresi sûrebaşı

Nisa sûresinin bilgileri, zemin ayırma motifi olarak rûmînin kullanıldığı pafta içerisine, kâğıt zemin üzerine zer-mürekkeple yazılmıştır (Resim 4.10). Nisa sûresi sûrebaşının konumu Resim 4.10a'da gösterilmiştir. Desen tasarımında belirgin şekilde görüldüğü üzere (Çizim 4.4); ters simetrik tasarımda goncagül, penç ve yaprak motifleri iplik şeklindeki dalların üzerine yerleştirilmiştir. Kâğıt zemin üzerine yazılan diğer sûre başlarında olduğu gibi, siyah renkli üç benek motifi serbest olarak boşluklarda yerini almıştır. Yazı alanı dışında zemin rengi laciverttir. Yazı alanını ayıran şemsenin iki ucunda ve ortabağların içindeki zeminler altındır. Turuncu, mavi, sarı, pembe ve beyaz renk ve tonları motiflerde karşımıza çıkmaktadır.

Resim 4.10. Nisâ sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 50b)

Çizim 4.4. Nisâ sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 50b)

Resim 4.10a. Nisâ sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 50b)

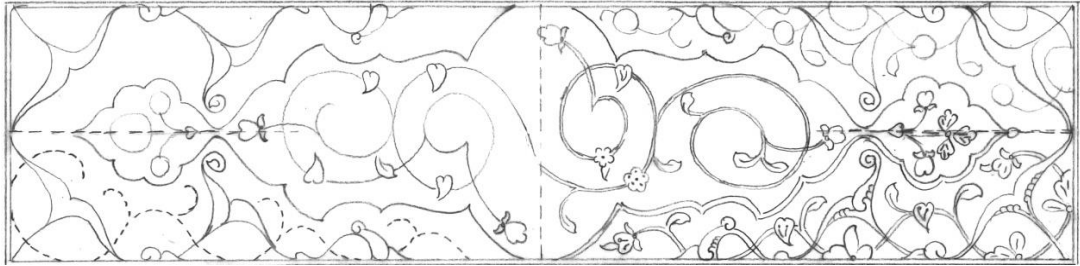

Maide sûresi sûrebaşı

Kur'an-ı Kerim'de Maide sûresi sûrebaşı tezhibi (Resim 4.11), ve sûrebaşının Mushaf'daki yeri Resim 4.11a'da gösterilmiştir. Maide sûresinde zer-mürekkeple lacivert zemine yazılı sûre bilgileri, iplik motifi ile ayrılan yazı alanındadır. Yazı üç satır halindedir. Yazı alanında klasik renkli tarz tezhip tekniği kullanılmıştır. Yazı alanını çevreleyen şemse formunun uçlarında iplikle oluşturulmuş salbeklerin iç zemini de laciverttir. Yazı alanının dışında şemseyi çevreleyen altın zemin rengi, dış cetvele değen yerlerde laciverttir. Farklı zemin oluşturmak için rûmî kapalı formları kullanılmıştır. Bu başlık deseninde sarı, turuncu, pembe iri goncagüller tercih edilmiştir. Sûrebaşı tezhibi desen analizi Çizim 4.5'de paylaşılmıştır.

Resim 4.11. Mâide sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 69b)

Çizim 4.5. Mâide sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 69b)

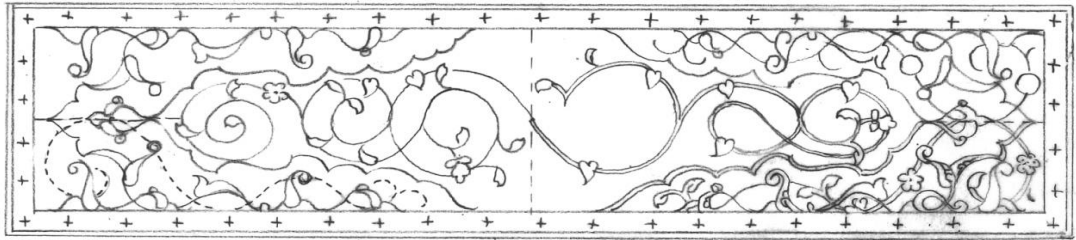
Resim 4.11a. Mâide sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 69b)

Enâm sûresi sûrebaşı

Kalın lacivert bir cetvelle sınırlandırılan Enam sûresi, sûrebaşı tezhibinde; altın yazı zemini turuncu renkli iplikle çevrelenmiştir (Resim 4.12). Sûrebaşının konumu ise Resim 4.12a’da gösterilmiştir. Beyaz renkli yazı üç satıra bölünerek yazılmıştır. Yazı alanında klasik renkli tarz tezhip tekniği uygulanan bezemede, beyaz dallar üzerine serbest yerleşen mavi-beyaz motifler yazıyla bütünlük sağlamıştır. Şemsenin uçlarında iç zeminine siyah rengin girildiği ortabağ motifi kullanılan salbekler yer almaktadır. Yazı alanının dışındaki zeminde lacivert renk, rûmi kapalı formlarının iç zemininde ise altın uygulanmıştır. Rûmî motifi zemin rengi ayırmada tercih edilmiştir. Şemsenin dışındaki alanda desen tasarımı $\frac{1}{4}$ simetrik oranlı olmasına rağmen (Çizim 4.6), motif renklerinde dikey eksene göre simetrisinin uygulanmadığı görülmektedir. Sûrebaşını çevreleyen lacivert pervaz alanı üzerine “+” şekli beyaz renkle işlenmiş ve iki tarafına ince altın cetvel çekilmiştir.

Resim 4.12. Enâm sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 84a)

Çizim 4.6. Enâm sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 84a)

Resim 4.12a. Enâm sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 84a)

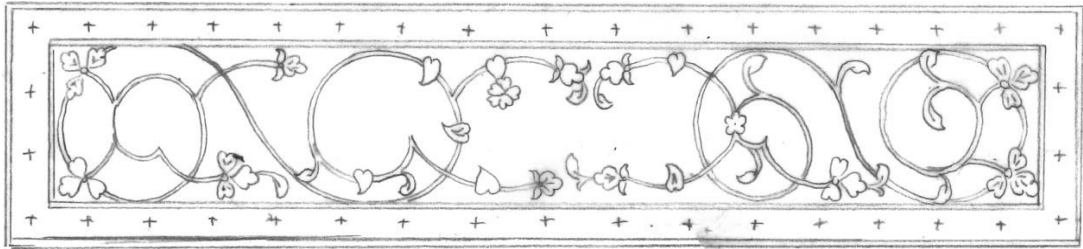

A'raf sûresi sûrebaşı

A'raf sûresi sûrebaşı bölümünde yazı tam satır olarak yazıldığı için, bezemede yazı zemini ayrılmamıştır (Resim 4.13). Ayrıca bir önceki Enâm sûresinin son sözcüğü olan “Rahîm” kelimesi A'raf sûresi sûrebaşı bezeme alanının ortasında yazılı olması nedeniyle, A'raf sûresi bilgileri ikiye bölünerek yazılmıştır (Resim 4.13a). Altın zemin üzerine Rahîm kelimesi siyah is mürekkebiyle, Araf sûresinin bilgileri ise beyaz renk ile yazılmıştır. Yazı alanında klasik tezhip tekniğiyle serbest tasarım yapılmıştır. Sûrebaşının etrafı üzerine “+” işaretinin işlendiği kalın lacivert pervazla çevrilidir. Bezemede kullanılan mavi-beyaz renklerin uyum ve dengesi dikkati çekmektedir. Desen analiz çizimi Çizim 4.7’de gösterilmiştir.

Resim 4.13. A'raf sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 99b)

Çizim 4.7. A'raf sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 99b)

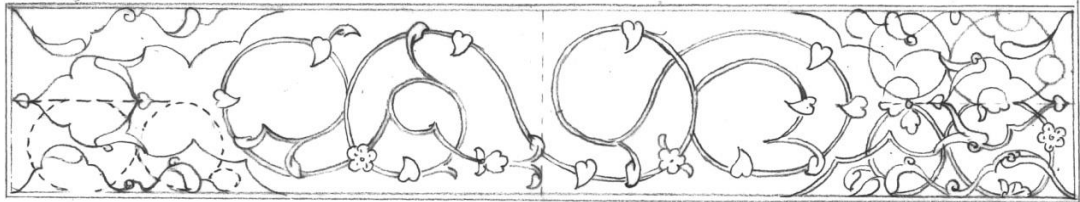
Resim 4.13a. A'raf sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 99b)

Enfâl sûresi sûrebaşı

Kur'an-ı Kerim'de Enfâl sûresi sûrebaşı tezhibi (Resim 4.14), sayfada nesih satırların olduğu bölümde yer almaktadır (Resim 4.14a). Enfâl sûresi sûrebaşında desen tasarımı yazı alanını ayırmada; rûmî kapalı formlarının yanı sıra, bitkisel kompozisyona ait dallar da kullanılmıştır. Yazıda zer-mürekkep kullanılırken, zeminde lacivert renk tercih edilmiştir. Yazı alanının boşlukları klasik renkli tarz tezhip tekniğinde bitkisel ters simetrik kompozisyonla tezhiplenmiştir. Rûmî motiflerinde ve dalların renklendirilmesinde altın tercih edilmiş, bitkisel motiflerde turuncu, sarı, beyaz, mor ve mavi renkler kullanılmıştır. Yazı alanı dışında zemin rengi küçük paftalarda lacivert renkli, diğer kısımda ise mat altındır. Sûrebaşı desen analizi Çizim 4.8.'de görülmektedir.

Resim 4.14. Enfâl sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 111a)

Çizim 4.8. Enfâl sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 111a)

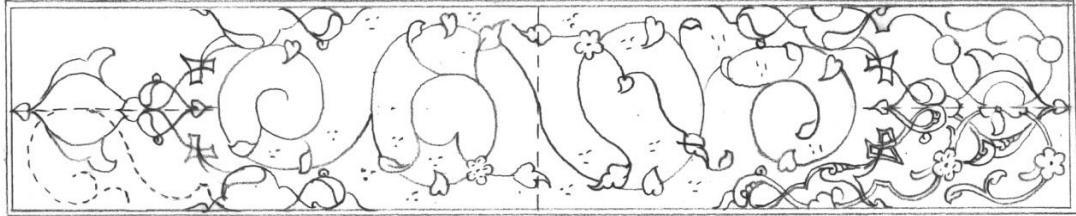
Resim 4.14a. Enfâl sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 111a)

Tevbe sûresi sûrebaşı

Tevbe sûresi sûrebaşı tezhibi (Resim 4.15), nesih satırların arasındadır (Resim 4.15a). Tevbe sûresi sûrebaşında yazı, rûmî motifi ile ayrılmış alanda kağıt zemine altınla yazılıdır. Yazı alanındaki ters simetrik kompozisyonda hazırlanmış bitkisel bezemede; dallar altın renkli ve iplik formundadır. Şemsenin uç kısımlarında rûmî motifi ile oluşturulan salbekler, ortabağ motifiyle şemseye bağlanmıştır. Yazı alanı dışında rûmî motifi ve bitkisel kompozisyona ait dallar kullanılarak oluşturulan paftalara, farklı zemin renkleri girilmiştir. Yazı alanını çevreleyen zeminde altın, haricinde kalan zeminde ve ortabağ ile düğüm motiflerinin içlerinde lacivert renk zemin boyamada kullanılmıştır. Desen analizi Çizim 4.9'de paylaşılmıştır.

Resim 4.15. Tevbe sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 117b)

Çizim 4.9. Tevbe sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 117b)

Resim 4.15a. Tevbe sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 117b)

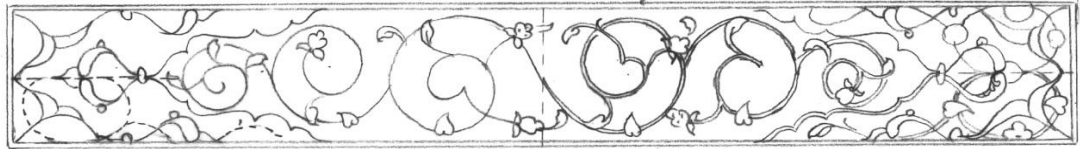

Yunus sûresi sûrebaşı

Turuncu renkli dendanla ayrılan yazı zemininde Yûnus sûresi bilgileri, altın zemin üzerine beyaz renkle yazılıdır (Resim 4.16). Üzerine mavi, beyaz ve pembe motiflerin yerleştirildiği beyaz dallar yazı zeminindeki boşlukları doldurmaktadır. Ortabağ motifi ile oluşturulan salbeklerin içinde siyah renk görülmektedir. Yazı alanı dışında kapalı form rûmî ile köşelerde oluşan paftalarda zemin rengi altındır. Şemse formunun dışında kalan alanlarda; rûmi kapalı formların iç zemini altınla, diğer alanların zemini ise lacivertle renklendirilmiştir. Sûrebaşı, sayfada tek nesih satır aralığına denk gelmiştir (Resim 4.16a). Bezeme alanı büyüklüğüne oranla zeminde paftalamanın görüldüğü detaylı bir desen tasarımı mevcuttur (Çizim 4.10).

Resim 4.16. Yunus sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 131a)

Çizim 4.10. Yunus sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 131a)

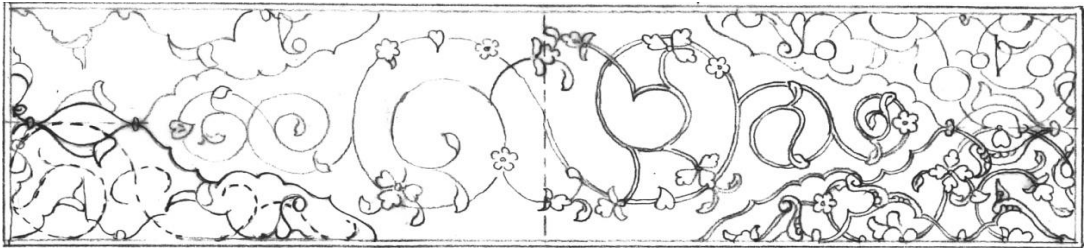
Resim 4.16a. Yunus sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 131a)

Hûd sûresi sûrebaşı

Hûd sûresi sûrebaşı tezhibi Resim 4.17’de, sûrebaşının Mushaf’taki konumu ise Resim 4.17a’da gösterilmiştir. Hud sûresinin sûrebaşında yazı alanı altın bir dendanla belirlenmiştir. Yazımında zer-mürekkep kullanılan sûrebaşı bilgilerinin; zemin rengi ve kapalı form rûmî motifi ile oluşturulan salbeklerin iç zemini laciverttir. Yazı alanı dışındaki bölümde; dış cetvele bitişik yerleştirilen yarım kapalı form rûmîlerin iç zemini laciverttir. Yazı alanı ile kapalı form rûmî arasındaki bölüm zeminin de ise altın kullanılmıştır. Mushaf’ın tezyinatında sıklıkla görülen ve bu bezemede de kullanılan sarı-turuncu renkli hatayiler ile üç-dört yapraklı pençler dikkati çekmektedir. Sûrebaşının desen analizi gösterilmiştir (Çizim 4.11).

Resim 4.17. Hûd sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 140a)

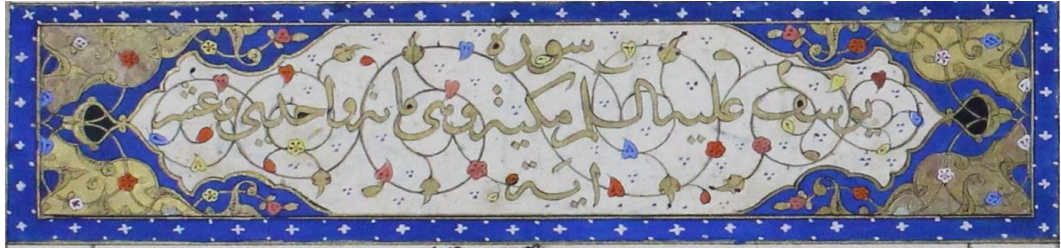
Çizim 4.11. Hûd sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 140a)

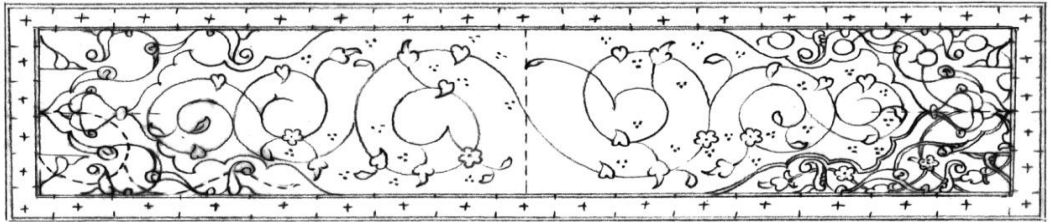
Resim 4.17a. Hûd sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 140a)

Yûsuf sûresi sûrebaşı

Sûrebaşında kağıt zemin üzerine Yusuf sûresi bilgileri zer-mürekkeple kaleme alınmıştır (Resim 4.18). Yazı alanı altın dendan ile şemse formunda sınırlandırılmıştır. Şemsenin içerisinde üç satır halinde istiflenen yazının çevresinde kalan boşluklarda ters simetrik helezonik hat yerleştirilmiştir. Helezonik hat, önce altın sonra da altının üzerinden siyah is mürekkebiyle iplik formunda çizilmiştir. Hat üzerinde dilimli yapraklar ile basit yaprakların bazıları altındır. Diğer basit yapraklar, kalp formlu yapraklar ve penç motifi renklidir. Şemsenin iki ucuna yerleştirilen ortabağ motifinin iç zemininde ve harflerin kapalı kısımlarında siyah renk görülmektedir. Yazı alanı dışında köşelerde bulunan altın zeminli paftalar rûmî motifi ile oluşturulmuştur. Yazı alanını çevreleyen zemin laciverttir. Sûrebaşı bölümü üzerine “+” işaretinin beyaz ile işlendiği lacivert pervaz ile çerçeve içine alınmıştır. Mushaf’da sülûs satıra denk gelen (Resim 4.18a) sûrebaşının desen analizi yapılmıştır (Çizim 4.12).

Resim 4.18. Yûsuf sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 150a)

Çizim 4.12. Yûsuf sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 150a)

Resim 4.18a. Yûsuf sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 150a)

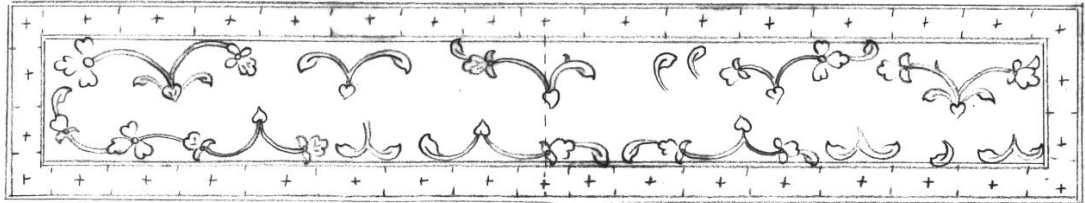

Râd sûresi sûrebaşı

Yazı alanında herhangi bir paftalamanın yapılmadığı, sûrebaşı yazısının satır uzunluğunda yazılı olduğu sûrebaşı bölümlerinden biri de Ra'd sûresine aittir (Resim 4.19). Sûrebaşı Mushaf'ta nesih satırlara denk gelmiştir (Resim 4.19a). Üzerine beyaz ile “+” işareti işlenen lacivert pervazla çerçevelenmiştir. Altın zemin üzerine, beyaz renk ile sûre bilgileri yazılıdır. Birbirini takip etmeyen beyaz renkteki serbest dallarla yazı alanı bezenmiştir. Bezemede dalların çıkış yerlerinde kalp formu yaprak (çıkma) kullanıldığı dikkati çekmektedir. Bununla beraber bazı basit yapraklar doğrudan yazıdan çıkmaktadır. Desen tasarımı (Çizim 4.13) tercih edilen renklerin (mavi-beyaz-altın) uyumu dikkati çekmektedir.

Resim 4.19. Râd sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 159a)

Çizim 4.13. Râd sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 159a)

Resim 4.19a. Râd sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 159a)

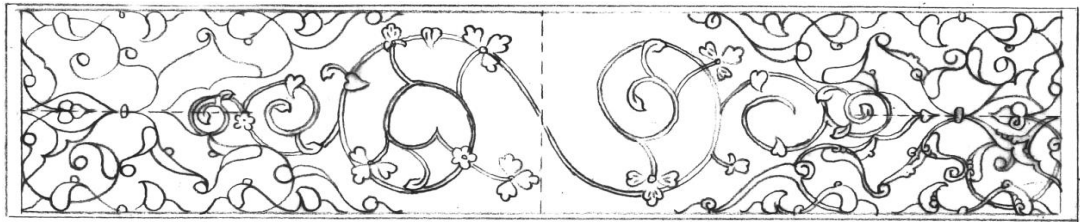

İbrahim sûresi sûrebaşı

İbrahim sûresinin sûrebaşında rûmî motifinin hakimiyeti görülmektedir (Resim 4.20). Sülüs satırlara denk gelen sûrebaşının ((Resim 4.20a), desen analizi Çizim 4.14'de verilmiştir. Lacivert renkli yazı zemini rûmî motifi ile ayrılmıştır Zer-mürekkeple yazılan yazının çevresindeki bezemede bitkisel bezemeler görülmektedir. Altın helezonik hat üzerindeki renkli hatayi grubu motifler arasındaki iri üçyapraklı goncagüller belirgindir. Yazı alanı dışındaki bölümde, desen tasarımında sadece rûmî motifi tercih edilmiş ve altının mat-parlak halinin kullanıldığı zer-ender-zer tekniği göze çarpmaktadır. Kısa kenarlara bitişik rûmî kapalı formları ile zemin ayırması yapılmış, küçük pafta zemine girilen lacivert ile sûrebaşındaki altın-lacivert renk oranı ve lacivertin yüzeydeki dağılımı dengelenmiştir. Altın zeminlerdeki renk farklılığı ve yazı alanı içinde motiflerde kullanılan sıcak renkler dikkati çekmektedir.

Resim 4.20. İbrahim sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 164a)

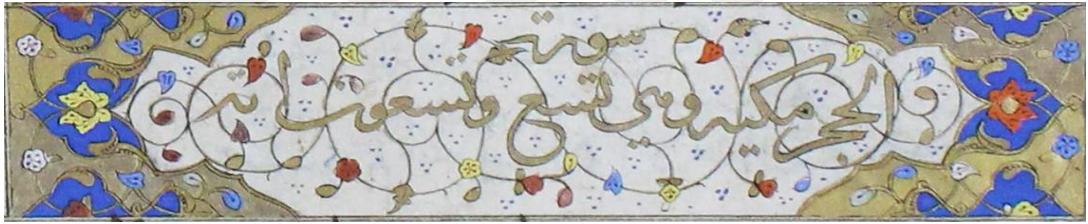
Çizim 4.14. İbrahim sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 164a)

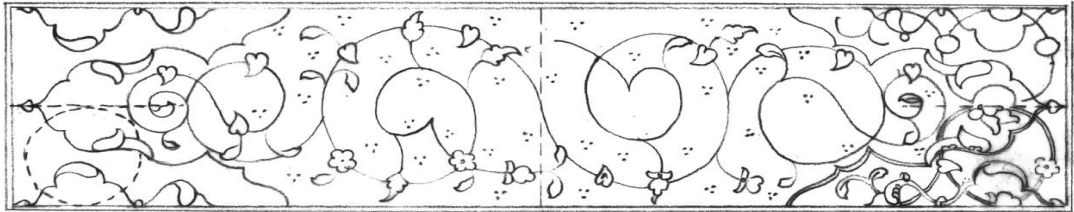
Resim 4.20a. İbrahim sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 164a)

Hicr sûresi sûrebaşı

Kur'an-ı Kerim'de Hicr sûresi sûrebaşı tezhibi (Resim 4.21), nesih satırların olduğu bölümde yer almaktadır (Resim 4.21a). Sûrebaşında yazı zemini paftalanmış desen tasarımı kullanılmıştır (Çizim 4.15). Sûre bilgileri iki satır halinde, kağıt zemine zermürekkep ile yazılıdır. Yazı zeminini ayırmada rûmî hattı ile bitkisel kompozisyona ait daların her ikisi de kullanılmıştır. Yazı alanında dallar altın üzerine siyah is mürekkebi ile iplik formunda çizilmiştir. Ters simetrik dalların üzerindeki motiflerde altın ve turuncu, mavi, sarı renkler kullanılmıştır. Yazı alanının dışındaki bezemde zemin ayırmada rûmi kapalı formlarının içinde lacivert olan zemin rengi, rûmi kapalı formlarının dışında altındır. Yaprak, dal ve rûmî motifinde parlak hali kullanılan altının, zeminde ise mat olduğu görülmüştür. Ayrıca burada da altın zeminde renk farklılığı görülmektedir.

Resim 4.21. Hicr sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 168a)

Çizim 4.15. Hicr sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 168a)

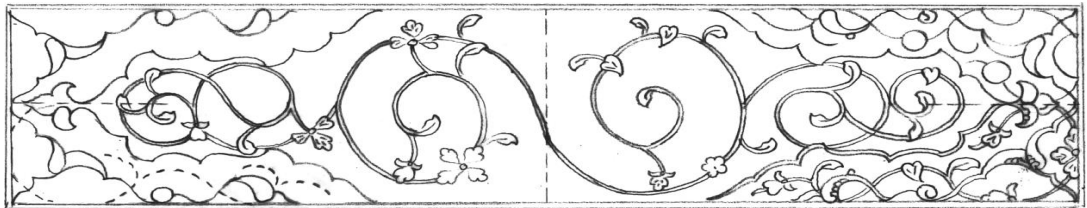
Resim 4.21a. Hicr sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 168a)

Nahl sûresi sûrebaşı

Nahl sûresi sûrebaşının tezhibi (Resim 4.22), sayfadaki konumu (Resim 4.22a) ve desen analizi (Çizim 4.16) aşağıda verilmiştir. Sûre bilgileri üç satır halinde istiflenmiş ve altın zemine beyaz mürekkeple yazılmıştır. Yazı alanı turuncu dendanla ayrılmıştır. Yazı alanındaki bezemede dallarda kullanılan açık mavi ton fark edilmektedir. Motiflerde ise mavi ve beyaz renk tercih edilmiştir. Ayrıca yazı alanındaki kompozisyon incelendiğinde; dal yönü kuralına iki noktada riâyet edilmediği görülmektedir. Yazı alanı dışında, köşelere yerleştirilen kapalı form rûmîler farklı zemin rengi kullanılmasına izin vermektedir. Rûmî kapalı formlarının iç zeminleri altındır. Bu formlar ile şemse arasındaki zemin laciverttir. Alt ve üst cetvellere bitişik yerleşen yarım ortabağ motifinin iç zemininde siyah görülmektedir. Sûrebaşı bezemesinde kullanılan bazı motifler diğer motiflere kıyasla daha büyüktür. Üç yapraklı goncagüller ile dört yapraklı penç motifi, diğerlerinin iki veya üç katı büyüklüğündedir.

Resim 4.22. Nahl sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 172b)

Çizim 4.16. Nahl sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 172b)

Resim 4.22a. Nahl sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 172b)

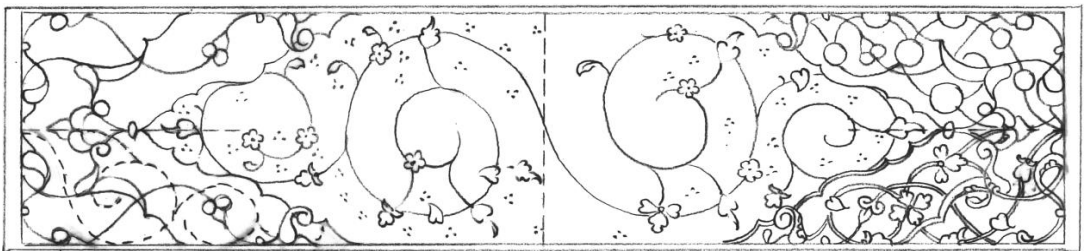

İsrâ sûresi sûrebaşı

Sûrebaşının ortasında altın dendanla oluşturulan şemsenin içinde, zer-mürekkeple İsrâ sûresinin bilgileri üç satır halinde yazılıdır (Resim 4.23). Yazı zemini olarak kağıt zemin tercih edilmiştir. Yazı alanında siyah renkli, iplik şeklindeki dallar üzerinde dilimli yapraklarda altın kullanılırken, diğer motifler renklidir. Şemsenin iki ucuna yerleştirilen ortabağ motifinin iç zemini laciverttir. Yazı alanı dışında köşelere yerleştirilen rûmi kapalı formu, lacivert zemini ayırmada kullanılmıştır. Yazı alanını çeviren zemin ise altındır. Zer-ender-zer tekniğinin uygulandığı bezemede, mat altın zemin üzerinde parlak altın rûmiler ve bitkisel kompozisyona ait dallar gâyet net seçilmektedir. Sûrebaşında yazı alanı dışında kullanılan iri goncagül ve penç motifleri ile altın zemindeki renk farklılığı dikkati çekmektedir. Sûrebaşının sayfadaki konumu (Resim 4.23a) ve desen analizi ise (Çizim 4.17)'de paylaşılmıştır.

Resim 4.23. İsrâ sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 182b)

Çizim 4.17. İsrâ sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 182b)

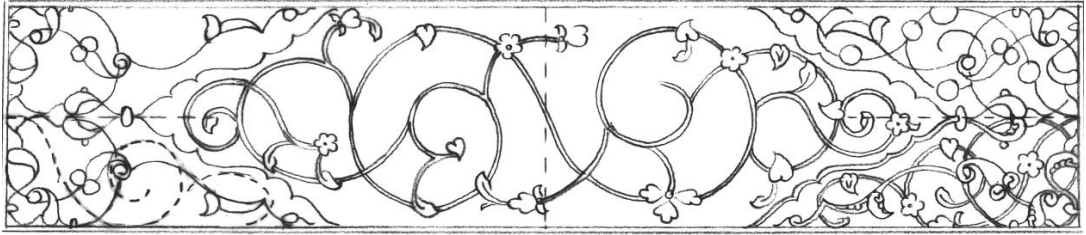
Resim 4.23a. İsrâ sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 182b)

Kehf sûresi sûrebaşı

Kehf sûresinin sûrebaşında yazı zer-mürekkeple tek satır olarak istiflenmiştir (Resim 4.24). Altın dendan ile şemse formunda sınırlandırılan yazı zemini laciverttir. Yazı alanındaki bitkisel kompozisyonda, dallar ve yaprakların bazıları altın, bazıları ise renklidir. Yazı alanı klasik renkli tarz tezhip tekniğiyle bezenmiştir. Şemsenin ucuna yerleştirilen ortabağ motiflerinin iç zeminleri laciverttir. Yazı alanı dışında zemin ayırma motifi olarak rûmî motif hattı kullanılmıştır. Şemse ile rûmî motifinin oluşturduğu paftanın arasında kalan zemin altındır. Haricinde kalan zeminler lacivert renktir. Sûrebaşında yazı alanı içinde kullanılan iri goncagül ile altın zemindeki renk farklılığı dikkati çekmektedir. Mushaf’da nesih satırlar arasında yer alan (Resim 4.24a) sûrebaşının desen analizi yapılmıştır (Çizim 4.18).

Resim 4.24. Kehf sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 191a)

Çizim 4.18. Kehf sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 191a)

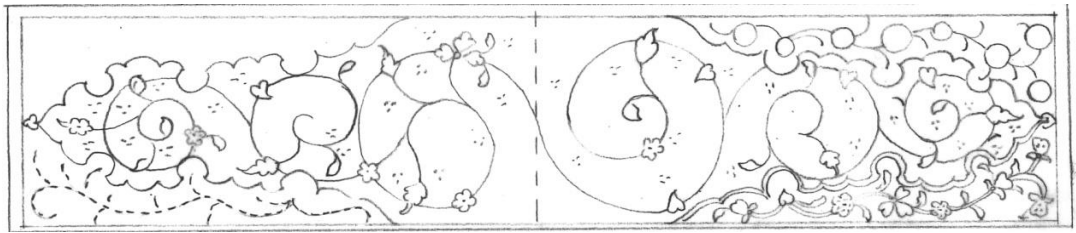
Resim 4.24a. Kehf sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 191a)

Meryem sûresi sûrebaşı

Tasarımında sadece hatayi grubu motiflerin kullanıldığı Meryem sûresi sûrebaşı (Resim 4.25), Mushaf’da sülüs satırlara denk gelmektedir (Resim 4.25a). Yazı alanı altın dendan ile şemse formunda oluşturulmuştur. Sûre bilgileri zer-mürekkeple kağıt zemine üç satır olarak yazılmıştır. Yazı alanının bezemesinde ters simetrik helezonik hattın oluşturulduğu dallar, altın üzerine siyah is mürekkebiyle çizilmiş iplik formundadır. Helezonların üzerinde dilimli yapraklar ve basit yaprakların bir kısmı altındır. Diğer motifler ise renklidir. Ayrıca yazı alanındaki kompozisyon incelendiğinde; dal yönü kuralına riâyet edilmediği, dal çıkışları görülmektedir (Çizim 4.19). Yazı alanı dışında görülen bitkisel bezemede desenin başladığı yerde, Mushaf’ın tezyinatında sıkça tercih edilen kalp formundaki yaprak motifi kullanılmıştır. Zemin rengi laciverttir.

Resim 4.25. Meryem sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 199b)

Çizim 4.19. Meryem sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 199b)

Resim 4.25a. Meryem sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 199b)

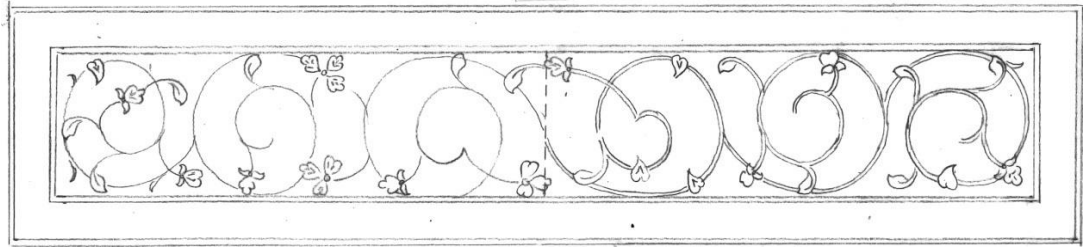

Tâhâ sûresi sûrebaşı

Tâhâ sûresi sûrebaşının tezhibi Resim 4.26, sayfadaki konumu Resim 4.26a ve desen analizi ise Çizim 4.20'de verilmiştir. Sûrebaşında herhangi bir paftalamanın yapılmadığı, sûrebaşı yazısının satır uzunluğunda yazıldığı görülmektedir. Mat altın zemin üzerine beyaz ile yazılan sûre bilgileri tek satırdır. Yazı ile iç içe geçen helezonik hat açık mavi renklidir. Klasik renkli tarz tezhip tekniğinin uygulandığı bezemede mavi-beyaz renklerin hakimiyetinin yanında, gâyet sade bir tasarıma sahiptir. Ayrıca desen tasarımında, dal yönü kuralına riâyet edilmediği helezonik hatta görülmektedir. Sûrebaşı bölümü iki tarafına ince altın cetvel çekilmiş, kalın lacivert pervazla çerçeve içine alınmıştır.

Resim 4.26. Tâhâ sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 204b)

Çizim 4.20. Tâhâ sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 204b)

Resim 4.26a. Tâhâ sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 204b)

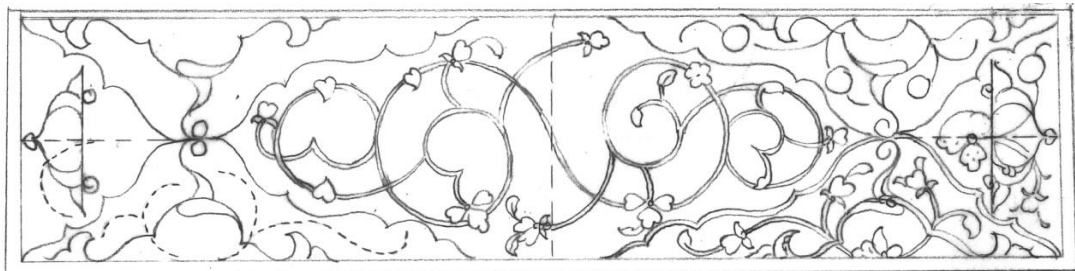

Enbiyâ sûresi sûrebaşı

Yazı alanını ayırmada turuncu renkli dendan kullanılan sûrebaşında, Enbiya sûresi bilgileri üç satır halinde istif edilmiştir (Resim 4.27). Zer-mürekkeple kaleme alınan yazının alanında, zemin rengi laciverttir. Klasik renkli tarz tezhip tekniğinin uygulandığı bezemede turuncu ve sarı renkler dikkati çekmektedir. Yazı alanı dışında, yazı alanını çevreleyen zemin rengi de lacivert olduğu için, ilk bakışta yazı alanını ayıran motif tam olarak seçilememektedir. Bu bölümde zemin ayırma motifi olarak turuncu renkli dendan ve altın kapalı form rûmi kullanılmıştır. Zemin ayırma motifi ile ayrılan zeminlerde mat altın uygulanmıştır. Haricinde kalan zemin rengi de laciverttir. Sûrebaşının iki kısa kenarına bitişik, altın zeminli pafta içerisine bir ortabağ motifi yerleştirilerek, iç zeminine lacivert girilmiştir. Sûrebaşının sayfadaki konumu (Resim 4.27a) ve desen analizi paylaşılmıştır (Çizim 4.21).

Resim 4.27. Enbiyâ sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 211a)

Çizim 4.21. Enbiyâ sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 211a)

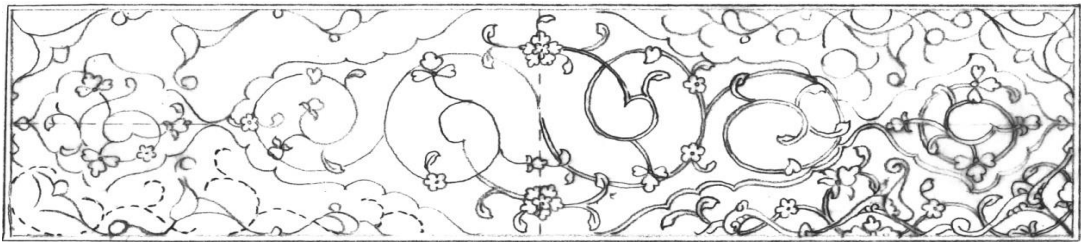
Resim 4.27a. Enbiyâ sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 211a)

Hac sûresi sûrebaşı

Hac sûresi sûrebaşı tezhibinde, turuncu renkli dendan ile yatay eksende, iki ucunda salbeklerin yer aldığı şemse formu oluşturulmuştur (Resim 4.28). Mat altın zemin üzerine sûre bilgileri; beyaz renkle şemse ve salbeklerin içine pay edilerek yazılmıştır. Yazı ile içiçe geçmiş olarak hazırlanan helezonlar açık mavi tondadır. Beyaz ve mavi rengin kullanıldığı motiflerin bir kısmında tahrir olmasına rağmen, dallarda tahrir görülmemektedir. Bu durumun sebebi yıpranma olabileceği gibi unutulmuş olma olasılığında mevcuttur. Yazı alanını çevreleyen zeminin rengi laciverttir. Rûmî kapalı formu ile oluşturulan paftalarda zemin rengi altındır. Ortabağ motifinin zeminine girilen siyah renk dikkati çekmektedir. Bezemesinde görülen motiflerin büyüklükleri farklıdır. Sûrebaşının sayfadaki konumu Resim 4.28a ve desen analizi Çizim 4.22'de gösterilmiştir.

Resim 4.28. Hac sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 217b)

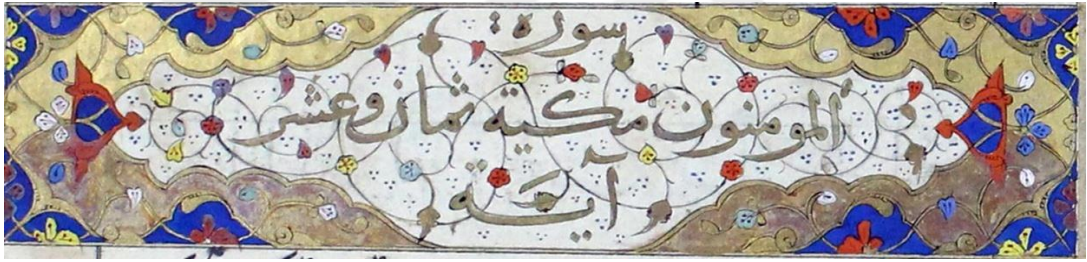
Çizim 4.22. Hac sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 217b)

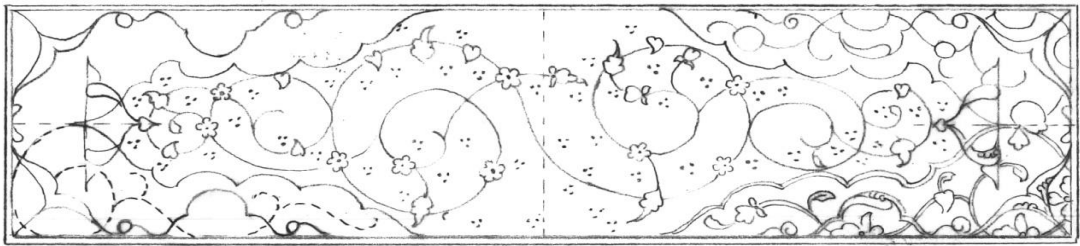
Resim 4.28a. Hac sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 217b)

Mü'minûn sûresi sûrebaşı

Sûrebaşının ortasında görülen şemsenin içinde zer-mürekkeple Mü'minûn sûresinin bilgileri üç satır halinde istif edilmiştir. Yazı zemini olarak tercih edilen kağıt zemin, altın dendan ile sınırlandırılmıştır. Yazı alanında siyah renkli, iplik formundaki dallar üzerinde dilimli yapraklarda altın kullanılmıştır. Diğer motifler renklidir. Yazı alanının iki ucuna yerleştirilen turuncu renkli ortabağ motifinin iç zemini lacivert renklidir. Şemse formunu oluşturan altın dendan, şemsenin ucuna yerleştirilen mavi goncagül motifiyle yazı alanı dışında bitkisel kompozisyona ait dallarla birleşmektedir. Yazı alanı dışındaki bölümde şemsenin çevresinde altın olan zemin, rûmî kapalı formların içinde laciverttir. Altın zeminde renk farklılıkları görülmektedir. Mü'minûn sûresi sûrebaşının tezhibi Resim 4.29, sayfadaki konumu Resim 4.29a ve desen analizi ise Çizim 4.23'de paylaşılmıştır.

Resim 4.29. Mü'minûn sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 224a)

Çizim 4.23. Mü'minûn sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 224a)

Resim 4.29a. Mü'minûn sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 224a)

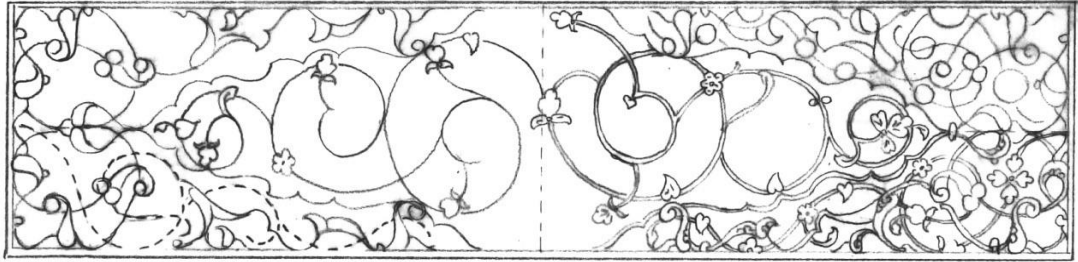

Nûr sûresi sûrebaşı

Nûr sûresi sûrebaşında yazı alanını ayırmada turuncu renkli dendan kullanılmıştır (Resim 4.30). Sûre bilgilerinin yazımında zer-mürekkebin tercih edildiği yazı alanında, zemin laciverttir. Klasik renkli tarz tezhip tekniğinin uygulandığı bezemede motiflerde kullanılan turuncu ve sarı renk dikkati çekmektedir. Tasarımda desenin başladığı yerde yine kalp formunda yaprak motifinin kullanıldığı görülmektedir (Çizim 4.24). Şemsenin ucuna yerleştirilen turuncu ortabağ motifinin iç zemini de laciverttir. Yazı alanı dışında rûmî motifi ile ayrılan zeminler lacivert, şemseyi çevreleyen zemin ise altındır. Sûrebaşının uzun kenarına cetvele bitişik yerleştirilen yarım ortabağ motifinin iç zemini siyah, kısa kenarlara yerleştirilenlerin ise laciverttir. Sülüs satıra denk gelen sûrebaşının konumu Resim 4.30a'da verilmiştir.

Resim 4.30. Nûr sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 230a)

Çizim 4.24. Nûr sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 230a)

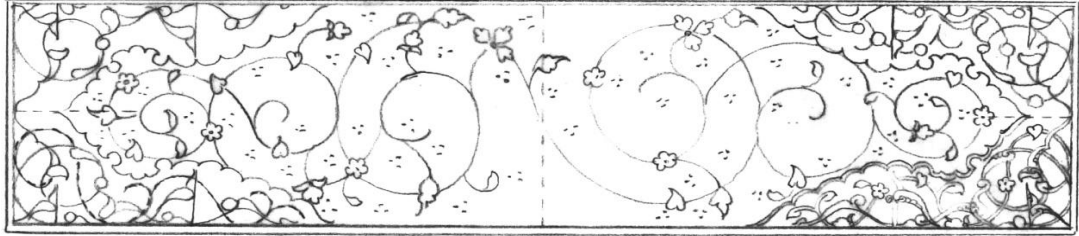
Resim 4.30a. Nûr sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 230a)

Furkân sûresi sûrebaşı

Furkân sûresi sûrebaşının tezhibi Resim 4.31, sayfadaki konumu Resim 4.31a ve desen analizi ise Çizim 4.25’de verilmiştir. Furkân sûresinin başlığında; ortada yer alan şemsenin içinde zer-mürekkeple sûre bilgileri üç satır halinde istif edilmiştir. Yazı zemini olarak tercih edilen kağıt zemin, turuncu dendan ile şekillendirilmiştir. Yazı alanında ters simetrik helezonik hatlı, siyah renkli, iplik şeklindeki dallar üzerinde dilimli yapraklarda altın kullanılırken, diğer basit yapraklarda renk tercih edilmiştir. Yazı alanı dışındaki bölümde; şemseyi çevreleyen zemin rengi altın, küçük rûmî kapalı formlarının iç zemini ise laciverttir. Altın zeminde renk farklılığı görülmektedir.

Resim 4.31. Furkân sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 236b)

Çizim 4.25. Furkân sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 236b)

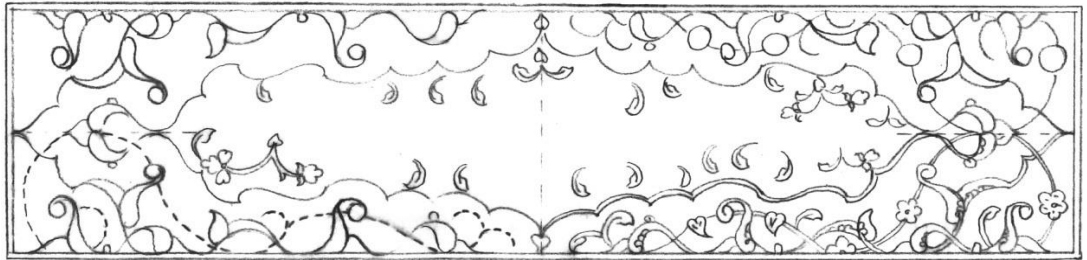
Resim 4.31a. Furkân sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v.236b)

Şuârâ sûresi sûrebaşı

Sûrebaşı bezemesinin ortasında turuncu renkli dendanla oluşturulan şemse formunun içinde altın zemin üzerine beyazla Şuârâ sûresi, sûre bilgileri yazılıdır (Resim 4.32). Yazı alanında birbirini takip etmeyen, serbest olarak yerleştirilmiş basit yaprak ve goncagül motifleri görülmektedir. Bezemede yazıdan doğrudan çıkan yapraklar olduğu gibi, kalp formunda yaprak kullanıldığı da görülmektedir. Motiflerde mavi-beyaz renk kullanılmıştır. Yazı alanının dışında, şemsenin iki ucunda turuncu renkli ortabağ ile, iki uzun kenar cetveline bitişik altın renkli yarım ortabağ motiflerinin iç zeminleri siyahtır. Rûmî kapalı formu ile ayrılan zeminlerde mat altın, şemseyi çeyreleyen zeminde ise laciverttir. İki nesih satır aralığına çalışılan sûrebaşının Resim 4.32a'da gösterilmiş ve desen analiz çizimi yapılmıştır (Çizim 3.26).

Resim 4.32. Şuârâ sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 241b)

Çizim 4.26. Şuârâ sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 241b)

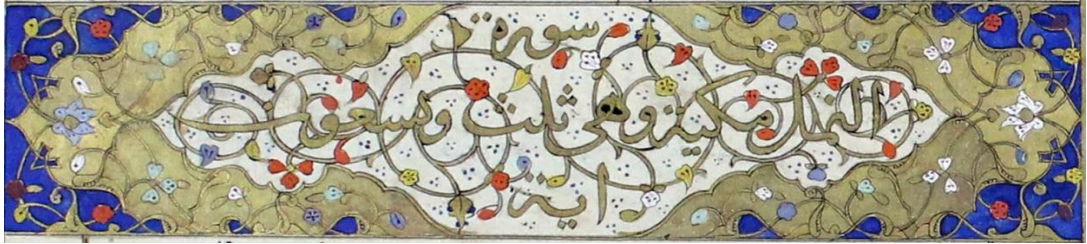

Resim 4.32a. Şuârâ sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 241b)

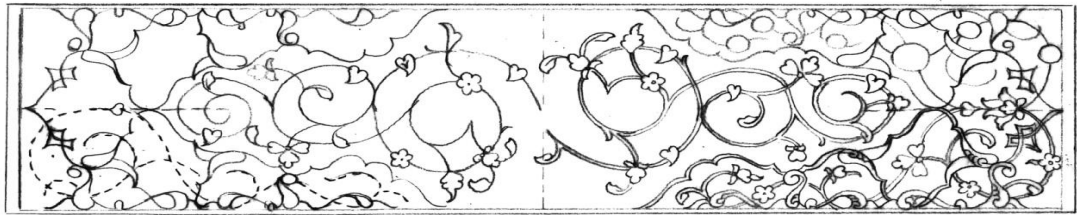

Neml sûresi sûrebaşı

Neml sûresi sûrebaşının ortasında rûmi motifiyle oluşturulan şemse formlu yazı alanı görülmektedir (Resim 4.33). Şemsenin içinde zer-mürekkeple sûre bilgileri üç satır halinde istif edilmiştir. Yazı alanında kağıt zemin kullanılmıştır. Bezemede klasik renkli tarz tezhip tekniğini kullanıldığı görülmektedir. Motiflerde turuncu renk hakim olmakla birlikte sarı, mavi ve beyazda vardır. Yazı alanını ayırma motifi olarak kullanılan rûmî hattı, yazı alanı dışında da devam ederek zemin ayırma görevini üstlendiği görülmektedir. Yazı alanını çevreleyen altın zeminde zer-ender-zer tekniğinin uygulanmıştır. Mat altın zemin üzerinde bitkisel kompozisyona ait dallar ve rûmî motifleri parlak altındır. Rûmi motifiyle köşelerde oluşan pafta zemininde ise lacivert renk kullanılmıştır. Ayrıca rûmi motif hattının üzerine yerleştirilen düğüm motifinin içi de laciverttir. Desen analizi Çizim 4.27’de verilen sûrebaşı, Mushaf’da sülûs satıra denk gelmektedir (Resim 4.33a).

Resim 4.33. Neml sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 249a)

Çizim 4.27. Neml sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 249a)

Resim 4.33a. Neml sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 249a)

Kasas sûresi sûrebaşı

Kur'an-ı Kerîm'de Kasas sûresi sûrebaşı tezhibi (Resim 4.34), v. 255a'da tek nesih satır aralığındadır (Resim 4.34a). Kasas sûresi sûrebaşı bezemesi desen tasarımı (Çizim 4.28), diğer sûrebaşlarına göre gayet sadedir. Yazı alanında paftalama yapılmamıştır. Altın zemin üzerine beyaz renkle tam satır sûre bilgileri yazılıdır. Harflerin kapalı formlu bölümlerine siyah ve lacivert renk girilmiştir. Yazı çevresindeki boşluklara serbest olarak açık mavi tondaki basit yaprak motifleri yerleştirilmiştir. Sûrebaşı bölümü lacivert pervazla çerçeve içerisine alınmış ve üzerine beyaz renkle "+" işareti işlenmiştir. Lacivert cetvelin iki yanına da ince altın cetveller çekilmiştir. Sûrebaşı tezhibi Mushaf'ın sayfa tasarımına göre bir nesih satırın yazıldığı alana yapılmıştır.

Resim 4.34. Kasas sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 255a)

Çizim 4.28. Kasas sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 255a)

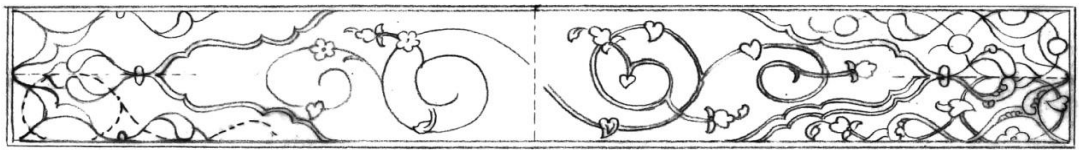
Resim 4.34a. Kasas sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 255a)

Ankebût sûresi sûrebaşı

Sûrebaşında Ankebût sûresine ait bilgilerinin yer aldığı yazı alanı, önce ince altın, sonra kalın lacivert dandanı takip eden ince turuncu renkli olmak üzere üç sıra dandanla şekillendirilmiştir (Resim 4.35). Zer-mürekkeple kaleme alınan sûre bilgileri üç satır halinde istif edilmiştir. Şemse formunda hazırlanan yazı alanındaki boşluklarda, altın helezonların üzerine yerleştirilmiş hatayi grubu motiflerle bezeme yapılmıştır. Yazı alanının iki ucuna yerleştirilen turuncu ortabağ motifi, düğüm motifiyle şemseye bağlanmıştır. Ortabağların ve altın rûmi kapalı formlarının iç zemini laciverttir. Haricindeki zemin ise mat altındır. Ankebût sûresinin sûrebaşı tezhibi, Mushaf'ın hat tasarımına göre nesih satır aralığına denk gelmiştir (Resim 4.35a). Sûrebaşı, bir nesih satır ölçülerinde olmasına rağmen zemin paftalamasının yapıldığı, detaylı bir tasarımla bezelidir (Çizim 4.29). Kasas sûresi ile Ankebût sûresi sûrebaşı ölçüleri aynı olmasına karşılık, Kasas sûresinde serbest bir tasarım uygulanmıştır (bkz. Resim 4.34).

Resim 4.35. Ankebût sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 262a)

Çizim 4.29. Ankebût sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 262a)

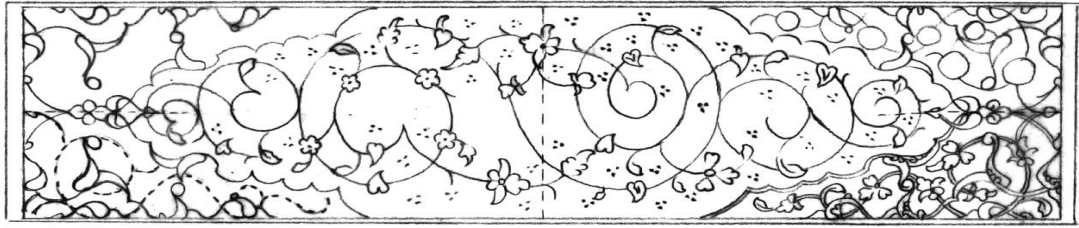
Resim 4.35a. Ankebût sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 262a)

Rûm sûresi sûrebaşı

Rûm sûresi sûrebaşı; tezhibi Resim 4.36, sayfadaki konumu Resim 4.36a ve desen analizi Çizim 4.30'da paylaşılmıştır. Sûrebaşında sûre bilgileri, kağıt zemine zermürekkeple yazılıdır. Yazı alanını ayırmada rûmî motifi tercih edilmiştir. Yazı alanındaki bezemede; helezonları oluşturan dallar iplik formunda ve altın üzerine çekilmiş, siyah renklidir. Dilimli yapraklarda altın kullanılırken, basit yapraklar renklidir. Diğer motifler ise turuncu, sarı, mavi ve beyaz renklidir. Yazı alanı dışında zemin ayırmada yine rûmî motifinin kullanıldığı görülmektedir. Sûrebaşında hâkim zemin rengi altın, rûmi kapalı formlarının zemini laciverttir. Lacivert zemin içinde yer alan ortabağların iç zemini ise siyahtır. Sûrebaşı desen tasarımı ¼ simetri oranlı olmasına rağmen, motif renklerinde dikey eksende simetri göz önünde tutulmamıştır.

Resim 4.36. Rûm sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 267b)

Çizim 4.30. Rûm sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 267b)

Resim 4.36a. Rûm sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 267b)

Lukman sûresi sûrebaşı

Lukman sûresi sûrebaşı tezhibinde parlak altın yazı zemini, turuncu renkli dendanla sınırlandırılmıştır (Resim 4.37). Beyaz renkli yazı, üç satıra bölünerek yazılmıştır. Yazı alanında klasik renkli tarz tezhip tekniği uygulanan bezemede, beyaz dallar üzerine serbest yerleşen mavi-beyaz motifler yazıyla bir bütünlük sağlamıştır. Şemsenin iki ucuna, turuncu renkli iç zeminine lacivert rengin girildiği ortabağ motifi, düğüm (agraf) motifleriyle birleştirilmiş ve salbek gibi durmaktadır. Yazı alanının dışında şemseyi çevreleyen zeminde ve köşelerde rûmî kapalı formlarının oluşturduğu zeminlerde lacivert renk uygulanmıştır. Haricinde kalan zemin ise altındır. Sûrebaşının sayfadaki konumu Resim 4.37a ve desen analizi Çizim 4.31’de verilmiştir.

Resim 4.37. Lukman sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 272a)

Çizim 4.31. Lukman sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 272a)

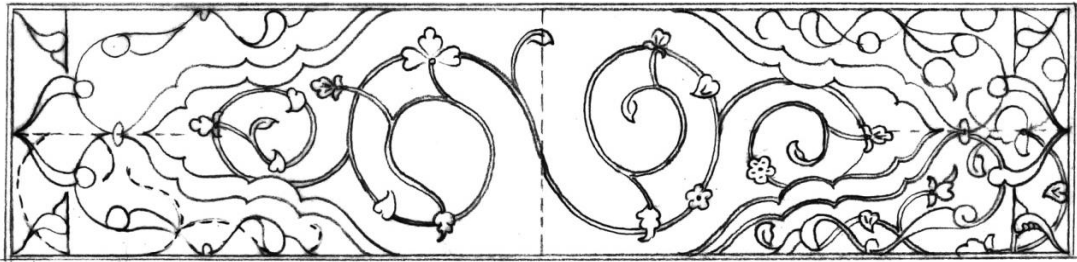
Resim 4.37a. Lukman sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 272a)

Secde sûresi sûrebaşı

Kur'an-ı Kerim'de Secde sûresi sûrebaşı tezhibi (Resim 4.38), nesih satırların olduğu bölümde yer almaktadır (Resim 4.38a). Sûrebaşında yazı zemini, önce ince altın, sonra kalın bir laciverti takip eden ince altın olmak üzere üç sıra dendanla çevrelenmiştir. Oluşan şemse formunun içinde zer-mürekkeple sûre bilgileri yazılmıştır. Lacivert zeminli yazı alanındaki boşluklarda, altın helezonların üzerine yerleştirilmiş hatayi grubu motiflerle bezeme yapılmıştır. Bezemede klasik renkli tarz tezhip tekniği görülmektedir. Şemsenin iki ucuna yerleştirilen rûmi kapalı formu agraf motifiyle, yazı alanı dışındaki bölümde bulunan rûmî hattı ile birleştirilmiştir. Şemseyi çevreleyen altın zemini rûmî hattı sınırlamıştır. Hariçteki zemin rengi lacivert olup ortabağların iç zemini ise siyahtır. Desen analizi Çizim 4.32'de verilmiştir.

Resim 4.38. Secde sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 274b)

Çizim 4.32. Secde sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 274b)

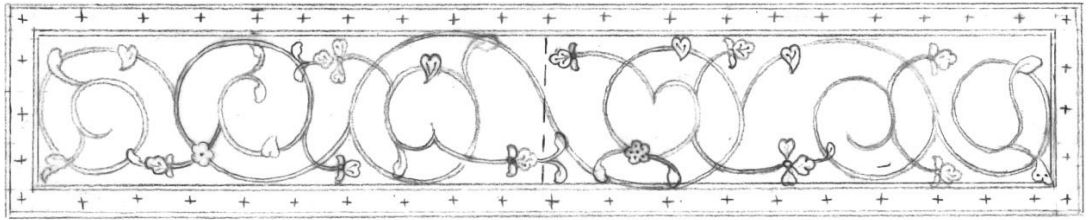
Resim 4.38a. Secde sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 274b)

Ahzâb sûresi sûrebaşı

Ahzâb sûresi sûrebaşının tezhibi Resim 4.39 ve sayfadaki konumu Resim 3.39a'da gösterilmiştir. Sûrebaşında yazı alanında herhangi bir paftalamanın yapılmadığı bir tasarım mevcuttur (Çizim 4.33). Mat altın zemin üzerine, beyaz renk ile sûre bilgileri satır boyunca yazılmıştır. İki tarafına siyah tahrir çekilmiş açık ton mavi renk helezonların üzerine, renkli hatayi grubu motifler kullanılarak yazı alanı bezenmiştir. Tasarımda tercih edilen mavi-beyaz-altın renklerin yanında, turuncuda görülmektedir. Ayrıca desen tasarımında, dal yönü kuralına riâyet edilmediği dal çıkışlarında görülmektedir. Sûrebaşı bölümü iki tarafına ince altın cetvel çekilmiş, kalın lacivert bir cetvelle çerçeve içine alınmıştır. Ayrıca lacivert pervazın üzerine “+” işareti beyaz renkle işlenmiştir.

Resim 4.39. Ahzâb sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 276b)

Çizim 4.33. Ahzâb sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 276b)

Resim 4.39a. Ahzâb sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 276b)

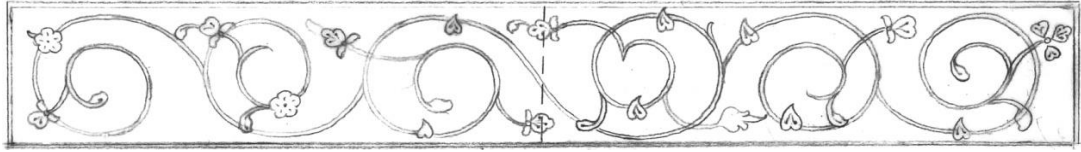

Sebe sûresi sûrebaşı

Mushaf'da Sebe sûresi sûrebaşı tezhibi (Resim 4.40), v. 283b'de nesih satırların olduğu bölümde yer almaktadır (Resim 4.40a). Sebe sûresi sûre bilgileri sûrebaşı bölümünde zer-mürekkeple yazılmıştır. Yazının çevresine yerleştirilen altın helezonlar üzerine renkli motifler, klasik renkli tarz tezhip tekniği kullanılarak işlenmiştir. İnce altın bir cetvelin çevrelediği bezemede, paftalama yapılmamıştır. Ayrıca desen tasarımında, dal yönü kuralına riâyet edilmediği, dal çıkışlarında görülmektedir. Desen analiz çizimi Çizim 4.34'de paylaşılmıştır.

Resim 4.40. Sebe sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 283b)

Çizim 4.34. Sebe sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 283b)

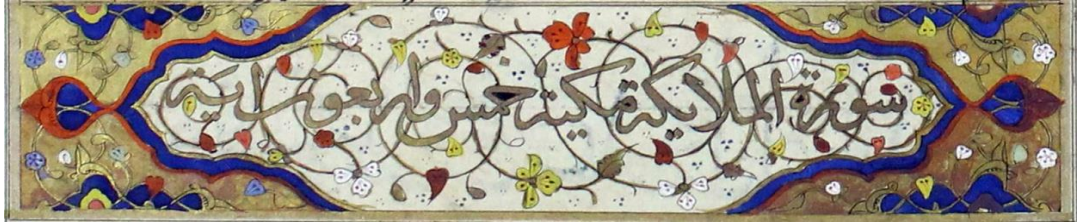

Resim 4.40a. Sebe sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 283b)

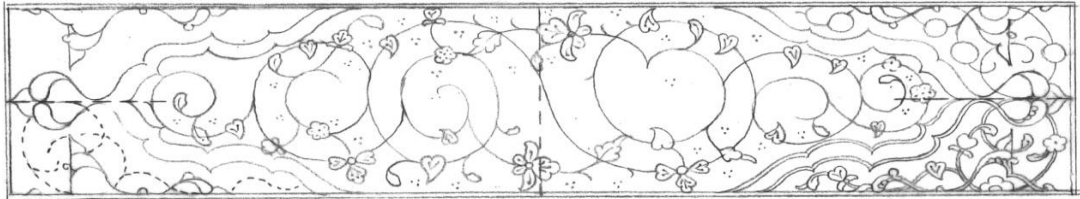

Melâike (Fâtır)sûresi

Sûrebaşında şemse formundaki yazı alanında zer-mürekkeple Melâike sûresinin bilgileri yazılmıştır (Resim 4.41). Yazı alanında zemin rengi kullanılmamış ve kağıt renginde bırakılmıştır. İnce parlak altın bir dendanla sınırlandırılan yazı alanını ikinci olarak kalın lacivert ve son olarak da ince turuncu renkli dendan çevrenmiştir. Yazı alanında altın üzerine tekrar siyah tahrir çekilmiş, iplik formunda helezonlar boşlukları doldurmaktadır. Helezonlar üzerine yerleştirilen hatayi grubu motiflerde altın ve renkler kullanılmıştır. Motiflerin arasındaki turuncu ve sarı renkli iri hatayi motifi büyüklük farkı nedeniyle dikkati çekmektedir. Şemsenin iki ucuna yerleştirilmiş, iç zemini lacivert olan orta bağ motifleriyle salbek oluşturulmuştur. Yazı alanının dışındaki bezemede şemseyi çevreleyen zeminde altın, rûmî kapalı formlarıyla oluşturulan zeminlerde ise lacivert görülmektedir. Mat altın zemin üzerinde, dallar ve rûmî motifleri parlak altındır. Sûrebaşı konumu Resim 4.41a ve desen analizi ise Çizim 4.35'de verilmiştir.

Resim 4.41. Melâike (Fâtır)sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 288a)

Çizim 4.35. Melâike (Fâtır) sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 288a)

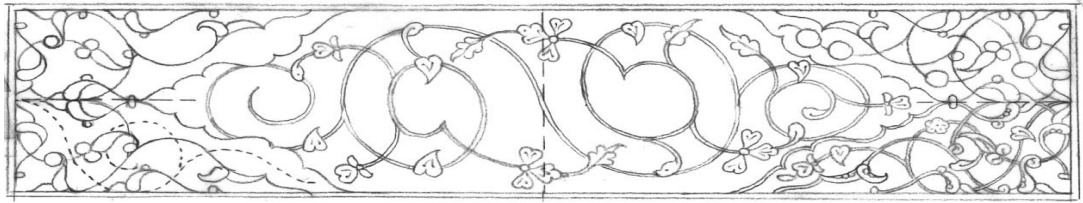
Resim 4.41a. Melâike (Fâtır) sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 288a)

Yâsîn sûresi sûrebaşı

Yazı alanını ayırmada altın dendan kullanılan sûrebaşında, Yâsîn sûresi bilgileri zermürekkeple kaleme alınmış ve yazı zemin rengi laciverttir (Resim 4.42). Yazı zemininde hatayi grubu motifler altın helezonun üzerine serbest yerleştirilmiştir. Yazı alanını sınırlayan şemse formunun ucuna ortabağ motifi agraf motifleriyle birleştirilmiştir. Yazı alanı dışında, yazı alanını çevreleyen zemin rengi de lacivert olduğu için ilk bakışta yazı alanını ayıran motif tam olarak seçilememektedir. Yazı alanı dışında zemin ayırma motifi olarak, altın rûmi hattı ve bitkisel kompozisyona ait dallar kullanılmıştır. Zemin ayırmada kullanılan motifler arasındaki zemin altındır. Haricinde kalan zemin rengi de laciverttir. Sûrebaşının iki kısa kenar cetveline bitişik, yarım ortabağ motifinin iç zemini siyahtır. Mushaf’da nesih satırlar arasında yer alan (Resim 4.42a) sûrebaşının desen analiz çizimi yapılmıştır (Çizim 4.36).

Resim 4.42. Yâsîn sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 292b)

Çizim 4.36. Yâsîn sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 292b)

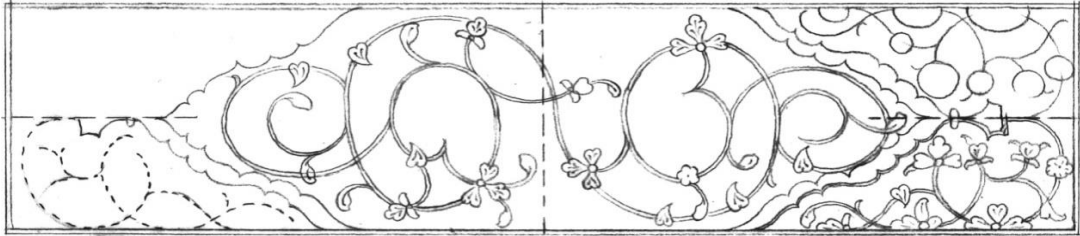
Resim 4.42a. Yâsîn sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 292b)

Sâffât sûresi sûrebaşı

Sâffât sûresi sûrebaşının tezhibi Resim 4.43, sayfadaki konumu Resim 4.43a ve desen analizi ise Çizim 4.37’de gösterilmiştir. Altın zemin üzerine sûre bilgileri beyaz renkle, üç satır halinde istif edilmiştir. Yazı alanı önce kalın lacivert, sonra da ince altın dendanla belirlenmiştir. Yazı alanında iki tarafına siyah tahrir çekilmiş beyaz helezonlar üzerine yerleştirilen hatayi grubu motiflerle yapılmış bezeme görülmektedir. Yazı alanı dışında zemin rengi laciverttir. Bu bölümün bezemesinde de hatayi grubu motifler kullanılmıştır. Motif renklerinde turuncu renk hâkim olmakla beraber sarı renkte kullanılmıştır.

Resim 4.43. Sâffât sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 296b)

Çizim 4.37. Sâffât sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 296b)

Resim 4.43a. Sâffât sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 296b)

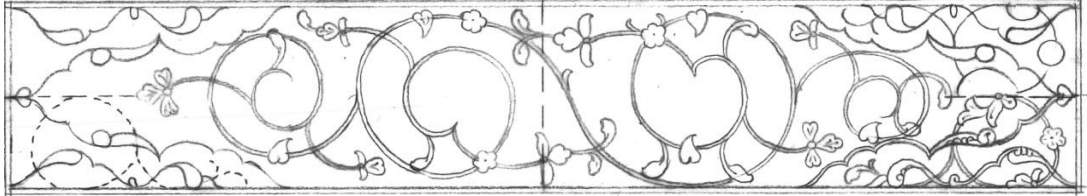

Sâd sûresi sûrebaşı

Turuncu renkli rûmî motifi ile oluşturulan şemsenin içinde Sâd sûresi sûre bilgileri yazılıdır. Sûrebaşı tezhibinde yazı, altın zemine beyazla yazılmıştır (Resim 4.44). Yazı alanında kenarları siyahla tahrir çekilmiş, beyaz helezonların üzerinde hatayi grubu motifler yer almaktadır. Mavi ve beyaz renkler motiflerde hâkimdir. Desen tasarımında yazı alanı dışındaki bölümde, iki uzun kenara bitişik yarım rûmî kapalı formlarının iç zemini altındır (Çizim 4.38). Şemseyi çevreleyen zemin ise laciverttir. Sûrebaşı tezhibi, Mushaf'ın sayfa tasarımına göre bir nesih satır aralığına yapılmıştır (Resim 4.44a).

Resim 4.44. Sâd sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 301b)

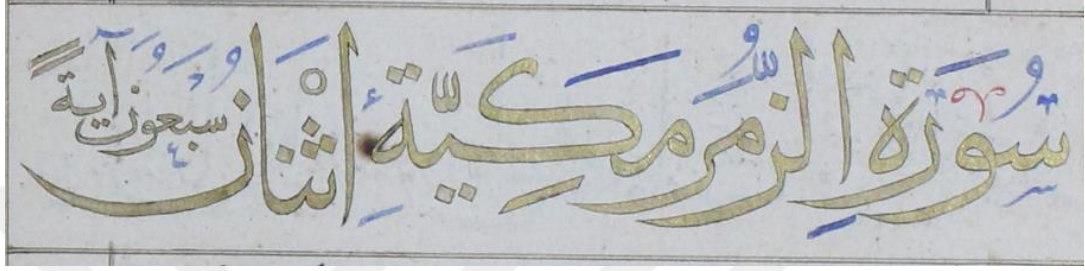
Çizim 4.38. Sâd sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 301b)

Resim 4.44a. Sâd sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 301b)

Zümer sûresi sûrebaşı

Zümer sûresi sûrebaşı bölümünde sûre bilgileri süslüs hattıyla zer-mürekkep kullanılarak yazılmıştır (Resim 4.45). Harflerin etrafına siyah tahrir çekilmiş ve hareketlerde ise mavi renk kullanılmıştır. Sayfadaki konumu Resim 4.45a'da gösterilen surebaşının başlık bölümünde bezeme yapılmamıştır.

Resim 4.45. Zümer sûresi sûrebaşı, (v. 305b)

Resim 4.45a. Zümer sûresi sûrebaşının sayfadaki konumu, (v. 305b)

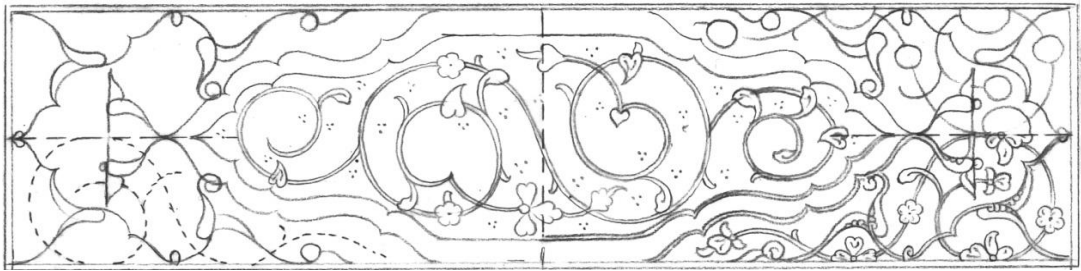

Mü'min sûresi sûrebaşı

Kur'an-ı Kerîm'de Mü'min sûresi sûrebaşı tezhibi (Resim 4.46), nesih satırların olduğu bölümde yer almaktadır (Resim 4.46a). Kağıt zemin üzerine zer-mürekkeple Mü'min sûresinin bilgileri yazılıdır. Yazı alanı önce ince altın, sonra kalın lacivert ve son olarak da ince turuncu dendanla çevrilmiştir. Oluşan şemse formunun iki ucunda turuncu, ortabağ motifi görülmektedir. Yazı alanında kağıt zeminde klasik renkli tarz tezhip tekniğiyle yapılmış bezeme, yazı alanını doldurmaktadır. Yazı alanı dışında zemin ayırma motifi olarak rûmî kullanılmıştır. Şemseyi çevreleyen zemin altın, haricinde kalan zemin ise laciverttir. Sûrebaşı bezemesinde kullanılan desenin çizim analizi yapılmıştır (Çizim 4.39).

Resim 4.46. Mü'min sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 311b)

Çizim 4.39. Mü'min sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 311b)

Resim 4.46a. Mü'min sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 311b)

Fussilet sûresi sûrebaşı

Kur'an-ı Kerim'de 318a varağında, ortadaki sülüs satırın olduğu yerde Fussilet sûresi sûrebaşı bölümü yer almaktadır (Resim 4.47 ve Resim 4.47a). Hehangi bir bezemenin yapılmadığı görülmektedir. Sûre bilgileri süslüs hattıyla, zer-mürekkep kullanılarak yazılmış ve harflerin etrafına siyah tahrir çekilmiştir. Sûrebaşının çevresi altın bir cetvelle çerçeve içine alınmıştır.

Resim 4.47. Fussilet sûresi sûrebaşı, (v. 318a)

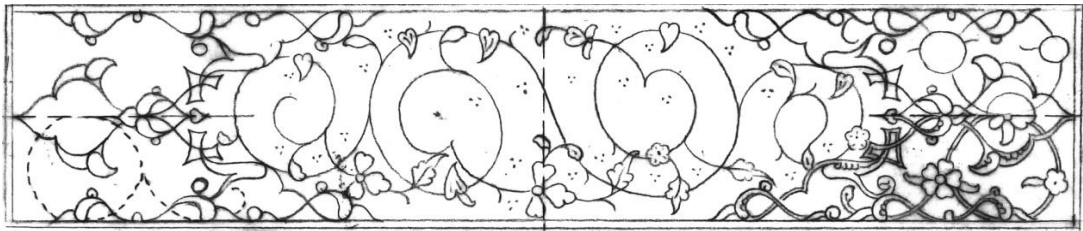
Resim 4.47a. Fussilet sûresi sûrebaşının sayfadaki konumu, (v. 318a)

Şûrâ sûresi sûrebaşı

Şûrâ sûresi sûrebaşında, altın rûmî motifi kullanılarak yazı alanı çevrelenmiştir (Resim 4.48). Kâğıt zemine zer-mürekkeple sûre bilgileri yazılmıştır. Yazı alanındaki bezemede, helezonu oluşturmada önce altın, sonrada üzerine iplik formunda siyah tahrir çekilmiştir. Helezonların üzerine yerleştirilen hatayi grubu motifler renkli ve tahrirlidir. Yazı alanını sınırlandıran rûmî hattına yatay eksende uçlarına yerleştirilen rûmî kapalı formunu bağlamada turuncu ortabağ motifi kullanılmış ve iç zemini lacivertle renklendirilmiştir. Yazı alanı dışındaki bölümde, rûmî hattı ile yazı alanını sınırlandıran rûmî hattı arasında zemin altın, dışında ise laciverttir. Yazı alanını ayırmada kullanılan rûmî hattının üzerinde yer alan düğüm motifleri ile uzun cetvel kenarına bitişik, yarım ortabağ motiflerinin iç zeminleri siyahtır. Sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu Resim 4.48a ve desen analizi Çizim 4.40'da gösterilmiştir.

Resim 4.48. Şûrâ sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 322a)

Çizim 4.40. Şûrâ sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 322a)

Resim 4.48a. Şûrâ sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 322a)

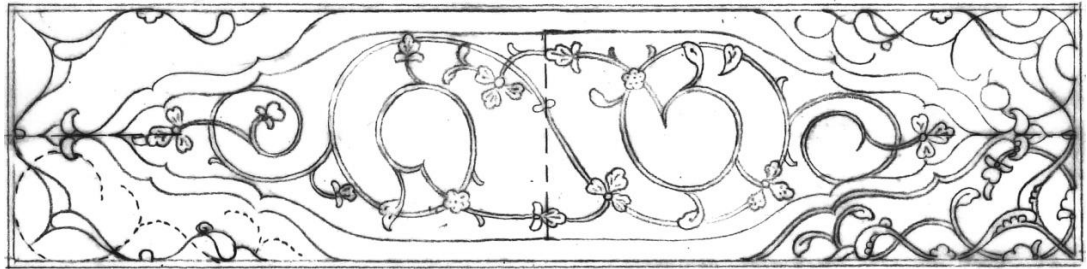

Zuhruf sûresi sûrebaşı

Zuhruf sûresi sûrebaşının tezhibi Resim 4.49, sayfadaki konumu Resim 4.49a ve desen analizi ise Çizim 3.41'de paylaşılmıştır. Sûrebaşında mat altın zemin üzerine Zuhruf sûresinin bilgileri beyaz renkle yazılmıştır. Zemin ayırmada önce kalın lacivert, sonra turuncu renkli dandan kullanılarak şemse formu oluşturulmuş ve ucuna da turuncu tepelik yerleştirilmiştir. Şemsenin içindeki bezemede beyaz renk hâkimdir. İki tarafına siyah tahrir çekilmiş beyaz helezon ve üzerine yerleştirilmiş hatayi grubu motiflerle, yazı alanı bezenmiştir. Yazı alanı dışındaki bölümde; zemin ayırmada rûmî kapalı formları kullanılmıştır. Köşelerden merkeze doğru lacivert, altın ve tekrar lacivert zemin renkleri görülmektedir.

Resim 4.49. Zuhruf sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 326b)

Çizim 4.41. Zuhruf sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 326b)

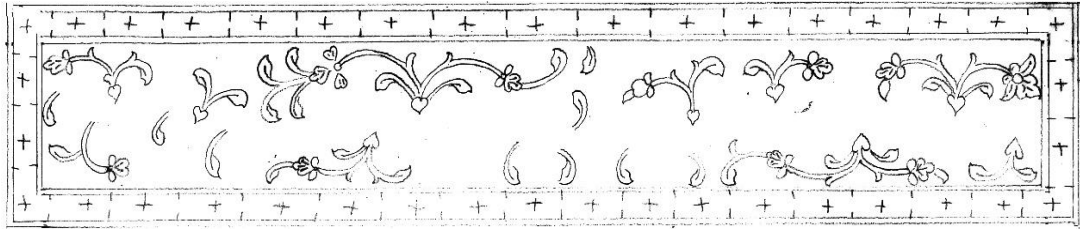
Resim 4.49a. Zuhruf sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 26b)

Duhan sûresi sûrebaşı

Duhan sûresi sûrebaşı, Mushaf'ta yazı alanı paftalanmayan sûrebaşları arasındadır ve sade bir desen tasarımına sahiptir (Resim 4.50 ve Çizim 4.42). Altın zemin üzerine beyaz renkle tam satır sûre bilgileri yazılıdır. Harflerin kapalı formlu bölümlerine lacivert renk girilmiştir. Yazı ile kenar cetveli arasında kalan boşluklarda birbirini takip etmeyen, serbest olarak yerleştirilmiş goncagül, basit yaprak ve dallar görülmektedir. Dal çıkmalarında kalp formlu yaprak motifi kullanılmakla beraber, doğrudan yaprak motifinin çıktığı da görülmektedir. Sûrebaşı bölümü lacivert bir pervazla çerçevelemiştir. İki tarafına ince altın cetvelin çekildiği lacivert pervazın üzerine beyaz renkle “+” işareti işlenmiştir. Sûrebaşının konumu Resim 4.50a'da gösterilmiştir.

Resim 4.50. Duhan sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 331a)

Çizim 4.42. Duhan sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 331a)

Resim 4.50a. Duhan sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 331a)

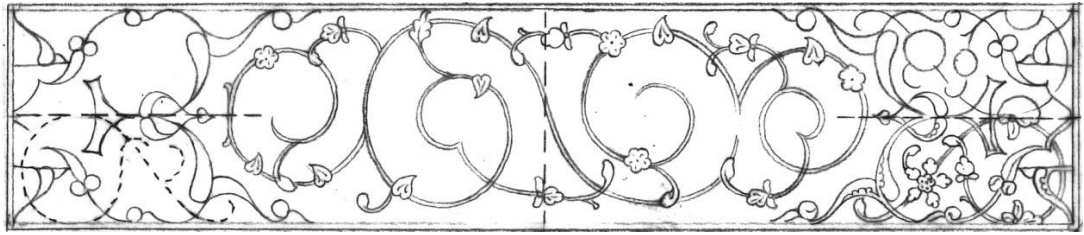

Câsiye sûresi sûrebaşı

Yazı alanını ayırmada altın rûmi motifi kullanılmıştır. Sûrebaşında Câsiye sûresi bilgileri zer-mürekkeple kaleme alınmıştır. Yazı alanı zemin rengi laciverttir. Klasik renkli tarz tezhip tekniği uygulanmıştır. Bezemede hatayı grubu motifler altın helezonun üzerine serbest yerleştirilmiştir. Yazı alanını sınırlayan şemse formunun ucuna, düğüm motifini andıran form, ortabağ motifleriyle birleştirilmiştir. Yazı alanı dışında, zemin ayırma motifi olarak altın rûmi hattı kullanılmıştır. Yazı alanını çevreleyen zemin rengi altın, haricinde kalan zemin rengide laciverttir. Sûrebaşının iki kısa kenar cetveline bitişik, yarım ortabağ motifinin iç zemini ise siyahtır (Resim 4.51). Sûrebaşı sayfa konumu Resim 4.51a'da gösterilmiştir. Sûrebaşının yapılan desen analizi Çizim 4.43'de paylaşılmıştır.

Resim 4.51. Câsiye sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 333a)

Çizim 4.43. Câsiye sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 333a)

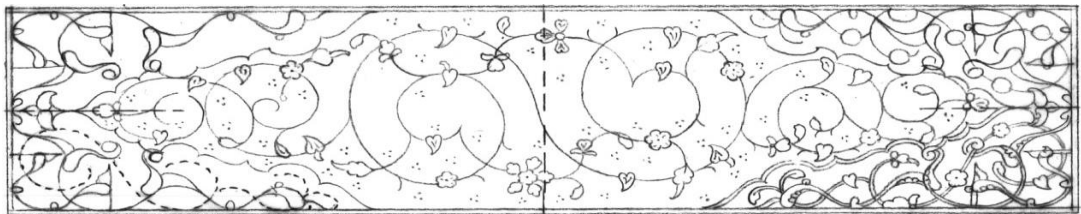
Resim 4.51a. Câsiye sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 333a)

Ahkâf sûresi sûrebaşı

Sûrebaşının ortasında yer alan şemsenin içinde zer-mürekkeple Ahkâf sûresinin bilgileri yazılıdır (Resim 4.52). Sûrebaşının sayfadaki konumu Resim 4.52a'da gösterilmiştir. Yazı zemini olarak tercih edilen kağıt zemin, altın dendan ile sınırlandırılmıştır. Yazı alanında altın üzerine siyah tahrir çizgi ile iplik formunda helezonlar yer almaktadır. Helezonik dallar üzerinde dilimli yapraklarda altın kullanılırken, diğer basit yapraklarda altın veya renk tercih edilmiştir. Yazı alanı dışında desen tasarımında zemin ayırma motifi olarak rûmî kapalı formlarının kullanıldığı görülmektedir (Çizim 4.44). Şemse ile rûmî kapalı formlarının arasında zemin rengi altın, haricinde ise laciverttir. Kısa kenarlara bitişik yerleştirilen ortabağ motifinin iç zemini ve köşelerdeki küçük pafta siyahtır. Bu bölümde mat altın zemin üzerinde parlak altın dallar ve rûmî motiflerinin yanı sıra renkli hatayi grubu motifler görülmektedir.

Resim 4.52 Ahkâf sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 335b)

Çizim 4.44. Ahkâf sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 335b)

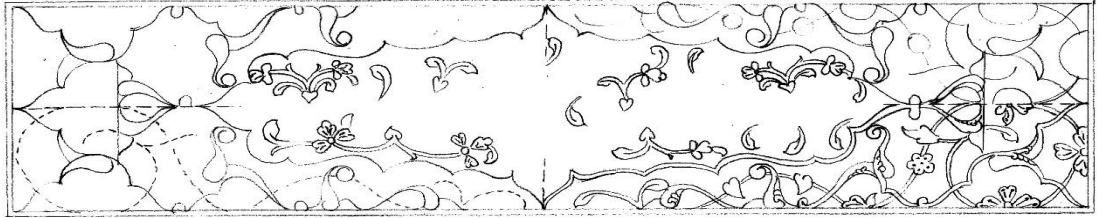
Resim 4.52a. Ahkâf sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 335b)

Muhammed sûresi sûrebaşı

Yazı alanının dendan ile ayrıldığı sûrebaşı, Muhammed sûresine aittir (Resim 4.53). Altın yazı zeminini dışındaki lacivert zeminden ayırmada turuncu renk dendan tercih edilmiştir. Sûre bilgileri beyaz renkle üç satır olarak istif edilmiştir. Yazı alanındaki boşluklar ise birbirini takip etmeyen, serbest bezemelerle doldurulmuştur. Dal çıkışlarında kalp formunda yaprak motifleriyle birlikte, doğrudan yazıdan basit yaprakların çıktığı da görülmektedir. Yazı alanı dışında altın zemini ayırmada altın rûmî kapalı formları kullanılmıştır. Şemseyi çevreleyen zemin ise laciverttir. Desen tasarımında görülen ortabağ motiflerinin iç zemini siyahtır (Çizim 4.45). Sûrebaşının sayfadaki konumu Resim 4.53a’de verilmiştir.

Resim 4.53. Muhammed sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 339a)

Çizim 4.45. Muhammed sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 339a)

Resim 4.53a. Muhammed sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 339a)

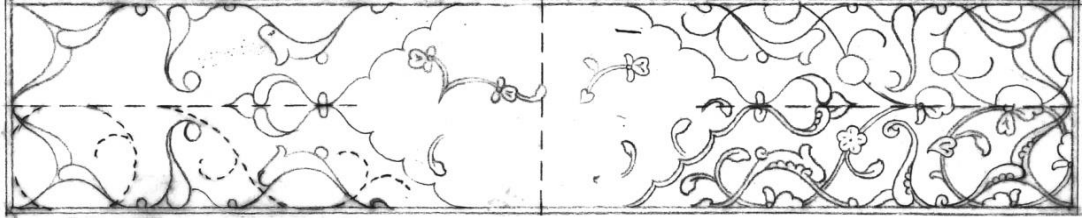

Fetih sûresi sûrebaşı

Fetih sûresi sûrebaşı tezhibi Resim 4.54, sayfadaki konumu Resim 4.54a ve desen analizi ise Çizim 4.46'da paylaşılmıştır. Sûrebaşının merkezinde Fetih sûresinin bilgileri üç satır halinde istif edilmiştir. Yazılarda zer-mürekkep kullanılmıştır. Altın renkli dendanla sınırlandırılan yazı alanı zemini ile oluşan şemse formunu çevreleyen zemin rengi laciverttir. Şemsenin iki ucuna yerleştirilen ortabağ motifi (salbek)'in iç zemini siyahtır. Yazı alanında görülen süslemede, üzerinde goncagül ve basit yapraklar görülen serbest dallar kullanılmıştır. Yazı alanı dışında kenar cetvellerine dayalı yerleştirilen rûmi kapalı formlarının iç zemini altındır. Köşelerde yer alan küçük pafta rengi ise laciverttir.

Resim 4.54. Fetih sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 342a)

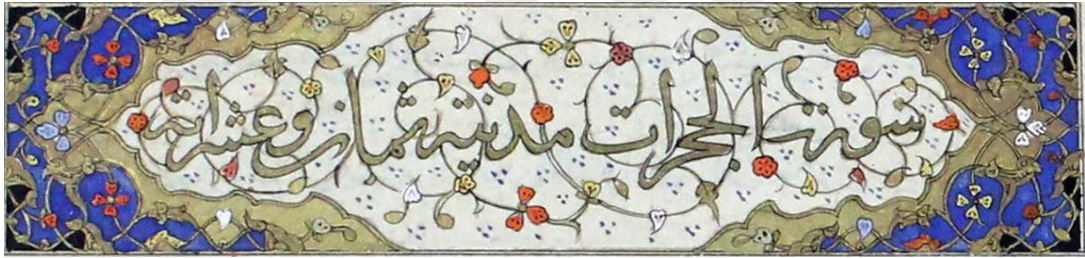
Çizim 4.46. Fetih sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 342a)

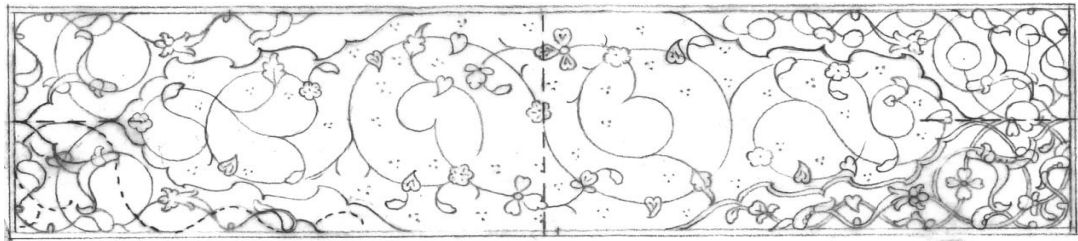
Resim 4.54a. Fetih sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 342a)

Hucurât sûresi sûrebaşı

Sûrebaşının ortasında yer alan şemsenin içinde zer-mürekkeple Hucurât sûresinin bilgileri tek satır halinde istif edilmiştir (Resim 4.55). Yazı zemini olarak tercih edilen kağıt zemin, altın dendan ile şekillendirilmiştir. Yazı alanında ters simetrik helezonik hatlı, altın üzerine çizilen siyah renkli, iplik şeklindeki dallar üzerinde basit ve dilimli yapraklarda altın kullanılırken, diğer motifler renklidir. Ayrıca yazı alanındaki kompozisyon incelendiğinde; dal yönü kuralına birkaç yerde riâyet edilmediği görülmektedir. Yazı alanı dışındaki bölümde şemseyi çevreleyen altın zemini ayırmada sarılma rûmînin kullanıldığı dikkati çekmektedir. Köşelere yerleştirilen simetrik ortabağ motiflerinin iç zemini siyah, haricinde kalan zemin ise laciverttir. Sûrebaşının desen analiz çizimi Çizim 4.47 ve sayfadaki konumu Resim 4.55a'da gösterilmiştir.

Resim 4.55. Hucurât sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 345a)

Çizim 4.47. Hucurât sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 345a)

Resim 4.55a. Hucurât sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 345a)

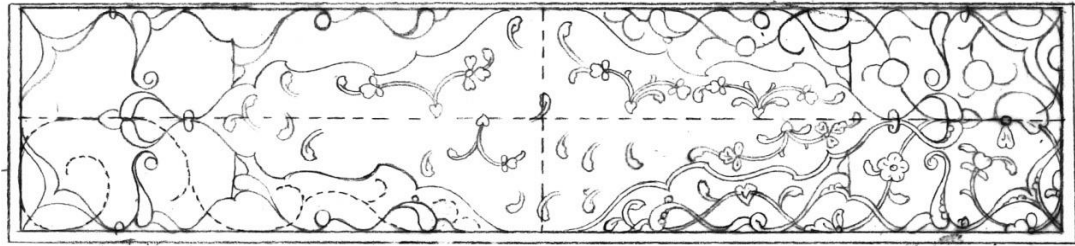

Kaf sûresi sûrebaşı

İnce altın bir dendan ile ayrılan şemse formlu zeminde, Kaf sûresinin bilgileri yazılıdır. Sûrebaşının tezhibi Resim 4.56, sayfadaki konumu Resim 4.56a ve desen analizi ise Çizim 4.48'de paylaşılmıştır. Mat altın zeminde yazı, beyaz renkle, üç satır halinde istif edilmiştir. Yazı zemininde birbirini takip etmeyen dalların serbest olarak yerleştirildiği görülmektedir. Şemsenin iki ucunca yerleştirilen iç zemini siyah ortabağ motifleri dikkati çekmektedir. Yazı alanı dışında şemseyi çevreleyen zemin lacivettir. Dış cetvele dayalı olarak tasarlanan rûmi kapalı formlarının rengi altın olduğu gibi ayırdığı zeminlerin rengi de altındır. Köşelerde oluşan küçük paftalar ise lacivettir. Sûrebaşı bezemesinde altın zeminlerde renk farklılığı görülmektedir.

Resim 4.56. Kaf sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 346b)

Çizim 4.48. Kaf sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 346b)

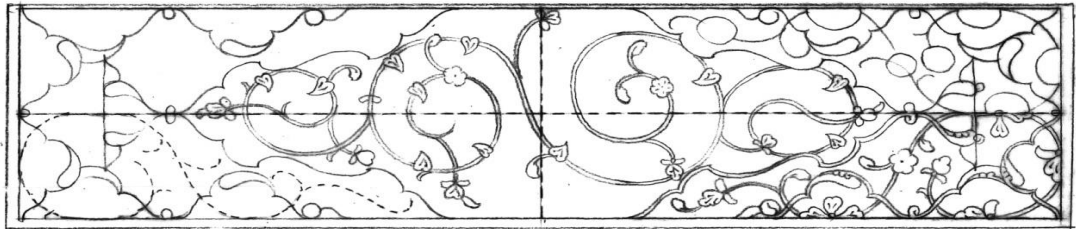
Resim 4.56a. Kaf sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 346b)

Zâriyât sûresi sûrebaşı

Zâriyât sûresi sûrebaşı tezhibinde sûre bilgileri zer-mürekkeple üç satır olarak istif edilmiştir (Resim 4.57). Sûrebaşı sülûs satıra denk gelmiştir (Resim 4.57a). Lacivert yazı zemini, turuncu renkli dendanla sınırlandırılmıştır. Oluşan şemse formunun içerisinde yazının çevresinde altın helezonlar üzerinde penç, goncagül ve yaprak motifleri görülmektedir. Şemsenin iki ucunda ortabağ motifi yer almaktadır. Desen tasarımı şemseyi çevreleyen zemin altın, rûmî kapalı formlarıyla oluşturulan paftalarda laciverttir (Çizim 4.49). Köşelerde oluşan küçük paftalardaki siyah renk dikkati çekmektedir. Zeminde mat altın kullanılırken, rûmî motiflerinde ve bitkisel kompozisyona ait dallarda parlak altın uygulanmıştır.

Resim 4.57. Zariyât sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 348b)

Çizim 4.49. Zariyât sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 348b)

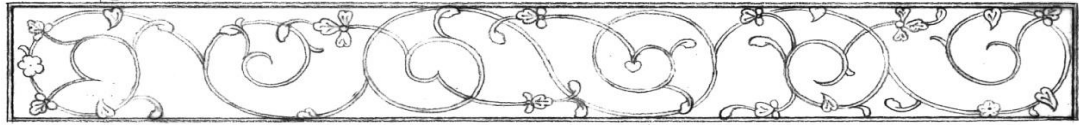
Resim 4.57a. Zariyât sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 348b)

Tûr sûresi sûrebaşı

Kur'an-ı Kerîm'de Tûr sûresi sûrebaşı tezhibi (Resim 4.58), nesih satırların olduğu bölümde yer almaktadır (Resim 4.58a). Tûr sûresi sûrebaşı tezhibinde herhangi bir zemin ayırmasının yapılmadığı bir tasarım mevcuttur. Mat altın zemin üzerine, beyaz renk ile sûre bilgileri satır boyunca yazılmıştır. İki tarafına siyah tahrir çekilmiş beyaz renk helezonların üzerine, hatayi grubu motifler kullanılarak yazı alanı bezenmiştir. Tasarımda tercih edilen mavi-beyaz-altın renklerin yanında, turuncuda görülmektedir. Ayrıca desen tasarımında, dal yönü kuralına riâyet edilmediği dal çıkışlarında görülmektedir. İnce altın bir cetvel sûrebaşını çerçevelemektedir. Sûrebaşının desen analizi Çizim 4.50'de verilmiştir.

Resim 4.58. Tûr sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 350b)

Çizim 4.50. Tûr sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 350b)

Resim 4.58a. Tûr sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 350b)

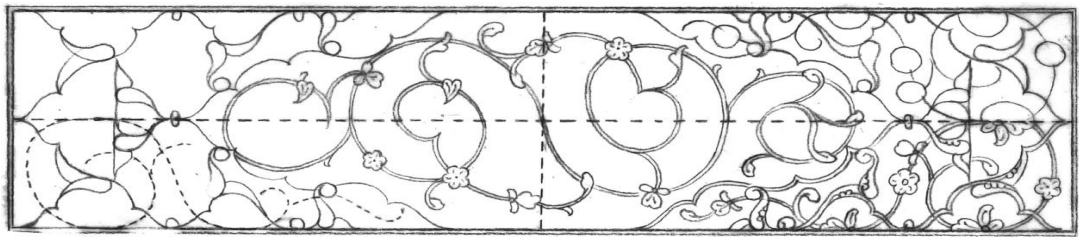

Necm sûresi sûrebaşı

Sûrebaşı bölümünün merkezinde, altın dendan ile ayrılmış yazı alanında, Necm sûresi sûre bilgileri yazılıdır (Resim 4.59). Sûrebaşının sayfadaki konumu Resim 4.59a ve desen analizi Çizim 4.51’de verilmiştir. Yazıda zer-mürekkep kullanılmıştır. Lacivert zeminli yazı alanında boşluklarda, üzerine hatayi grubu motiflerin yerleştirildiği altın renkli helezon görülmektedir. İç zemini lacivert renkli ortabağ motifi yazı alanının iki ucuna yerleştirilmiştir. Yazı alanı dışında rûmî kapalı formlarıyla zemin rengi paftalanmıştır. Pafta içlerinde zemin rengi lacivert, yazı alanını çevreleyen zemin ise altındır. Diğer sûrebaşı tezhiplerinde de görüldüğü üzere altın zemin boyamada mat, rûmî ve bitkisel kompozisyona ait dallarda parlak hali kullanılmıştır. Bezemede yatay eksenle renk seçiminde simetri görülmesine rağmen, dikey eksenle renk simetrisine uyulmadığı görülmektedir.

Resim 4.59. Necm sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 352b)

Çizim 4.51. Necm sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 352b)

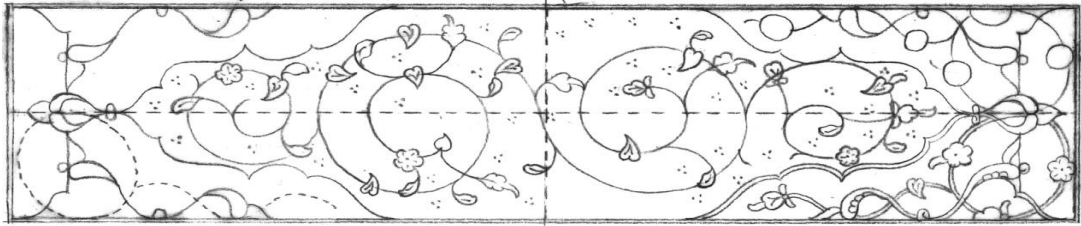
Resim 4.59a. Necm sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 352b)

Kamer sûresi sûrebaşı

Kâğıt zemin üzerine Kamer sûresi sûre bilgileri üç satır halinde istif edilmiştir (Resim 4.60). Sayfadaki konumu Resim 4.60a'da gösterilen sûrebaşının; ince altın dendanla belirlenen yazı zemini şemse formunda oluşturulmuştur. Zer-mürekkeple yazılan yazının çevresinde, helezonik hat üzerinde motifler yer almaktadır. Helezon önce altın, sonra üzerine siyah is mürekkebiyle iplik şeklinde çizilmiştir. Dilimli yapraklar ile basit yaprakların bazıları altındır. Bazı basit yapraklar ise renkli boyanmıştır. Şemsenin uçlarına düğüm motifi ile ortabağ motifi bağlanmıştır. Yazı alanı dışında uzun kenarlara bitişik yarım rûmî kapalı formları yerleştirilmiş ve iç zeminleri mat altındır. Haricinde kalan zemin rengi laciverttir. Salbek zemininde ve harflerin gözlerinde siyah kullanılmıştır. Sûrebaşı desen analizi Çizim 4.52'de gösterilmiştir.

Resim 4.60. Kamer sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 354b)

Çizim 4.52. Kamer sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 354b)

Resim 4.60a. Kamer sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 354b)

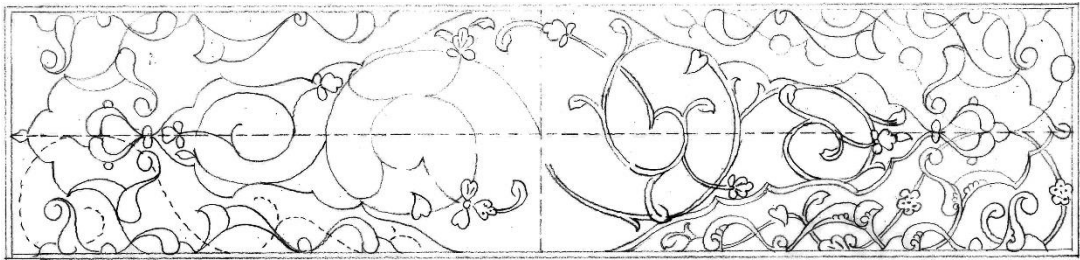

Rahmân sûresi sûrebaşı

Rahman sûresi sûrebaşında yazı zemini turuncu renkli dendan ile şemse formunda şekillendirilmiştir (Resim 4.61). Sayfadaki konumu Resim 4.61a'da gösterilen sûrebaşının; mat altın zemine beyaz mürekkeple sûre bilgileri üç satır olarak istif edilmiştir. Beyaz renkli helezon ve üzerine yerleştirilen motifler yazı alanını doldurmaktadır. Yazı ve bezemede beyaz hakimiyeinin yanında, mavi renk görülmektedir. Ayrıca yazı alanı desen tasarımında, dal yönü kuralına riâyet edilmediği dal ve yaprak çıkışlarında görülmektedir (Çizim 4.53). Yazı alanı dışında şemsenin uçlarına düğüm motifiyle bağlanan ortabağ motifi salbek görevini taşımaktadır. Şemseyi çevreleyen zemin lacivert renktedir. Zemin ayırmada rûmî kapalı formları kullanılmıştır. Zeminde mat, rûmi motiflerinde ise parlak altının kullanıldığı görülmektedir. Ortabağ motiflerinde ise iç zemin siyahtır.

Resim 4.61. Rahmân sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 356b)

Çizim 4.53. Rahmân sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 356b)

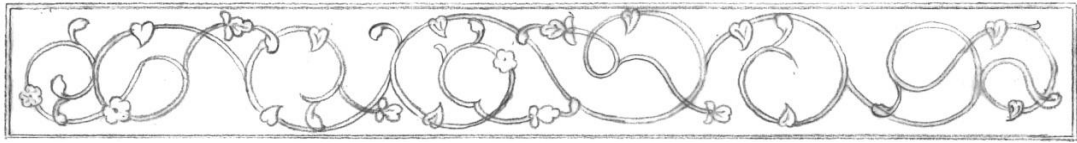
Resim 4.61a. Rahmân sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 356b)

Vâkıa sûresi sûrebaşı

Sûrebaşı tezhibinde Vâkıa sûresine ait sûre bilgileri zer-mürekkeple yazılmıştır (Resim 4.62). Yazının çevresine yerleştirilen altın helezonlar üzerine renkli hatayi grubu motifler, klasik renkli tarz tezhip tekniği kullanılarak işlenmiştir. Zemin rengi laciverttir. Sûrebaşını ince altın cetveller sınırlandırmaktadır. Vâkıa sûresi sûrebaşı Mushaf'ın sayfa tasarımında nesih satırların yazıldığı bölümde (bir satır ölçüsünde) yer almaktadır (Resim 4.62a). Ayrıca desen tasarımında, dal yönü kuralına riâyet edilmediği, dal çıkışlarında görülmektedir (Çizim 4.54). Sûrebaşı ince altın bir cetvelle çerçeve içine alınmıştır.

Resim 4.62. Vâkıa sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 358b)

Çizim 4.54. Vâkıa sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 358b)

Resim 4.62a. Vâkıa sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 358b)

Hadid sûresi sûrebaşı

Kur'an-ı Kerîm'de 361a varağında, Mushaf'ın hat tasarımına göre; ortadaki sülüs satırın olduğu yerde, siyah is mürekkebi ile yazılmış sülüs besmele yer almaktadır. Besmeleden sonra Hadid sûresi yazılmıştır. Dolayısıyla Hadid sûresine ait bir sûrebaşı bölümü ve tezhibi bulunmamaktadır (Resim 4.63 ve Resim 4.63a).

Resim 4.63. Hadid sûresi sûrebaşı, (v. 361a)

Resim 4.63a. Hadid sûresi sûrebaşının sayfadaki konumu, (v. 361a)

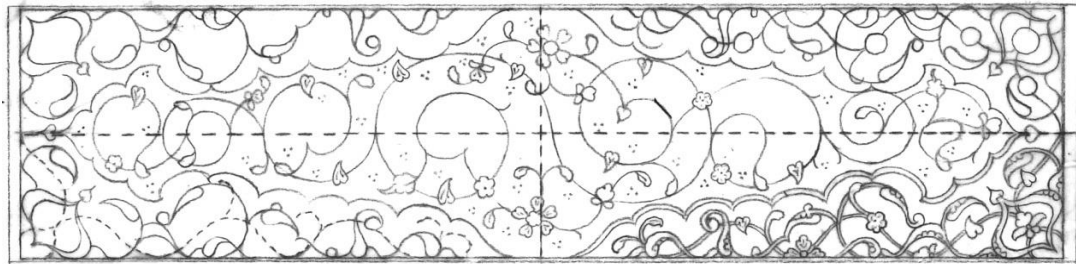

Mücadele sûresi sûrebaşı

Sûrebaşında kağıt zemin üzerine Mücâdele sûresi bilgileri zer-mürekkeple kaleme alınmıştır (Resim 4.64). Sayfadaki konumu Resim 4.64a’da gösterilen sûrebaşının; yazı alanı altın dendan ile şemse formunda sınırlandırılmıştır. Şemsenin içerisinde yazı alanındaki boşluklarda ters simetrik helezonik hat yerleştirilmiştir. Helezonik hat, önce altın sonra da altının üzerinden, siyah is mürekkebi iplik formunda çizilmiştir. Hat üzerinde dilimli yapraklar ile basit yaprakların bazıları altındır. Diğer basit yapraklar, kalp formulu yapraklar ve penç motifi renklidir. Yazı alanı dışında altın zeminli paftalar rûmî kapalı formlarıyla oluşturulmuştur. Şemse ile altın zeminler arasında kalan zeminde kullanılan lacivert yazı alanını çevrelemektedir. Ortabağların iç zemininde siyah görülmektedir. Yapılan desen analizi Çizim 4.55’de verilmiştir.

Resim 4.64. Mücadele sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 364a)

Çizim 4.55. Mücadele sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 364a)

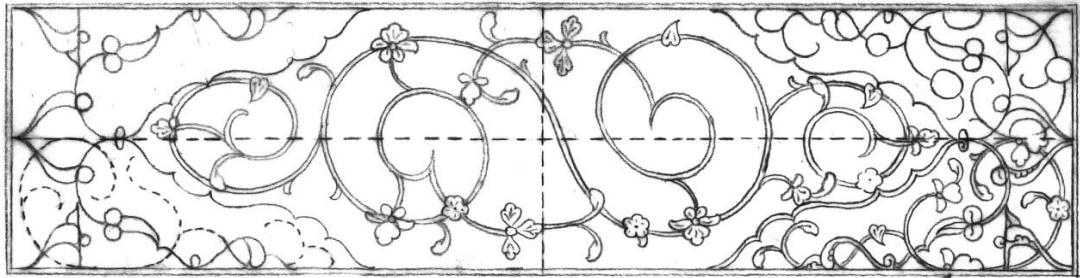
Resim 4.64a. Mücadele sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 364a)

Haşr sûresi sûrebaşı

Kur'an-ı Kerim'de Haşr sûresi sûrebaşı tezhibi (Resim 4.65), nesih satırların olduğu bölümde yer almaktadır (Resim 4.65a). Mat altın zemine Haşr sûresi bilgileri beyaz renkle yazılıdır. Yazı zemini ince parlak altın dendan ile belirlenmiştir. Yazı alanı iki tarafına siyah tahrir çekilmiş beyaz dallarla bezelidir. Dallar üzerinde mavi ve beyaz renkli hatayi grubu motifler görülmektedir. Yazı alanı dışında düğüm motifi ile şemseye bağlanan rûmî motif hattı aynı zamanda zemin ayırma motifi olarak kullanılmıştır. Şemseyi çevreleyen zemin lacivert, haricinde kalan zemin altındır. Ortabağların iç zemini ise siyah ve laciverttir. Sûrebaşının deseni analiz edilmiştir (Çizim 4.56).

Resim 4.65. Haşr sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 366b)

Çizim 4.56. Haşr sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 366b)

Resim 4.65a. Haşr sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 366b)

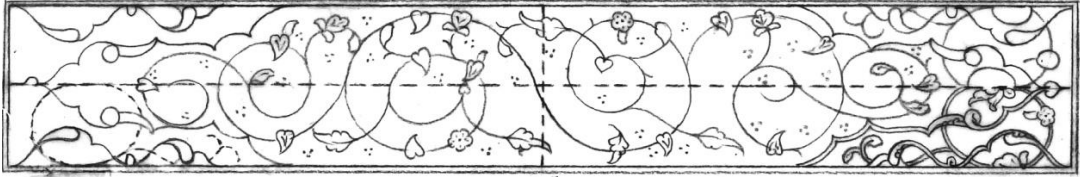

Mümteherine sûresi sûrebaşı

Mümteherine sûresi sûrebaşının tezhibi Resim 4.66, sayfadaki konumu Resim 4.66a ve desen analizi ise Çizim 4.57’de verilmiştir. Kâğıt zemin üzerine Mümteherine sûresi sûre bilgileri, zer-mürekkeple yazılmıştır. Altın renkli rûmî ve bitkisel kompozisyona ait dallar, yazı zeminini ayırmada kullanılmıştır. Yazı alanındaki helezonun, önce altın sonra üzerine siyah is mürekkebiyle tahrir çekilerek iplik formunda oluşturulduğu görülmektedir. Helezonun üzerine hatayi grubu motifler yerleştirilmiştir. Yazı alanı dışında rûmî kapalı formlarının iç zemini ve şemsenin ucunda oluşan pafta altın, haricindeki zemin ise laciverttir.

Resim 4.66. Mümteherine sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 369a)

Çizim 4.57. Mümteherine sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 369a)

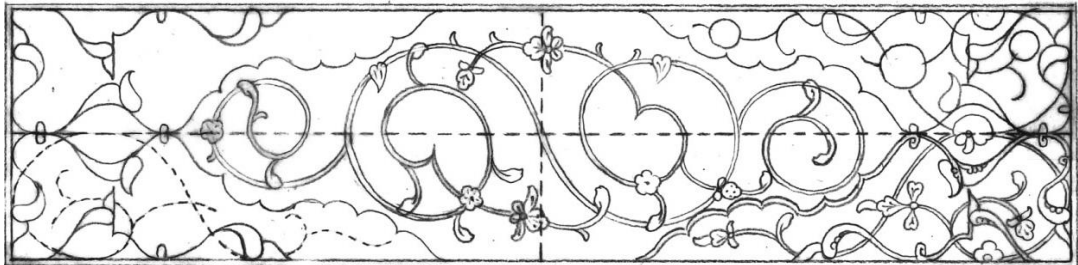
Resim 4.66a. Mümteherine sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 369a)

Saff sûresi sûrebaşı

Rûmî motifiyle ayrılan yazı alanında, Saff sûresi bilgileri verilmiştir (Resim 4.67). Sûrebaşı Mushaf'ta sülûs satıra denk gelmiştir (Resim 4.67a). Zer-mürekkeple kaleme alınan yazının zeminini ayırmada rûmî motifi kullanılmış ve zemin rengi laciverttir. Yazı alanının desen tasarımında boşluklarda bitkisel ters simetrik helezonlar üzerinde hatayi grubu motifler yer almaktadır (Çizim 4.58). Motif renklerinde turuncu hâkim olmakla birlikte sarı renkte görülmektedir. Yazı alanı dışında uzun kenar cetvellerine yastı, yarım rûmî kapalı formlarının iç zemini laciverttir. Haricindeki zemin ise mat altındır. Hatayi grubu motiflerinin renkleri, dikey eksene göre simetrik değildir.

Resim 4.67. Saff sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 370b)

Çizim 4.58. Saff sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 370b)

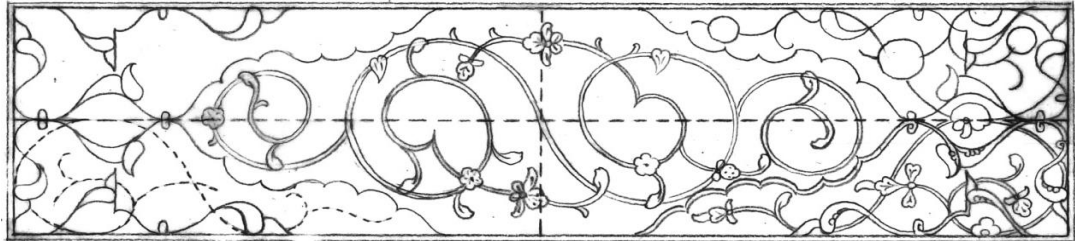
Resim 4.67a. Saff sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 370b)

Cum'a sûresi sûrebaşı

İnce altın bir dendan ile ayrılan zeminde Cum'a sûresinin bilgileri beyaz renkle yazılıdır (Resim 4.68). Oluşan şemse formu yazı zemini mat altındır. Yazı zemininde birbirini takip eden bitkisel helezonların ters simetrik olarak yerleştirildiği görülmektedir. Beyaz dallar üzerindeki motiflerde, beyaz ve açık ton mavi renklidir. Dallardaki beyaz renklerde dökülme ve solma görülmektedir. Yazı alanı dışında şemsenin iki ucunca yerleştirilen, iç zemini altın salbeklerde, rûmî kapalı formu kullanılmıştır. Şemseyi çevreleyen zemin laciverttir. Dış cetvellere bitişik olarak tasarlanan rûmî hazır formları ve ortabağ motiflerinin iç zeminlerinde altın ve siyah görülmektedir. Sûrebaşının desen çizimi Çizim 4.59 ve sayfadaki konumu Resim 4.68a'da paylaşılmıştır.

Resim 4.68. Cum'a sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 372a)

Çizim 4.59. Cum'a sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 372a)

Resim 4.68a. Cum'a sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 372a)

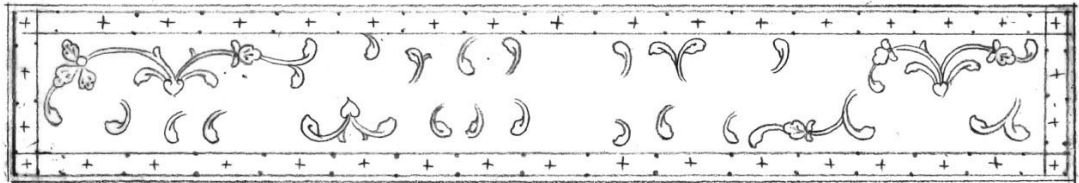

Nifak (Münâfikûn)sûresi sûrebaşı

Nifâk (Münâfikûn) sûresi sûrebaşında sûre bilgileri tam satır uzunluğundadır (Resim 4.69). Mushaf'ta tek nesih satır aralığındadır (Resim 4.69a). Altın zemin üzerine beyaz renkle kaleme alınmıştır. Harflerin gözlerine siyah renk girilmiştir. Sade bir desen tasarımına sahiptir (Çizim 4.60). Yazı ile kenar cetveli arasında kalan boşluklarda birbirini takip etmeyen, serbest olarak yerleştirilmiş goncagül, basit yaprak ve dallar görülmektedir. Dal çıkmalarında kalp formlu çıkma motifi kullanılmakla beraber, doğrudan yaprak motifinin çıktığı da görülmektedir. Sûrebaşı bölümü lacivert pervazla çerçevelenmiştir. İki tarafına ince altın cetvelin çekildiği lacivert cetvelin üzerine beyaz renkle "+" işareti işlenmiştir.

Resim 4.69. Nifak (Münâfikûn)sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 373a)

Çizim 4.60. Nifak (Münâfikûn)sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 373a)

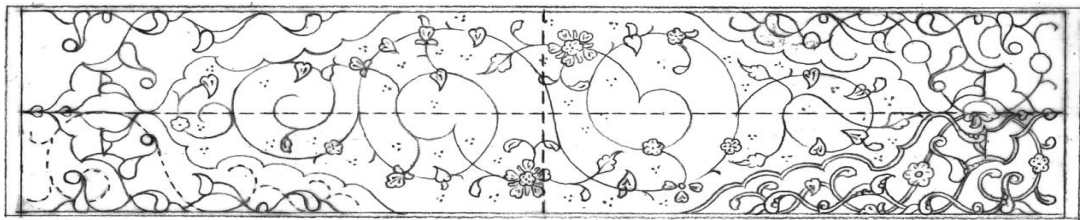
Resim 4.69a. Nifak (Münâfikûn) sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 373a)

Tegâbün sûresi sûrebaşı

Resim 4.70'de gösterilen Tegâbün sûresi sûrebaşı, Mushaf'ın sayfa tasarımına göre ortadaki sülüs satıra denk gelmiştir (Resim 4.70a). Sûrebaşında ortada ince altın dandan ile ayrılmış yazı zemini, kâğıt rengindedir. Zer-mürekkeple kaleme alınan yazının etrafındaki boşluklarda, bitkisel helezonlar yer almaktadır. Helezonu çizerken önce altın sonra üzerine siyah is mürekkebi iplik şeklinde kullanılmıştır. Helezon üzerinde hatayı grubu motifler yer almaktadır. Bu motiflerin arasında negatif forma benzer teknikte uygulanmış, fakat motifin yapraklarına siyah tahrir çekilmiş iki adet penç motifi dikkati çekmektedir. Pençlerde turuncu, sarı ve mavi renkler kullanılmıştır. Desen tasarımında; yazı alanı dışında şemsenin uçlarında, rûmî kapalı formu tercih edilmiştir (Çizim 4.61). Şemseyi çevreleyen zemin ve kenar cetvellere bitişik çizilen kapalı form rûmîler parlak, iç zeminleri ise mat altındır. Ortabağların iç zemininde siyah görülmektedir. Yazı alanının çevreleyen zemin ise laciverttir.

Resim 4.70. Tegâbün sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 374a)

Çizim 4.61. Tegâbün sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 374a)

Resim 4.70a. Tegâbün sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 374a)

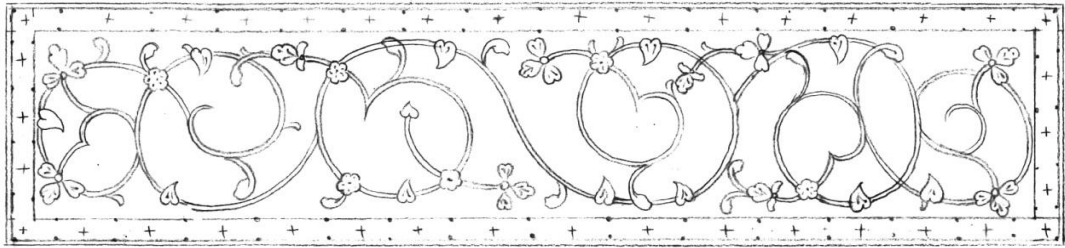

Talâk sûresi sûrebaşı

Talâk sûresi sûrebaşı tezhibinde herhangi bir zemin ayırmanın yapılmadığı bir tasarım mevcuttur (Resim 4.71). Sûrebaşı iki nesih satır aralığında yer almaktadır (Resim 4.71a). Mat altın zemin üzerine, beyaz renk ile sûre bilgileri satır boyunca yazılmıştır. Harflerin gözlerine siyah girilmiştir. İki tarafına siyah tahrir çekilmiş beyaz renk bitkisel helezonların üzerine, hatayi grubu motifler kullanılarak yazı alanı bezenmiştir. Tasarımda tercih edilen mavi-beyaz-altın renklerin yanında turuncuda görülmektedir. Ayrıca desen tasarımında dal yönü kuralına riâyet edilmediği, dal çıkışlarında görülmektedir (Çizim 4.62). Sûrebaşı bölümü lacivert pervazla çerçevelenmiştir. İki tarafına ince altın cetvelin çekildiği lacivert pervazın üzerine beyaz renkle “+” işareti işlenmiştir.

Resim 4.71. Talâk sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 375b)

Çizim 4.62. Talâk sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 375b)

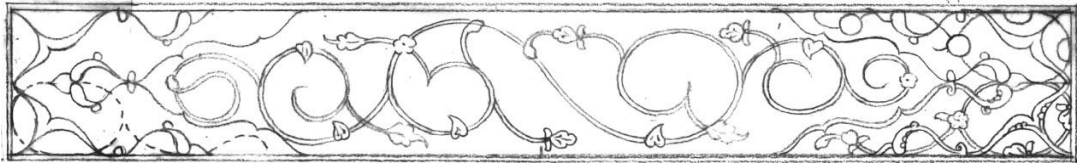
Resim 4.71a. Talâk sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 375b)

Tahrîm sûresi sûrebaşı

Kur'an-ı Kerîm'de 377a varağında; nesih yazıların olduğu bölümde dördüncü satıra denk gelen yerde Tahrîm sûresinin sûrebaşı yer alır (Resim 4.72 ve Resim 4.72a). Sûrebaşında ince altın dendan ile ayrılan yazı alanında sûre bilgileri verilmiştir. Zemin rengi laciverttir. Zer-mürekkeple yazılan sûre bilgilerinin çevresinde bitkisel ters simetrik helezonik hatlarla bezeme yapılmıştır. Altın, turuncu ve sarı renkler hatayı grubu motiflerde kullanılmıştır. Yazı alanı dışında şemsenin ucuna yerleştirilen ortabağların iç zemininde siyah görülmektedir. Şemse formunu çevreleyen zemin rengi de laciverttir. Rûmî kapalı formlarıyla ayrılan zeminde ise mat altın görülmektedir. Köşelerde yer alan küçük paftalarda lacivert renklidir. Sûrebaşı desen analizi Çizim 4.63'de verilmiştir.

Resim 4.72. Tahrîm sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 377a)

Çizim 4.63. Tahrîm sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 377a)

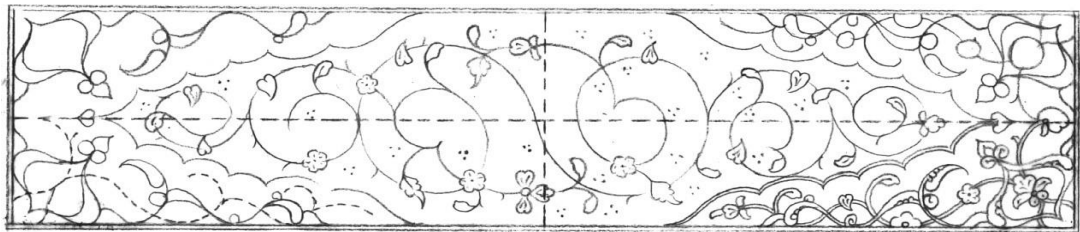
Resim 4.72a. Tahrîm sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 377a)

Mülk sûresi sûrebaşı

Resim 4.73'de gösterilen Mülk sûresi sûrebaşı, Kur'an-ı Kerim'in sayfa tasarımına göre nesih satırların arasında yer almaktadır (Resim 4.73a). Sûrebaşında merkezde ince altın dendanla ayrılmış yazı zemini, kâğıt rengindedir. Zer-mürekkeple kaleme alınan yazının etrafında ters simetrik bitkisel helezonlar yer almaktadır. Helezonu çizerken; önce altın, sonra üzerine siyah is mürekkebi iplik şeklinde kullanılmıştır. Helezon üzerinde dilimli, basit ve kalp şeklindeki yapraklarla beraber goncagül ve penç motifleri de görülmektedir. Yazı alanı dışında hâkim zemin rengi altındır. Rûmî kapalı formlarının iç zemini laciverttir. Ayrıca köşelerde görülen lacivert iç zeminli rûmî kapalı formunun, kenar cetveline 45° açıyla yerleştirilmesi, Mushaf'taki diğer sûrebaşlarında görülmediği için dikkati çekmektedir. Desen analizi Çizim 4.64'de gösterilmiştir.

Resim 4.73. Mülk sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 378b)

Çizim 4.64. Mülk sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 378b)

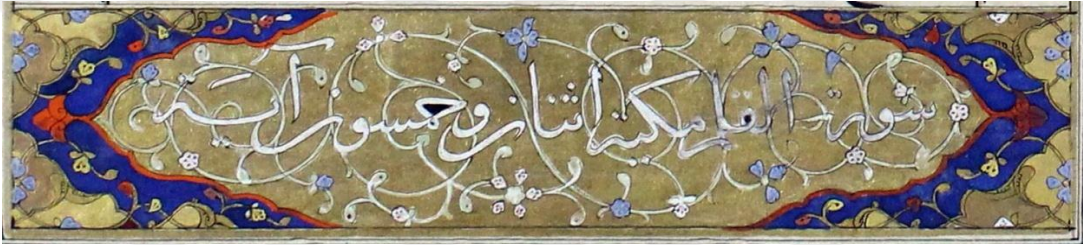

Resim 4.73a. Mülk sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 378b)

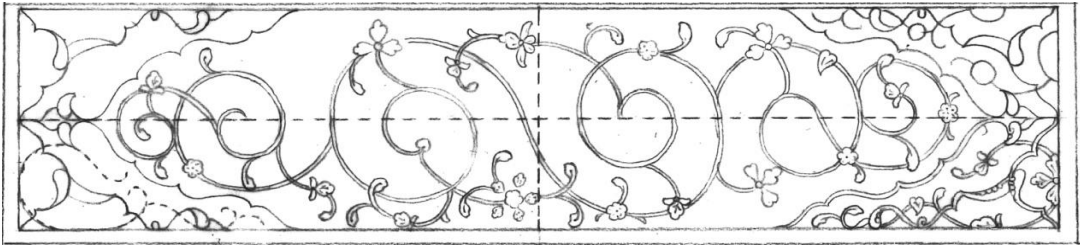

Kalem sûresi sûrebaşı

Sûrebaşı bezemesinde Kalem sûresi sûre bilgilerinin yazıldığı bölüm, turuncu dendanla şemse formunda hazırlanmıştır (Resim 4.74). Yazı mat altın zemine beyaz renkle yazılmıştır. Yazı alanındaki boşluklara ters simetrik bitkisel helezonlar yerleştirilmiştir. Bezemede kullanılan hatayi grubu motiflerde beyaz ve açık ton mavi renk görülmektedir. Yazı alanı dışında şemseyi çevreleyen zemin laciverttir. Köşelere yerleştirilen rûmi kapalı formlarının iç zemini ise mat altındır. Yazı alanı dışında altın zeminde, renk farklılığı görülmektedir. Sûrebaşı desen analizi Çizim 4.65 ve sayfadaki konumu ise Resim 4.74a'da verilmiştir.

Resim 4.74. Kalem sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 380a)

Çizim 4.65. Kalem sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 380a)

Resim 4.74a. Kalem sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 380a)

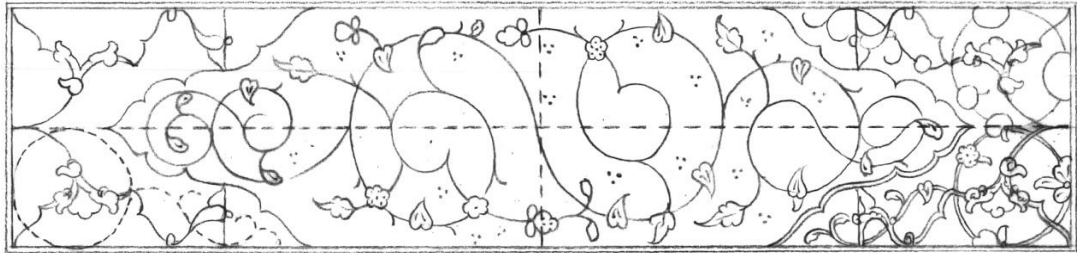

Hâkka sûresi sûrebaşı

Sûrebaşının merkezine yerleştirilen şemsenin içinde zer-mürekkeple Hâkka sûresinin bilgileri tek satır halinde yazılıdır (Resim 4.75 ve Resim 4.75a). Yazı zemini olarak tercih edilen kağıt zemin, altın dendanla belirlenmiştir. Yazı alanında altın üzerine siyah renkle tahtir çekilen iplik formundaki ters simetrik helezonik dallar üzerinde dilimli yapraklarda altın kullanılırken, diğer motifler renklidir. Yazı alanı dışında şemseyi çevreleyen zemin laciverttir. Tasarımda zemin rengi ayırmada sarılma rûmi motifi kullanılmıştır (Çizim 4.66). Rûmi kapalı formlarıyla oluşan zeminlerde altın mattır. Mat altın zeminde, parlak altın ise dendan, rûmi ve bitkisel dallarda görülmektedir. Ayrıca yazı alanı dışında altın zeminli paftalar arasında renk farklılığı görülmektedir.

Resim 4.75. Hâkka sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 382a)

Çizim 4.66. Hâkka sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 382a)

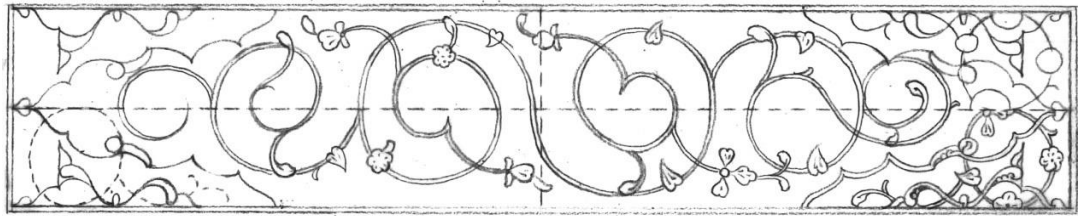
Resim 4.75a. Hâkka sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 382a)

Meâric sûresi sûrebaşı

Kur'an-ı Kerim'de Meâric sûresi sûrebaşı tezhibinin (Resim 4.76), desen analiz çizimi aşağıda verilmiştir (Çizim 4.67). Sûrebaşı bölümü 383b varağındadır (Resim 4.76a). Rûmî motifiyle oluşturulan şemse formlu zeminde sûre bilgileri verilmiştir. Yazıda zer-mürekkep kullanılmıştır. Yazı alanında zemin rengi ise laciverttir. Boşluklar ters simetrik bitkisel helezonlarla doldurulmuştur. Motiflerde altının haricinde turuncu ve sarı renk görülmektedir. Yazı alanı dışında uzun kenarlara yaslı, yarım kapalı form rûmîler yerleştirilmiş ve iç zeminleri laciverttir. Şemseyi çevreleyen zemin ise mat altındır. Rûmî motifi ve bitkisel dallarda parlak altın kullanılmıştır.

Resim 4.76. Meâric sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 383b)

Çizim 4.67. Meâric sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 383b)

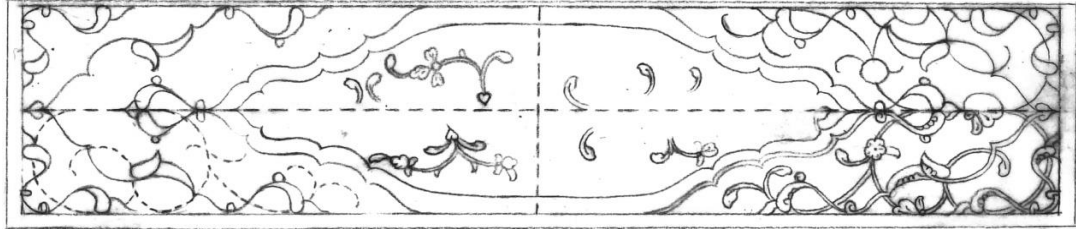
Resim 4.76a. Meâric sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 383b)

Nûh sûresi sûrebaşı

Mat altın zemin üzerine Nûh sûresinin bilgileri beyaz renkle, üç satır halinde istif edilmiştir (Resim 4.77 ve Resim 4.77a). Desen analizi yapılan sûrebaşının yazı alanı önce kalın lacivert, sonra ince turuncu dendan kullanılarak şemse formunda hazırlanmıştır (Çizim 4.68). Yazı alanında serbest olarak yerleştirilmiş; goncagül, basit yaprak ve dallar, boşlukları doldurmaktadır. Şemsenin içindeki bezemede, beyaz renk hâkimdir. Yazı alanı dışında şemsenin uçlarına düğüm motifıyla ortabağ motifi bağlanmıştır. Zemin ayırmada, rûmî kapalı formları kullanılmıştır. Şemseyi çevreleyen zeminin rengi altın, haricinde kalan zemin laciverttir. Köşelerde ortabağ motifinin simetrik yerleştirilmesi ve iç zeminindeki siyah renk dikkati çekmektedir.

Resim 4.77. Nûh sûresi sûrebaşı tezhibi, (v.284b)

Çizim 4.68. Nûh sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v.284b)

Resim 4.77a. Nûh sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v.284b)

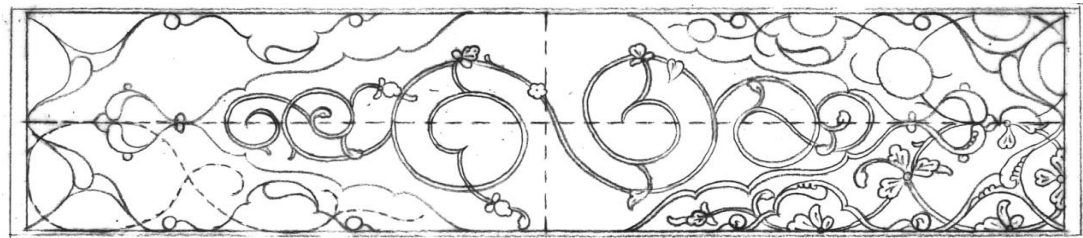

Cin sûresi sûrebaşı

Cin sûresi sûrebaşı tezhibi (Resim 4.78), sülüs satıra denk gelmiştir (Resim 4.78a). Yazı zemini turuncu renkli dendan ile şemse formunda şekillendirilmiştir. Mat altın zemine beyaz mürekkeple sûre bilgileri üç satır halinde istif edilmiştir. Beyaz renkli ters simetrik bitkisel helezon ve üzerine yerleştirilen motifler yazı alanını doldurmaktadır. Yazı ve bezemede beyaz hakimiyeinin yanında mavi renk görülmektedir. Yazı alanı dışında şemsenin uçlarına agraf motifiyle bağlanan ortabağ motifi, salbek görevini taşımaktadır. Şemseyi çevreleyen zemin lacivert renktedir. Kompozisyonda zemin ayırmada rûmî kapalı formları kullanılmıştır (Çizim 4.69). Zeminde mat, rûmî ve bitkisel kompozisyona ait dallarda ise parlak altının kullanılmıştır. Köşelerdeki küçük paftalarda zemin rengi lacivert, salbekte ise siyahtır. Sûrebaşında daha çok yazı alanındaki beyaz dallarda boyanın dağıldığı görülmektedir.

Resim 4.78. Cin sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 386a)

Çizim 4.69. Cin sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 386a)

Resim 4.78a. Cin sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 386a)

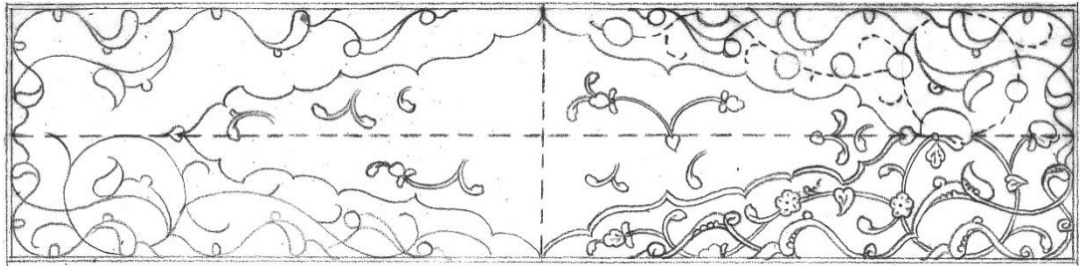

Müzzemmil sûresi sûrebaşı

Müzzemmil sûresi sûrebaşının tezhibi Resim 4.79, sayfadaki konumu Resim 4.79a ve desen analizi ise Çizim 4.79'da paylaşılmıştır. Sûrebaşı tezhibinin ortasında, altın dandan ile ayrılmış şemse formlu zeminde, sûre bilgileri yer almaktadır. Zermürekkeple üç satıra bölünerek yazılmıştır. Yazı alanında boşluklarda birbirini takip etmeyen dallar ve yapraklar serbest olarak yerleştirilmiştir. Yazı alanı dışında rûmî kapalı formlarıyla zemin ayrılmıştır. Şemseyi çevreleyen alanda zemin rengi altın, rûmî formlarının içindeki zemin ise laciverttir. Köşelerdeki küçük paftalarda ve ortabağ motiflerinin iç zemininde siyah görülmektedir. Diğer sûrebaşlarında da görüldüğü üzere altın, zemin boyamada mat, rûmî ve bitkisel dallarda parlaktır.

Resim 4.79. Müzzemmil sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 387b)

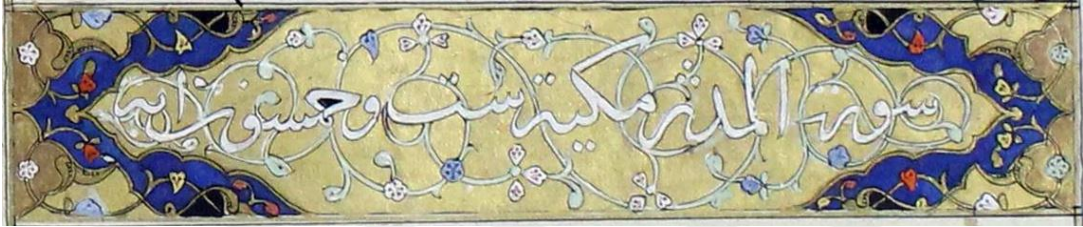
Çizim 4.70. Müzzemmil sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 387b)

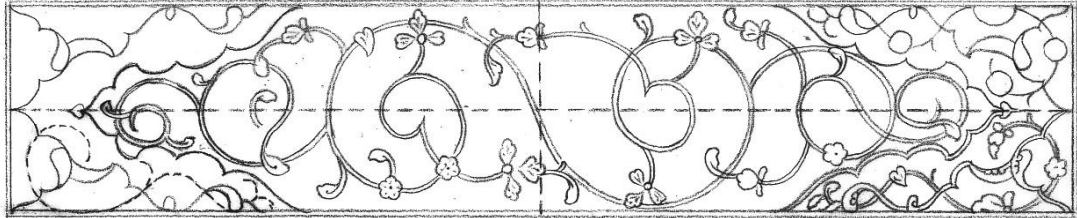
Resim 4.79a. Müzzemmil sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 387b)

Müddessir sûresi sûrebaşı

Kur'an-ı Kerim'de 388b varağında yer alan sûrebaşında Müddessir sûresinin bilgileri verilmiştir (Resim 4.80 ve Resim 4.80a). İnce altın bir dendanla oluşturulan yazı zemini, mat altındır. Beyaz renkle kaleme alınan yazının çevresine ters simetrik bitkisel helezonlar yerleştirilmiştir. Helezonların üzerine yerleştirilen hatayi grubu motiflerde beyaz ve mavinin tonları görülmektedir. Yazı alanında desen tasarımında dal yönü kuralına riâyet edilmeyen dal ve yaprak çıkışları görülmektedir (Çizim 4.71). Yazı alanı dışında şemseyi çevreleyen zemin laciverttir. Dış cetvellere dayalı olarak tasarlanan rûmî kapalı formlarının ayırdığı zemin rengi de altındır. Ortabağların iç zemini ise siyahtır. Sûrebaşında altın zeminlerde renk farklılığı görülmektedir.

Resim 4.80. Müddessir sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 388b)

Çizim 4.71. Müddessir sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 388b)

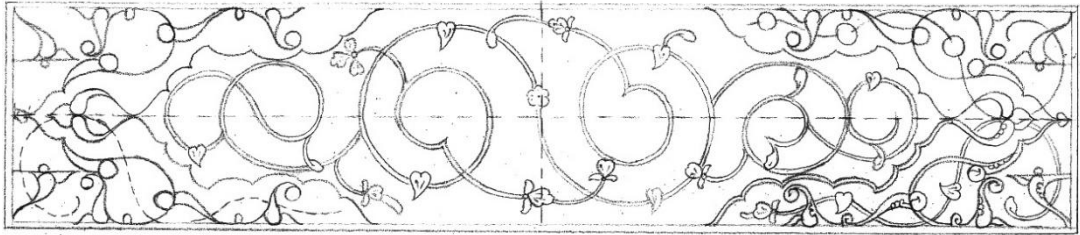
Resim 4.80a. Müddessir sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 388b)

Kıyâmet sûresi sûrebaşı

İncelenen sûrebaşı, Mushaf'ta 390a varağında nesih satırlar arasına denk gelmiştir (Resim 4.81 ve Resim 4.81a). Sûrebaşı tezhibinin merkezinde, altın dendanla ayrılmış alanda Kıyâmet sûresi sûre bilgileri yazılıdır. Yazıda zer-mürekkep kullanılmıştır. Lacivert zeminli yazı alanında boşluklarda üzerinde hatayi grubu motiflerin yerleştirildiği altın renkli helezon dolaşmaktadır. Yazı alanı dışında iç zemini lacivert renkli ortabağ motifi, yazı alanının iki ucuna yerleştirilmiştir. Bu bölümde zemin ayırmada rûmî kapalı formları tercih edilmiştir. Şemseyi çevreleyen zemin rengi altın, rûmî formlarının iç zemini laciverttir. Kısa kenar cetvellerine bitişik, yarım ortabağ motiflerinin iç zemini ise siyahtır. Altının zeminde mat, rûmî ve bitkisel dallarda parlak hali kullanılmıştır. Desen analizi Çizim 4.72'de verilmiştir.

Resim 4.81. Kıyâmet sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 390a)

Çizim 4.72. Kıyâmet sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 390a)

Resim 4.81a. Kıyâmet sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 390a)

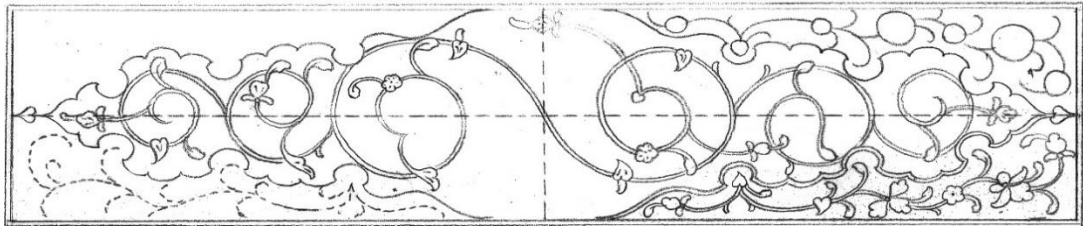

Dehr (İnsân) sûresi sûrebaşı

Dehr (İnsân) sûresi sûrebaşında yazı zemini ayrılmıştır (Resim 4.82). Mushaf'da iki nesih satıra denk gelen sûrebaşında, sûre bilgileri beyazla mat altın zemin üzerine üç satır halinde istif edilmiştir (Resim 4.82a). Yazı alanındaki boşluklarda beyaz helezonik dallar üzerine yerleştirilmiş hatayi grubu motiflerle bezeme yapılmıştır (Çizim 4.73). Bezemede beyaz boya da dökülmeler göze çarpmaktadır. Bu alanlarda zeminde kullanılan altın görülmektedir. Bu durum yazının altın üzerine yazıldığına işaret etmektedir. Yazı alanında yer alan hattın etrafında ve bezemede tahrir görülmektedir. Ancak sûrebaşı tezhibinde bezemenin diğer motiflerinde tahrir çekilmediği tesbit edilmiştir. Yazı zeminini, ince parlak bir altın hattın çevrelediği, dikkatli bir incelemeyle seçilebilmektedir. Bu durumda ince altın bir dendanla ayrılmış, ancak tahrir çekilmemiş hissini uyandırmaktadır. Yazı alanı dışında zemin rengi laciverttir ve hatayi grubu motiflerle altın kullanarak bezeme yapılmıştır.

Resim 4.82. Dehr (İnsân) sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 391a)

Çizim 4.73. Dehr (İnsân) sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 391a)

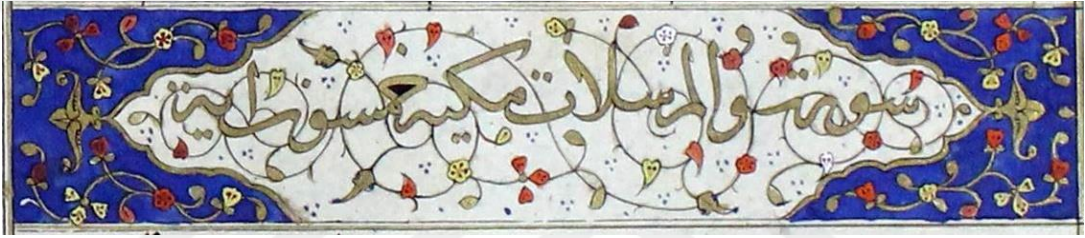

Resim 4.82a. Dehr (İnsân) sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 391a)

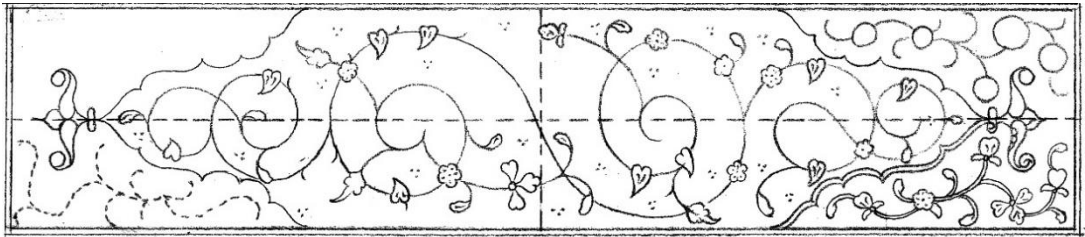

Mürselât sûresi sûrebaşı

Mürselât sûresi sûrebaşının tezhibi Resim 4.83, sayfadaki konumu Resim 4.83a ve desen analizi ise Çizim 4.74'de paylaşılmıştır. Kâğıt zemin üzerine, Mürselât sûresi sûre bilgileri yazılıdır. İnce altın dendanla ayrılan yazı zemini, şemse formunda hazırlanmıştır. Zer-mürekkeple yazılan yazının çevresinde, helezonik hat üzerinde hatayi grubu motifler yer almaktadır. Helezon önce altın, sonra üzerine siyah is mürekkebiyle iplik şeklinde çizilmiştir. Dilimli yapraklar ile basit yaprakların bazıları altındır. Bazı basit yapraklar ise renkli boyanmıştır. Şemsenin uçlarına agraf motifi ile tepelik yerleştirilmiştir. Yazı alanı dışında da bitkisel bezeme mevcuttur. Zemin rengi laciverttir.

Resim 4.83. Mürselât sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 392b)

Çizim 4.74. Mürselât sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 392b)

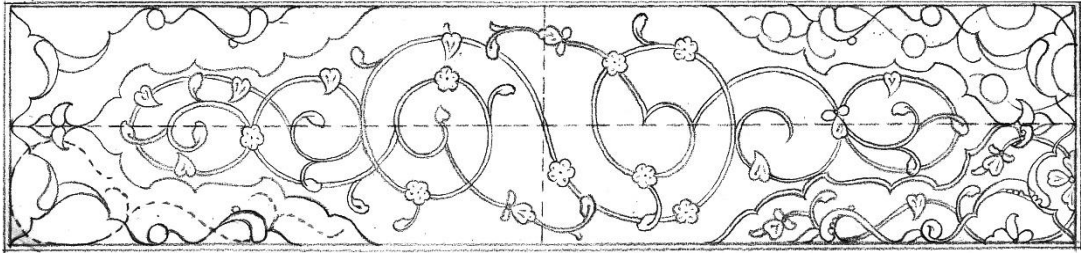
Resim 4.83a. Mürselât sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 392b)

Nebe sûresi sûrebaşı

Nebe sûresi bilgileri tek satır halinde istif edilmiş ve mat altın zemine beyaz mürekkeple yazılmıştır (Resim 4.84 ve Resim 4.84a). Yazı alanı ince parlak altın dendanla şemse formunda hazırlanmıştır. Yazı alanındaki bezemede dallarda kullanılan açık mavi ton fark edilmektedir. Motifler ise renklidir. Yazı alanı dışında, köşelere yerleştirilen kapalı form rûmîler, farklı zemin rengi kullanılmasına izin vermektedir. Rûmî kapalı formlarının iç zeminleri altındır. Bu formlar ile şemse arasındaki zemin ve köşelerdeki küçük paftalar laciverttir. Mushaf genelinde tezyinata görülen, bazı motiflerin diğer motiflere kıyasla daha büyük olması durumu, bu bezemede de görülmektedir. Desen tasarımı Çizim 4.75’de gösterilmiştir.

Resim 4.84. Nebe sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 394a)

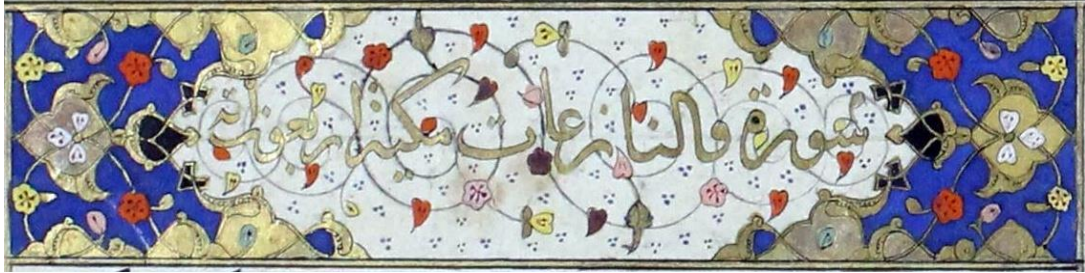
Çizim 4.75. Nebe sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 394a)

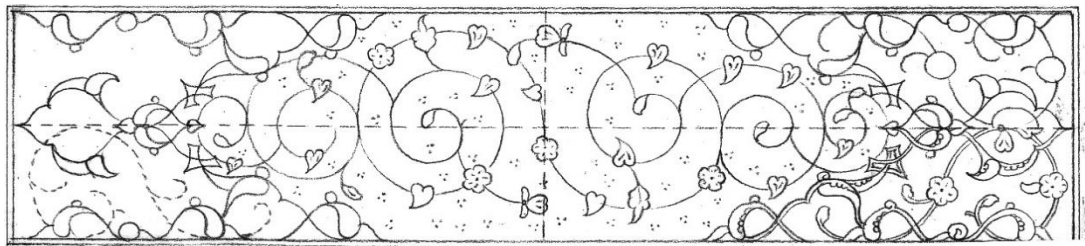
Resim 4.84a. Nebe sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 394a)

Naziât sûresi sûrebaşı

Sûrebaşının merkezinde oluşturulan şemse formunun içinde zer-mürekkeple Nâziât sûresinin bilgileri verilmiştir (Resim 4.85). Sûrebaşının sayfadaki konumu Resim 4.85a’da gösterilmiştir. Yazı zemini olarak tercih edilen kağıt zemin; altın rûmi kapalı formları kullanılarak şekillendirilmiştir. Yazı alanında boşluklarda bitkisel helezonik hattın kullanıldığı bir bezeme mevcuttur. Helezonlar altın üzerine siyah is mürekkebi kullanılarak çizilmiş ve iplik formundadır. Bezemede, dilimli ve bazı basit yapraklarda altın kullanılırken, diğer motifler renklidir. Ayrıca yazı alanındaki kompozisyon incelendiğinde; dal yönü kuralına riâyet edilmediği görülmektedir (Çizim 4.76). Yazı alanı dışında desen tasarımında rûmi kapalı formları zemin ayırmada kullanılmıştır. Rûmilerin içi altın, haricinde kalan zemin ise laciverttir. Rûmi hattı üzerinde yer alan düğüm ve ortabağ motiflerinin içi ise siyahtır.

Resim 4.85. Naziât sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 395a)

Çizim 4.76. Naziât sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 395a)

Resim 4.85a. Naziât sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 395a)

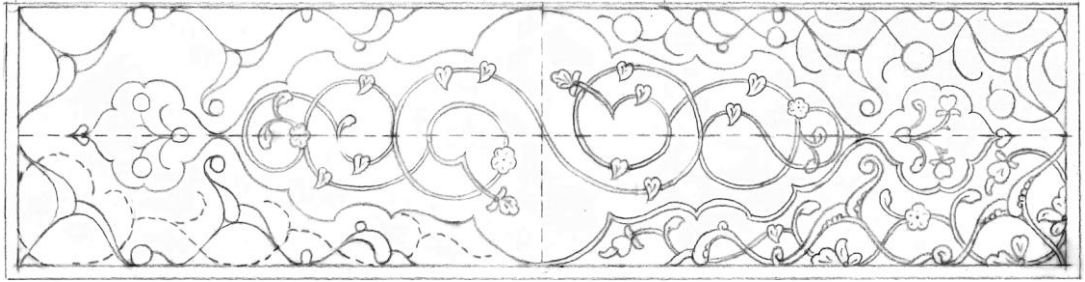

Abese sûresi sûrebaşı

Abese sûresinde beyaz mürekkeple altın zemine, sûre bilgileri üç satır olarak istif edilmiştir (Resim 4.86). Turuncu dendan ile ayrılan yazı alanı şemse formundadır. Yazı alanında ters simetrik bitkisel helezonik dallar boşluklara yerleştirilmiştir. Açık mavi ton dallar üzerindeki motifler renklidir. Yazı alanını çevreleyen şemse formunun ve salbeklerin zemini altındır. Bu zeminler yapıştırma altın olabilir. Mat görünen kısımlar ise sıvama altın ya da mat parlatılmış yapıştırma altın olabilir. Salbeklerde de bitkisel bezeme görülmektedir. Yazı alanının dışında şemseyi çevreleyen zemin laciverttir. Dış cetvele bitişik, yarım, rûmi kapalı formlarının iç zemini altındır. Altın zeminde renk farklılığı görülmektedir. Çizim 4.77’de desen analizi yapılan sûrebaşının konumu, Resim 4.86a’da verilmiştir.

Resim 4.86. Abese sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 396a)

Çizim 4.77. Abese sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 396a)

Resim 4.86a. Abese sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 396a)

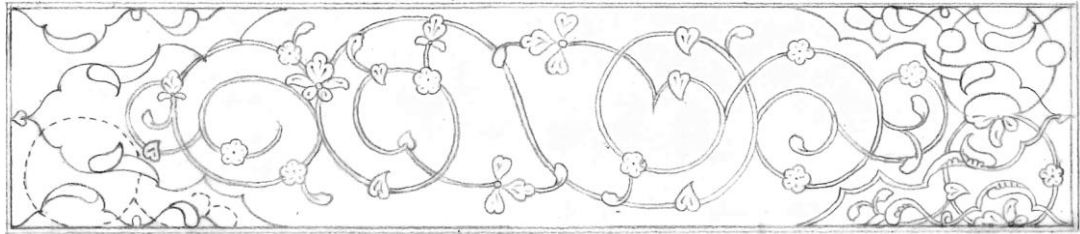

Tekvîr sûresi sûrebaşı

Tekvîn sûresi sûrebaşının tezhibi Resim 4.87, sayfadaki konumu Resim 4.87a ve desen analizi ise Çizim 4.78'de gösterilmiştir. Sûrebaşında zer-mürekkeple Tekvîn sûresi bilgileri tek satır halinde yazılmıştır. Yazı alanı; ince altın rûmi hattı ile belirlenmiştir. Yazı zemini laciverttir. Yazı alanında altın bitkisel helezonlar ve üzerindeki renkli motifler dikkati çekmektedir. Yazı alanının içinde ve uçlarında, yazı alanının dışından gelen bitkisel kompozisyona ait dallar ile yazı alanını oluşturan rûmi hattıyla sınırlanan paftada, altın zemin görülmektedir. Ayrıca uzun kenarlara yaslı rûmi kapalı formlarının iç zemini de altındır. Sûrebaşı bezemesinde lacivert zemin hakimdir.

Resim 4.87. Tekvîr sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 397a)

Çizim 4.78. Tekvîr sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 397a)

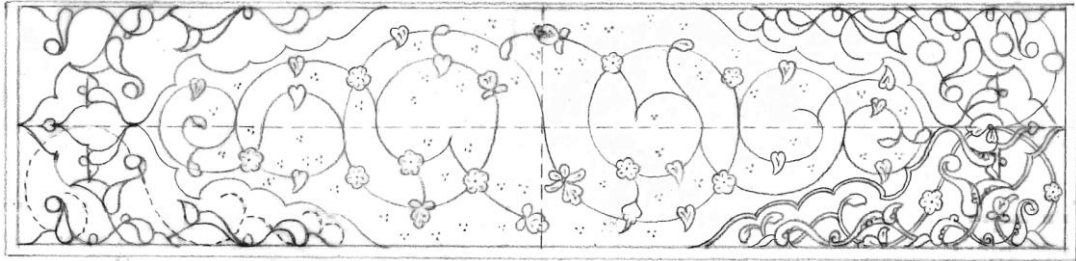
Resim 4.87a. Tekvîr sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 397a)

İnfitâr sûresi sûrebaşı

Kur'an-ı Kerîm'de İnfitâr sûresi sûrebaşı tezhibi (Resim 4.88), sülüs satıra denk gelmiştir (Resim 4.88a). Sûrebaşında kağıt zemin üzerine sûre bilgileri zermürekkeple kaleme alınmıştır. Yazı alanı altın dendan ile şemse formunda sınırlanmıştır. Şemsenin içerisinde boşluklara helezonik bitkisel hat yerleştirilmiştir. Helezonik hat, altınla iplik formunda çizilmiştir. Hat üzerinde dilimli yapraklar ile basit yaprakların bazıları altındır. Diğer motifler renklidir. Yazı alanı dışında şemsenin iki ucuna ve dış cetvellere bitişik yerleştirilen rûmi kapalı formlarının iç zeminleri altındır. Şemseyi çevreleyen zemin ise laciverttir. Desen analiz çizimi yapılarak Çizim 4.79'da paylaşılmıştır.

Resim 4.88. İnfitâr sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 397b)

Çizim 4.79. İnfitâr sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 397b)

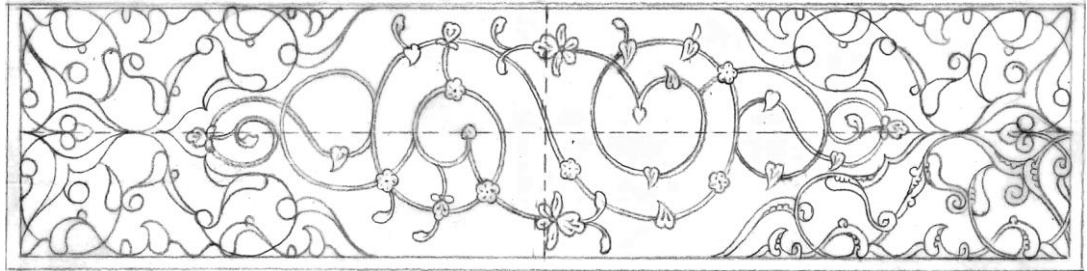
Resim 4.88a. İnfitâr sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 397b)

Mutaffifin sûresi sûrebaşı

Mutaffifin sûresinin sûrebaşında rûmî motifinin hakimiyeti dikkati çekmektedir (Resim 4.89). Rûmî motifiyle, şemse formunda hazırlanan yazı alanı zemini yapıştırma altın olabilir. Beyaz mürekkeple yazılan yazının çevresinde helezonik bitkisel dallar görülmektedir. Beyaz dalların üzerinde renkli hatayi grubu motifler kullanılmıştır. Yazı alanı dışındaki bölümde, desen tasarımında sadece rûmî motifi tercih edilmiş ve altının mat-parlak halinin kullanıldığı zer-ender-zer tekniği göze çarpmaktadır. Kenar cetvellere bitişik rûmî kapalı formları ile zemin ayırması yapılmıştır. Rûmî formlarının iç zemini altın, haricindeki zemin rengi ise laciverttir. Sûrebaşının konumu Resim 4.89a ve desen analizi Çizim 4.80’de paylaşılmıştır.

Resim 4.89. Mutaffifin sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 398a)

Çizim 4.80. Mutaffifin sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 398a)

Resim 4.89a. Mutaffifin sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 398a)

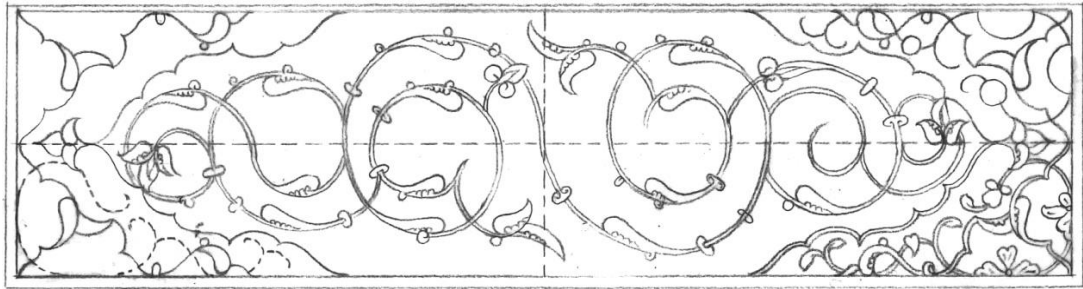

İnşikâk sûresi sûrebaşı

İnşikâk sûresi sûrebaşında zemin renklendirilmesinde lacivert renk hâkimdir (Resim 4.90 ve Resim 4.90a). İnce altın dendan ile yazı alanı şemse formunda belirlenmiştir. Yazı alanında zer-mürekkeple sûre bilgileri tek satır halinde yazılıdır. Tasarımda ters simetrik altın helezonik hat üzerinde rûmî motifleri kullanılarak yazı alanındaki boşluklar doldurulmuştur (Çizim 4.81). Yazı alanı dışında zemin rengi, lacivert olarak devam etmektedir. Kenar cetvellere bitişik yerleştirilen rûmî kapalı formlarının iç zemin renkleri ise altındır. Yazı alanında zemin rengi olan laciverte görülen ton farklılıkları, uygulama kaynaklı olduğu kanaati hakimdir. Ayrıca bu durum, yazı ile rûmî bezemenin yapıldıktan sonra zeminin renklendirildiğini göstermektedir.

Resim 4.90. İnşikâk sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 399a)

Çizim 4.81. İnşikâk sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 399a)

Resim 4.90a. İnşikâk sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 399a)

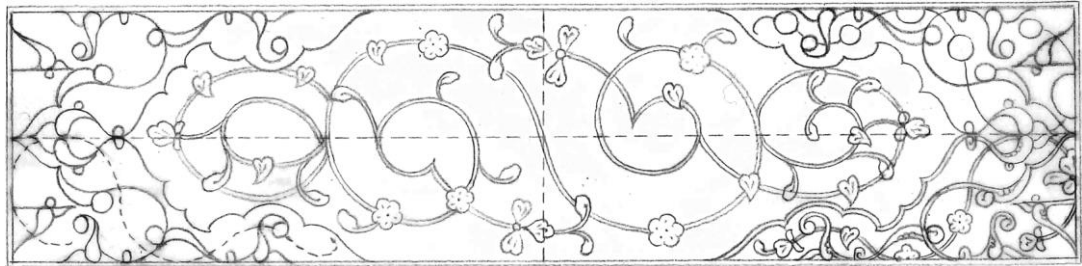

Burûc sûresi sûrebaşı

Mat altın zemine Burûc sûresi bilgileri beyaz renkle yazılıdır (Resim 4.91 ve Resim 4.91a). Yazı zemini ince parlak altın dendan ile şemse formunda belirlenmiştir. Yazı alanı, iki tarafına siyah tahrir çekilmiş, açık ton mavi ters simetrik helezonik bitkisel dallarla bezelidir. Tasarımda dallar üzerinde renkli hatayi grubu motifler görülmektedir (Çizim 4.82). Yazı alanı dışında şemsenin uçlarına yerleştirilen ortabağ motifinin iç zemini siyahtır. Yazı alanı dışında rûmî kapalı formları zemin ayırma motifi olarak kullanılmış ve iç zeminleri mat altındır. Haricinde kalan zemin ise laciverttir. Rûmî kapalı formlarının iç zeminlerindeki altında renk farklılığı görülmektedir.

Resim 4.91. Burûc sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 400a)

Çizim 4.82. Burûc sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 400a)

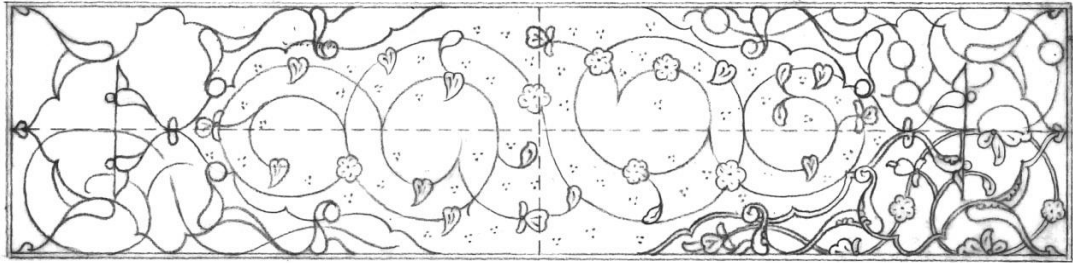
Resim 4.91a. Burûc sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 400a)

Târik sûresi sûrebaşı

Târik sûresinin başlığında ortada yer alan şemsenin içinde zer-mürekkeple sûre bilgileri mavi renkle tek satır olarak istif edilmiştir (Resim 4.92 ve Resim 4.92a). Yazı alanında zemin renginde kağıt rengi tercih edilmiş ve altın dendan ile şemse formunda hazırlanmıştır. Helezonik bitkisel hat, siyah renkli iplik formunda ve üzerindeki motifler renklidirler. Yazı alanı dışında şemsenin uçlarına ortabağ motifi yerleştirilmiş ve iç zemini siyahtır. İç zeminleri altın olan rûmî kapalı formları, zemin ayırma motifi olarak kullanılmıştır. Haricinde kalan zemin rengi ise laciverttir. Sûrebaşının desen analizi yapılmış ve Çizim 4.83’de gösterilmiştir.

Resim 4.92. Târik sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 400b)

Çizim 4.83. Târik sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 400b)

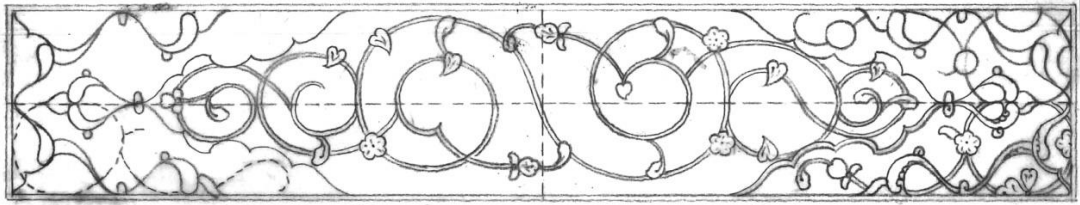
Resim 4.92a. Târik sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 400b)

A'lâ sûresi sûrebaşı

A'lâ sûresi sûrebaşının tezhibi Resim 4.93, sayfadaki konumu Resim 4.93a'da gösterilmiş ve desen tasarımı Çizim 4.84'de analiz edilmiştir. Altın dendanla ayrılan yazı zemininde sûre bilgileri; altın zemin üzerine, beyaz renkle yazılıdır. Üzerine renkli motiflerin yerleştirildiği açık ton mavi dallar yazı zeminindeki boşlukları doldurmaktadır. Ortabağ motifi ile oluşturulan salbeklerin içinde siyah renk görülmektedir. Yazı alanı dışında rûmî kapalı formları ile oluşan paftalarda zemin rengi altındır. Sûrebaşında diğer zeminler ise lacivertle renklendirilmiştir.

Resim 4.93. A'lâ sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 401a)

Çizim 4.84. A'lâ sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 401a)

Resim 4.93a. A'lâ sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 401a)

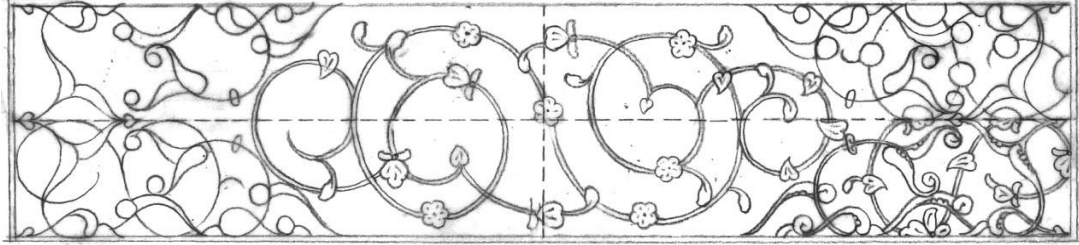

Gâşîye sûresi sûrebaşı

Rûmî motifiyle ayrılan yazı alanında Gâşîye sûresi bilgileri verilmiştir. Yazı, sûrebaşının merkezine zer-mürekkeple kaleme yazılmıştır (Resim 4.94). Yazı zemin rengi laciverttir. Yazı alanında boşluklarda ters simetrik helezonik bitkisel dallar üzerinde hatayi grubu motifler yer almaktadır. Sûrebaşında kenar cetvellere yaslı, yarım rûmî kapalı formlarının iç zemini, altındır. Sûrebaşında diğer zeminlerin tamamı da laciverttir. Mushaf'ın hat tasarımına göre iki nesih satır aralığına yapılan sûrebaşında (Resim 4.94a) kullanılan desen tasarımı Çizim 4.85'de verilmiştir.

Resim 4.94. Gâşîye sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 401b)

Çizim 4.85. Gâşîye sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 401b)

Resim 4.94a. Gâşîye sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 401b)

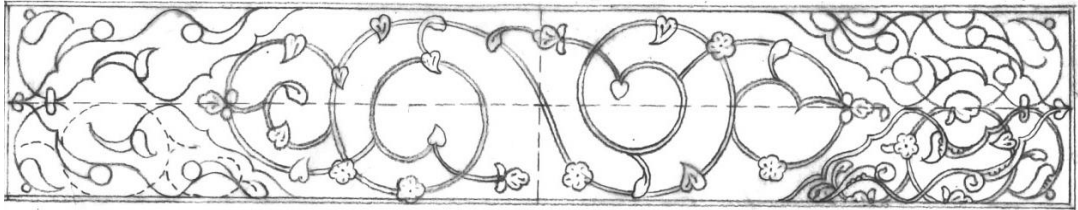

Fecr sûresi sûrebaşı

Kur'an-ı Kerim'de Fecr sûresi sûrebaşı tezhibi (Resim 4.95), nesih satırların olduğu bölümde yer almaktadır (Resim 4.95a). Altın zemine sûre bilgileri, beyaz renkle yazılıdır. Yazı zemini; ince parlak altın dendan ile şemse formunda belirlenmiştir. Yazı alanı iki tarafına siyah tahrir çekilmiş, beyaz helezonik bitkisel dallarla bezelidir. Dallar üzerinde renkli hatayi grubu motifler görülmektedir. Desen tasarımında yazı alanı dışında şemsenin iki ucunda rûmî kapalı formunun kullanıldığı salbek yer alır (Çizim 4.86). Kenar cetvellerine bitişik yarım rûmî kapalı formları ile salbek iç zeminleri altındır. Şemseyi çevreleyen zemin laciverttir. Sûrebaşında yazı alanı zemini yapıştırma altın olabilir. Diğer altın zeminlere kıyasla daha net ve parlaktır.

Resim 4.95. Fecr sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 402b)

Çizim 4.86. Fecr sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 402b)

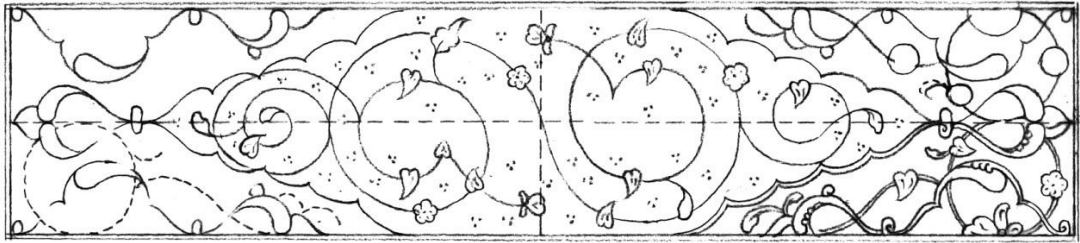
Resim 4.95a. Fecr sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 402b)

Beled sûresi sûrebaşı

Beled sûresinin başlığında merkezde yer alan şemsenin içinde zer-mürekkeple sûre bilgileri tek satır halinde istif edilmiştir (Resim 4.96, ve Resim 4.96a). Yazı zemini olarak tercih edilen kağıt zemin, altın dendan ile şemse formunda şekillendirilmiştir. Yazı alanında ters simetrik helezonik bitkisel hat, siyah renkli, iplik formundadır. Hatayi grubu motifler renklidir. Yazı alanı dışında şemsenin iki ucuna yerleştirilen ortabağ motifinin iç zemini siyahtır. Bu bölümde şemseyi çevreleyen zemin rengi laciverttir. Uzun kenarlara bitişik tasarlanan yarım rûmî kapalı formlarının iç zeminleri altındır. Kullanılan desen tasarımının analiz çizimi Çizim 4.87’de paylaşılmıştır.

Resim 4.96. Beled sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 403b)

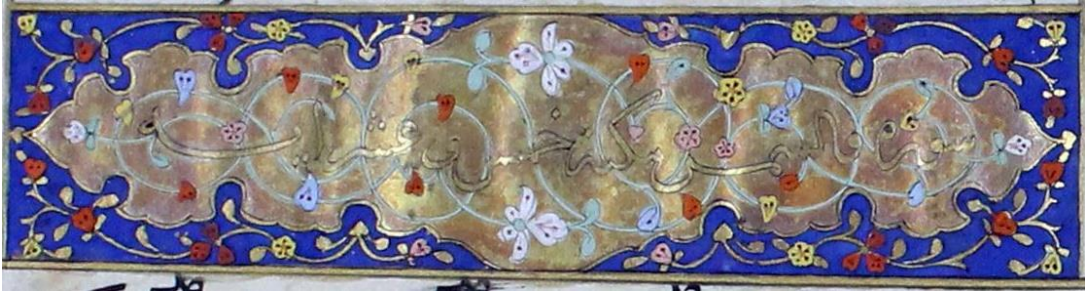
Çizim 4.87. Beled sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 403b)

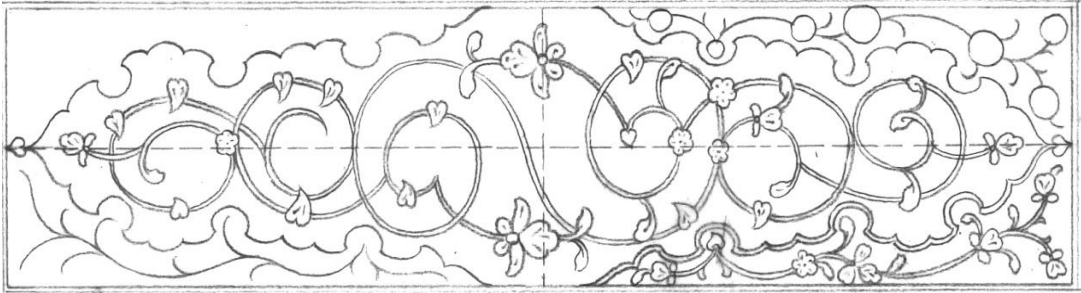
Resim 4.96a. Beled sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 403b)

Şems sûresi sûrebaşı

Tezhip kompozisyonunda sadece hatayi grubu motiflerin kullanıldığı Şems sûresi sûrebaşında, yazı alanı altın dendan ile şemse formunda oluşturulmuştur (Resim 4.97). Nesih satırlara denk gelen sûrebaşında, sûre bilgileri zer-mürekkeple kağıt zemine tek satır olarak yazılmıştır (Resim 4.97a). Yazı alanının bezemesinde ters simetrik helezonik hattın oluşturulduğu dallar ve basit yapraklar açık mavi tonda, diğer motifler ise renklidir. Ayrıca yazı alanındaki kompozisyon incelendiğinde; dal yönü kuralına riâyet edilmediği görülmektedir (Çizim 4.88). Yazı alanı dışında görülen bitkisel bezemede desenin başladığı yerde, Mushaf'ın tezyinatında sıkça tercih edilen kalp formundaki yaprak motifi kullanılmıştır. Zemin rengi laciverttir.

Resim 4.97. Şems sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 404a)

Çizim 4.88. Şems sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 404a)

Resim 4.97a. Şems sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 404a)

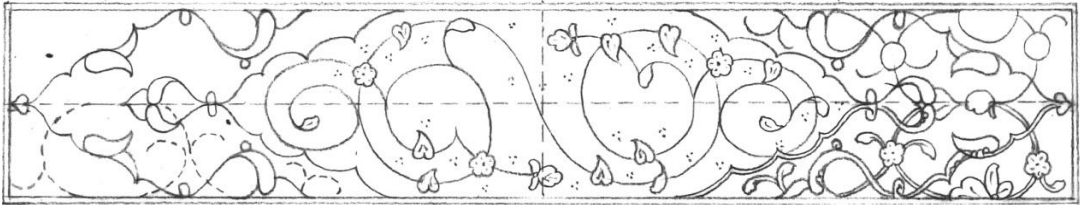

Leyl sûresi sûrebaşı

Leyl sûresinin başlığında, ortada yer alan şemsenin içinde, sûre bilgileri mavi renkle tek satır olarak istif edilmiştir (Resim 4.98). Yazı alanı zemininde, kağıt rengi tercih edilmiş ve altın dendan ile şemse formunda hazırlanmıştır. Helezonik bitkisel hat, siyah renkli iplik formunda ve üzerindeki motifler renklidirler. Yazı alanı dışında şemsenin uçlarına ortabağ motifi yerleştirilmiş ve iç zemini siyah renklidir. Kenar cetvellerine dayalı, iç zeminleri altın olan rûmî kapalı formları, zemin ayırma motifi olarak kullanılmıştır. Haricinde kalan zemin rengi ise laciverttir. Çizim 4.89’da desen analizi yapılan sûrebaşı, nesih satırların arasında yer almaktadır (Resim 4.98a).

Resim 4.98. Leyl sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 404b)

Çizim 4.89. Leyl sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 404b)

Resim 4.98a. Leyl sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 404b)

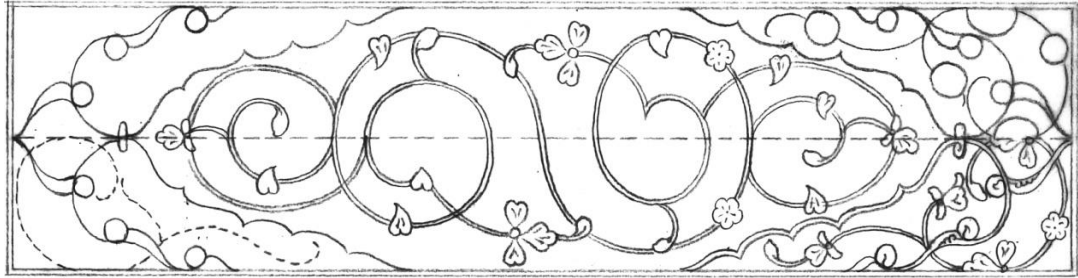

Duhâ sûresi sûrebaşı

Sûrebaşında Duhâ sûresi bilgileri tek satır halinde istif edilmiş ve altın zemine beyaz mürekkeple yazılmıştır (Resim 4.99). Yazı alanı ince parlak altın dendanla şemse formunda hazırlanmıştır. Yazı alanındaki bezemede, ters simetrik helezonik bitkisel dallarda kullanılan açık mavi ton fark edilmektedir. Üzerindeki hatayi grubu motifler ise renklidir. Yazı alanı dışında, kenar cetvellere bitişik yerleştirilen rûmî kapalı formları, farklı zemin rengi kullanılmasına izin vermektedir. Bu formların iç zeminlerini boyamada altın kullanılmıştır. Şemseyi çevreleyen zemin lacivert renktedir. Mushaf genelinde tezyinata görülen, bazı motiflerin diğer motiflere kıyasla daha büyük olması durumu, bu bezemede de görülmektedir. Çizim 4.90'da desen çizimi analiz edilen sûrebaşı iki nesih satır aralığındadır (Resim 4.99a).

Resim 4.99. Duhâ sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 405a)

Çizim 4.90. Duhâ sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 405a)

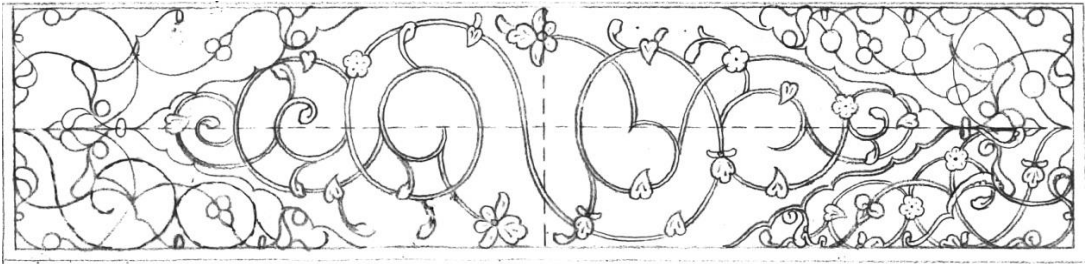
Resim 4.99a. Duhâ sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 405a)

İnşirâh sûresi sûrebaşı

Yazı alanını ayırmada ince altın dendan kullanılan sûrebaşında, İnşirâh sûresi bilgileri tek satır halinde istiflenmiştir. Zer-mürekkeple kaleme alınan yazının alanında, zemin rengi laciverttir. Klasik renkli tarz tezhip tekniğinin uygulandığı bezemede bitkisel helezonik dalların üzerindeki hatayi grubu motifler renklidir. Yazı alanı dışında, yazı alanını çevreleyen zemin rengi de lacivert olduğu için ilk bakışta yazı alanını ayıran dendan tam olarak seçilememektedir (Resim 4.100). Tasarımda yazı alanı dışında rûmî kapalı formları zemin ayırmada kullanılmış ve iç zeminlerinde mat altın uygulanmıştır. Zemine altın uygulanan paftalarda renk farklılığı görülmektedir. Sûrebaşı tezhibi sülüs satırda görülmektedir (Resim 4.100a). Sûrebaşı tezhibi desen analizi Çizim 4.91’de paylaşılmıştır.

Resim 4.100. İnşirâh sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 405a)

Çizim 4.91. İnşirâh sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 405a)

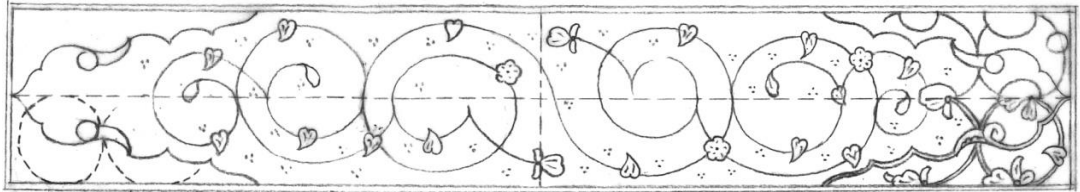
Resim 4.100a. İnşirâh sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 405a)

Tîn sûresi sûrebaşı

Tîn sûresi sûrebaşı bölümü Mushafın sayfa tasarımına göre bir nesih satır aralığına denk gelmiştir (Resim 4.101 ve Resim 4.101a). Zer-mürekkeple sûre bilgilerinin verildiği yazı alanını ayırmada, rûmî ve bitkisel kompozisyona ait dalların her ikisinde kullanılmıştır. Oluşan şemse formulu yazı alanında, zemin kağıt rengindedir. Bitkisel helezonik dallar altınla iplik formunda çizilmiş ve üzerine renkli hatayi grubu motifler yerleştirilmiştir. Şemsenin uçlarında oluşan paftalarda zemin altındır. Haricinde kalan zeminler ise laciverttir. Desen çizimi Çizim 4.92’de verilmiştir.

Resim 4.101. Tîn sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 405b)

Çizim 4.92. Tîn sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 405b)

Resim 4.101a. Tîn sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 405b)

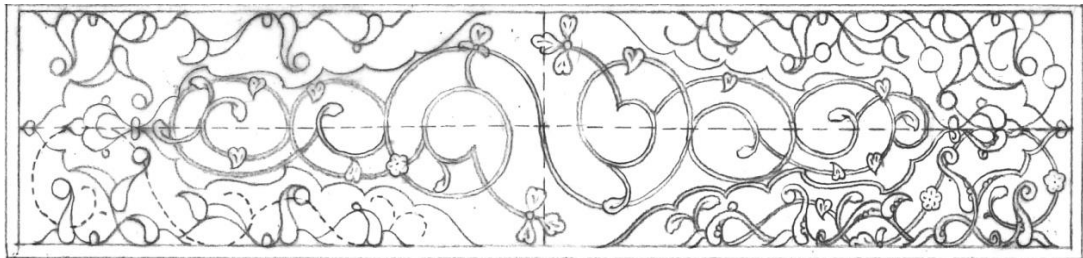

Alak sûresi sûrebaşı

Alak sûresi bilgileri tek satır halinde istif edilmiş ve altın zemine beyaz mürekkeple yazılmıştır. Yazı alanı, ince parlak altın dendanla şemse formunda hazırlanmıştır (Resim 4.102 ve Resim 4.102a). Yazı alanındaki bezemede helezonik bitkisel dallarda kullanılan açık mavi ton farkedilmektedir. Dallardaki motiflerde mavi, beyaz ve turuncu renkler görülmektedir. Yazı alanı dışında şemsenin iki ucuna yerleştirilen ortabağ motiflerinin iç zemini siyahtır. Tasarımın bu bölümünde kenar cetvellere yerleştirilen rûmî kapalı formları, farklı zemin rengi kullanılmasına izin vermektedir (Çizim 4.93). Bu formların iç zeminleri altındır. Şemseyi çevreleyen zemin ise lacivert renktedir. Mushaf genelinde tezyinata görülen, diğer motiflere kıyasla daha büyük motifler, yazı alanında görülmektedir.

Resim 4.102. Alak sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 405b)

Çizim 4.93. Alak sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 405b)

Resim 4.102a. Alak sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 405b)

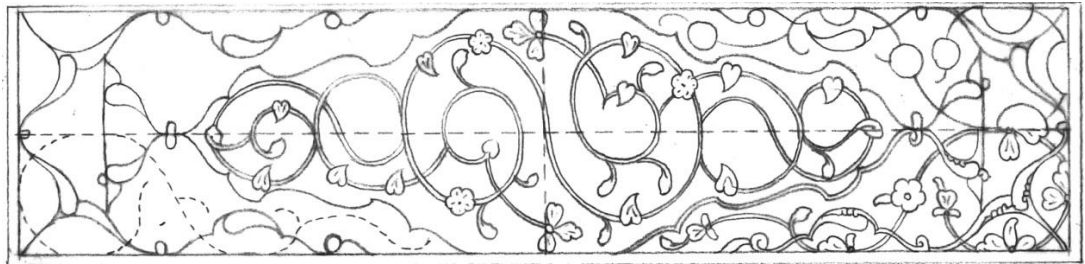

Kadir sûresi sûrebaşı

Kadir sûresi bilgileri, sûrebaşında merkeze yerleştirilen şemse formunun içinde verilmiştir. Yazı alanını ayırmada altın dendan kullanılmış ve zemin rengi laciverttir (Resim 4.103 ve Resim 4.103a). Zer-mürekkeple kaleme alınan yazının çevresinde oluşan boşluklara, ters simetrik helezonik bitkisel dallar yerleştirilmiştir. Dalların üzerinde ise hatayi grubu motifler görülmektedir. Yazı alanı dışında, şemsenin ucuna siyah iç zeminli ortabağ motifi konulmuştur. Yazı alanını çevreleyen zemin rengide, yazı alanında olduğu gibi laciverttir. Dolayısıyla şemseyi oluşturan altın dendan, yazı ve bitkisel dalların arasında ilk bakışta tam olarak ayırt edilememektedir. Dış cetvellere bitişik tasarlanan rûmî kapalı formları zemin ayırmada kullanılmış ve iç zeminleri altındır. Desen analizi Çizim 4.94’de gösterilmiştir.

Resim 4.103. Kadir sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 406a)

Çizim 4.94. Kadir sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 406a)

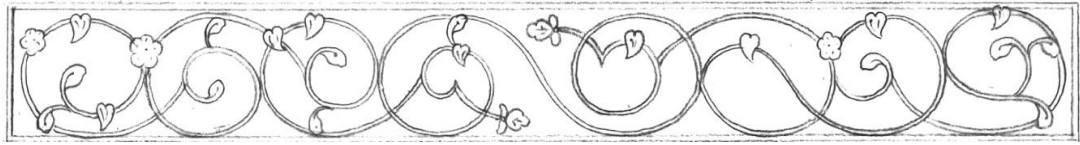
Resim 4.103a. Kadir sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 406a)

Beyyine sûresi sûrebaşı

Beyyine sûresi sûrebaşı tezhibinde herhangi bir zemin ayırmasının yapılmadığı bir tasarım mevcuttur (Resim 4.104). Mushaf'ta tek nesih satır aralığındadır (Resim 4.104a). Mat altın zemin üzerine, beyaz renkle, sûre bilgileri satır boyunca yazılmıştır. İki tarafına siyah tahrir çekilmiş açık mavi renk tonunda, bitkisel helezonik dalların üzerine hatayi grubu motifler kullanılarak yazı alanı bezenmiştir. Motiflerde turuncu, mavi, sarı, pembe ve beyaz renkler kullanılmıştır. Ayrıca desen tasarımında, dal yönü kuralına riâyet edilmediği görülmektedir. İnce altın bir cetvel, sûrebaşını çerçevelemektedir. Desen çizimi Çizim 4.95'de gösterilmiştir.

Resim 4.104. Beyyine sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 406b)

Çizim 4.95. Beyyine sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 406b)

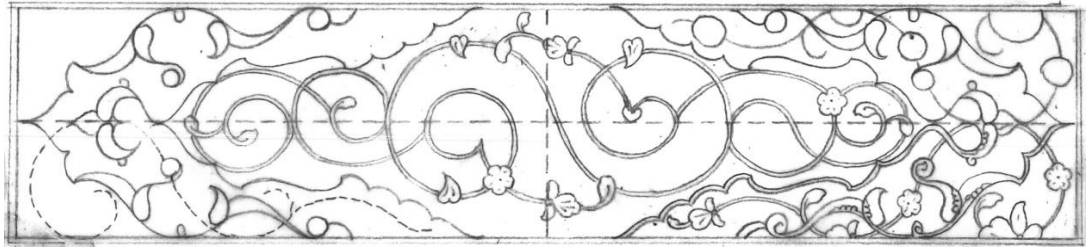
Resim 4.104a. Beyyine sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 406b)

Zilzâl sûresi sûrebaşı

Kur'an-ı Kerim'de Zilzâl sûresi sûrebaşı tezhibi (Resim 4.105), nesih satırların olduğu bölümde yer almaktadır (Resim 4.105a). Sûrebaşının desen analizi Çizim 4.96'da paylaşılmıştır. Zilzâl sûresi bilgileri; tek satır halinde istiflenmiş ve altın zemine beyaz mürekkeple yazılmıştır. Yazı alanı turuncu dendanla şemse formunda hazırlanmıştır. Yazı alanındaki bezemede bitkisel dallarda açık mavi renk tonu görülmektedir. Motiflerde ise mavi, beyaz, pembe ve sarı renkler tercih edilmiştir. Yazı alanı dışında, kenar cetvellere bitişik tasarlanan rûmî kapalı formları, farklı zemin rengi kullanılmasına izin vermekte ve bu formların iç zeminleri altınla boyanmıştır. Lacivert zemin ise şemseyi çevrelemektedir.

Resim 4.105. Zilzâl sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 407a)

Çizim 4.96. Zilzâl sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 407a)

Resim 4.105a. Zilzâl sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 407a)

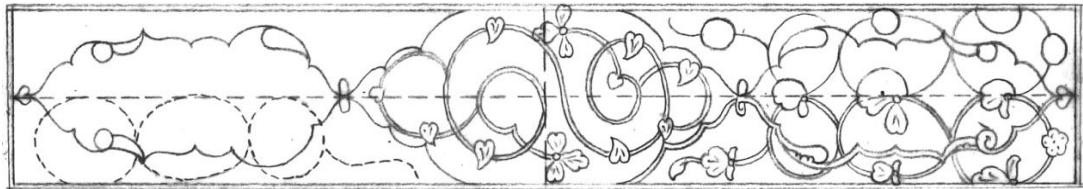

Âdiyât sûresi sûrebaşı

Mushaf'ın 407b varağında bulunan iki sûrebaşından birincisi Âdiyât sûresine aittir. Sûrebaşında salbeklerin şemseye oranla, büyük tercih edildiği görülmektedir (Resim 4.106). Dendanla oluşturulan şemse formunun içerisinde, zer-mürekkeple sûre bilgileri verilmiştir. Yazı alanında oluşan boşluklarda, bitkisel dallar ve üzerindeki hatayı grubu motifler görülmektedir. Yazı alanının iki tarafında simetrik, rûmî hatıyla oluşturulmuş salbekler dikkati çekmektedir. Şemse ve salbeklerin haricinde zemin altındır. Altın zeminde renk farklılığı görülmektedir. Sûrebaşı Mushaf'ın hat tasarımına göre bir nesih satır aralığına denk gelmiştir (Resim 4.106a). Buna rağmen sûrebaşında zemin paftalaması yapılmış desen tasarımı görülmektedir (Çizim 4.97).

Resim 4.106. Âdiyât sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 407b)

Çizim 4.97. Âdiyât sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 407b)

Resim 4.106a. Âdiyât sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 407b)

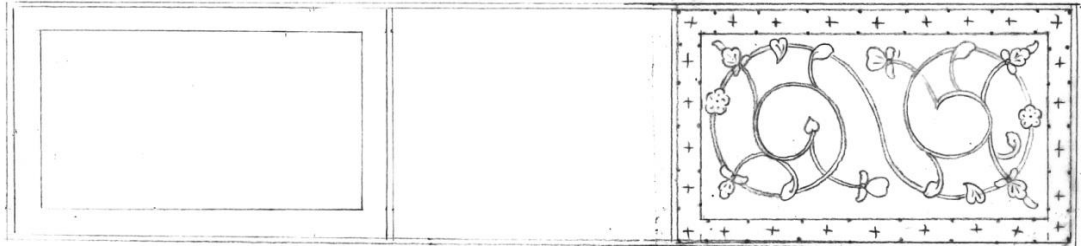

Kâria sûresi sûrebaşı

Kâria sûresi sûrebaşının ortasında, bir önceki sûre olan Âdiyât sûresinin son kelimesi “el-Habîr” yazılıdır. Bu nedenle Kâria sûresi sûre bilgileri ikiye pay edilerek yazılmıştır. Yazı altın zemin üzerine beyaz mürekkeple yazılmıştır. Yazının çevresindeki boşluklarda ters simetrik helezonik bitkisel dallar ve üzerinde hatayı grubu motifler görülmektedir. Her iki yazı alanını da lacivert bir pervaz çerçeve içine almaktadır. Bu pervazın üzerine beyaz renkle “+” işareti işlenmiştir. Her iki kısımda aynı desen tasarımına sahiptir. Sûre bilgilerinin pay edilerek yazıldığı iki kısmı, ince altın bir cetvel birleştirmektedir (Resim 4.107). Sülüs satıra denk gelen sûrebaşının (Çizim 4.107a), desen analizi Çizim 4.98’de paylaşılmıştır.

Resim 4.107. Kâria sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 407b)

Çizim 4.98. Kâria sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 407b)

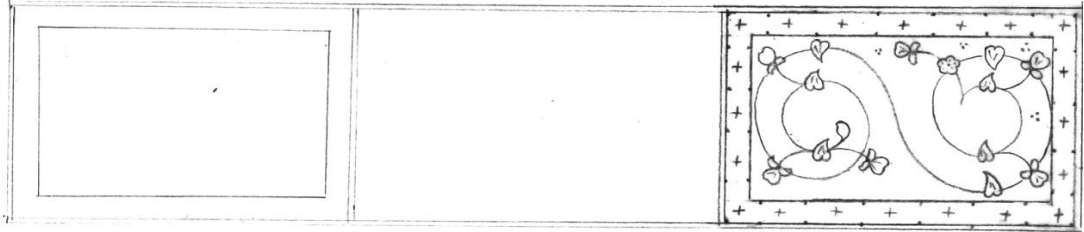
Resim 4.107a. Kâria sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 407b)

Tekâsür sûresi sûrebaşı

Tekâsür sûresi sûrebaşında, Kâria sûresi sûrebaşına benzer bir tasarım görülmektedir. Sûrebaşının ortasında önceki sûre olan Kâria sûresinin son kelimesi “Hâmiyetün” yazılıdır. Bu nedenle sûre bilgileri ikiye pay edilerek kâğıt zemine zer-mürekkeple yazılmıştır. Yazının çevresinde bulunan boşluklarda, ters simetrik helezonik bitkisel dallar ve üzerinde hatayi grubu motifler görülmektedir. Yazı alanını lacivert pervazla çerçeve içine almaktadır. Bu pervaz üzerine beyaz renkle “+” işareti işlenmiştir. Her iki kısımda aynı desen tasarımına sahiptir. Sûre bilgilerinin pay edilerek yazıldığı iki kısmı, ince altın bir cetvel birleştirmektedir (Resim 4.108). Sülüs satıra denk gelen sûrebaşının (Çizim 4.108a), desen analizi Çizim 4.99’da gösterilmiştir.

Resim 4.108. Tekâsür sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 408a)

Çizim 4.99. Tekâsür sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 408a)

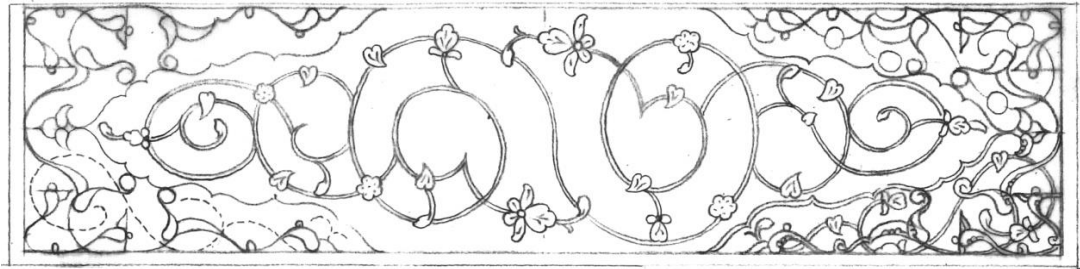
Resim 4.108a. Tekâsür sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 408a)

Asr sûresi sûrebaşı

Sûrebaşında Asr sûresinin bilgileri ince altın bir dendanla oluşturulan yazı alanında verilmiştir (Resim 4.109 ve Resim 4.109a). Altın zemin üzerine beyaz renkle kaleme alınan yazının çevresinde ters simetrik bitkisel helezonlar açık ton mavi renktedir. Helezonların üzerine yerleştirilen hatayi grubu motiflerde renklidir. Yazı alanında desen tasarımında dal yönü kuralına riâyet edilmeyen yaprak çıkışları görülmektedir (Çizim 4.100). Yazı alanı dışında şemseyi çevreleyen zemin laciverttir. Dış cetvellere dayalı olarak tasarlanan rûmî kapalı formlarının ayırdığı zemin rengi altındır. Altın zeminli paftalarda köşelere yerleştirilen simetrik ortabağ motiflerinin iç zeminin de laciverttir. Sûrebaşında altının laciverte oranla, hâkim olmasıyla beraber, altın zeminde renk farklılığı görülmektedir.

Resim 4.109. Asr sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 408a)

Çizim 4.100. Asr sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 408a)

Resim 4.109a. Asr sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 408a)

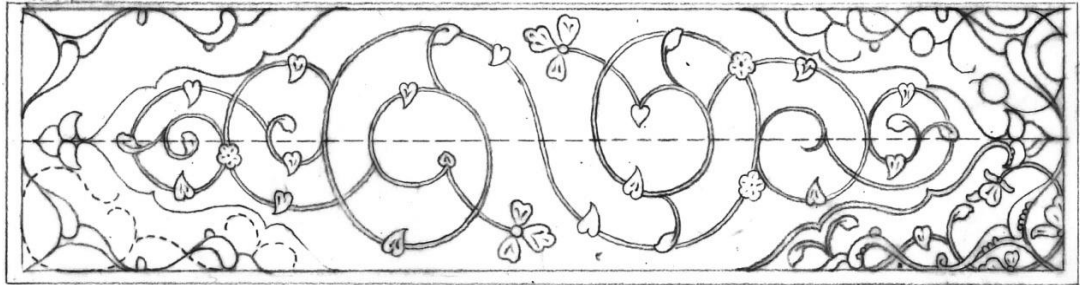

Hümeze sûresi sûrebaşı

Sûrebaşı tezhibinin merkezinde; altın dendanla şemse formunda ayrılan yazı zemininde Hümeze sûresi bilgileri, altın zemin üzerine beyaz renkle yazılmıştır. Sûrebaşının tezhibi Resim 4.110, sayfadaki konumu Resim 4.110a ve desen analizi Çizim 4.101'de paylaşılmıştır. Üzerine renkli hatayı grubu motiflerin yerleştirildiği beyaz dallar yazı zeminindeki boşlukları doldurmaktadır. Yazı alanı dışında; rûmî kapalı formlarıyla köşelerde oluşan paftalarda zemin rengi altındır. Şemseyi çevreleyen ve köşelerdeki küçük paftaların zeminleri laciverttir.

Resim 4.110. Hümeze sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 408b)

Çizim 4.101. Hümeze sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 408b)

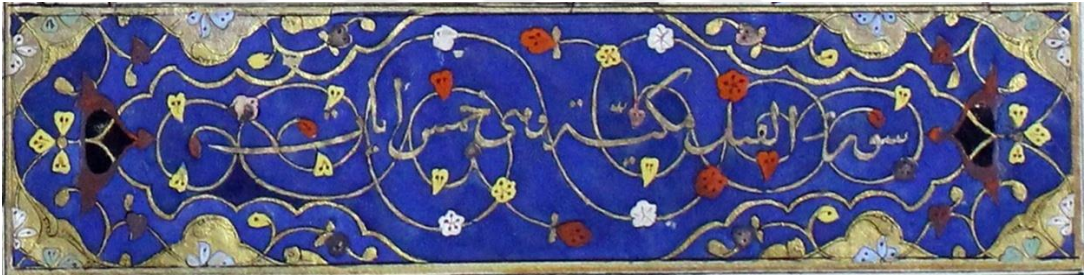

Resim 4.110a. Hümeze sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 408b)

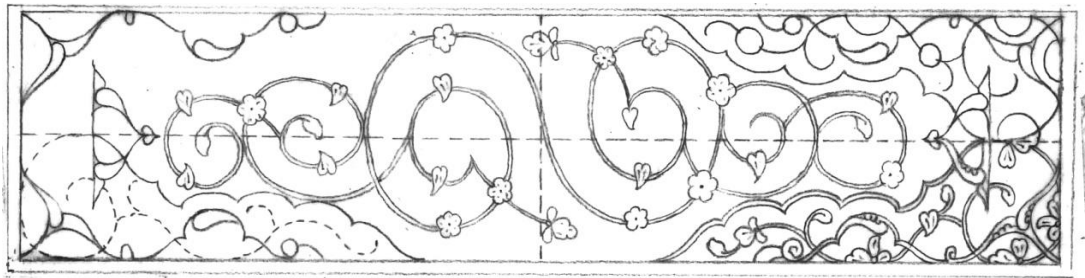

Fîl sûresi sûrebaşı

Kur'an-ı Kerim'de 408b varağında, Fîl sûresinin sûrebaşı Mushaf'ın sayfa tasarımına göre sayfanın sonundaki sülüs satıra denk gelmiştir (Resim 4.111 ve Resim 4.111a). Sûrebaşında ince altın dendan ile ayrılan yazı alanında sûre bilgileri verilmiştir. Zemin rengi laciverttir. Zer-mürekkeple yazılan sûre bilgilerinin çevresinde ters simetrik helezonik bitkisel dallarla bezeme yapılmıştır. Altın, turuncu, beyaz ve sarı renkler hatayı grubu motiflerde kullanılmıştır. Yazı alanı dışında şemsenin ucundan bitkisel dallar devam etmektedir. Ayrıca şemsenin uç kısmına yerleştirilen turuncu ortabağ motifinin iç zemini siyahtır. Yazı alanını çevreleyen zemin rengi de laciverttir. Rûmî kapalı formlarıyla ayrılan zeminde ise, mat altın görülmektedir. Köşelerde yer alan küçük paftalarda yine lacivert renkle bezenmiştir. Lacivert rengin hâkim olduğu sûrebaşının desen incelemesi Çizim 4.102'de analiz edilmiştir.

Resim 4.111. Fîl sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 408b)

Çizim 4.102. Fîl sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 408b)

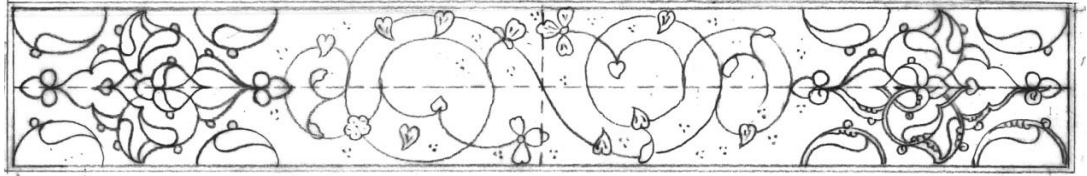
Resim 4.111a. Fîl sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 408b)

Kureyş sûresi sûrebaşı

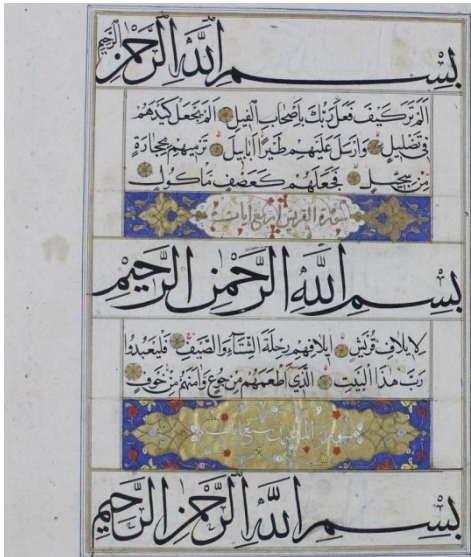
Kureyş sûresi sûrebaşında, kâğıt zemine sûre bilgileri zer-mürekkeple verilmiştir (Resim 4.112). Mushaf'ta tek satır nesih aralığında yer alan sûrebaşında yazı zemini paftalanmıştır (Resim 4.112a). Yazı alanı altın dendanla belirlenmiş ve boşluklarda ters simetrik, helezonik bitkisel dallar bulunmaktadır. Dalların üzerinde renkli hatayı grubu motifler yer almaktadır. Yazı alanı dışındaki desen tasarımında sadece rûmî motifi kullanılmıştır (Çizim 4.103). Şemsenin uçlarına yerleştirilmiş rûmî motifleriyle hazırlanmış dörtgen, kapalı formlar görülmektedir. Bu formlarda zeminle beraber motifler de altındır. Haricinde kalan zeminler ise laciverttir.

Resim 4.112. Kureyş sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 409a)

Çizim 4.103. Kureyş sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 409a)

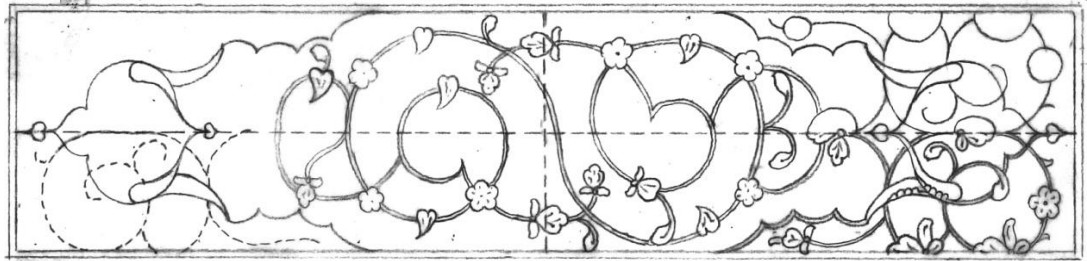
Resim 4.112a. Kureyş sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 409a)

Maûn sûresi sûrebaşı

Kur'an-ı Kerîm'de Maûn sûresi sûrebaşı tezhibi Resim 4.113, sayfadaki konumu ise Resim 4.113a'da gösterilmiştir. Desen analizi ise Çizim 4.104'de verilmiştir. Rûmî motifiyle ayrılan yazı alanında Maûn sûresi bilgileri verilmiştir. Beyaz mürekkeple kaleme alınan yazının zeminini mat altındır. Yazı alanında boşluklarda ters simetrik helezonik bitkisel dallar üzerinde, hatayi grubu motifler yer almaktadır. Ayrıca yazı alanı dışında bezemede görülen bitkisel dallar, yazı alanı içinde de devam etmektedir. Yazı alanı dışında lacivert zeminde sadece bitkisel bezeme görülmektedir.

Resim 4.113. Maûn sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 409a)

Çizim 4.104. Maûn sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 409a)

Resim 4.113a. Maûn sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 409a)

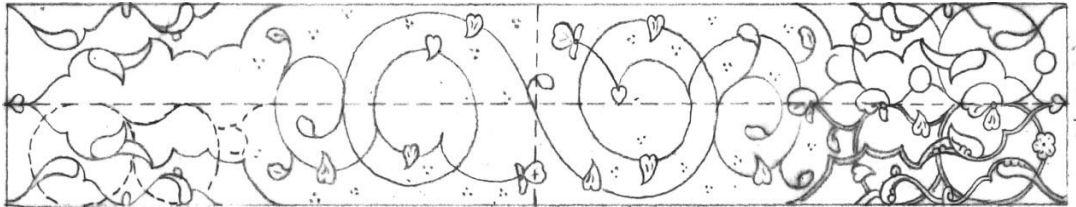

Kevser sûresi sûrebaşı

Kevser sûresi sûrebaşında, kâğıt zemine sûre bilgileri zer-mürekkeple kaleme alınmıştır (Resim 4.114). Mushaf'ta nesih satırlara denk gelmiştir (Resim 4.114a). Yazı alanı rûmî motifiyle belirlenmiş ve boşluklarda helezonik bitkisel dallar bulunmaktadır. Dallar siyah renkli ve iplik formundadır. Dalların üzerinde ise renkli hatayi grubu motifler yer almaktadır. Ayrıca yazı alanı dışındaki bitkisel bezemeye ait dallar, şemse formunun içinden devam etmekte olduğu için, bu dalların da sınırladığı lacivert zeminli paftalar yazı zemininin iki tarafında yer almaktadır. Yazı alanı dışında diğer zeminler altındır ve zeminde renk farklılıkları mevcuttur. Ayrıca lacivert zeminlerde de yıpranma görülmektedir. Desen incelemesi Çizim 4.105'de sunulmuştur.

Resim 4.114. Kevser sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 409b)

Çizim 4.105. Kevser sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 409b)

Resim 4.114a. Kevser sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 409b)

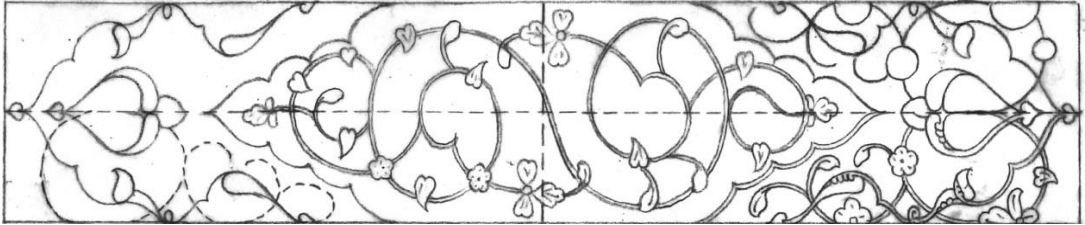

Kâfirûn sûresi sûrebaşı

İnce altın bir dendanla ayrılan şemse formlu zeminde Kâfirûn sûresinin bilgileri yazılıdır (Resim 4.115). Sûrebaşının Mushaf'taki konumu Resim 4.115a'da gösterilmiştir. Zer-mürekkeple kaleme alınan yazının, zemin rengi de altındır. Yazı alanında ters simetrik helezonik bitkisel dallar açık ton mavi rengindedir. Yazı alanı dışında şemsenin iki ucunca yerleştirilen, iç zemini siyah, ortabağ motifleri dikkati çekmektedir. Şemseyi çevreleyen zemin laciverttir. Dış cetvellere dayalı olarak tasarlanan rûmi kapalı formlarının rengi altın olduğu gibi, ayırdığı zeminlerin rengi de altındır. Sûrebaşı bezemesinde altın zeminlerde renk farklılığı görülmektedir. Desen analiz çizimi yapılmıştır (Resim 4.106).

Resim 4.115. Kâfirûn sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 409b)

Çizim 4.106. Kâfirûn sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 409b)

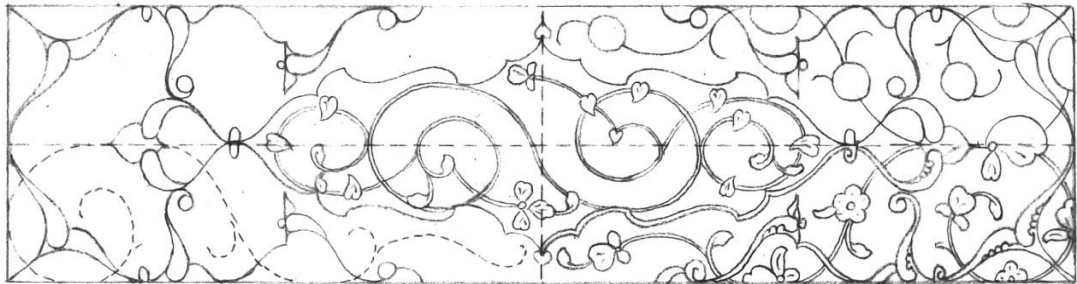
Resim 4.115a. Kâfirûn sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 409b)

Nasr sûresi sûrebaşı

Nasr sûresi sûrebaşında yazı zemini turuncu renkli dendan ile şemse formunda şekillendirilmiştir (Resim 4.116). Nesih satırların arasında yer alan sûrebaşında, mat altın zemine beyaz mürekkeple sûre bilgileri tek satır olarak istif edilmiştir (Resim 4.116a). Beyaz renkli bitkisel helezonlar ve üzerine yerleştirilen motifler yazı alanını doldurmaktadır. Yazı alanı dışında şemsenin uçlarına agraf motifleriyle bağlanan ortabağ motifi, salbek görevini taşımaktadır. Şemseyi çevreleyen zemin lacivert renktedir. Zemin ayırmada rûmî kapalı formları kullanılmıştır. Zeminde mat, rûmi motiflerinde ise parlak altının kullanıldığı görülmektedir. Ortabağ motiflerinde ise iç zemin siyahtır. Desen tasarımı incelenmiş ve Çizim 4.107’de sunulmuştur.

Resim 4.116. Nasr sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 410a)

Çizim 4.107. Nasr sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 410a)

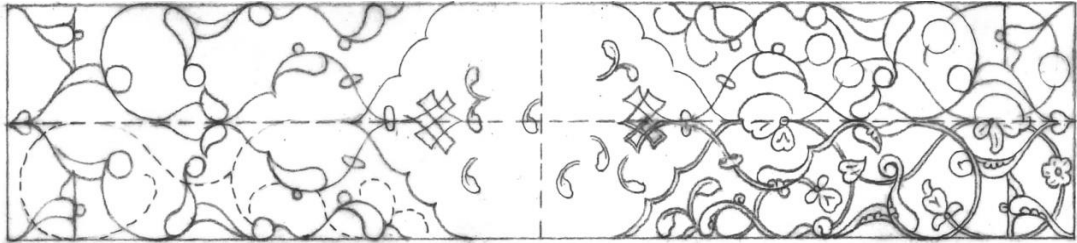
Resim 4.116a. Nasr sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 410a)

Mesed (Tebbet) sûresi

Sûrebaşının merkezinde altın dendanla ayrılan yazı alanında, Mesed (Tebbet) sûresi bilgileri üç satır olarak istif edilmiştir (Resim 4.117). Desen analizi Çizim 4.108'de yapılan sûrebaşı, Mushaf'ta nesih satırların arasındadır (Resim 4.117a). Yazı alanında zemin rengi laciverttir. Yazının çevresinde serbest yerleştirilmiş, basit yaprak motifleri görülmektedir. Ayrıca yazının iki tarafına yerleştirilen siyah zeminli, altın renkli düğüm motifleri dikkati çekmektedir. Yazı alanı dışında rûmî kapalı formları kullanılarak, altın zeminli paftalar oluşturulmuştur. Bu paftaların arasında bitkisel dallar da görülmektedir. Sûrebaşı tezhibinde genel zemin laciverttir. Lacivert zeminde yıpranma belirgindir.

Resim 4.117. Mesed (Tebbet) sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 410)

Çizim 4.108. Mesed (Tebbet)sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 410a)

Resim 4.117a. Mesed (Tebbet) sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 410a)

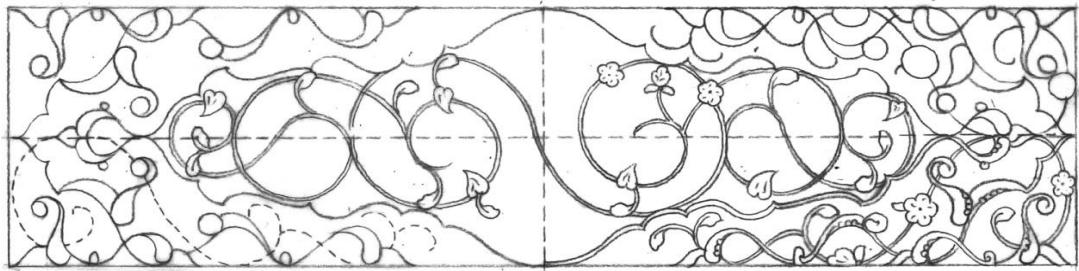

İhlâs sûresi sûrebaşı

Yazı zemini turuncu dendan ile şemse formunda hazırlanan sûrebaşında; İhlâs sûresi bilgileri üç satır halinde istif edilmiştir (Resim 4.118). 410b varağında yer alan sûrebaşı, iki nesih satır aralığındadır (Resim 4.118a). Altın zemin üzerinde mavi renkli ters simetrik helezonik bitkisel dallar ve üzerine yerleştirilen motifler yazı alanını doldurmaktadır. Ayrıca yazı alanı desen tasarımı, dal yönü kuralına riâyet edilmediği görülen yaprak çıkışları mevcuttur. Ayrıca yazı zemininde görülen altın, yapıştırma altın olabilir. Tasarımda yazı alanı dışında, şemsenin uçlarına yerleştirilen ortabağ motifi, salbek görevini taşımaktadır (Çizim 4.109). Şemseyi çevreleyen zemin lacivert renktedir. Zemin ayırmada rûmî kapalı formları kullanılmıştır. Zeminde mat, rûmî motiflerinde ise parlak altının kullanıldığı görülmektedir.

Resim 4.118. İhlâs sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 410b)

Çizim 4.109. İhlâs sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 410b)

Resim 4.118a. İhlâs sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 410b)

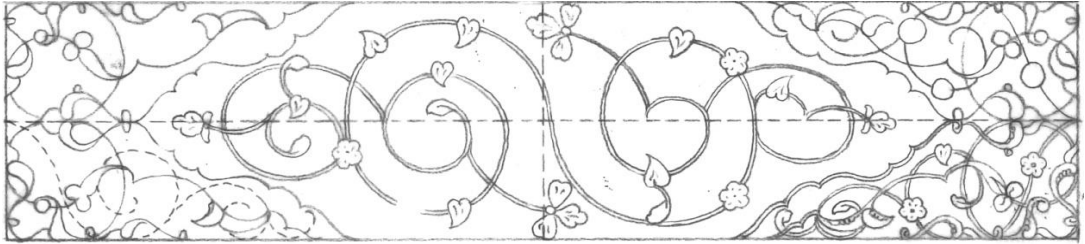

Felak sûresi sûrebaşı

Sûrebaşı bölümünün merkezinde altın dendan ile ayrılmış yazı alanında Felak sûresi sûre bilgileri yazılıdır (Resim 4.119). Yazıda zer-mürekkep kullanılmıştır. Lacivert zeminli yazı alanında; boşluklarda üzerine hatayi grubu motiflerin yerleştirildiği altın renkli bitkisel dallar görülmektedir. İç zemini lacivert renkli ortabağ motifi, yazı alanının iki ucuna düğüm motifiyle birleştirilmiştir. Yazı alanı dışında; rûmî kapalı formlarıyla zemin rengi paftalanmıştır. Yazı alanını çevreleyen zemin altın, diğer zeminler laciverttir. Diğer sûrebaşı tezhiplerinde de görüldüğü üzere altının, zemin boyamada mat, rûmî ve bitkisel kompozisyona ait dallarda parlak hali kullanılmıştır. Altın zeminlerde renk değişimleri mevcuttur. Çizim 4.10'da deseni analiz edilen sûrebaşı, Mushaf'da nesih satırların arasındadır (Resim 4.119a).

Resim 4.119. Felak sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 410b)

Çizim 4.110. Felak sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 410b)

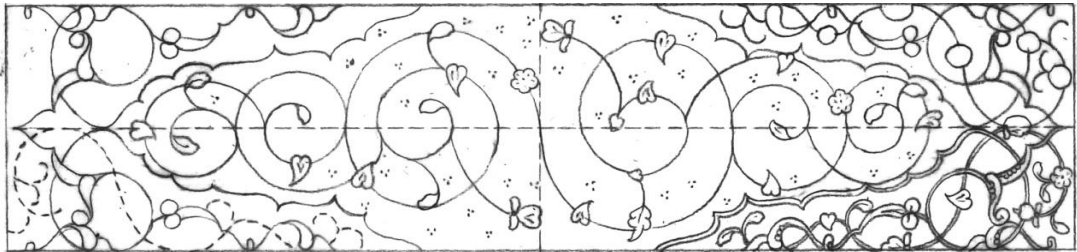
Resim 4.119a. Felak sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 410b)

Nâs sûresi sûrebaşı

Sûrebaşının merkezine yerleştirilen şemsenin içinde zer-mürekkeple Nâs sûresinin bilgileri tek satır halinde yazılıdır (Resim 4.120). 411a varağında nesih satırların arasında yer alan (Resim 4.120a) sûrebaşının deseni de incelenmiştir (Çizim 4.111). Yazı zemini olarak tercih edilen kağıt zemin, altın dendanla belirlenmiştir. Yazı alanını altın kullanılarak çizilen iplik formundaki helezonlar doldurmaktadır. Ters simetrik bitkisel dalların üzerindeki motifler, renklidir. Yazı alanı dışında şemseyi çevreleyen zemin laciverttir. Zemin rengi ayırmada, rûmi kapalı formları kullanılmış ve iç zeminleri altındır. Mat altın zeminde, parlak altın ise dendan, rûmi ve bitkisel dallarda görülmektedir. Uzun kenarlara yaslı, yarım ortabağ motiflerinin iç zemini laciverttir. Lacivert zeminlerde renk kaybı görülmektedir.

Resim 4.120. Nâs sûresi sûrebaşı tezhibi, (v. 411a)

Çizim 4.111. Nâs sûresi sûrebaşı tezhibi desen analizi, (v. 411a)

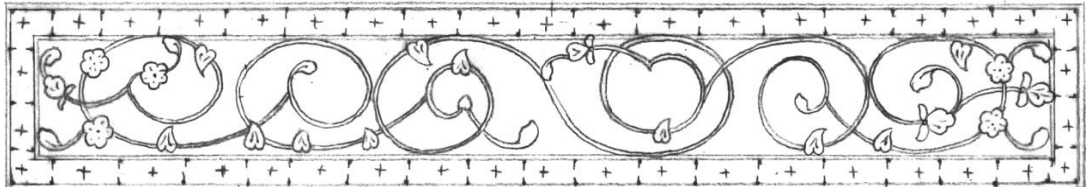
Resim 4.120a. Nâs sûresi sûrebaşı tezhibinin sayfadaki konumu, (v. 411a)

Kur'an-ı Kerîm'de başlık tezhibi

Kur'an-ı Kerîm'in 411a varağında Nâs sûresinden sonra yer alan başlık tezhibinin içinde tam satır halinde “Temme Kelâmullahi'l Meliki'l Mecîd” metni yazılmıştır. Anlamı “Övülmüş, mülkün sahibi olan, Allah'ın Kelâmı tamamlandı” şeklinde çevrilmiştir (Resim 4.121). Yazı mat altın zemin üzerine, beyaz renkle yazılmıştır. İki tarafına siyah tahrir çekilmiş beyaz bitkisel helezonların üzerine, hatayi grubu motifler kullanılarak yazı alanı bezenmiştir. Başlık tezhibi lacivert pervazla çerçeve içine alınmıştır. İki tarafına ince altın cetvelin çekildiği lacivert pervazın üzerine beyaz renkle “+” işareti işlenmiştir. Başlık tezhibi desen incelemesi Çizim 4.112 ve sayfadaki konumu ise Resim 4.121a'da verilmiştir.

Resim 4.121. Kur'an-ı Kerîm'de başlık tezhibi (v. 411a)

Çizim 4.112. Kur'an-ı Kerîm'de başlık tezhibi analizi (v. 411a)

Resim 4.121a. Kur'an-ı Kerîm'de başlık tezhibinin sayfadaki yeri, (v. 411a)

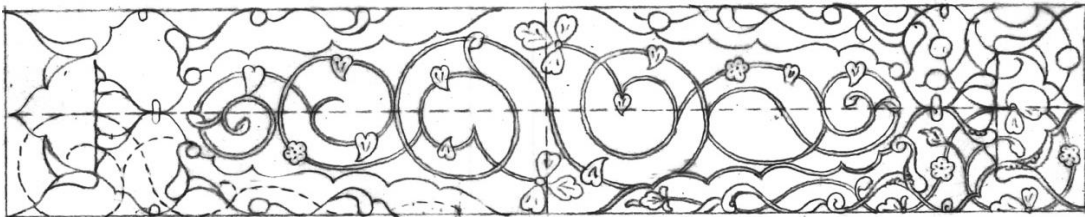

Hatim duası başlık tezhibi

Kur'an-ı Kerim'in 412a varağında yer alan başlık tezhibinin içinde tam satır halinde “Hazâ duâi hatmi'l Kur'ân” yazılıdır (Resim 4.122). Yazı alanını ayırmada ince altın dendan kullanılmıştır. Zer-mürekkeple kaleme alınan yazının alanında, zemin rengi laciverttir. Yazı alanındaki boşluklarda ters simetrik, helezonik, bitkisel dalların üzerindeki hatayi grubu motifler renklidir. Yazı alanı dışında, yazı alanını çevreleyen zemin rengi de lacivert olduğu için ilk bakışta yazı alanını ayıran dendan tam olarak seçilememektedir. Yazı alanı dışında rûmî kapalı formlarıyla birlikte bitkisel dallar zemin ayırmada kullanılmış ve iç zeminlerde mat altın uygulanmıştır. Zemine altın uygulanan paftalarda renk değişimleri görülmektedir. Zemin renginde lacivertin hakimiyeti belirgindir. Çizim 4.113'de desen analizi verilen hatim duası başlığının sayfadaki konumu Resim 4.122a verilmiştir.

Resim 4.122. Hatim duası başlığı (v. 412a)

Çizim 4.113. Hatim duası başlık tezhibi (v. 412a)

Resim 4.122a. Hatim duası başlığının sayfadaki yeri (v. 412a)

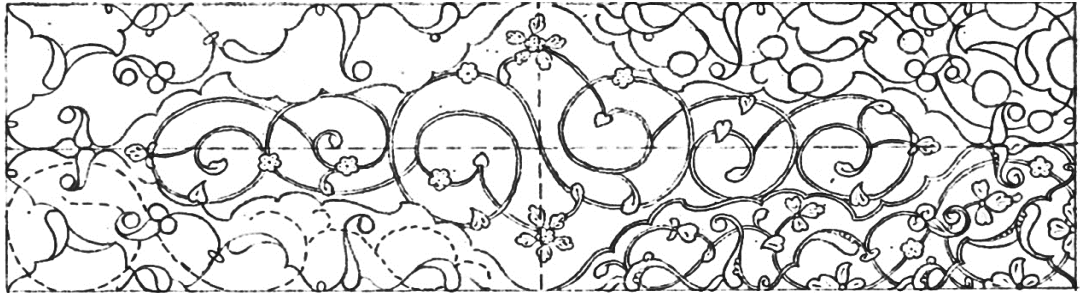

Kur'an-ı Kerîm'de başlık tezhibi

Kur'an-ı Kerîm'in 413a varağında yer alan başlık tezhibinin içinde tam satır halinde "Hazâ isnadü tefe'üle'l Kur'ân an Ali aleyhi-r rıdvân" yazılıdır (Resim 4.123 ve Resim 4.123a). Başlık tezhibinin ortasında turuncu renkli dendanla oluşturulan şemse formunun içinde yazı, altın zemin üzerine beyazla yazılıdır. Boşlukları helezonik bitkisel dallar doldurmaktadır. Dalların üzerinde hatayi grubu motifler yer alır. Yazı alanının dışındaki tasarımda; zemin ayırma motifi olarak rûmî kapalı formları ve bitkisel dallar kullanılmıştır (Çizim 4.114). Rûmî kapalı formlarıyla ayrılan zeminlerde mat altın, şemseyi çevreleyen zeminde ise lacivert renk görülmektedir.

Resim 4.123. Kur'an-ı Kerîm'de başlık tezhibi (v. 413a)

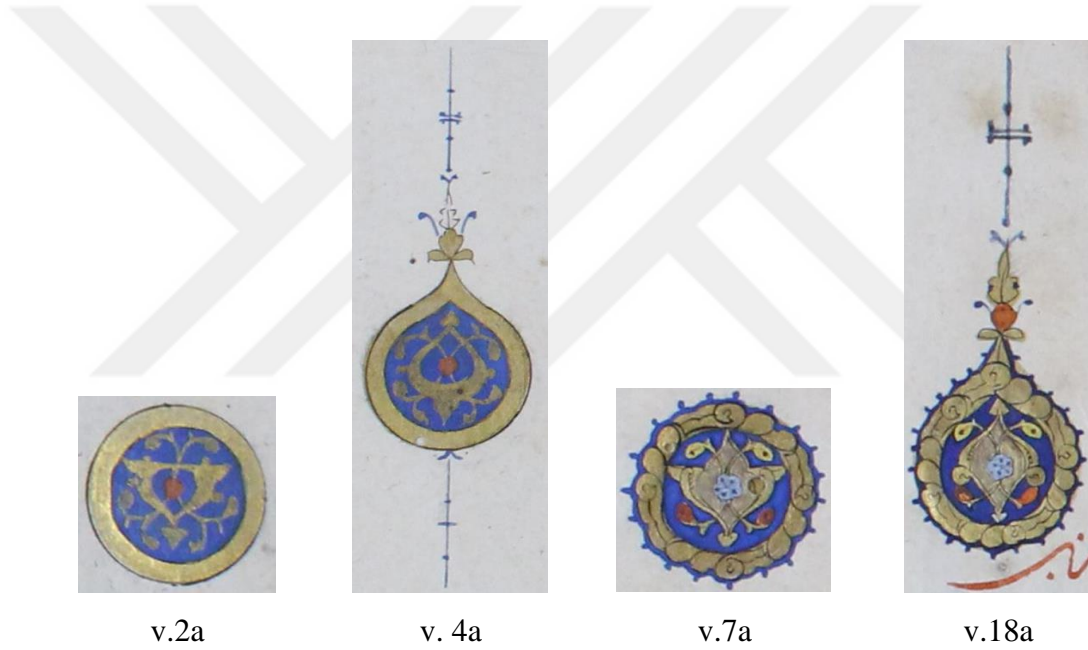
Çizim 4.114. Kur'an-ı Kerîm'de başlık tezhibi analizi (v. 413a)

Resim 4.123a. Kur'an-ı Kerîm'de başlık tezhibinin sayfadaki yeri (v. 413a)

4.3.2.3. Güller ve duraklar

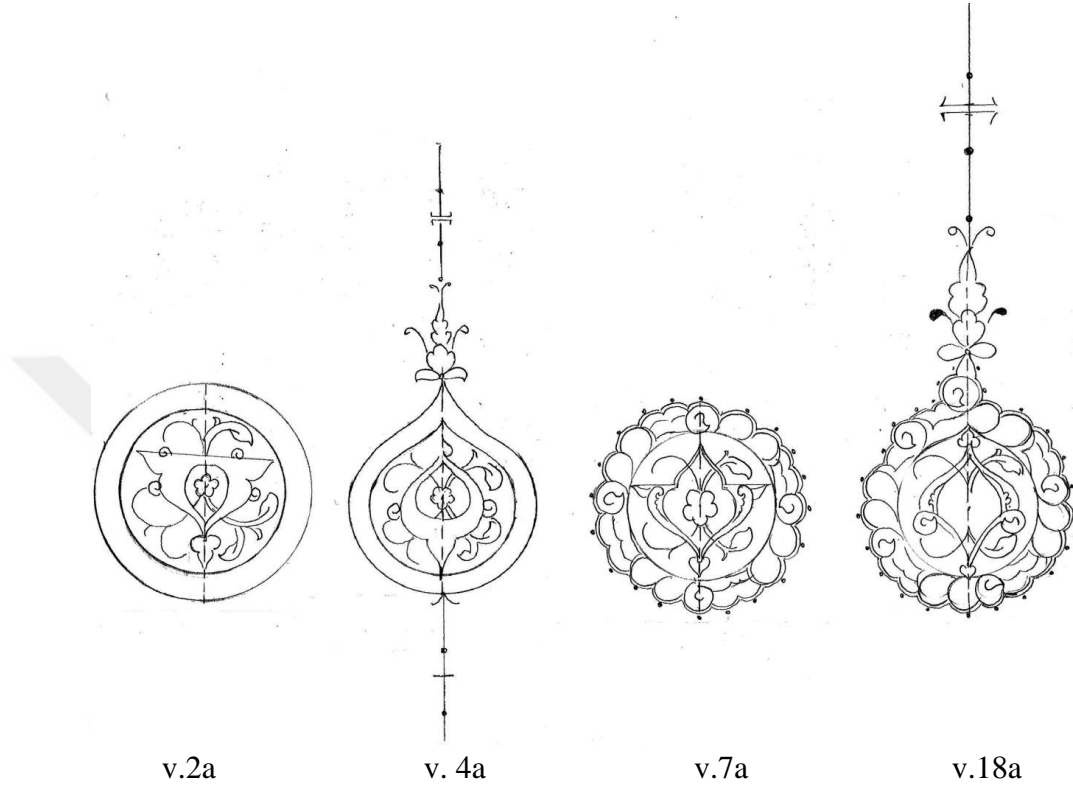
Muhaf'ta yuvarlak ve damla formunda güller, sayfa kenarlarında cetvelin dışına yerleştirilmişlerdir. Sayfadaki gül sayısı değişkendir ve bir sayfada en fazla altı adet gül, dikey eksende sıralanmıştır (v. 389a). Güllere bazı sayfalarda tığlar yerleştirildiği görülmektedir. Bazı güllerde, gülün altındaki tığ üzerindeki daha kısadır (v.4a). Ancak sadece üzerinde tığ bulunan güller, çoğunluktadır (v.18a). Bunlarla birlikte tığ bulunmayan sade güllerde mevcuttur (v.7a). Güller sadece daire ve damla formunda yapılmış olup, farklı formda güllere rastlanmamıştır. Genellikle daire formunda olanlar sade bırakılmış, damla formunda olanlar ise tığlarla işlenmiştir (Resim 4.124).

Resim 4.124. Kur'an-ı Kerim'de görülen gül örnekleri

Güllerde iki bölümden oluşan desen tasarımı izlenmektedir. Merkezde lacivert zemin ve onu saran altın cetvelden oluşmaktadır. İlk altı varakta, dıştaki altın cetvelin kenarı düzdür. Yedinci varaktan itibaren gülleri çevreleyen altın cetvelin üzerine münhani motifinin işlendiği ve mavi renkli dendanlarla sınırlandırıldığı görülmektedir. Merkezdeki daire (veya damla) formunun içinde $\frac{1}{2}$ simetri oranlı desen görülmektedir (Çizim 4.115). Ortabağ, penç, basit yaprak ve kıvrık dal motifleri kullanılan güllerde klasik renkli tarz tezhip tekniği kullanılmıştır. Mushaf'ın başından itibaren altı varakta yer alan güllerde ortabağ motifinin iç

zemini laciverttir. Daha sonraki sayfalarda ortabağ motifinin iç zemininde altın görülmektedir. Bitkisel motiflerde kullanılan renkler; mavi, sarı, turuncu ve altındır. Gülleri tamamlayan tığlar sade ve mavi renklidir.

Çizim 4.115. Kur'an-ı Kerîm'de görülen güllerin desen çizimleri

Kur'an-ı Kerîm'de cüz, hizib, nısîf, secde yerleri sayfa kenarlarında yazıyla belirtilmiş, herhangi bir bezeme yapılmamıştır. Nısîf ve hizib yazılarında lâl mürekkebi, secde yazıları mavi mürekkep, cüz yazıları ise zer-mürekkeple yazılmıştır. Mushafta ilk olarak 2b ve 3a varaklarında, daha sonra her cüz başladığı sayfalarda, sayfa kenarlarına dikey eksen boyunca siyah is mürekkebiyle yazılan vakıf yazıları yer almaktadır.

Kuran-ı Kerim'de âyetlerin sonunda duraklar (nokta) yer almaktadır. Âyetleri ayırmada kullanılan ve okuyucuya kolaylık sağlayan durakların, incelenen Mushaf'ta şeşhane ve helezoni çeşitleri kullanılmıştır. Sıvama altın üzerine siyah is mürekkebi ile penç motifinin işlendiği şeşhane duraklarda, kenarlarına altı adet lacivert nokta konulmuştur. Helezoni durakta ise beş nokta konulmuştur (Resim 4.125). Mushaf'ta

sülüs yazıların olduğu satırlarda helezoni durak, nesih satırlarda ise her iki durak çeşidi de görülmektedir.

Resim 4.125. Kur'an-ı Kerim'de görülen durak örnekleri

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan inceleme neticesinde KYEBM’nde korunan Alanya müzesi 487 envanter numaralı Mushaf’ın istinsah bilgilerine ulaşılamamıştır. Eserin 2b varağında Kanuni Sultan Süleyman’ın mührü ve 414a varağında vakfiye metni yer almaktadır. Mushaf’ın iç kapağında bulunan notta, M. 14 Ağustos 1812 tarihinde Süleymaniye Camii Şerif’inden adı belirtilmeyen bir müzeye nakledildiği bilgisi verilmiştir. Mushaf’ın dijital görüntülerinin temin edildiği kurumdan edinilen bilgiye göre; 30.10.1967 tarihinde TİEM den Alanya müzesine, oradan da KYEBM’ne devredildiği bilgisine ulaşılmıştır. Mushaf’ın, Kanûnî Sultan Süleyman’ın mührünü taşıması ve Kanûnî’nin yaptırdığı Süleymaniye Camii mahfilinde saklı iken, 1812’de müzeye nakledilmesi verilerine dayanılarak, eserin hazırlandıktan sonra müzeye nakledilinceye kadar Süleymâniye Camiinde muhafaza edilmiş olabileceği kanısı oluşmuştur.

Mushaf’ta ilk iki sayfada, ilk satır muhakkak, sonra dört satır nesih, orta satır sülüs, tekrar dört satır nesih ve son satırda ise muhakkak hattı kullanılmıştır. Takip eden sayfalarda ilk, orta ve son satırlarda sülüs, bu satırların arasında kalan iki kıt’a (4+4) satırlar ise nesihdir. İncelenen Mushaf’ın hat tasarımı; Gündüz (2015)’de belirttiği üzere, ilk, orta ve son satırı muhakkak, bu satırlar arasında da beşer satırlık iki kıta nesih satırların yer aldığı, yakut tarzında yazılan Karahisâri Mushaf’ına benzemektedir. Serlevhada; reyhani ve sülüs, sûrebaşlarında; tevkii ve muhakkak hat çeşitleri kullanılmıştır.

Mushaf’ın serlevha, sûrebaşı, gül ve durak bezemeleri tezhip sanatı açısından değerlendirilmiştir. 1b ve 2a varaklarında tam sayfa, dikdörtgen formda serlevha tezhibi yer almaktadır. Serlevha tezhibi güzel, ahenkli, uyumlu ve zarif bir tasarıma sahiptir. Titiz ve ince bir işçilik görülmektedir. Tezhip sanatında klasik üslubun özelliklerinden olan, motiflerin üzerine yerleştirildiği helezonik hattın varlığı, dalların gayet ince oluşu, altın-lacivert renk oranının zemin boyamadaki dengeli kullanımı ve lacivert rengin tonu, incelenen eserin serlevhasında da dikkati çeken önemli bulgulardır.

Sûrebaşı bezemeleri Çizim 4.2’de verilen şemaya göre sistematik bir incelemeye tabi tutulmuş ve değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeye göre sûrebaşı tezhipleri; desen özellikleri, yazı zemin rengi, yazı rengi ve kullanılan tekniğe göre dört grup başlık altında incelenmiştir. Sûrebaşı tezhipleri, yazı zemini desenine göre; ters simetrik ve serbest, yazı zemini ayırma motifine göre; dendanlı, rûmîli ve yazı zemini paftalanmamış şekilde ele alınmıştır. Ayrıca yazı zemin rengine göre; lacivert, kâğıt rengi ve altın, yazı rengine göre; zer-mürekkepli, üstübeç mürekkepli ve lacivert renkli yazısı olanlar olarak değerlendirilmiştir. Uygulamada kullanılan teknik özelliklerine göre ise; klasik renkli tarz tezhip ve zer-ender-zer teknikleri olmak üzere alt başlıklar altında değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Detaylı değerlendirme sonuçları, sûrebaşı tezhipleri tek tek kendi içinde ve birbiriyle mukayese edilerek bölüm içinde verilmiştir.

Mushaf’ta sayfadaki konumuna göre farklı ölçülerde, yüz on iki adet sûrebaşı bölümü mevcuttur. Mushaf’ın hat tasarımına bağlı olarak sûrebaşı tezhiplerinin; otuz yedi adedi sülüs satırlara, atmış adedi iki nesih satır aralığına, on beş adedi ise tek nesih satır aralığına denk gelmiştir. Sûrebaşı tezhiplerinin, birbirinden farklı yüz on iki adet desen tasarımına sahip olduğu belirlenmiştir. Bu desen tasarımındaki çeşitliliğin Şeyh Hamdullah Mushaflarında da görüldüğü Celasin (2014) tarafından rapor edilmiştir (Celasin, 2014, s.178-179). Celasin’in çalışmasında olduğu gibi, çalışmaya konu olan Mushaf’ın desen tasarımda görülen çeşitliliği oluşturmada, bir düzen veya bir kural ortaya konulamamıştır. Bu çeşitliliği oluşturma; sayfadaki konumu, kompozisyon, yazı özellikleri, yazı zemin rengi, zemin ayırma motifi, bezemede görülen üslup, teknik ve motiflerle sağlanması, eserin kurumsal bir ortamda hazırlanmış olasılığını akla getirmektedir. Bununla birlikte tasarımlar arasındaki uyum, denge ve sıralama dikkati çekmektedir. Ayrıca sûrebaşı tezhiplerinde farklı işçilikler de görülmektedir. Bu durum Mushaf’ın bezemesinin bir kişi tarafından değil de bir kişinin kontrolü altında, birden fazla müzehhibin çalışmış olabileceği ihtimalini düşündürmektedir. Disiplinli bir çalışmayı gerektiren bu durum eserin nakışhanede veya nakkaşbaşı gibi bir otoritenin danışmanlığı altında yapılmış olabileceği düşüncesini desteklemektedir.

Mushaf’ta ki sûrelerden Zümer ve Fussilet sûrelerinin sûrebaşı bölümünde sûre bilgileri verilmiş, Hadid sûresinde ise sûre bilgileri verilmemiş sadece siyah is mürekkebiyle sülüs besmele yer almaktadır. Bu üç adet sûrebaşında bezeme yoktur.

Dolayısıyla incelenen Mushaf'ta görülen yüz on iki adet sûrebaşı tezhibinin üç adedi, sûre başında değil, Mushaf'ın sonuna ilave edilen üç metnin başında (Resim 4.121-4.123) yer aldığı belirlenmiştir. Bunlar Mushaf'ta yer alan sûrebaşı tezhipleri formunda hazırlanmış başlık tezhipleridir. 413a varağında başlayan metin yarım kalmış ve varağın b yüzünde devam etmediği belirlenmiştir. 413. varağın b yüzüne başka bir kâğıdın yapıştırıldığı anlaşılmıştır. İncelenen varak bir ışık demeti altına bırakıldığında, varak 413b'de, yazı silüetinin varlığı tespit edilmiştir. Bu durum belirtilen metnin devamının olduğunu göstermektedir. Ayrıca kapatılan yüzeyde ketebe bilgilerinin bulunma olasılığını da akla getirmektedir.

Mushaf'ta doksan yedi adet sûrebaşında yazı zeminini ayırmada, her biri diğerinden farklı, şekil ve renkte şemse formu, oluşturulduğu görülmüştür. Bu çeşitliliği sağlamada motif, renk, form ve uygulama kombinasyonları kullanılmıştır. Kırk dokuz adet şemsenin uçlarına; dandan veya rûmî kapalı formlarıyla oluşturulmuş salbek yerleştirilmiştir. Sûrebaşı bölümlerinin ikisinde salbeklerin içinde bitkisel bezeme, bir adedinde ise; şemse ve iki salbeğe pay edilerek sûre bilgileri yazılmıştır.

Sûrebaşı tezhiplerinin on beş adedinde yazı satır boyunca yazılmış ve zemin ayırma işlemi yapılmamıştır. Bu sûrebaşlarından on üç adedi, Mushaf'ın hat tasarımına göre nesih satırlara denk gelmektedir. Yedi adedi bir, altı adedi de iki satır boşluğuna yerleştirilmiştir. Yazı alanı paftalanmayan sûrebaşlarının iki adedi ise sülüs satır boşluğuna denk geldiği belirlenmiştir.

Yazı alanı şemse formuyla ayrılan doksan yedi adet sûrebaşlarında, yazı alanı içindeki bezemede; doksan altı adet şemse hatayi grubu motifler, bir adedinde ise rûmî motifinin tercih edildiği belirlenmiştir. Yazı alanı dışındaki bezemede doksan yedi adet bezemenin tamamında, $\frac{1}{4}$ simetrik oranlı desen tasarımda, klasik renkli tarz tezhip tekniği kullanılmıştır. Seksen beş adedinde, hatayi grubu motiflerle rûmî motifinin desen tasarımında birlikte kullanıldığı belirlenmiştir. Dokuz adedinde sadece hatayi grubu, üç adedinde ise sadece rûmî motiflerle oluşturulan desen tasarımları tercih edilmiştir.

Sûrebaşı bezemelerinin yazı zeminini ayırmada; yetmiş beş adedinde dendan ve yirmi iki adedinde rûmî motifi şemse formunu oluşturmak için kullanılmıştır. Şemse formlarının içerisinde; yazı zemininde doksan altı adedinde hatayi grubu motifler, dokuz adedinde ise; sadece rûmî motifi görülmektedir.

Yazı zeminini ayırmada kullanılan doksan yedi adet şemse formunun kırk dokuz adedinde salbeklerde görülmektedir. Salbekler dendan ve rûmî motifiyle oluşturulmuştur.

Sûrebaşlarında yazı zemini dışında; seksen beş adedinde hatayi grubu ve rûmî motiflerinin birlikte kullanıldığı, dokuz adedinde hatayi grubu motifler, üç adedinde ise sadece rûmî motifinin kullanıldığı tasarımlar mevcuttur.

Sistemik ele alınan sûrebaşı bezemelerinin yazı zeminlerinde altın, lacivert ve kâğıt zemin renkleri üzerine beyaz üstübeç, mavi ve zer-mürekkepler kullanılmıştır. Kırk dokuz adedinde altın, otuz bir adedinde lacivert, otuz iki adedinde ise kâğıt zemin üzerine sûre bilgileri yazılmıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi; Mushaf'ın hat tasarımının etkisiyle sûrebaşlarının ölçüleri farklılık göstermektedir. Bu bağlamda sûrebaşı tezhip tasarımları kendi içinde mukayese edilirse, küçük alanda (tek nesih satır ölçüleri); yazı zemini şemse formuyla ayrılmış, daha ince ve zengin tasarım ile işçiliğe sahip örnekler görülebilmektedir. Buna karşın daha geniş alanda (sülüs satır ölçüleri) yazı zemini ayrılmamış, daha sade ve yalın desen tasarımının kullanıldığı sûrebaşı örnekleri de görmek mümkündür. Bu durumda sûrebaşı bölümünün desen tasarımı hazırlanırken, alanın büyüklüğünün etkisinden ziyade; sanatçının tasarım gücü ve hayalinin etkili olduğu söylenebilir.

Mushaf'ın tezyinatında, sûrebaşlarında görülen tasarım çeşitliliğinin yanında güllerin bezemeleri daha sadedir. Damla ve daire formunda hazırlanan güllerde desen çeşitliliği azdır. Kur'an-ı Kerim'de cüz, hizib, nısıf, secde yerleri sayfa kenarlarında farklı renk mürekkeple kaleme alınmış yazıyla belirtilmiş, çevresine herhangi bir bezeme yapılmamıştır. Mushafta ilk olarak 2b ve 3a varaklarında, daha sonra her cüzün

başladığı karşılıklı iki sayfada, sayfa kenarlarına dikey eksen boyunca siyah is mürekkebiyle yazılan vakıf yazıları yer almaktadır.

İncelenen Mushaf'ta şeşhane ve helezoni durak çeşitleri kullanılmıştır. Mushaf'ta sülüs yazıların olduğu satırlarda helezoni durak, nesih satırlarda ise her iki durak çeşidi de görülmektedir.

Mushaf'ın tamamında tezyin edilen bölümler arasında, kullanılan motifler birbirleriyle uyumludur. Serlevhada dahil olmak üzere sûrebaşı desen tasarımlarının tamamı ele alındığında; rûmî motifi kullanılan bir adedi (İnşıkak sûresi sûrebaşı tezhibi) hariç, diğer tezyin edilen bölümlerin hepsinde hatayi grubu motiflerin kullanıldığı belirlenmiştir. Serlevha ve sûrebaşlarında bazı motiflerin diğerlerine göre; daha büyük ve çift tahrir tekniğinde uygulandığı şekilde, motifin taç yapraklarının birbirine değmeden, ayrı çizildiği tespit edilmiştir. Serlevhada dış pervaz bölümünde; lacivert zeminde ortabağın üzerine yerleştirilmiş diğer motiflerden daha büyük, beyaz renkli goncagül motifleri sayfanın genel görünümünde dikkati çekmektedir. Fatih dönemi yazmaları tezyinatında da görülen küçük zeminlerde (ortabağ) siyah renk kullanımı ve düğüm motifi, incelenen eserin serlevha ve sûrebaşı tezhiplerinde de karşımıza çıkmaktadır.

Mushaf'ın tezyinatında görülen motif renkleri; mavi, sarı, beyaz, yeşil, pembe, koyu kırmızı ve turuncudur. Motifler tek renk tonuyla boyanmıştır. Üzerlerine motifin kendi renginin koyu tonuyla veya siyahla, ince küçük çizgi ve noktalar kullanılarak bezeme yapılmıştır. Eserin tamamında motiflerde kullanılan renklerin tonları aynı veya birbirine çok yakındır. Bu durum bütün sûre başlarının aynı yerde veya hazırlanan aynı boyaların farklı kişiler tarafından kullanılmış olabileceği ihtimalini desteklemektedir.

Zemin boyamada kullanılan lacivert rengin tonu, Mushaf'ın tamamında aynı olduğu gözlenmiştir. Bu durum aynı boyanın kullanıldığı fikrini teyit etmektedir. Zemin renginde görülen dalgalanma ve değişimin sebepleri olarak, boyadaki su oranı veya işçilik olabileceği düşüncesi hâkimdir. Bunlarla birlikte saklama koşullarının etkisiyle oluşabilecek yıpranma ve bozulmalar da göz önüne alınmalıdır.

Tezyinata altın zeminlerde renk değişimleri görölmektedir. Zamana, kullanım ve saklama koşullarına bağlı yıpranma, uygulama, altının içindeki su veya yapıştırıcı (arap zamkı, jelatin) oranı dengesi gibi faktörlerin etkisi renk değişiminin sebepleri olarak sayılabilir. Yapılan yakından incelemede, kullanılan altında oksitlenme görölmemiştir. Yazı zemininde altın kullanılan sûrebaşlarının bazılarında ise yapıştırma altın kullanıldığı düşünölmektedir (Resim 4.95).

Dehr (İnsan) sûresi (v. 391a) sûrebaşında yazı alanını belirleyen şemse formunda ve yazı alanı dışındaki motiflere tahrir çekilmediği görölmüştür. Bu durumun sebepleri arasında; ilk olarak yıpranma veya tahribatın etkisi düşünölebilir. İlave olarak daha kuvvetli bir ihtimalle, tahrir çekme işlemin unutulması veya herhangi bir sebepten dolayı çekilememesidir. Altın zeminde daha dikkatli bir inceleme neticesinde görölen, şemseyi çevreleyen ince, parlak bir dendanın varlığı, tahririn unutulması ihtimalini öne çıkarmaktadır. Ayrıca günümüzde klasik renkli tarz tezhip tekniği uygulanırken, bezemede kullanılan bütün motiflerin kenarlarına tahrir çekildikten sonra zemin rengi girilmektedir. Oysaki burada tahrir olmamasına rağmen, zemin rengi mevcuttur. Bu durum Mushaf'ın bezendiği dönemde bu tür uygulamaların yapıyor olabileceği, ihtimalinide akla getirmektedir.

Mushaf'ta 103. ve 104. varaklar arasında boş bir varak yer almaktadır. Yapılan inceleme neticesinde Kur'an-ı Kerim'de bu boş varağa denk gelen yerde Araf sûresinin 50 ile 132. âyetler arasındaki âyetlerin eksik olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Mushaf'ın 413. varağının b yüzü başka bir kağıtla kapatılmıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi; 413a varağında başlayan tefe'ül-ül Kur'an isnat metninin devamı, kağıtla kapatılan 413. varağın b yüzünde devam ettiği, yapılan ışık incelemesi neticesinde görölen yazı silüetlerinden anlaşılmaktadır. Ne yazık ki Âraf sûresinin eksik âyetlerinin yazıldığı varakların, Mushaf'ta yer almadığı tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgular Mushaf'ın yıprandığını ve bu sebeple daha önce bir restorasyon geçirmiş olduğuna işaret etmektedir. 103. ile 104. varaklar arasında yer alan boş varak kâğıdı ile 413b varağının yüzeyini kaplayan kâğıdın birbirine benzediği kanaati oluşmuştur. Bu sonuç ise her iki kağıdında Mushaf'ın daha önce geçirmiş olduğu restorasyonda ilave edildiği düşüncesini oluşturmuştur.

Eserin varaklarında belirgin ve yoğun kurt yenikleri, alt ve üst kenarlarında sararma ve lekeler mevcuttur. Bazı sayfalarda tezhip bulunan alanlarda renklerin dağıldığı görülmektedir. Bu durumun nemden kaynaklandığı düşünülmektedir. Eserin cildinde de tahribat ve dağılma vardır. Mushaf'ın şimdiki fiziki durumu, yeni bir restorasyona ihtiyaç duyduğunu açıkça göstermektedir.

Genel olarak eserin farklı bölümlerdeki tezhiplerin işçilikleri farklılık göstermektedir. Serlevha ile bazı sûrebaşı tezhiplerinin işçiliği gayet güzel olmakla birlikte, bazı sûrebaşlarının daha düşük işçilik ile ele alındığı görülmektedir. Bu durum eserin tezhibinde farklı müzehhiplerin veya nakkaşların görev aldığına işaret etmektedir.

Yapılan etraflı inceleme neticesinde; Mushaf'ın tezhiplerinde, sayfa ve desen tasarımı, altın ve lacivert rengin zemin boyama kullanımındaki denge, zemin ayırmada görülen şemse formu, altının; mat, yarı mat ve parlak halinin kullanılması, motiflerin üzerine yerleştirildiği helezonik hattın varlığı, motiflerin formları, kullanılan renkler ve teknikler, Osmanlı dönemi klasik üslupta yapılmış olduğunu gösteren önemli bulgulardır. Eserin 1a varağında bulunan notta belirtildiği gibi; İran üslûbunda bezenmediğini bu bulgular ortaya koymaktadır. Eserin sonunda yer alan Farsça metinden dolayı, notu yazan ilgililerde, Mushafın İran üslubu ile bezendiği kanaati uyanmış olabilir.

Yapılan değerlendirme sonucunda; Yakut tarzında kaleme alınan eserin, tezhiplerinde desen tasarımları; güzel, sade ve uyumludur. Zengin desen çeşitliliğine sahip tezhipli alanlarda işçilik yukarıda da ifade edildiği üzere, bölümlere göre farklılık göstermektedir. Eserin zengin teyzinatının Osmanlı dönemi klasik üslup özelliklerini taşıması sebebiyle, bir kültür mirası olarak korunması ve gelecek nesillere aktarılması önem arz etmektedir. Ayrıca eserin tezhip sanatının güzel örneklerini taşıması sebebiyle de bilim ve sanat dünyasının hizmetine sunulması da diğer önemli bir husustur.

Yazma eserler üzerine yapılan bilimsel araştırma ve inceleme sonuçlarını kullanarak, müze ve kütüphaneler, sahip oldukları yazma eserlere ait arşiv kayıtlarını

zenginleştirerek yenileyebilirler. Bu yenileme işlemi ilgili alanlarda çalışanlara kolaylıklar sağlayacağına inanılmaktadır.

Çalışmaya esas alınan Kur'an-ı Kerîmin zengin teyzinatının incelenmesinin yanı sıra, eserin kaleme alındığı hat çeşitlerinin, üslubunun ve sayfa hat tasarımının bir araştırma konusu olarak ele alınması bilim insanlarına önerilebilir. Böylece; eserin Türk İslam sanatları açısından önemi ve ait olduğu döneme dair bir tahmin ortaya konulabilir. Ayrıca incelenen Mushafın sonunda yer alan Tefe'ülü-l Kur'an isnad metninin varlığı incelenmesi gereken çalışma alanlarından bir diğeri olabilir. Böylece Osmanlı Mushaf yazım geleneğinde böyle bir uygulamanın varlığı etraflıca araştırılabilir. Çalışmaya esas olan eserin cildinde bir araştırma konusu içerisinde değerlendirilmesi de çalışmanın önerileri arasında yer alabilir. Böylece; Mushafın yazım üslubu ile cilt üslubu karakteristik özelliklerinin dönem olarak uyuşması ve aynı zamanda incelenmiş olan tezyinatıyla da olan uyumunun ortaya konulması ele alınmış olunacaktır.

KAYNAKLAR

- Akar, A. & Keskiner, C. (1978). *Türk süsleme sanatında desen ve motif*. İstanbul: Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları.
- Akbaş, M., Öztekin, V., Tansı, Ü. & Taşkapılıoğlu, M. (1991). *Tezhip Sanatında Tığ*. Ankara.
- Aksoy, Z. D. (2010). *14. Yüzyıl Anadolu Türk Tezhip Sanatı Tasarımları*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Türk- İslam Sanatları Ana Bilim Dalı. İstanbul.
- Aksoy, Z. D. (2011). İlhanlı ve Memluk etkileşiminde 14. Yüzyıl Anadolu Türk Tezhip Sanatı. *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, 7, 29, 266-280.
- Aksu, H. (1999). Türk Tezhip Sanatının Süsleme Unsurları. *Osmanlı Kültür ve Sanat Ansiklopedisi*. Ankara: 11, ss.131-145.
- Aksu, H. (1992). *Anadolu Selçuklu tezhip sanatı ve Osmanlı (klasik dönem) tezhip sanatının mukayesesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Alkan, E. (2014). *Tezhip Sanatında Türkmen Dönemi*. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları (Tezhip) Ana Sanat Dalı. İstanbul.
- Altıkulaç, T. (2015). *Günümüze Ulaşan Mesâhif-İ Kadime: İlk Mushafklar Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
- Aracı, N. (2014). *Karahisarî Mushaf'ının Tezhip Tasarımı Açısından İncelenmesi (Bakara Sûresinin Sonuna Kadar)*. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı. İstanbul.
- Arıtan, A. S. (1993). Ciltçilik. *İslam Ansiklopedisi* 7, 551. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Arseven, C. E. (1998). Tığ. *Sanat Ansiklopedisi*, 4, 1986. İstanbul.
- Aşıcı, S. (2015). Kitap Dostu Bir Sultan: Fatih, 301-320. *Hat ve Tezhip Sanatı*. Ed. Ali Rıza Özcan. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Aşıcı, S. (2007). Fatih devri tezhip üslubu. Sanatta yeterlilik tezi, İstanbul. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı Tezhip- süsleme programı.
- Atasoy, N. (1992). Barok, *İslam Ansiklopedisi*, 5, 81-83. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Ayverdi, İ. (2005). Misalli Büyük Türkçe Sözlük. C. 1. Kubbealtı Yayınları: İstanbul.
- Balkanal, Z. (2002). Bilgi ve Sanatı Kaplayan Sanat: Ciltçilik. *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Baysal, A. F. (2010). Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Yeri”, *Marife*, Konya: S.3, ss. 365-386.
- Binark, İ. (1975). *Eski Kitapçılık Sanatlarımız*. Ankara: Kazan Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği yayınları.
- Birişik, A. (2002). Kur’an. *İslam Ansiklopedisi*. C. 26, s. 383-388. Ankara: TDV Yayınları.
- Biol, İ. A. (2009). *Türk Tezyinî Sanatlarında Desen Tasarımı, Çizim Tekniği ve Çeşitleri*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Biol, i. A. (2002). Koltuk Tezhibi. *İslam Ansiklopedisi*, 26, 151. Ankara: TDV Yayınları.
- Celasin A. T. (2014). *XV-XVI Yüzyıl Osmanlı Tezhip Sanatı Bağlamında Şeyh Hamdullah Mushafları Sürebaşı Bezemelerinin Değerlendirilmesi*. Doktora tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Isparta.
- Cumbur, M. (1976). *Türklerde tezhip sanatı*. Türk dünyası el kitabı. Ankara.
- Çelik, B. (1999). *Türk Tezhip Sanatında Yılmaz Özcan'ın Yeri ve Günümüze Tekniğinin Yansıması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Yaygın Eğitim Ana Sanat Dalı, Ankara.
- Çağman, F. (1991). Baba Nakkaş. *İslam Ansiklopedisi*. C. 4 s. 369-370. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çığ, K. (1971). *Türk Kitap Kapları*, İstanbul.
- Dânî, el-Mukni, (TY), *Mektebetü'l-külliyâti'l-Ezheriyye*. Kahire: M. Sadık Kamhâvî Neşriyat.
- Demirağ, S. (2007). *Ankara Etnografya Müzesindeki beş Kur'an-ı Kerîm'in tezhip süsleme özellikleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demiriz, Y. (1995). XIX. Yüzyılda Elifba Cüzleri. *Mozaik 2*, 38-42: İstanbul.
- Derman, F. Ç. (2015). *Tezhip Sanatında Kullanılan Terimler, Tabirler ve Malzeme. Hat ve Tezhip Sanatı*. Ed. Ali Rıza Özcan. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- Derman, F. Ç. (2015). Osmanlı'da Klasik Dönem Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566) Türk Tezhip Sanatının Muhteşem Çağı: 16.yüzyıl. Ed. Ali Rıza Özcan. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Derman, Ç. (2010). Tarihimizde Mushafların Bezenmesi, *Diyanet İlmi Dergi*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 46 (4), ss.137-144
- Derman, U. (2006). Murakka'. *İslam Ansiklopedisi*. C. 31, s. 204-205. Ankara: TDV Yayınları.
- Derman, F. Ç. (2000). Osmanlı Asırlarında Üslup ve Sanatkarlarıyla Tezhip Sanatı. *Yeni Türkiye Dergisi* (6) 34. Ankara.
- Derman, F. Ç. (1998). Osmanlılarda Tezhip Sanatı. *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi C II*.
- Derman, U. (1981). *Türk Sanatında Murakkalar*. İstanbul: İlgı yayınevi.
- Devellioğlu, F. (1970). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara.
- Didinal, T. (1990). Bir süsleme sanatı, Osmanlı tezhipleri. *Kültür ve Sanat*, 8, 35. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Duran, G. (2015). 18. Yüzyıl tezhip sanatı, 397-415. *Hat ve Tezhip Sanatı*. Ed. Ali Rıza Özcan. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Duran, G. (2012). Tezhip Sanatının Kullanım Alanları. *İslam Ansiklopedisi*. (41) 63-65. İstanbul: TDV Yayınları.
- Duran, G. (2009). Tezhip. *İslam Ansiklopedisi*. 36, 567-569. İstanbul: TDV Yayınları.
- Genç, S. (2002). *Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi 171 Numaralı Mesnevi'nin Tezhip Tasarımı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı Sanat Tarihi Programı, İstanbul.
- Gündüz, H. (2015). Türk Hat Sanatında Şeyh Hamdullah ve Ahmed Karahisârî, 75-87. *Hat ve Tezhip Sanatı*. Ed. Ali Rıza Özcan. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kadağcı, A. (1992). *Türk Tezhip Sanatında Bitkisel Kökenli Motiflerin Analizi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaleli, Z. Ç. (1999). *Süleymaniye Kütüphanesinde Bulunan Din Dışı Yazma Eserleri Tezyinatı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. M. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Karadeniz, G. (2003). *Tezhip Sanatında Kullanılan Malzeme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Ana sanat Dalı Tezhip Programı, İstanbul.
- Kaya, Ş. (2010). *Ankara Vakıf Eserleri Müzesi'ndeki 18, 197, 198 numaralı Kur'an-ı Kerim'lerin tezhip süslemelerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Keskioğlu, O. (1953). *Kur'an Tarihi*. İstanbul.
- Kurfeyz, N. (2003). *Tezhip*, İstanbul: Tatav Yayınları.
- Küpelî, G. (2015). Tezhip Sanatında Yenilik Arayışları: II. Bayezid Dönemi (1481-1512). *Hat ve Tezhip Sanatı*. Ed. Ali Rıza Özcan. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Küpelî, G. (2009). Saray Nakkaşhânesi ve XV. yüzyılda Tezhip Sanatını Şekillendiren Üsluplar. *Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmî Mecmuası No 11 s. 474-494*.
- Küpelî, G. (2007). *II. Bayezid Dönemi Tezhip Sanatı*. Sanatta yeterlilik tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı Tezhip-Süsleme Sanat Dalı. İstanbul.
- Mahir, B. (2005). Minyatür. *İslam Ansiklopedisi*, 30, 118. İstanbul: TDV Yayınları.
- Mahir, B. (1993). *Geleneksel Türk Sanatları, Tezhip Sanatı*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Mahir, B. (1992). Topkapı Saray Kütüphanesi Kur'an Koleksiyonu. *Türkiyemiz, Kültür ve Sanat Dergisi*, İstanbul, 22 (67), 16-27.
- Mert, A. (2012). *Türk Tezhip Sanatında Hilye Tasarımında Farklı Yorumlar*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı Tezhip Programı, İstanbul.
- Mesara, G. (1988). Tezyinî Noktalar. *Antika Dergisi*, İstanbul, s. 33, 4-10.
- Okumuş, A. (2016). *Türk Süsleme Sanatlarında Barok ve Rokoko*. İstanbul: İlke Basın Yayım.
- Özen, M. E. (2003). *Türk Tezhip Sanatı*, İstanbul: Gözen Kitap ve Yayın Evi.
- Özen, M. E. (1985). *Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü*. İstanbul.
- Özkafa, F. (2014). Hilye-i Şerîfe'nin Dinî, Edebî ve Estetik Boyutları, 32-45. *Klasik Sanatlar Yıllığı-1*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

- Özönder, H. (2003) Levha. (*Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları (Deyimleri, Terimleri) Sözlüğü*). Konya.
- Rona, Z. (1997). Rokoko. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, 2, 1567-1568. İstanbul: Yem Yayınları.
- Seçkinöz, M. & Diğerleri. (1986). *Resim II, Süsleme Resmi ve Süsleme Sanatları Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Serin, M. (2003). *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Sümbüllü, Y.Z. (2008). İlm-i Tefe'ül ve Tefe'ül-Name (Kur'an Falı) Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası sosyal araştırmalar dergisi, Volume ½*. http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt1/sayi2/sayi2pdf/sumbullu_yusuf_ziya.pdf adresinden 06.04.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Süyûtî, el-İtkân, (1986), Tertübü süveri'l-Kur'an. Beyrut: Seyyid el-Cümeylî Neşriyat.
- Tanıncı, Z. (2015). Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı, s.243-282. *Hat ve Tezhip Sanatı*. Ed. Ali Rıza Özcan. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Tanıncı, Z. (1993). Türk Tezhip (Kitap Süsleme) Sanatı. *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 397-406.
- Tanıncı, Z. (1990). 1278 Tarihli en eski Mesnevi'nin tezhipleri. *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Kültür ve Sanat*, 2, 8.
- Tanrıver, A. (2007). *Türk Tezhip Sanatında XIV-XVI. Yüzyıl Mushaf Gülleri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı, İstanbul
- Taşkale, F. (2015). 20. Yy Tezhip Sanatı, 417-434. *Hat ve Tezhip Sanatı*. (Ed. Ali Rıza Özcan). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Taşkale, F. (2003). 20. Yazıya Hayat Veren Eller: Osman Yümnî. *Antik Dekor*, S, 76, s. 112-116, İstanbul.
- Taşkale, F. (1994). *Tezhip Sanatının Kullanım Alanları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tekin, B. B. (2008). Batılılaşma Sürecinde Osmanlı Tezhip Sanatı (1789-1922). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Kayseri.
- Tuncel, M. (2002). *Osmanlı Dönemi Tezhip Sanatında Barok-Rokoko Üslubu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Turan, O. (1947). Selçuklu Devri Vakfiyeleri: I Şemseddin Altun-Aba Vakfiyesi ve Hayatı. *Belleten XI*. s. 202-210.
- Üçer, M. Ö. (1994). *XVI.- XVIII. Yüzyıllarda Türk Tezhip Sanatında Ekol Olmuş Sanatçıların Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı Tezhip Programı, İstanbul.
- Ünver, A. S. (1964). İstanbul'un Fethinden Sonra İlim ve Sanat. *Fethin 511. Yıldönümü Konferansları* s. 16-28. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Ünver, N. (2006). *60. Yılında Milli Kütüphane*, Ankara: Milli Kütüphane Yayınları.
- Yağmurlu, H. (1973). Tezhip San'atı Hakkında Genel Açıklamalar ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde İmzalı Eserleri Bulunan Tezhip Ustaları, *Türk Etnografya Dergisi*, Milli Eğitim İstanbul: Basımevi, 79-129.
- Yetkin, S. K. (1972). *Selçuklularda Resim Sanatı*. Ankara.
- Yörükan, T. (1996). 18. *Yüzyılda Müzehhip ve Ressam Ali Üsküdari*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Zerkeşî, el-Burhân. (1994). *Fî 'ulûmi'l-Kur'an*. Beyrut: Yusuf Abdurrahman el-Mar'aşlı ve dğr.

EKLER

EK-1: Kur'an-ı Kerim'deki sırasına göre sûreler

No	Türkçe Adı	Arapça Adı	İniş Sırası	Âyet Sayısı	Cüz
1	<i>Fâtiha</i>	سُورَةُ الْفَاتِحَةِ	5	7	1
2	<i>Bakara</i>	سُورَةُ الْبَقَرَةِ	87	286	1
3	<i>Âl'i İmrân</i>	سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ	89	200	3
4	<i>Nisâ</i>	سُورَةُ النِّسَاءِ	92	176	4
5	<i>Mâide</i>	سُورَةُ الْمَائِدَةِ	112	120	6
6	<i>En'âm</i>	سُورَةُ الْأَنْعَامِ	55	165	7
7	<i>A'râf</i>	سُورَةُ الْأَعْرَافِ	39	206	8
8	<i>Enfâl</i>	سُورَةُ الْأَنْفَالِ	88	75	9
9	<i>Tevbe</i>	سُورَةُ التَّوْبَةِ	113	129	10
10	<i>Yûnus</i>	سُورَةُ يُوسُفَ	51	109	11
11	<i>Hûd</i>	سُورَةُ هُودٍ	52	123	11
12	<i>Yûsuf</i>	سُورَةُ يُوسُفَ	53	111	12
13	<i>Ra'd</i>	سُورَةُ الرَّعْدِ	96	43	12
14	<i>İbrâhîm</i>	سُورَةُ إِبْرَاهِيمَ	72	52	13
15	<i>Hicr</i>	سُورَةُ الْحَجْرِ	54	99	14
16	<i>Nahl</i>	سُورَةُ النَّحْلِ	70	128	14
17	<i>İsrâ</i>	سُورَةُ الْإِسْرَاءِ	50	111	15
18	<i>Kehf</i>	سُورَةُ الْكَهْفِ	69	110	15
19	<i>Meryem</i>	سُورَةُ مَرْيَمَ	44	98	16
20	<i>Tâhâ</i>	سُورَةُ طه	45	135	16
21	<i>Enbiyâ</i>	سُورَةُ الْأَنْبِيَاءِ	73	112	17
22	<i>Hac</i>	سُورَةُ الْحَجِّ	103	78	17
23	<i>Mü'minûn</i>	سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ	74	118	18
24	<i>Nûr</i>	سُورَةُ النُّورِ	102	64	18

25	<i>Furkân</i>	سُورَةُ الْفُرْقَانِ	42	77	18
26	<i>Şuarâ</i>	سُورَةُ الشُّعَرَاءِ	47	227	19
27	<i>Neml</i>	سُورَةُ النَّملِ	48	93	19
28	<i>Kasas</i>	سُورَةُ الْقَصَصِ	49	88	20
29	<i>Ankebût</i>	سُورَةُ الْعَنْكَبُوتِ	85	69	20
30	<i>Rûm</i>	سُورَةُ الرُّومِ	84	60	21
31	<i>Lokmân</i>	سُورَةُ لُقْمَانَ	57	34	21
32	<i>Secde</i>	سُورَةُ السَّجْدَةِ	75	30	21
33	<i>Ahzâb</i>	سُورَةُ الْأَحْزَابِ	90	73	21
34	<i>Sebe'</i>	سُورَةُ سَبَأٍ	58	54	22
35	<i>Fâtır</i>	سُورَةُ فَاطِرٍ	44	45	22
36	<i>Yâsîn</i>	سُورَةُ يَسِينَ	41	83	22
37	<i>Sâffât</i>	سُورَةُ الصَّافَّاتِ	56	182	23
38	<i>Sâd</i>	سُورَةُ صَادٍ	38	88	23
39	<i>Zümer</i>	سُورَةُ الزُّمَرِ	59	75	23
40	<i>Mü'min</i>	سُورَةُ الْمُؤْمِنِ	60	85	24
41	<i>Fussilet</i>	سُورَةُ فُصِّلَتِ	61	54	24
42	<i>Şûrâ</i>	سُورَةُ الشُّورَى	62	53	25
43	<i>Zuhruf</i>	سُورَةُ الزُّرُوفِ	63	89	25
44	<i>Duhân</i>	سُورَةُ الدُّحَانِ	64	59	25
45	<i>Câsiye</i>	سُورَةُ الْجَاثِيَةِ	65	37	25
46	<i>Ahkâf</i>	سُورَةُ الْأَحْقَافِ	66	35	26
47	<i>Muhammed</i>	سُورَةُ مُحَمَّدٍ	95	38	26
48	<i>Fetih</i>	سُورَةُ الْفَتْحِ	111	29	26
49	<i>Hucurât</i>	سُورَةُ الْحُجُرَاتِ	106	18	26
50	<i>Kâf</i>	سُورَةُ قافٍ	34	45	26
51	<i>Zâriyât</i>	سُورَةُ الذَّارِيَاتِ	67	60	26
52	<i>Tûr</i>	سُورَةُ الطُّورِ	76	49	27
53	<i>Necm</i>	سُورَةُ النَّجْمِ	23	62	27

54	<i>Kamer</i>	سُورَةُ الْقَمَرِ	37	55	27
55	<i>Rahmân</i>	سُورَةُ الرَّحْمَنِ	97	78	27
56	<i>Vâkıa</i>	سُورَةُ الْوَاقِعَةِ	46	96	27
57	<i>Hadîd</i>	سُورَةُ الْحَدِيدِ	94	29	27
58	<i>Mücâdele</i>	سُورَةُ الْمُجَادَلَةِ	105	22	28
59	<i>Haşr</i>	سُورَةُ الْحَشْرِ	101	24	28
60	<i>Mümteherine</i>	سُورَةُ الْمُمتَحِنَةِ	91	13	28
61	<i>Saf</i>	سُورَةُ الصَّفِّ	109	14	28
62	<i>Cuma</i>	سُورَةُ الْجُمُعَةِ	110	11	28
63	<i>Münâfikûn</i>	سُورَةُ الْمُنَافِقُونَ	104	11	28
64	<i>Tegâbüñ</i>	سُورَةُ التَّغَابُنِ	108	18	28
65	<i>Talâk</i>	سُورَةُ الطَّلَاقِ	99	12	28
66	<i>Tahrîm</i>	سُورَةُ التَّحْرِيمِ	107	12	28
67	<i>Mülk</i>	سُورَةُ الْمُلْكِ	77	30	29
68	<i>Kalem</i>	سُورَةُ الْقَلَمِ	2	52	29
69	<i>Hâkka</i>	سُورَةُ الْحَاقَّةِ	78	52	29
70	<i>Meâric</i>	سُورَةُ الْمَعَارِجِ	79	44	29
71	<i>Nûh</i>	سُورَةُ نُوحٍ	71	28	29
72	<i>Cin</i>	سُورَةُ الْجِنِّ	40	28	29
73	<i>Müzzemmil</i>	سُورَةُ الْمُزَّمِّلِ	3	20	29
74	<i>Müddessir</i>	سُورَةُ الْمُدَّثِّرِ	4	56	29
75	<i>Kiyâmet</i>	سُورَةُ الْقِيَامَةِ	31	40	29
76	<i>Însân</i>	سُورَةُ الْإِنْسَانِ	98	31	29
77	<i>Mürselât</i>	سُورَةُ الْمُرْسَلَاتِ	33	50	29
78	<i>Nebe</i>	سُورَةُ النَّبَاِ	80	40	30
79	<i>Naziât</i>	سُورَةُ النَّازِعَاتِ	81	46	30
80	<i>Abese</i>	سُورَةُ عَبَسَ	24	42	30
81	<i>Tekvîr</i>	سُورَةُ التَّكْوِيْرِ	7	29	30
82	<i>Îfitâr</i>	سُورَةُ الْإِنْفِطَارِ	82	19	30

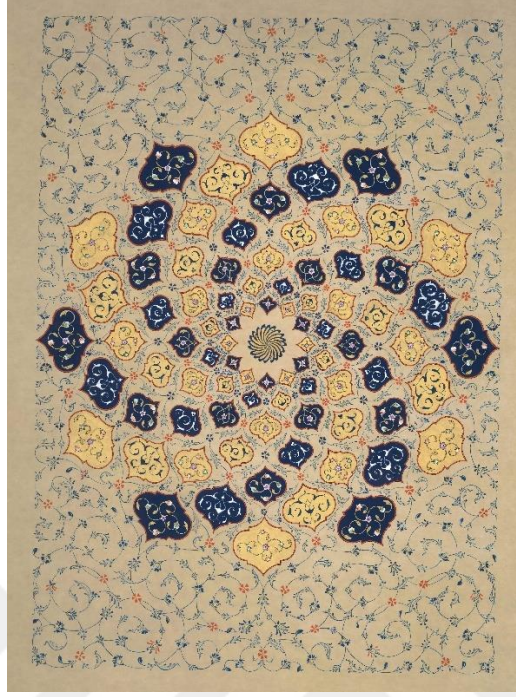
83	<i>Mutaffifîn</i>	سُورَةُ الْمُطَفِّفِينَ	86	36	30
84	<i>Înşikâk</i>	سُورَةُ الْإِنشِقَاقِ	83	25	30
85	<i>Burûc</i>	سُورَةُ الْبُرُوجِ	27	22	30
86	<i>Târık</i>	سُورَةُ الطَّارِقِ	36	17	30
87	<i>A'lâ</i>	سُورَةُ الْأَعْلَى	8	19	30
88	<i>Gâşiye</i>	سُورَةُ الْغَاشِيَةِ	68	26	30
89	<i>Fecr</i>	سُورَةُ الْفَجْرِ	10	30	30
90	<i>Beled</i>	سُورَةُ الْبَلَدِ	35	20	30
91	<i>Şems</i>	سُورَةُ الشَّمْسِ	26	15	30
92	<i>Leyl</i>	سُورَةُ اللَّيْلِ	9	21	30
93	<i>Duhâ</i>	سُورَةُ الضُّحَى	11	11	30
94	<i>Înşirâh</i>	سُورَةُ الْإِنشِرَاحِ	12	8	30
95	<i>Tîn</i>	سُورَةُ التِّينِ	28	8	30
96	<i>Alak</i>	سُورَةُ الْعَلَقِ	1	19	30
97	<i>Kadir</i>	سُورَةُ الْقَدْرِ	25	5	30
98	<i>Beyyine</i>	سُورَةُ الْبَيِّنَةِ	100	8	30
99	<i>Zilzâl</i>	سُورَةُ الزَّلْزَالِ	93	8	30
100	<i>Âdiyât</i>	سُورَةُ الْعَادِيَاتِ	14	11	30
101	<i>Kâria</i>	سُورَةُ الْقَارِعَةِ	30	11	30
102	<i>Tekâsür</i>	سُورَةُ التَّكْوِيْنِ	16	8	30
103	<i>Asr</i>	سُورَةُ الْعَصْرِ	13	3	30
104	<i>Hümeze</i>	سُورَةُ الْهُمَزَةِ	32	9	30
105	<i>Fil</i>	سُورَةُ الْفِيلِ	19	5	30
106	<i>Kureyş</i>	سُورَةُ قُرَيْشٍ	29	4	30
107	<i>Maûn</i>	سُورَةُ الْمَاعُونِ	17	7	30
108	<i>Kevser</i>	سُورَةُ الْكَوْثَرِ	15	3	30
109	<i>Kâfirûn</i>	سُورَةُ الْكَافِرُونَ	18	6	30
110	<i>Nasr</i>	سُورَةُ النَّصْرِ	114	3	30
111	<i>Tebbet</i>	سُورَةُ تَبَّتْ	6	5	30

112	<i>İhlâs</i>	سُورَةُ الْإِحْلَاصِ	22	4	30
113	<i>Felak</i>	سُورَةُ الْفَلَقِ	20	5	30
114	<i>Nas</i>	سُورَةُ النَّاسِ	21	6	30

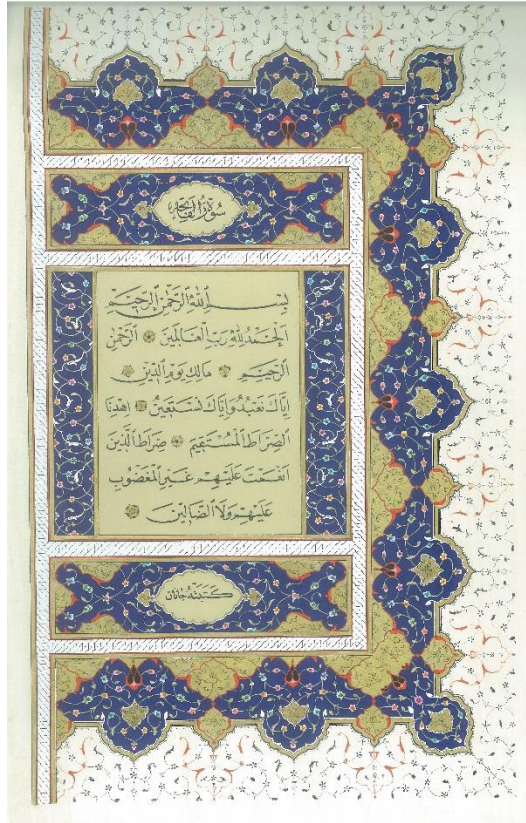
<https://kuran.diyaret.gov.tr/Mushaf> adresinden erişilmiştir.

EK-2: Sanatsal Çalışmalar

Ek-2.1. Zahriye Tezhibi

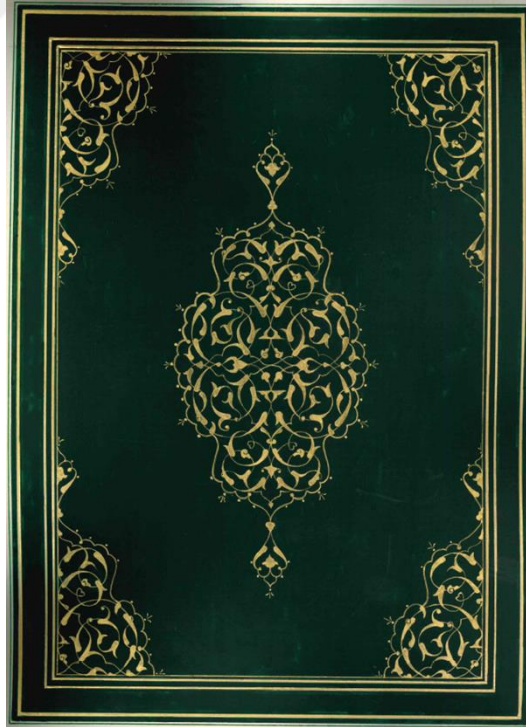

Ek-2.2. Serlevha Tezhibi

Ek-2.3. Unvan (Başlık) Tezhibi

Ek-2.4. Cilt Tezminatı

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Ummuhan Kaçar
Doğum Yeri ve Yılı : Cihanbeyli-Konya, 1972
Medeni Hali : Evli
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : ummuhankacar@gmail.com

Eğitim Durumu

Lise : Konya Merkez İmam Hatip
Lisesi
Lisans : Selçuk Üniversitesi, Ziraat
Fakültesi, Tarla Bitkileri
Bölümü
Kastamonu Üniversitesi,
Güzel Sanatlar Fakültesi,
Geleneksel Türk Sanatları
Bölümü (devam ediyor)
Yüksek Lisans : Kastamonu Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Sanat ve Tasarım Anasanat
Dalı (devam ediyor)